TAHİR ALANGU

Billur Köşk Masalları

Resimleyen: Mustafa Delioğlu

3. baskı

YKY
Yapı Kredi Yayınları

BİLLUR KÖŞK MASALLARI

Tahir Alangu (İstanbul, 1915 - İstanbul, 1973). Eğitimci, edebiyat tarihçisi ve halkbilimi araştırmacısı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1943). Köy enstitülerinde, liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı, bazı yüksek okullarda ders verdi. Üniversite öğrenciliğinden itibaren halkbilimiyle ilgilendi, özel olarak masallar üzerinde çalıştı. Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü'nde verdiği seminerler 1970 sonrasında yetişen halkbilimciler üzerinde etkili oldu. *Türkiye Folklor Elkitabı* (1983), Alangu'nun halkbilimi ders notlarının ve yazılarının derlenmesiyle oluşturulmuş dikkate değer bir çalışmadır. *Billur Köşk Masalları* (1961), *Keloğlan Masalları* (1967) ve *Kediler Padişahı* (2009) onun yeniden kaleme alınmış, bilgilendirici yazılarla sunulmuş büyüklü, küçüklü herkese seslenen masal kitaplarıdır. Alangu'nun Türk edebiyatıyla ilgili çalışmaları da var: *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* (I-III, 1959-1965), *Ömer Seyfettin. Bir Ülkücü Yazarın Romanı* (1968, yb. 2010) ve *VIII. Yüzyıldan Günümüze 100 Ünlü Türk Eseri* (I-II, 1974).

Mustafa Delioğlu 1946 Erzincan doğumlu. Çocuk kitapları resimlemede kendi tarzını geliştirdi ve 1975'ten bu yana severek okunan bin kadar çocuk kitabına renk ve çizgileriyle güzellik, sevimlilik kattı. Çalışmaları ülke dışında da ilgi gören Delioğlu, kişisel resim sergileri açtı, karma sergilere katıldı. YKY için birçok kitabı ve bu arada Tahir Alangu'nun üç masal kitabını resimledi.

Yapı Kredi Yayınları - 3073
Doğan Kardeş - 267

Billur Köşk Masalları / Tahir Alangu
Resimleyen: Mustafa Delioğlu

Kitap editörü: M. Sabri Koz
Düzelti: Filiz Özkan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com

1. baskı: Remzi Kitabevi, 1961
2. baskı: Afa Yayıları, 1990
3. ve 4. baskı: Dünya Kitapları, 2005, 2006
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Mart 2010
3. baskı: İstanbul, Mart 2011
ISBN 978-975-08-1756-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2008
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

TAHİR ALANGU

Billur Köşk Masalları

Resimleyen:
Mustafa Delioğlu

YKY
Yapı Kredi Yayınları

Tahir Alangu'nun
YKY'deki kitapları:

Kediler Padişahı *(2009)*
Keloğlan Masalları *(2009)*
Billur Köşk Masalları *(2010)*
Ömer Seyfettin. Ülkücü Bir Yazarın Romanı *(2010)*

Kızım Başak Alangu'ya

İÇİNDEKİLER

Billur Köşk ile Elmas Gemi • 9
Helvacı Güzeli • 31
Ağlayan Nar ile Gülen Ayva • 54
Muradına Eren Dilber • 85
Muradına Ermeyen Dilber • 97
Tasa Kuşu • 119
Zümrüdüanka Kuşu • 140
İğci Baba • 185
Hırsız ile Yankesici • 200
Sefa ile Cefa • 213
Alicengiz Oyunu • 238
Saka Güzeli • 248
Karayılan • 264
Mercan Kız • 289

Bu Kitap İçin • 329
Kitaptaki Masalların Tip Numaraları • 337
Küçük Sözlük • 339

Billur Köşk ile Elmas Gemi

Bir varmış, bir yokmuş Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi yok demesi günahmış. Bir padişahın hiç çocuğu olmaz, olursa da yaşamazmış. Günlerden bir gün bu padişahın bir kız çocuğu dünyaya gelmiş. Babası ile anası saraydakiler, dışarıdakiler, köydekiler, kenttekiler, yazıda yabanda kim varsa herkesi bir telaştır almış, "Bu kızı nasıl olsa da yaşatsak?" diye tasaya düşmüşler. İşin sonunda padişah hekimlere, hocalara başvurmuş danışmış. Onlar da uzun uzadıya görüp kitaplar karıştırdıktan sonra padişaha:

"Yerin altında gün girmez, dünya görmez bir mağara yaptırın. Varsın orada yaşasın da büyüsün. Ancak böyle olursa olur, başka çaresi yoktur." demişler.

Padişah da çocuğu yaşasın diye çaresiz bu düşünceye uymuş, yer altında her yanı kapalı, yalnız tavanında bir küçük penceresi olan bir mağara yaptırmış. Yanına sütninesini, dadısını, halayıklarını katmış. Böylece bir düzen kurulmuş, bunlar gelir gider, nöbetleşe hanım sultanın işlerini yaparlarmış.

Günler, aylar, yıllar geçmekle bu kız büyüyüp gelişmiş,

okuma yaşına gelmiş. Her gün aşağıya bir de hoca gönderir olmuşlar. Okumayı, yazmayı gerekli bilgileri öğrenmiş. Gel zaman, git zaman on beş yaşlarına erişip aklı uyanık, güzellikte benzeri yok, yetişkin bir kız haline gelmiş. Bir kusuru varmış, gün görmediğinden yanakları sarı güller gibi solgunmuş.

Bir saray gibi dayalı döşeli bu mağarada, her istediği yerine getirildiyse de, eninde sonunda kızcağızın, canı sıkılmaya başlamış; yerinde duramaz, bir yerde oturamaz olmuş. Dört duvar bir oda içinde bilinmedik, görülmedik köşe mi kalır? Günün birinde aklına ta yüksekte, tavanın ortasındaki tepe penceresi düşmüş. Odada ne kadar masa, rahle varsa üst üste koymuş; bunların üzerine tırmanıp tepe camını kırmış. Başını dışarı çıkarınca ne görsün? Karşıda uçsuz bucaksız bir deniz. Üzerinde gemiler yürür, güneş vurdukça şavkı yalım yalım gözler alır. Daha beride yemyeşil ağaçlar rüzgârda salınır; üzerlerinde alacalı kuşlar cıvıl cıvıl ötüşür. Her yandan burcu burcu çiçek kokuları gelir. Bir bakar, göz açıp kapayasıya bunları görür; gözleri kamaşır, bir daha bakamaz olur. "Vay! Bu dünyanın dört adımlık bir altı varsa, dört bacaklı bir de üstü olurmuş..." deyip öylece bir zaman sesten sedadan kesilir, dalar gider derin düşüncelere ki, dibi bulunmaz.

Dadısı gelir bakar ki eşyalar üst üste yığılmış; mağaranın tepe camı kırılmış; kız da bir köşeye çekilmiş, derin düşlere, düşüncelere dalmış oturur. Telaşa düşen dadı:

"Aman! Bu eşyaları kim yığdı böyle; bu camları kim kırdı, deyince, hanım sultan derin uykulardan uyanır gibi silkinip;

"Üst üste koyan,
Üstüne çıkan,
Camları kıran,
Zavallı sultan!"

benim... Bu dünyanın üstünde bir başka dünya daha varmış. Parıltısı gözlerimi, güzelliğiyse hem aklımı hem gönlümü aldı. Aman, beni bu dar yerden çıkarın; yoksa kendimi öldürürüm..." diye keser atar.

Dadı bunları duyup, bu halleri görünce yüreği korkuyla çarpa çarpa padişaha koşup ayaklarına kapanmış. Olup bitenleri, hanım sultanın dediklerini bir bir anlatmış. Bunun üzerine, padişahı almış bir telaş... Hemen hekimleri, hocaları, danışmanları çağırmış; bunlar kızı muayene etmişler; baş başa verip danışmışlar; derin derin düşünmüşler. Sonunda bir kararda birleşip:

"Padişahım, bu kızı artık dışarı çıkarın ama birden olmasın; gözü gönlü pek yorulmasın. Her gün biraz gezdirir, yine mağaraya indirirsiniz. Bu dünyaya alışıncaya kadar sürdürürsünüz bu işi." diye kararlarını bildirmişler.

Artık her gün dadısı hanım sultanı alır, sarayın bağlarında, has bahçelerinde dolaştırırmış. Gitgide kızcağız dünya yüzünün havası ile güneşine, suyu ile toprağına, canlısı ile cansızına iyice alışır olmuş.

Günlerden bir gün, gül bahçesinde gezinirken engin denizi görüp bir süre düşünmüş; sonra, padişah babasının yanına gelip:

"Ey benim şevketli babam! Şu görünen denizin üzerine billurdan bir köşk yaptırasın. İçini altından, gümüşten dökülmüş, mücevher kakmalı eşyalarla, sırmalı atlas kumaşlar, ipek halılarla döşeyesin. Budur senden gönlümün dileği." diye ağlamış, yalvarmış. Padişah da:

"Aman benim sultan kızım, seni ne dilekler, nasıl emeklerle bugüne getirdiğimi unutmadım. Dilediğin köşk, saray, eşya olsun. Hazinelerim uğruna dökülsün, saçılsın..." demiş. Hemen mimarlara, ustalara emirler salıp hazırlığa girişmişler. Kervanlarla, uzak bir doğu ülkesinin bilinmeyen dağlarından çıkarılmış saf, billur kayalar getirtmişler. Denizin tam orta yerinde yapıya başlanıp tam bir yıl, başta padişah, ardında bütün ileri gelenler, her işi bir yana bırakarak, yalnızca bu işle uğraşmışlar; aralıksız çalışmışlar. Köşkün yapımı tamam olunca padişaha haber gönderilmiş; hep birlikte bütün halk derya kenarına gitmiş. Bakmışlar ki, görenin gözleri kamaşır... Dil ile tarifi mümkün değil. Deniz ortasında yıldır yıldır parlayan bir Billur Köşk ki, dünya yüzünde bir benzeri yok.

Hanım sultan, gelip babasının elini öpmüş, o da:

"Ey, benim can kızım! İşte dilediğin köşk bitti. Yanına cariyelerini, halayıklarını al da var gönül hoşluğu ile otur" demiş ve Billur Köşk'ün altın anahtarını kızına teslim etmiş.

Hanım sultan cariyelerini, halayıklarını toplamış; hepsi birlikte, derya ortasındaki Billur Köşk'e gidip yerleşmişler.

Onlar, orada çalgı çengi ile günlerini geçiredursunlar; biz gelelim, herkesin bu olanlara ne dediğine. Billur Köşk'ün adı sanı, uzak ülkelere, yedi iklim dört köşeye yayılmış. Her gün uzaktan, yakından, yerli, yabancı binlerce insan gelir; kimi gemisi, kimi sandalı ile Billur Köşk'ün çevresini döner dolaşırmış. Üzerine şarkılar da çıkarılmış Billur Köşk'ün; her yanda hikâyeleri anlatılmaya başlanmış.

Günlerden bir gün Yemen padişahının oğlunun kulağına da bu köşkün adı sanı, ünü erişmiş. Şehzâdeyi bir me-

rak sarmış; gelenden gidenden, tüccarlardan, gemicilerden Billur Köşk'ün hikâyesini dinlemiş; dinledikçe, merakı eksilmeyip daha da artmış. Sonunda dayanamayıp padişah babasına gidip:

"Ay benim şevketli padişah babam, İstanbul padişahı derya yüzüne bir Billur Köşk yaptırmış ki, adı sanı dünyayı sarmış. Dil ile anlatılması zor. İzin verirseniz gidip görmek isterim. Üç dört aya kadar döner gelirim..." der, dileğini anlatır. Babası da izin vermezse olmayacağını anladığından hayır dualar edip izin verince yanına birkaç adamını alır; bir de gemi donatıp onlarla birlikte yola çıkar. Gece gündüz durup dinlenmeden yol alır, denizler aşar, boğazlardan geçerler; aylar süren bir yolculuktan sonra uzakta, deniz ortasında parıltısı düyayı tutan yüce bir yapı görürler. Şehzâde, arkadaşlarına:

"Aradığımız yer burası olmalı" der. Birkaç gün daha yol gittikten sonra, Billur Köşk'ün yanına varınca, dört yanını çepeçevre dolaşırlar. Gözlerine hâlâ inanamayan şehzâde, "Düş mü görüyorum, gerçek mi?" der durur ve bir zaman düşünür, kalır. O düşünürken akşam olur; Billur Köşk'ün karşısına demir atar atmaz, bütün tayfa yatmaya gider.

Herkes horul horul uyurken, şehzâde de güverte üstünde düşünedursun biz gelelim hanım sultana.

Bir aralık, pencere önüne gelip dışarı bakan hanım sultan, görür ki Billur Köşk'ün önüne bir gemi gelmiş. "Acaba kimin bu gemi?" diye düşünürken, güvertede durmuş, ağzı açık, hayran hayran köşkü seyreden şehzâdeyi görür. Öyle bir yiğittir ki, ayın on dördüne benzer. Dört kaşlı, aslan duruşlu. Göz kırpmaya, soluk almaya meydan kalmadan, hemen oracıkta canı gönülden vurulup, ona gönül ve-

rir. Şehzâde de o anda, hanım sultanı görünce aklı başından, dizlerinden gücü çekilir, düşer bayılır. Bir hayli zaman sonra aklı başına geldiğinde, pencereye bakar; ama, kızı yerinde göremez.

"Bre aman" Nasıl etsem, hangi kulpa yapışsam da onu bir daha görebilsem?" diye oradan oraya koşuşurken gücü tükenir; dinlenmek için bir yere ilişince içi geçer; uykuya dalar gider.

Şimdi hanım sultan, yüreğinin heyecanını dindirmek için bir zaman odadan odaya dolaşır; yine de avunamaz. "Aman! Onu bir kez daha görsem..." diye pencere önüne gelir; bakar ki, şehzâde derin uykulara dalmış, dibi bulunmaz. Bir zaman, hayran hayran onu seyreder; neden sonra, içine düşen ateşin ne olduğnu iyice anlayınca, derinden bir "Ah!" çekip, gözlerinden inci taneleri gibi yaşlar akıtır. Bu gözyaşlarının bir damlası, aşağıda geminin güvertesinde uyuyan şehzâdenin yüzüne düşer; şehzade hemen o anda silkinerek uyanır. Başını yukarı kaldırır; görür ki, hanım sultan, iki gözü iki çeşme, kendisine bakıp bakıp ağlamakta... Gönlüne bir benlik gelip, "Billur Köşk'ün sultanı bana bir bakışta vuruldu." diye, iyice şişinip aşağıdan kıza seslenir:

"İşte gemi,
Pupa yelken,
Doğru Yemen."

diyerek tayfasına hareket emrini verir.

Demir alıp, yelkenleri açarlar; kız beri tarafta ağlayıp dövünürken geçip giderler. Durup dinlenmeden yol alırlar, günlerden bir gün Yemen'e varırlar.

Şehzâde Yemen'de oturup eğlenedursun, biz gelelim hanım sultana. Önce ağlayıp sızlarken bir şaşkınlığa dü-

şerse de, hemen kendine gelip, olup bitenleri iyice anlar. Kendi kendine; "Bak hele şehzâdem, demek yolların çetinini seçtin" diye söylene söylene doğru babasının yanına varır:

"Ey benim padişah babam! Senden bu sefer de bir gemi isterim. Teknesi safi elmastan, kamarası mücevherden, direkleri yakuttan, döşemesi atlastan olsun. İçine kırk genç, güzel, beyaz köle konulsun, kırk da seçme güzellerden kız. Eğer bunlar olmazsa, kendimi öldürürüm." diye hırslı hırslı anlatır.

Padişah babası da:

"Aman, benim sultan kızım! Seni ne dilekler, nasıl emeklerle bu güne getirdiğimi unutmadım. Dilediğin gemi, istediğin kul tayfası olsun. Varsın hazinelerim, senin uğruna dökülsün, saçılsın." demiş. Biricik kızını okşamış, yatıştırmış; ama, onun bu hırsını, bu dileklerinin nedenini hiç anlayamamış.

Padişah ertesi sabah, bütün kuyumcuları, ulaklar gönderip yanına çağırtmış. Hemen tez elden, Elmas Gemi'nin yapılmasına o gün başlamışlar. Ancak iki yıl sonra bitmiş geminin yapım işi. Elmas Gemi'nin tamamlandığını gören hanım sultan, babasına gelip elini öpmüş:

"Ey, benim padişah babam! Bana izin ver de hava değişimine gideyim. Buralarda çok sıkılıyorum. İnşallah yakın zamanda döner gelirim." demiş.

Dünya yüzünde biricik fidancığı olduğundan, babası onun bir sözünü iki etmez, bütün isteklerini yerine getirmeye çalışırmış. Ne olup bittiğini pek anlayamamış; ama, alnından öpüp hayır dualar ederek kızına izin vermiş.

"Kızım, sultan kızım! İçini kemiren bir dert var elbet. Ne olduğunu bilmiyorum ama seziyorum. Git, sağlıcakla

dön gel. Kendine dikkat et. Gözlerimi yollarda koyma." diyerek, kızının gitmesine razı olduğunu bildirmiş.

Kız oradan yanına kırk beyaz cariye, kırk da beyaz köle alarak doğru Elmas Gemi'ye gelmiş; o gece yatmışlar. Ertesi sabah, yirmi iki topu iskele sancak patlata patlata yola çıkmışlar. Yelkenleri, rengârenk donanma flamaları direklere çekili, top seslerini duyup kıyıya üşüşen halkın önünden geçmişler. Görenler, "Aman ne kadar hünerli bir sultanmış." diyerek alkış tutmuş, aferin demişler.

Hanım sultan kaptan olup yanına yardımcı olarak yaşlı, yedi denizi avcunun içi gibi bilir, gün görmüş, dünya gezmiş bir kaptan almış. Yanında getirdiği köle ve cariyeleri de tayfa yerine kullanıyor, gemiye kumanda ediyorlarmış. Günlerden, aylardan, düzgün, dalgalı denizlerden sonra bir gün Yemen'e varmışlar. Limana girip, yelken söndürüp, demirlemişler. O gece gemide kalmışlar.

Ertesi sabah oranın büyükleri, kaptan paşası bunları işitip, deniz kıyısına inip Elmas Gemi'nin seyrine gelmişler. Kaptan paşa, "Acaba bu gemi kimindir, böylesini hiç görmemiştim ve de duymamıştım! Tanrı kem gözlerden saklasın." demiş. Oradan, doğru saraya dönüp gördüklerini padişaha anlatmış.

"Aman padişahım, dün gece bir gemi gelmiş, bu sabah kıyıdan seyrettim, dil ile tarifi mümkün değil. Teknesi safı elmastan da direkleri kızıl yakuttan. Böyle bir şey ne görülmüş, ne de duyulmuştur."

Padişah bunları dinleyip hemen lalasını gönderir:

"Git bak şu dillere destan olan gemiye, nereden gelir, nereye gider, hem de sahibi kimdir?" der.

Oradan lalası bir filikaya binip, doğru gelip Elmas Gemi'ye çıkar. Bütün tayfa iki geçeli sıra olup küpeşteden

kamaraya kadar dizilir, iskelede karşılayıp onu yukarı alır, doğru kaptanın kamarasına getirirler. Hanım sultan kaptan kılığında, arkasında da yardımcısı, kapıda karşılayıp yer gösterirler. Şerbetler, şekerler oralarda bilinmeyen yemişler ikram edip hal hatır sorarlar. Lala, hepsi de seçme ve alımlı olan bu insanların tatlı yüzlerine, şirin sözlerine, ikramlarına bakar da gevşeyecek gibi olur, ama hemen kendine gelip lafı fazla uzatmayıp:

"Aman beyzâdelerim, sizlere, tatlı sohbetinize doyum olmaz, ama Yemen padişahı benden haber bekler. Güzel adlarınızı, gelip gittiğiniz diyarların isimlerini bana bağışlarsanız gidip padişahıma bildirim." der.

Geminin kaptanı sultan hanım da:

"Ben bir tüccar oğluyum. İstanbul'dan Yemen'e dünya görmek için geldik, hem gönül eğlendirmek hem de bilgi edinmek istiyoruz." deyince lala oradan izin isteyip kalkar, doğru padişahın huzuruna çıkıp:

"Ey padişahım, gittim, gördüm, geldim. Bu bir tüccar gemisidir. Kaptanında da tayfalarında da bıyık sakal yok. Ayın on dördü gibi öyle bir yiğittir ki, sohbetine doyum olmaz. Tatlı yüzlü, şirin sözlü, gönlü gani bir insan. Tayfası da ona uygun. Aman efendim görülmeye değer" diye ballandıra ballandıra anlatınca padişahın da bu kadar görgüsüne, ihtiyar yaşına rağmen merakı iyice uyanıp gemiyi görmeyi arzular. Oradan yedi çifte bir filikaya binip saltanat içinde gemiye gelmeye başlarlar. Kaptan, padişahın geldiğini uzaktan görünce tayfasına tekmil sarı elbise giydirir. Saltanat kayığı iskeleye yanaşınca törenle karşılayıp padişahı yukarı alırlar; küpeşteden kamaraya kadar dizilen iki sıra tayfa arasından geçip kaptanın kamarasına götürürler. Yer gösterir, şerbetler, şekerler, orada bulunmayan

yemişler ikram edip ağırlarlar, hal hatır sorarlar. Padişah, hepsi de seçme, alımlı, güzel, insanların tatlı yüzlerine, şirin sözlerine, ikramlarına hayran kalır. Bir tüccar oğlu, bir tüccar gemisi ki, her haliyle sultanlara layık, hem içindekilerin davranışları, tutumları saray terbiyesinden seçkin bir örnek. Oradan ayrılırken aklından hep bunları geçirirmiş.

Padişah o gece şehzâdeye gördüklerini anlatır... Şehzâde ise bu geminin ününü duymuştur, babasının anlattıklarını dinledikçe içinde zapt edilmez bir merak, bir kuşku uyanır. O gece gözüne uyku girmez, sabahı güç eder. Hemen yanına lalasını alıp, oradan bir sandala binip doğru gemiye gider. Uzaktan bunun geldiğini gören kaptan hemen bütün tayfasına yeşil elbiseler giydirir, şehzâdenin kayığı iskeleye yanaşınca törenle karşılayıp yukarı alırlar, küpeşteden kamaraya kadar dizilen iki sıra tayfanın arasından geçirip kaptanın kamarasına götürürler. Yer gösterip, şerbetler, şekerler, o yörede bulunmayan çeşitli yemişler ikram edip ağırlarlar. Şehzâdenin aklı ne konuşulanlara erer ne de gelip gidenleri, hizmet edenleri görür. Gözlerini kaptan kılığına girmiş kıza dikince, içine ince bir sızı düşer. Kenarından, kıyısından inceden inceye bir şeyler sormak, soruşturmak istese de, kaptan havadan, sudan konuşarak, şehzâdenin açtığı sözlerin uzağından dolaşır. Oğlan saatlerce gözünü kaptandan ayıramayıp akşam oluncaya kadar orada eğlenir kalır. Ayrılma zamanı gelince ayağını sürüye süreye oradan ayrılır, saraya döner.

Ertesi gün, Elmas Gemi'nin kaptanı, oranın kaptan paşasına haber yollayıp gemiyi bir havuza aldırır, tayfalarını tersaneye bırakıp cariyelerini de yanına alarak Yemen padişahının sarayının karşısındaki büyük bir konağı kiralar, gidip yerleşirler.

Biz gelelim şehzâdeye. Ertesi günü dar getirip sabah erkenden geminin bulunduğu yere gelir ki, yerinde yeller esiyor. Gönlüne bir ateş düşer. Lalası ile birlikte öteye beriye danışıp olanı biteni öğrenirler. Şehzâde oradan saraya gelip alay köşkünün penceresine oturur, karşıki konağı seyre koyulur.

Kız da o sırada saraya karşı oturmaktaymış. Şehzâde uzaktan görür, kim olduğunu anlayamaz. Kız, kaptan kıyafetini çıkarmış da kadın kıyafetine bürünmüş, inci ile örülü sırma saçlarını iki örgü sarkıtmıştır. Şehzâdenin aklı perişan olur, kararı elden gider. Bu kızda, eski sevgilisine benzer bazı haller görür, ama bir şey kestiremez. "Acaba bu kız kimdir, yoksa kaptanın karısı mıdır?" diye derin düşüncelere, karanlık tasalara, dolambaçlı kuşkulara dolaşıp gider. Kız, şehzâdeye bu halde görünce şöyle bir silkinip pencerenin iki kanadını da kapar, içeri çekilir.

Şimdi uçarı, haşarı, bir dalda durmaz, sözünü tutmaz, genç şehzâdenin küllenmiş ateşi yeniden harlayıp aşkı tazelenir. Bütün sarayı, beş yüz oda, kat kat sofa, alt katından tavan arasına kadar fır dönüp, yer yer dolaşır; bir yerde durup oturamaz. "Aman! Şu dünya güzelini bir kerecik daha görebilir miyim?" diyerek pencerelerden bakar, şahnişlerden sarkıp, kapılardan gözlerde sabahlara kadar izler. Değil hanım sultanın yüzünü, bir halayığın eteğinin ucunu bile göremeyip ağlaya ağlaya göz pınarlarını kurutur.

Sabah olunca yine saatlerce dünkü pencereye gözlerini dikip bekler; akşam olur, sular kararır, kimse görünmez. Artık sabrı kalmayınca, kalkıp anası sultana varır; ellerini öper de içini döker:

"Aman anneciğim, şu karşıki konakta İstanbul'dan gelmiş Elmas Gemi'nin sahibi bir kaptan oturur, dün pencere-

de gördüm, karısı mıdır, yoksa kızı mı bilmem; o dünya güzeline gönlümü kaptırdım. Böyle derin iş başıma gelmediydi. Bir yerlerde duramaz, bir iş yapamaz oldum. Aman anacığım, al şu mücevher kakmalı altın nalınları da hoş geldin hediyesi götür ona. Hem de şu kızın güzel yüzünü bir kerecik daha göreyim, yoksa buralarda duramam giderim." der de bir bir anlatır.

Dert inletir, aşk da söyletirmiş. Şehzâde sözün ardını hemen getirmek niyetinde değilmiş; ama, anası çoktan oğlunun derdini, hâlini anlayıp sözünü kesmiş. Nalınları almış; karşıki eve, cariyelere önceden haber salıp arkasında kalfaları, hasekileri, devletle salınarak kaptanının konağına gitmiş.

Üst kattaki hanım sultan, balkonlu odasında kıpırdamadan bekler. Kapı önünde bekleyen kalfaları vâlide sultanı koltuklayıp yukarı aldıklarında, oda kapısından girerlerken yerinden şöyle bir kalkıp dört adım yürüyen hanım sultan, vâlide sultana istiğna ile selâm verip bir köşede ona yer gösterir. Kırık dökük birkaç kelime ile hal hatır sorduktan sonra el çırpıp sırmalı elbiseler içinde cariyelerini getirdikleri turunç şerbetlerini koklaya koklaya yudumlarlar. Tepsi dolaştıranlar ayrı, bardak toplayanlar ayrı, peşkir tutanlar da ayrı, her birisi seçme edalı, saçları çifte örgülü kızlarmış. Vâlide sultan, bir baş köşede oturan dünya güzeline bakar, bir de cariyelere. Usul erkân, tertip düzen hepsi yerinde, böylesi ancak saraylarda bulunur. Cariyeler çekilip iki kalfa kapı dibinde emre hazır dururlarken yavaşça hanım sultana doğru eğilip, oğlunun hediye gönderdiği mücevher kakmalı altın nalını sunarsa da, hanım sultan elini bile uzatmayıp kapı dibindeki kalfasına işaret ederek, soğuk bir sesle:

"Götürün o nalını, mutfaktaki Arap halayık giysin." diye düşünür.

Çaresiz kalan vâlide sultan gördüklerine, duyduklarına, hele kendisine yapılan bu muameleye şaşar, donar kalır. Hiç alışmamıştır o böyle şeylere. Bir zaman yerinde kıvranırsa da, çaresiz bir anadır artık; şehzâdenin acıklı hali gözünün önüne gelir. Hazır gelmişken maksadını da söyleyivereyim der:

"Sultanım! Şehzâdemin size selâmı var; pencereden sizi görmüş, güzel yüzünüzü bir kerecik daha göstermenizi..." diyerek söze girişirse de hanım sultan, şöyle bir elini kaldırınca sözünün arkasını getiremez. Kızın istiğnası, davranışı öyle ki, iki dudağını birbirinden ayırıp da tek kelime söylemez. Vâlide sultan bu hallerden çok sıkılıp, ter basıp yüreği kabarırsa da belli etmek istemez. Hayli oturup, ikinci defa şerbetler, şekerler getirildiğinde, yerinden kalkıp hanım sultanı selâmlar; o da yerinde şöyle bir kıpırdanıp selâmını alınca, vâlide sultan ardında kalfaları, hasekileri, her yanı tir tir titreyerek üzüntü ve heyecan içinde döner sarayına gelir.

Şehzâde onları kapıda beklermiş; hemen annesinin arkasından dairesine koşar, soluk almasına fırsat vermeden haber sorar. Beri tarafta, sinirleri boşalsın diye ellerini ayaklarını ovduran vâlide sultan, bir yandan da gümbür gümbür geğirmektir; hay haylar, vay vaylar içinde bir müddet kendine gelemez. Sonra hışımla oğluna döner:

"Ben bu yaşa geleyim, hem de Yemen padişahının karısı olayım, bu kadar mülk, can, devlet sahibi olayım da, sonunda başıma bu haller gelsin. Aman oğlum, sen gönlünü bir cellâda kaptırmışsın ki, iki kaşının arası açılmaz, dudakları çekmece gibi kilitli, bir tafra, bir istiğna ki, sultan

kızlarında bulunmaz. Debdebesi, saltanatı yerinde ama, görgüsü biraz kıtça. O yolsuza mücevherli nalını verdim, elini bile sürmedi, mutfaktaki Arap cariyesine yolladı. Şaştım dondum kaldım. Gitmişken halini birkaç satır anlatayım dedim, elini şöyle bir kaldırdı, lafımı da yarıda kesti. Arkasından 'kalk git' şerbetini de getirmesinler mi? Pek çok sıkıldım, sinirlerim ayaklandı, dönüp nasıl geldim buralara bilmem. Aman ne derdin varsa kendin gör, ben artık o kapılardan geçemem." deyince şehzâdenin bir söylemeye gücü kalmayıp boynunu büker, odasına çekilir. Yemeden içmeden kesilir, iki gözü iki çeşme ağlar durur sabahlara kadar. Bir gün dayanamayıp yine annesinin yanına gelir; elini öper, boynunu büker:

"Aman sevgili anneciğim! Ne olursa senden olur; bu işin bir çaresine bakmazsan başımı alır giderim." diye gözyaşları dökerek yalvarır. Ne kadar olsa anadır o da; dayanamaz, yeniden karşıki konağa gitmek için hazırlanır. Vâlide sultanın pek değerli bir dizi incisi varmış, hediye olarak onu götürmeyi aklına koyar:

"Arada sen olmasan, gözlerimin önünde eriyip gitmesen, o yolsuzun evine adım atmazdım. Canımın yarısı, ömrümün goncası, biricik şehzâdemsin. Bu sefer daha değerli bir hediye götürmek lazım. Filan sandıkta benim bir dizi incim vardır, herhalde onları görünce kabalığı bırakır da, benimle iki çift laf eder, bakalım daha neler eder?" diyerek kalkar; peşinde kalfaları, hasekileri, doğru kaptanın evine gider.

Hanım sultan üst kattaki balkonlu odada hiç kıpırdamadan bekler; kapı önündeki kalfaları vâlide sultanı koltuklayıp içeri alırlar. Oda kapısından girerlerken, hanım sultan yerinden şöyle bir kalkıp dört adım yürür, istiğna

ile selâm verip bir köşede vâlide sultana yer gösterir. Kırık dökük birkaç kelime ile ona hal hatır sorduktan sonra, el çırpar, sırmalı elbiseler içindeki cariyelerin getirdikleri turunç şerbetlerini koklaya koklaya yudumlarlar. Ortalıkta tepsi dolaştıranlar ayrı, bardak toplayanlar ayrı, peşkir tutanlar da ayrı, her birisi seçme, edalı, saçları çifte örgülü kızlar. Cariyeler çekilip de iki kalfa kapı dibinde emre hazır dururlarken yavaşça hanım sultana doğru eğilen vâlide sultan, iri taneli bir dizi inciyi ona sunar; kız, parmaklarının ucu ile alıp şöyle bir yukarıdan aşağı bakıp kalfasına işaret eder; tavana asılı papağan kafesini indirirler. Dizindeki incileri teker teker çıkarıp, gülüp söyleyerek onları birer birer papağana yedirir. Papağan incileri "çıtır çıtır" yiyip yutarken vâlide sultan da karşıdan ona bakar; şaşar, donar kalır. Kendi kendine; "Bak hele, sürtüğün papağanı bile yem yerine inci yer. Aman Allah'ım! Ne cins bir kıza uğradık!" der. Bir süre oturduktan sonra, ağzını açıp tek laf söylemeden kalkar, saraya gelir. Telaş içinde bekleyen şehzâde, annesini kapı önünde sorgulamaya başlar:

"Aman! Canım vâlideciğim, nasıl ettin?"

"Ah, benim bahtsız evlâdım, bir dizi incimi o yolsuza verdim de alıp papağanına, yem yerine, birer birer nispet verir gibi gözümün önünde yedirdi. Hain hayvan sahibinden de beter, 'hah, hah, hay!" diye, kahkahalar atarak 'çıtır çıtır' yedi incileri. İncilere mi yanarsın, kızın verdiği nispetlere mi? Yüreğim kabardı, içimin yağları eridi. Ne yapacağımı şaşırdım, yol yakınken sen bu kızdan vazgeç. Pek usta, pek yosma, pek bilgiç şey o. Bu kızla kimse başa çıkamaz. Ben artık pes ettim, ne halin varsa kendin gör" der, yoluna gider. Zavallı şehzâde, olduğu yerde kalıp, çaresizce boynunu büküp odasına çekilir. O gece, güzel kirpikli gö-

züne uyku girmez; sabahlara kadar düşünür. Sabah olunca daha fazla duramaz; doğru annesinin yanına gelip elini öper, boynuna sarılır:

"Aman, benim sevgili anneciğim! Ne olursa yine senden olur, hak oyunu üçe kadardır; benim kapağı yaldızlı elyazması bir *Kurân*'ım var; al götür ona ver. Belki bu sefer bu kitabın yüzü suyu hürmetine bana acır da insafa gelir" derse de, annesi gitmek istemez. İki seferinde de kendisine edilen kötü muameleleri yeniden sayıp döker, ama şehzâde pek fazla yalvarıp yakarır. Zavallı vâlide sultan, oğlunun ricasını kıramaz, kalkıp yine karşı konağın yolunu tutar. Hanım sultan, bu kez onun karşıdan gelişini görünce, balkonlu odasından aşağı iner; gider, onu kapıda karşılar. Koluna girip yukarı alır. Öyle ki vâlide sultan, bu iltifata, bu derece nezakete hayran kalır. Odaya girdiklerinde, ona baş köşede bir yer gösterir. Hanım sultan, canı gönülden iltifatlarla hatır sorar. El çırpıp, sırmalı elbiseler içindeki cariyelerin getirdikleri turunç şerbetlerini koklaya koklaya yudumlarlar. Havadan sudan konuşurlar, konuştukça vâlide sultanın içi açılır, yüzü güler, yeniden umutlara düşer. Cariyeler çekilip de iki kalfa kapı dibinde emre hazır dururlarken yavaşça hanım sultana eğilip şehzâdenin selâmını bildirir; koynundaki *Kurân*'ı çıkarıp öpüp başına koyduktan sonra kızın eline verir. Kız da hemen yerinden kalkar, onu saygı ile alır, öpüp başına koyduktan sonra kaldırıp yüksek bir rafa koyar. Bu hale pek sevinen vâlide sultan hemen söze girişir.

"Ey, benim sultan kızım! Şehzâdem gece gündüz durmadan ağlar. Sonunda aklını kaçıracak, dağlara düşecek hallere girdi. Aman kızım! Sevdiklerinin başı için lütfet bize; acı, bir kerecik olsun güzel yüzünü göster oğluma."

"Aman, vâlide sultan! Ben kendimi öyle olur olmaz şeylerle gösteremem; yüz görümlüğüm pek ağır şeylerden olmalı."

"Aman sultan kızım! Ne dilersen dile, yoluna hazineler döker, başarmaya çalışırız elbet. Yeter ki, has yüzünü şu dertli oğlum bir kerecik olsun görüversin."

"Ey, vâlide sultan! Sana doğrusunu söyleyeyim. Şimdi, som altından bir köprü yaptırın. Etrafını bir güzel süslesinler. Şehzâde, köprünün bir başında dursun, beni beklesin. Ben o köprüden geçerken dilediği kadar görür..." deyince, vâlide sultan, müsaade isteyip eteği zil çalarak, uçar gibi saraya gelir. Şehzâde, annesini kapıda beklermiş:

"Aman vâlide! Kızdan hayırlı bir haber var mı? diye sorunca:

"Ey, oğlum! Bu kız kestirip attı; bir altın köprü yaptıracaksın. Her yanı has gül bahçesi olacak. Sonra şehzâdem o köprünün bir başında durup beni beklesin buyuruyor" diyerek dairesine çekilir gider. Şehzâde kuyumculara haberler salar; padişahın has hazinesinden altınlar çıkarıp kızın istediği gibi, iyi bir altın köprü kurarlar. Geçeceği yolun iki tarafını, gül fidanları ile süslerler. Köprünün iki yanına sarmaşık gülü saldırırlar. Şehzâde, köprünün karşı yakasına geçip önceden dikilir, beklemeye başlar; bir yandan da hanım sultana haber salarlar.

Şimdi bu kız giyinir, kuşanır, mücevherlerini takar, saltanat ile köprüye gelip "tıkır tıkır" üzerinden geçerken aşağı sarkmış bir gül dalının dikeni yüzüne batar, "Ay yüzüm, aman!" diye, inleyerek geriye döner; doğru konağına gelir. Şehzâde köprü ortasında kızın geri dönüp gittiğini görünce, doğru annesine koşar: "Aman anneciğim, köprü ortasından geri dönüp gitti, doyasıya göremedim; kondu uçtu

sanki!" deyince annesi oradan kalkıp kızın konağına gelir; kapıdan karşılayıp yukarı alırlar. Hanım sultanın yanına çıkar, bakar ki, yorgan döşek yatıyor.

"Aman, sultan kızım! Köprünün yarısından neden döndün, neler oldu ki yorgan döşek serilmiş yatarsın?"

"Aman efendim, köprüden geçerken yüzüme gül dikeni battı. Köprü de sizin olsun, şehzâde de. Canım öyle yandı ki sormayın."

"Ay kızım! Çok, pek çok üzüldüm. Geçmiş olsun, hanım sultanım. Şimdi ne yapalım sen söyle bari. Zavallı şehzâde köprü başında dikildi kaldı."

"Aman vâlide sultan, ben bu işten vazgeçer gibi oldum; ama, sizi gönlüm pek sevdi, içim kaynadı. Bu işi bir kere daha deneyelim bakalım. Şimdi o altın köprüyü yıkıp genişletsinler, gül dallarını yükseğe kaldırsınlar. Köprünün bir ucuna altın, öbür ucuna gümüş şamdan diksinler. Köprünün öbür başına, bir mezar kazarsanız; şehzâde içine girip ölü gibi uzanır. Sonra ben gelip başucunda dururum. Bana doya boya bakar şehzâde" deyince vâlide sultan oradan hiddetle kalkar, hışımla saraya gelir. Kapıda onu şehzâde karşılar, ağzının için bakar:

"Ey oğlum, benim bahtsız şehzâdem, nettiysek, neylediysek olmadı; kızın yüzüne köprüde diken batmış da geri dönmüş, şimdi odasında yorgan döşek yatıyor. Aman pek oyuncu, pek düzenci bir fettan kız ki, onun bildiklerini kimse bilemez. Kız sana son cevabını yolladı. Şimdikini genişletip daha büyük bir altın köprü yaptıracaksın. Gül dallarını, yükseğe kaldırtacaksın. Köprünün bir başına altın, bir başına gümüş şamdan diktireceksin. Köprünün öbür başına bir mezar kazdırıp, ölü kılığında içine girip yatacaksın... 'Beni orada beklesin, gelip başı ucunda du-

rurum, doya doya baksın' diyor. Aman yavrum! Yol yakınken bu işten vazgeçelim. Sonu korkarım kötüye varacak. Bu kız seni olmayacak kılıklara sokuyor, sonunda başına bir felaket getirmesin."

"Aman anneciğim! Olmuş zaten bana olanlar. Ne dediyse yapalım, boyun eğip razı olalım. Bu sefer de mezara girer, öldüm diye haber salarım, orada yatar beklerim. Tanrı alnıma ne yazdıysa o olur. Elbet bu başıma gelenlerin bir manası vardır" deyip kalkar, kuyumcuları toplar, gece gündüz çalışıp az zamanda istenilen yeni köprüyü yapar çatarlar. Hemen kıza haberciler gönderip, şehzâde, mezarın içine girip sırtüstü yatar; hanım sultanın gelmesini dört gözle bekler.

Biz gelelim hanım sultana. O gece havuzdan gemisini çıkartıp, hazırlıklarını tamamlatır; konakta ne kadar eşyası, döşemeleri varsa cariyelerine kaldırtıp gemiye getirtir. Ertesi sabah kız, doğru köprüye gidip "tıkır tıkır" üzerinden geçer, şehzâdenin yattığı mezarın başına gelince seslenir:

"İşte gemi, işte yelken,
Yolum İstanbul,
Pupa yelken."

diyerek acele gemisine döner, demir atıp yelken açar, İstanbul yoluna düşerler.

Şehzâde, kızın söylediklerini duyup bir de mezarından fırlar bakar ki, kız uçmuş gitmiş; gemi demir alıp yelken şişirmiş, açıklarda kaybolmak üzere... Zavallı şehzâde ağlayıp feryat ederek doğru annesine gelir:

"Eyvah anneciğim! Ne ettiysem ben kendime ettim. Şimdi her şeyi anladım. Geminin kaptanı da, konaktaki ha-

nım sultan da, aslında benim İstanbul'da bırakıp kaçtığım Billur Köşk'ün sultanıdır. Aman anneciğim! Bana uzun yollar göründü; onun peşinden koşmak lazım" deyip doğru babasının yanına koşar. Başından geçenleri, baştan aşağı bir bir anlatıp sefere çıkmak için izin ister. Babasının hayır duasını ve iznini alır almaz, doğruca adamları ile gemisine binip kızın arkasından İstanbul yollarına düşer.

Aylardan sonra, uzaktan ışıklar içinde pırıl pırıl Billur Köşk görünür. Meğerse gece olmuş, köşkün bütün lambalarını yakmışlar; her penceresinden başka bir renk, gökkuşağı gibi yanar; alay feneri gibi, deniz ortasında çakar dururmuş.

Şehzâde yavaş yavaş gelir; gemisini, tam köşkün karşısına demirler; yelken sarar. Sandalına binip köşkün rıhtımına yanaşır. Sultan Hanım, kapıya kadar iner; onu karşılayıp yukarıya alır. Nice zaman sonra, iki sevgili, ancak karşı karşıya oturup konuşurlar:

"Ey sultanım! Yazık değil midir bana bunca işler eyledin? Beni de, anamı da üzüntülere, tasalara saldın. Gide gele kapını aşındırdık. Ne buyurdun da yapmadık, ne emrettin de yerine gelmedi? Sonunda diri diri mezara bile girdim; ama sen insaf etmedin."

"Ey şehzâdem, daha başlangıçta yanlış yollara sapan sizdiniz. Geminizle köşkün karşısına gelip:

"İşte gemi,
Pupa yelken
Doğru Yemen."

diyerek savuştuğunuzu elbet hatırlarsınız" deyince bütün sözlerin, bütün engellerin sonuna geldiğini anlayan şehzâde, candan yürekten pişmanlığını döküp saç-

mış, kusurlarının affını dilemiş. İki sevgili sarmaş dolaş olmuşlar. Hanım sultan, şehzâdenin elinden tutarak saltanat kayığına binmiş, doğru padişah babasının karşısına gidip olup bitenleri baştan sona anlatmışlar. Babası da olan işlere şaşmış, hem de kızının sevincini, saadetini görerek sevinmiş. Hemen o günden başlayarak büyük bir düğün dernek kurulmuş. Fakirler doyurulmuş, çulsuzlar giydirilmiş; yerlidir yabancıdır dememişler, gelene geçene çil çil altın dağıtmışlar. Kırk gün kırk gece çalgılarla, çengilerle eğlenmişler. Onlar ermiş muradına, darısı başımıza.

Helvacı Güzeli

Bir varmış, bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Bir adamın dünya yüzünde yalnızca bir oğlu ile bir de kızı varmış. Kızının güzellikte benzeri yokmuş. El gün şöyle dursun, bu kızı kendi gözünden bile sakınır; sokaklara çıkarmaz, kalabalık eğlentilere, gezinti yerlerine, düğün derneğe göndermezmiş. Kız ev işi düzeniyle, bahçenin çalısı çiçeğiyle oyalanır dururmuş.

İki bayram arası, günlerden bir gün, bir kızın babası yetişkin oğlu ile Hicaz'a gitmeye karar verir. Kızını karşısına alır; eski düzen için yaşamasını, kim gelirse gelsin kapıları açmamasını, artık dışarı işlerini komşularından biri olan, mahalle câmisi müezzininin yapacağını bir bir anlatır. Baba, oğul, birkaç ay yetecek yiyeceği çarşıdan alıp eve taşırlar; kızcağızla vedalaşıp yola çıkarlar. Onlar gittikten, sonra kızın yaşantısında hiçbir değişiklik olmamış. Nohut oda, bakla sofa bir ev içinde, tek başına oturan bir kızcağızın ne işi olacak? Kendisine olmadık işler bulur; siler, süpürür, ovalar, parlatır; pişirir, kotarır, kedisi, tavukları ile oya-

lanır; küçücük bahçesinin çiçeklerinin bakımını yapar, hiç canı sıkılmazmış.

Biz gelelim mahalle câmisinin müezzinine. Bir gün minareye çıkıp ezan okurken, komşu bahçelerden birinde, çıkrıklı kuyudan su çeken göğsü bağrı açık, baldırı bacağı çıplak, akça pakça bir güzel kıza gözü ilişir. O anda aklı başından gider; ne dediğini, ne okuduğunu şaşırır; iyice bakınca anlar ki, o kız Hicaz'a giden komşusunun kendisine emanet edilen kızıdır. İçine bir ateş düşer; ne durabilir, ne oturabilir, bir yere sığamaz olur. Bütün gün düşünür, düşünür de, "Nasıl etsem, neylesem de şu kızı elde etsem?" diye tasarlarsa da, türlü düzen, yüz çeşit plan yaparsa da, hiçbirini beğenmez. Kapı bitişik oturan komşusu bir ihtiyar bohçacı kadın varmış; başına sokmadığı delik, parmağını takıp da açamadığı kapı olmazmış. Onu çağırıp, bir kese akçe vererek, kendi halini ahvalini uzun uzadıya döküp saçmış anlatmış:

"Ey vâlide! Al bu paraları... Şu Hicaz'a giden komşunun evde kapalı kızını senden isterim. Ne yaparsan yap... Son çare senden olur ancak" derse de kocakarı bir zaman enine boyuna düşünüp:

"Aman Müezzin Efendi, turnanın tellisini, kızların da ince bellisini iyi seçmişsin; ama, o kızın kapı açtığı, sokağa çıktığı, bir komşuya gittiği, bugüne kadar görülmemiştir. Babasının tembihlerine uyar, sözünden çıkmaz" derse de adamın gözü dünyayı görmez, kadının önüne bir kese daha atar:

"Aman vâlide hanım! Ne olursa senden olur, uçanla kaçan senin elinden kurtulmaz. Sen meram edesin de, bir işin üstesinden gelemeyesin olmaz..." diye yana yakıla yalvardıkça, kocakarı bir müddet daha nazlandıktan sonra kararını verir:

"Peki oğlum, mademki bu kadar üstüne düşüyorsun, hele bir deneyelim bakalım. Gönlünü edersem, nereye getireyim, hazırda bir uygun yerin var mı bari?" deyince meğerse adam çok önceden yerini de, yordamını da iyice tasarlamış. Bu kadından yalnız yardım istermiş. Kocakarıya:

"Sen hiç merak etme, ben yarın filan yerdeki hamamı kiralarım. Önceden içine girip sizi beklerim. Yarın sen koltuğuna yalandan bir bohça sıkıştırır, doğru bu kızın evine gidersin. Kandırıp evden çıkarması, alıp oraya getirmesi de senin ustalığına kalmış bir durum. O kadarını yapıp yakıştıracağına da hiç şüphem yok." demiş. O gece bu konuştukları düzen üzerinde, sağlam karara varmışlar.

Sabah olunca kocakarı koltuğuna yalandan bohça kıstırıp bohçacı kadın kılığında doğru bu kızın evine gelir. Kapıyı çalar; kız bir zaman açmaz, pencereden konuşurlar. Bu kadın dil döker, düzen saçar, sonunda kapıyı açtırarak içeri girer. Bir süre oturup hoşbeş ettikten sonra kocakarı bohçasını açıp ipeklileri, işlemeleri, çeşitli oyaları, baş örtülerini hepsini ortalığa döker saçar ve lafı döndürüp dolaştırıp asıl maksadına getirir. Zavallı kız, görgüsüz büyüyüp gelinlik yaşına kadar evlerde kapalı kaldığından, her türlü düzene karşı hazırlıksızmış; bu yüzden her söze, her anlatılana inanan biri olmuş. Hele kapının dışındaki hayata dair anlatılanlara karşı dinmez bir susuzluğu varmış. Kocakarı oradan buradan laf dolaştıra dolaştıra, kızın bu zayıf damarını bulunca, sözü hep bir tarafa getirir, komşu kızların eğlenceli yaşayışından konu açarmış. Acuze karının dolaplı sözleri, zavallı kızcağıza bülbül nağmeleri gibi gelirmiş. Kocakarı lafı tavına getirip, o sıra hemen aklına gelivermiş gibi:

"A benim dünyalar güzeli gencecik kızcağızım! Bugün filan yerde yeni bir hamam açılıyor. Usta çalgıcılar, tat-

lı sesli şarkıcı kadınlar, kıvrak çengiler gelecek, güzel kızlar hem gidip yıkanacaklar, hem de onları seyredip, dinleyip eğlenecekler. Sen dünyayı terk etmiş de bu mağaraya kapanmışsın. Gel seni de alıp şu hamama götüreyim. Kendi yaştaşların arasında biraz eğelenirsin, gönlün açılır. Akşam olmadan alır yine geri getiririm." deyince kızcağız:

"Aman hanım teyze, bugüne kadar bir yere çıkmış, kimseye gitmiş değilim. Babamın huyunu ise bütün dünya bilir. Hicaz'a gideli ancak iki gün oluyor. Sonra mahalle halkı ne der? Aradan iki gün geçti sokaklara düştü, diye ayıplamazlar mı?" dediğinde cadı karı:

"Aman benim eteği temiz, iffeti kavi genç kızım, seni yazıya yabana değil, yalnızca kadınlar hamamına götürüyorum. Uygunsuz bir yer değil ki ayıplasınlar. Bu kadar konu komşu kızları giderlerken, sen bundan niye mahrum kalasın? Gel, sen beni dinle, beyhude nefsine eziyet edersin. Bunu hiç kimse ayıplamaz, hoş görür." diye önünde ardında yuvarlanıp kızcağızı kandırır. Oradan hemen kızın hamam bohçasını hazırlayıp, koltuğuna kıstırıp doğruca müezzinin kiraladığı, ıssız sokaktaki hamama gelirler. İçeri girdiklerinde kız dört köşeye bakar ki, koca hamamda hiç kimse yok, ortalık "çın, çın!" öter. Hemen dönüp bohçacı karıya:

"Sizin övüp övüp de göklere çıkardığınız hamam bu mudur? Kimse yok ortalıkta..."

"Daha vakit erkencedir, a kızım! Birazdan sökün etmeye başlarlar. Siz soyunup, dökünüp hele bir içeri girin de, kalabalık olmadan şöyle iyi bir kurna kapalım, bekleyelim."

Kız bunları doğru sanıp, hemen orada soyunup, sırmalı havlulara sarınır; önce soğuk sonra sıcak yere girmeye

davranır. İşini bitirip dolabını iyice kuran cadaloz kadın da soyunma odasında unuttuğu tarağını almak bahanesi ile kızı orada bırakıp geri döner ve acele acele giyinip oradan savuşur.

Biz gelelim kızcağıza. Sıcak yere girince bir de bakar ki, mahallesinin müezzini babasının vekili olan adam, ayağında nalın, peştamal kuşanmış; ensesi iki kat, cımbızla yolunası sakalı çember, kafası ustura ile kazınmış, arası iki parmak kara kaşlarının altından, gözlerini belertmiş ona bakar durur. Keyfinden de ağzı yayılmışça sırıtır durur. Kız onu karşısında bu halde görünce cadı karının kafasına soktuğu gaflet uykusundan şöyle bir uyanır. İçine düştüğü oyunu da, düzeni de bir iyice anlar. Bir yandan yüreciği korkudan ağzına gelirken, bir yandan da bu iki alçak insana kızar. Ama bu hal içinde, kimseden bir imdat, bir yardım olamayacağını, hemen kendini toparlayıp bu beladan yakasını sıyırması gerektiğini kestirir. Olup bitenin kurulu dolabın hiç farkında değilmiş gibi saflığa vurarak:

"Aman Müezzin Efendi, işittik ki bu hamamda sazlar çalacak, çengiler oynayacakmış. Ballandıra ballandıra bunca övdükleri hamam bu mudur? Ortalıkta sizden, benden başka kimseyi göremiyorum."

"Aman benim sultanım! Ne gam edersin? Kimse gelmezse biz, ikimiz yer içer; yıkanır keyfimize bakarız; öyle değil mi, benim gencecik sultanım?"

"Aaa! Pekâlâ olur Müezzin Efendi. Şu kurnanın başına oturalım; önce ben senin başını üç su yıkayayım, sonra da sen benim başımı yıkarsın; arkasından da yiyip içip bir güzel keyfimize bakarız." der; geçer bir kurnanın başına oturur, müezzini de önüne oturtur. Kaynar sularla bolca sabun süre süre başını öyle bir köpürtür ki, müezzinin başı üstü-

ne kar yağmış hamam kubbesine döner. Adam keyfinden mest olmuş sırıtırken, kız da köpükleri onun yüzüne gözüne iyi kat kat yayar, bulaştırır. Müezzin orada oturadursun, kız hemen yerinden fırlar. Acele acele, bütün kurnaları dolaşıp sularını boşaltır; ne kadar musluk varsa hepsinin ağızlarını bezden yaptığı tıkaçlarla tıkar: Müezzin bir taraftan:

"Aman benim genç sultanım! Nerelerdesin? Sabun gözlerimi kaçtı. Birkaç tas su yetiştir hee" diyedursun hamamın soğuk yerine koşup bulabildiği nalınları peştamalın içine doldurup doğruca müezzinin yanına döner. Başına, sırtına, neresine rast getirirse vurur adama, bu nalın dolu peştamalla, "Bak, komşu kızı hamama kandırılır getirilirse nasıl yıkanırmış gör. Hele, seni ırz düşmanı!" diyerek pat küt öylesine döver ki, Tanrı yarattı demez. Müezzin bağırtıları, böğürtüleri, can dayanmaz feryatları hamam kubbesini tırmalar. Sonunda dayanamaz düşer bayılır.

Kız da oradan dışarı çıkıp elbiselerini giyer, doğruca evine gelir kapanır.

Biz gelelim hamamdaki müezzinin haline. Bir vakitten sonra ayrılır ki, iki gözü de kapalı, sabun kaçmış yanar. El yordamı ile kurnanın birini bulur; tası daldırır ki "çıngır, çıngır!" öter, damla su yok. Davranır musluğu açar ki, ne sıcaktan, ne de soğuktan bir sızıntı gelir. Yine el yordamı ile düşe kalka, orasını burasını yaralaya bereleye, çepeçevre kurnaları, muslukları dolanır. Hiçbirisinde, değil başını yıkamak, yüreğinin yangınını söndürecek damla su bulamaz. Orası burası derken, hamamcı gelip onu böyle görünce:

"Aman Müezzin Efendi! Nedir bu halin böyle? Yüzün, başın tüm köpük içinde kalmış; yanını, belini yaralamış bereleмişsin..."

"Ah, iyi ki geldin, yetiştin hamamcı başı, başımı sabunladım; kurnalarda damla su kalmamış. Gözlerim kapalı, başımın gözümün sabunlarını akıtamadım. Bir yandan sabun gözlerime kaçtı, yanar; bir yandan, oraya buraya dolanır su ararım." deyince, hamamcı şöyle bir düşünmüş, ensesini kaşımış, çenesini sıvazlamış, kendi kendine. "Bunda bir bit yeniği, böcek kertiği var ama..." demiş, daha fazlasına akıl erdirememiş. Musluğun birisini açmış, müezzin yıkanıp dışarı çıkmış, elbiselerini giyip inleye sızlaya güç belâ evine gelebilmiş. Eli ayağı tutmaz bir halde, yara bere içinde; hastalanmış, yorgan döşek hasta yatmış kalmış. Ancak bir hafta sonra biraz olsun kendine gelmiş. Kalkınca, hem önce davranıp suçunu örtmek hem de kendisine bur işleri yapan usta kızdan öcünü almak amacıyla, kızın Hicaz'daki babasına güzelce bir mektup donatıp, kızının kötü yola saptığını, şurada burada öteki beriki ile sürttüğünü bildiren bu mektubu posta tatarına verip acele yollar. Bu mektup menzilden menzile ulaşıp, at sırtında, heybe içinde dağlar aşıp günün birinde Hicaz'a varıp sahibini bulur. Babası sıladan mektup gelmiş diye sevinip açar ve okur ki, yüzü kapkara kesilir. "Eyvah, oldu bana olanlar, kızım yoldan çıkmış, bana ar değil midir?" diye bağırıp hemen oğluna döner ve şiddetle:

"Hemen at binip geri dönesin. Eve varınca, hemen kızımın başını kes. Gömleğini de kanını bulayıp, bana ulaştıracaksın; tez yola çık, göreyim seni!" deyince oğlu şaşırır kalır. Kız kardeşini pek seven oğlan, bu gelen habere gönlü kanmaz; ama, zaman eski zaman, henüz töreler gevşememiş; babasına bir şey söyleyemez. Kalkar, hemen at binip yola çıkar. Az zamanda ılgar edip, menzillerde at değiştirip, birkaçını çatlatıp, günün birinde yurduna erişir. Ma-

hallesine gelince, bir baştan bir başa ne kadar konu komsu varsa kapı kapı dolaşıp sorar soruşturur. Hepsi de söz birliği etmişçesine, "Hayır oğlum, biz senin kız kardeşinin sokağa bile çıktığını görmedik" derler. Oğlan bu hali kendi duygusuna uygun bulup sevinir. Dönüp, dolaşıp sonunda kendi evlerine gelip kapıyı vurur. Kız kardeşi koşup kapıyı açar ki, karşısında oğlan kardeşi... Çok sevinip kucaklaşırlar. Kız bakınıp, başka kimseyi göremeyince:

"Nerede babam, birlikte gelmediniz mi?"

"Yoldadır, yüklü hayvanlarla yavaş yavaş geliyor. Gel seninle onu karşılamaya çıkalım." deyince kız hemen oradan feracesini giyip kardeşiyle birlikte yürür gider... Oğlan gide gide, bunu bir dağ başına götürür. Orada bir süre sarp yerlerde yürüyen kız, bu aralık nefes nefese bir duralar; yol iz bulunmayan bu çetin yerlerde ne aradıklarını, kardeşine sorar. O da içini kemiren derdi, dayanamayıp ortaya döker.

"Ey benim sevgili kız kardeşim! Ağzı karanın biri babama bir mektup yazmış; kızın yoldan çıktı, sürtük oldu diye bildirmiş. Babamız bunları böyle duyunca gazaplandı, karardı. Bana, çabuk geri dön, kızımın başını kesip gömleğini kana bulayıp buraya getir, diye emir verdi. Başlangıçta mektuba inanmamıştım. İçimden bir ses bunların iftira, düzen olduğunu söylüyordu. Gelince mahalleden de soruşturdum."

Kız bunları duyunca iki gözü iki çeşme ağlar, babasının böyle düşündüğüne pek üzülür. Kardeşi de, babasının emrini yerine getirmek için bir köpek yavrusu bulup onu keser, kızın gömleğini onun kanına bular:

"İşte böyle kardeşim, ben senin suçsuz olduğunu biliyorum; ama babama karşı gelmek, söyleşmek, çekişmek

olmaz; sen başını al, başka diyarlara git, sakın buralarda görünme. Bugün ayrılık günüdür, Tanrı yardımcın olsun" deyip kardeşinin boynuna sarılır, uzun uzun ağlaştıktan sonra ayrılırlar.

Kız ne yapsın, yolunu dağlara vurup, dereler içinde kaybolup gider. Oğlan da elinde kanlı gömlek, bu işlere sebep olanlara lanet okuya okuya yollara düşer. Menzilden menzile at sürerek, günlerden bir gün Hicaz'a varır; babasının yanına gelir, "İşte kızının kanlı gömleğini getirdim." diye teslim eder. Babasının içi kan ağlar; gözyaşlarını içine akıtır, "Şükür elinden kurtuldum." der, gömleği alır.

Bunlar Hicaz'da işlerini bitirip geriye dönedursunlar, biz gelelim kızın durumuna. Talihsiz baş, gezgin olur, bahtı gülünceye dek... Kız dağlarda gide gide; taşlardan seke seke bir pınarın başına varır. Arı sudan içip elini yüzünü bir güzel yıkar. Yanı başındaki bir ağacın gölgesine çekilip dinlenmek ister. Biraz dinlenir, ama etrafta yırtıcı hayvan izlerini görüp yüreği oynar. O sırada vakit akşam olmuştur. "Nereye gitsem, ne yapsam?" diye düşünür taşınırsa da, sırtını dayadığı ağaca çıkarak yabani hayvanlardan korunmaktan başka, aklına bir şey gelmez. Tırmanıp ağacın üstüne çıkar, bir çatala yaslanır, yarı uykuda, yarı uyanık geceyi orada gecirir.

Sabah olur; ama, kız henüz ağaçtan aşağı inmeye cesaret edemez. O memleketin padişahının oğlu, meğerse o gün avlanmak üzere oralarda dolaşırmış. Orayı burayı dolaşmaktan hayvanı çok yorulup, gayet susayınca, gele gele bu pınarın başına gelir. Şehzâde attan inip, dizgininden tutup, onu suya götürünce, hayvan ağzını suya verip içeceği sırada, ürküp çekilir; kişneyip durur, bir türlü suyunu içemez. Meğer ağaçtaki kızın hayali ayna gibi suyun içine

düşmüş. Şehzâde atını ne kadar zorlarsa da suya yanaştıramaz. Bir de bakar ki, kızın hayali suda; başını yukarı kaldırır, ayın on dördü gibi bir güzel kız, dallar arasında oturup duruyor. Kızı görünce aklı başından gider. Bir zaman olduğu yerde durakalır. Yavaş yavaş kendine gelince:

"Düş mısın, gerçek misin?
İn misin cin misin?
Kimsin, nesin?"

diye seslenince kız da ağaçtan:

"Ne inim, necinim,
Senin gibi bir insanım"

diye cevap verir. Hayvan koklaşa koklaşa, insan da söyleşe söyleşe anlaşır. Şehzâde konuşa konuşa, sonunda kızı ağaçtan aşağı inmeye razı eder. "Bu günlük avım da bu kadarmış" deyip kızı alarak, oradan doğruca saraya gelir. Hemen babasına olup bitenleri haber verip bu kızla evlenmek için izin alır...

Kırk gün kırk gece düğün dernek kurarlar. Fakirleri yedirirler, çulsuzları giydirirler. Zenginleri de çalgı, çengilerle eğlendirirler.

Aradan yıllar geçer. Bunların üç çocuğu olur. Bir beşikte, öteki eşikte, biri kucakta, diğeri bucakta, büyümekte olsunlar; bir gün kızın aklına kardeşi, babası, yurdu ocağı gelir. Gözlerinden inci taneleri gibi yaşlar akmaya başlar. Şehzâde gelip de kızın böyle garipçe boyunu bükerek, içini çekerek ağladığını görünce:

"Aman sultanım, niçin böyle ağlar durursun, neyin eksiktir, ne derdin var?" diye sorar...

Kız da bir zaman, "Hiçbir şeyim yoktur efendim." di-

yerek saklamak isterse de, sonunda şehzâdenin devamlı üsteleyişine dayanamaz:

"Ah efendim, ne zamandır, yurdum, evim, ailem hep gözümde tüter. Evlendim, çoluğa çocuğa karıştım; ne ben onlardan haber alabildim, ne onlar benden. Onların hasretliğinden ağlarım, yine içime gariplik çöktü."

"Sultanım ananız, babanız, kiminiz kimseniz hayatta mıdırlar?"

"Anam ben küçükken ölmüş, ama bir oğlan kardeşimle babam hayattadır."

"Aman sultanım, şimdiye kadar bana bunlardan niye bir haber vermediniz? Ya onları buraya getirtirdik, ya siz onlara giderdiniz. Neyse artık olanlar olmuş, şimdi dilediğiniz ne ise onu yapalım."

"Tanrı ömrünüzü uzun, devletinizi sonsuz etsin efendim. İzniniz olursa çocuklarımı da alıp yarın yola çıkarım; dünya gözü ile onları görür, görüşür hem de çocuklarımı gösteririm."

"Pekâlâ olur sultanım, yarın yanınıza adam katıp sizi derhal yola çıkarayım. Gidip hasretlerinize kavuşursunuz. Siz hemen yol hazırlığıyla meşgul olunuz" deyince zavallı kızcağız sevinmiş; hemen etekleri zil çalarak oradan oraya koşmaya, gerekli eşyaları, götürülecek hediyeleri hazırlamaya girişmiş. O gece yatıp sabah olunca, şehzâde lalasını çağırıp sultan hanım ile üç çocuğunu Tanrı emaneti olarak ona teslim eder. Sıkı fıkı tembih ederek rahatlık ve güvenlikle götürüp getireceğine söz alır. Sultan hanım çocuklarıyla bir koçu arabaya, lalası da bir ata biner; yanına bir miktar uşak ve asker alır, yola çıkarlar. Uşak ve askerler önden at sürüp yol açarlarken, araba ile onun yanında ata binmiş lala da arkadan gelir.

Bunlar bir hayli yol alır, kuşluk vakti erişir; yolda giderlerken, bir aralık lala başını arabanın perdesinden içeri sokup:

"Ey, hanım sultanların hası! Şimdi saraydan hayli uzaklaştık, dağ başlarında iyi elime girdin. İşi uzatmadan bana gönül rızası ile teslim olur musun, yoksa çocuklarından birisini öldüreyim mi?"

"Ay, aman! O nasıl şeydir, hiç insan Tanrı emanetine böyle şey söyler, aklına kötülük getirir mi?" dese de vezir böyle şeyleri dinleyecek halde değildir, kararını vermiştir, ayak direr.

"Evet sultanım, elbet çaresi yoktur, ya bana teslim olacaksın, yahut çocuklarını öldürürüm. Ben seni sarayda iken çaresiz kollardım, şimdi bu yerde elime geçtin, elbet kurtulamazsın. Çoktandır bu yolları beklerdim."

Çaresiz kız, vezirin halinden ve sözlerinden başka kurtuluş yolu bulamadığını anlayıp başını öteki tarafa çevirirken, vezir de elini uzatıp çocuklarından birini çeker alır; bir vuruşta başını uçurup yere atar. Kız ağlaya ağlaya iki yavrusuna dört elle sarılırken, hain vezir de atını sürer. Bir zaman daha yol aldıktan sonra vezir yine arabanın yanına yanaşıp perdesini kaldırır, başını içeri sokup sultan hanıma:

"Kız, bana teslim olacak mısın, yoksa çocuklarından birini daha öldüreyim mi?"

"Hayır, bu can bu tende oldukça, sana teslim olmam." diye cevap verir kız; o iki gözünden kanlı gözyaşlarını akıtırken, kanlı vezir yine elini uzatır; çocuklardan ikincisini alıp, boynunu uçurup yere atar ve yürür.

Neyse sözü uzatmayalım, iş tamamına varır, yol ne kadar dolaşık olsa. Bir menzil daha yol aldıktan sonra, vezir aynı tekerleme ile yine yanaşıp aynı cevabı alınca çocuklar-

dan üçüncüsünü de öldürür. Sonunda üç çocuğu da elden giden zavallı hanım sultan arabada tek başına kalır.

Bunlar bir menzil daha yürüdükten sonra vezir, yine atının başını çevirip döner, arabaya yanaşır. Perdeyi kaldırıp başını içeri sokar.

"Ah kız, sarı kız! Üç çocuğun vardı, üçünü de öldürdüm. Elbette seni sağ komam. Gel boş yere inat etme; kendini de, beni de zora koşma; elimden kurtuluş olmaz. Namusun gider, ama canın kurtulur." deyince,kız da şöyle bir düşünmüş, çaresizliğini anlayınca:

"Bana yarım saat kadar süre verin, bir aptes tazeleyip iki rekat namaz kılayım, şöyle bir tenha köşede. Sonra Tanrı ne yazdıysa elbet o olur." deyince vezir de hemen hiç düşünmeden "Yüzdük yüzdük kuyruğuna geldik, yarım saat beklemekten ne çıkar, hele dileğini yapalım." diyerek onun isteğini kabul eder. Kız arabadan çıkar. Vezir, "Bu kız bir oyun edip de kaçar." diyerek kızın ayağına ip bağlamış; kız yürüdükçe ipi salar bırakırmış. Kız biraz ileriye gidip bir köşeyi döner, hemen ayağındaki ipi çözerek, ucunu bir çalıya bağlar. Sonra garip, tahilsiz başını alıp dağdan dağa kaçar gider. Vezir de arabada bir sabırsızlanır, ipi çeker, bakar ki ip yaylanır yaylanır da boşa gelmez. "Ha, bu kız aptes alıyor; ha, bu kız namaz kılıyor olmalı." diye bir hayli oyalanır. Yarım saat geçer, kız gelmez, bir saat olur, kızdan ses yok. Birden kuşkulanıp içi çürür. "Bre, bu kız gideli yarım saati geçti, neredeyse bir saat olacak. Bu ne bitmez aptes ve tükenmez namazdır; teravih bile olsa çoktan biterdi. Aman şu kız bize bir oyun mu etti, gidip bakayım?" diye ipi toplaya toplaya koşar gider; bakar ki ucu bir çalıya bağlanmış; keklik de kaçmış, kayıplara karışmış. Burada mı, yoksa şurada mı diye öteye beriye koşar ararsa da izini bile

göremez. Kan ter içinde dönüp atının yanına gelir, "Güm, güm!" göğsünü yumruklar:

"Kekliği elden kaçırdık,
Besleyemedik uçurduk,
Yaylalara göçürdük,
Aman yazıklar bana."

diye saçını başını yolar. Hemen atını dört nala kaldırıp dört menzil ilerdeki askerini çevirir, hep birlikte döner saraya gelirler. Vezir ayağının tozu ile hemen şehzâdenin huzuruna çıkar:

"Aman şehzâdem, yolda kona göçe giderken mola yerlerinin birinde sultan hanım çocuklarını alıp, bizi görmeden arabadan çıkıp kaçmış. Dağdan gelen kızdan hayır mı gelir şehzâdem? Dağdan gelen dağa gider elbet." deyince bunu işiten şehzâdenin aklı başından gider; olduğu yere düşer, bayılır.

Yüzüne gül suları serperler; ellerini, ayaklarını ovarlar; burnundan ruhlar koklatırlar. Ayılır, kendine gelir, ama çocuklarıyla karısının acısı yüreğinde henüz tazedir; sık sık ağlar, sonra derin, tasalı düşüncelere dalar.

Şehzâde burada bu halde dursun, biz gelelim zavallı kızın hallerine. Çaresiz kız, dağdan dağa, ağlaya ağlaya, gide gide, ayakları kendiliğinden babasının memleketini bulur çıkarır... Bir tenha çarşıya girip yüzüğünü, küpelerini ucuz pahalı satıp, kendisine erkek elbiseleri alır; bir köşeye çekilip onları giyinir, saçlarını da külahının içine bir güzel saklar. Çarşıda öteye beriye dolaşıp bir köşede harap bir dükkân içinde ihtiyar bir helvacının oturduğunu görür. Hemen kapısına varıp Tanrı selâmı verdikten sonra:

"Garibim, yerim, yurdum, kimim, kimsem yok, beni yanına çıkarak alır mısın baba?"

"Ah evladım, ben sabahtan akşama ekmek paramı nasıl çıkaracağımı düşünüyorum, seni çırak alıp da sana nasıl gündelik verebilirim? Hem ben, doğrusunu istersen helva yapmasını bile unutmuşum."

"Aman sakalı ak, gönlü pak, eli uğurlu, gözleri nurlu babacığım. Ben, senden bir şeyler istemem. Boğaz tokluğuna bile çalışırım; dükkânın bir köşesinde büzülür otururum. Tanrı kısmetimize elbet bir şeyler verir, onunla kısmetleniriz." diyerek tatlı dil, şirin yüzle gayet yumuşak, uslu ve garip konuşur ki, bu dili, yüzü tatlı delikanlı, ihtiyarın hoşuna gidince onun hatırını kıramaz:

"Pekâlâ oğlum, gir dükkâna, al eline kepçeyi, giriş bakalım şu işlere. 'Kedi al, uğurunu dene!' demişler; kul kısmeti ile gelir. Ya Tanrım, sen gör bizleri! Çoban güttüğü, çırak durduğu kadar alır. Kendi ayağı ile gelenin uğuru gür olur" deyince, kız ustasının elini öpüp duasını aldıktan sonra geçip dükkânın bir köşesine oturur. Bir iki gün içinde bütün işleri düzene koyup kollarını sıvar, ocağın başına geçer, helva yapmaya başlar. Heves ve gayretle yaptığı helvadan bir parça alarak tadına baksın diye ustasının önüne koyar. Ustası helvayı tadar, tadı damağında kalır:

"Ah oğlum, pek güzel yapmışsın. Tanrı kem gözden, nazardan saklasın" der.

Kız oradan tezgâh taşını bir güzel yıkayıp kar gibi ak pak bir hale getirir, üzerine sakız gibi helvayı koyar. Birazdan müşteriler gelip her birisi bir miktar helva tarttırırlarken, bu güzel delikanlıyı görüp hayran kalırlar. Bir yiyen, bir daha yemeden gidemez olur bu dükkândan. Helva almayacak olsalar bile dükkâna uğrar, helva tarttıralarmış.

Bir alan, döner bir daha alırmış. Dünya güzellik üzerine döner, helva bahane...

Hasılı bu helvacı delikanlının adı "Helvacı Güzeli"ne çıkar; şanı yedi iklime, dört yöne, deniz aşırı, dağlar ötesi diyarlara kadar yayılır.

Biz gelelim dertli şehzâdeye. Çocukları ile sevgili karısı aklına düştükçe, "Ah vah" edip gözlerinden yağmur taneleri gibi yaşlar akarmış. Sonunda bir yerlerde duramayıp oyalanamamış; kararı elden gidip, dünya başına dar olunca, lalasını çağırmış:

"Aman lala, ben ille de sultan hanımı bulmak isterim. O olmadan yaşayamam. Onu arayıp bulmalıyım, yoksa kendimi öldürürüm." deyince, vezir.

"Aman şehzâdem, bu kız seni istemedi; bunca yıl sarayda kaldı ehlileşmedi, yavruları oldu, yine sana bağlanmadı. Babamı, kardeşlerimi göreceğim geldi diye bir dolap uydurdu, dağlara kaçtı. Şimdi sen onun nasıl peşine düşer, gitmek istersin? A benim genç şehzâdem sana kız mı bulunmaz? Elini sallasan ellisi, başını sallasan başı tellisi..." demiş, diller dökmüş ise de söz dinletememiş.

Şehzâdeler dillerine geleni söyler, akıllarına geleni yapar. Yanına vezirini alır, tanınmamak için saraylı giysilerini değiştirdikten sonra saraydan çıkarak, birlikte bu kızı aramaya dağlara düşerler. Orası senin, burası benim diyerek dağdan dağa, yoldan ize geçip göçerek günlerden bir gün, gide gide bu kızın olduğu kasabaya erişirler. Yolda azıkları tükenmiş, fazlaca acıkmış olduklarından oradan geçen bir çocuğu çevirip; "Oğlum buralarda hiç aşçı dükkânı var mıdır?" diye sorduklarında, çocuk da bunlara, "Buralarda aşçı dükkânı yoktur, ama ileride Helvacı Güzeli'nin dükkânı vardır. Yaptığı helvaya doyum olmaz." der.

Şehzâde dahi yol boyunca bu helvacı üstüne övgüleri duya duya giderken, içine bir merak düşmüş, sabrı tükenince veziri ile birlikte doğru bu Helvacı Güzeli'nin dükkânına gelirler. Kız, şehzâde ile vezirin gelişini uzaktan görünce onları tanır; kim olduğunu belli etmez. Ama onlar, erkek kılığındaki bu kızı tanımazlar: Şehzâde:

"Helvacıbaşı, şuradan bize birkaç paralık helva versene" deyince Helvacı Güzeli tartıp verir; sonra bunlar bir köşeye çekilip iştahla helvayı yerlerken:

"Efendilerim, bu diyarın yabancısı olduğunuz anlaşılıyor. Bu gece bizde misafir kalırsanız sizlere bir güzel helva yaparım, hem de eğlenceli hikâyeler anlatırım. Hoşça bir vakit geçirmiş olursunuz" deyince şehzâde ile lalası razı olurlar. Helvacı Güzeli'nin tatlı diline, şirin yüzüne hayran kalıp otururlar. Kim olduğunu pek bulup çıkaramazlar; ama, yine de arada bir yakınlığın varlığını duyarlar.

Bunlar orada oturadursunlar, biz gelelim kızın eski mahalle halkına. O gece bir helva sohbeti yapmak isterler. İçlerinden birisi, "Aman, bu helvayı, şu bizim ünü dünyayı tutmuş Helvacı Güzeli'ne yaptıralım" deyince, birkaç kişi kalkıp bu helvacının dükkânına giderler. "Helvacı Güzeli! Bu gece mahallemizde bir helva sohbeti düzenledik, mahalle halkını da davet ettik. Gelip bize bir güzel helva yapar mısın?" deyince, Helvacı Güzeli:

"Baş üstüne ağlar, ama benim bu gece misafirlerim var. Onları burada bırakıp sizinle gidemem."

"Aman Helvacı Güzeli! Misafirlerinin başımızın üstünde yeri var, onları da alır gelirsin" diyerek, işi karara bağlayıp giderler. Helvacı Güzeli, döner misafirlerine:

"Duydunuz, bizi de helva sohbetine çağırıyorlar. Eğer

sizin için de uygunsa, buyurun gidelim. Orada daha iyi eğleniriz."

"Hay, hay, gidelim, bu elbet daha iyidir" diyerek oradan hep birlikte çıkıp kızın eski mahallesindeki sohbet evine gelirler. Şehzâde ile veziri yukarı kata alıp, hatırlı misafirlerin toplandığı odaya buyur ederler. Helvacı Güzeli, önce alt kattaki bir bölük misafiri helva ile ağırlayıp savdıktan sonra sıra yukarıdaki odaya gelir. Helva tenceresi ile takımları ve mangalı alır, yukarı kata çıkıp, odanın ortasına yerleşir. Bir de etrafına bakar ki, kendi eski komşuları, tanıdıkları hepsi tamam. Üstelik babası, kardeşi, müezzin, şehzâde ile vezir, acıklı hayatına karışan bütün kişiler, bu odanın içine derlenip toplanmışlar. Helvacı Güzeli şöyle bir gülümseyip kendisine bu günleri gösteren Tanrı'ya içinden gizlice şükreder. Hiç renk vermeyip çalışkan, becerikli elleriyle hemen helva yapmaya girişir. İşlerini yoluna koyup bir süre sonra kaşık elinde, ağır ağır helvayı karıştırırken:

"Ey efendilerim, buraya helva sohbetine derlendik. Sohbettir bunun adı, konuşmakla çıkar tadı. Herkes düşten gerçekten, gizliden açıktan açsın gönlünü, döksün içindekini. Yaşlıdan başlayıp gencine doğru, çekelim göçümüzü yaylaya ağrı. Sohbet dedik, geldik bir araya, maksat gönül eğlendirmek, helva bahane." deyince hazır bulunanlardan en yaşlısı söze başlayıp sohbeti açar; herkes duyduklarını, bildiklerini, başına gelenleri anlatmaya girişir. Kimi eğlenceli, kimi acıklı, hepsi de ibret verici birçok hikâye anlatıldıktan sonra, gece ilerler, bu sohbetin de sonu yaklaşır. Bir aralık Helvacı Güzeli'nin hep dinleyip, bir şey anlatmadığının farkına varan sohbetbaşı:

"Ey Helvacı Güzeli, hep biz anlattık, sen ise helvanı karıştırdın. Sen ki, bunun gibi nice sohbetleri görüp buraya

gelinceye kadar hayli diyar gezmiş olmalısın. İnsanoğlu bir kutu, içi başa gelenlerle dolu. Sen de şu kapalı kutunu aç bakalım, elbet onlar da helvan gibi tatlı olmalı." diye üzerine düşünce, bütün herkes bir ağızdan bu ricaya katılır. Helvacı Güzeli:

"Baş üstüne efendilerim, elbette bizim de düşten, gerçekten anlatacak bir şeylerimiz vardır. Ben ne vakit bir hikâye anlatsam, âdetim şudur ki, kapıdan dışarı kimseyi salıvermem. Dışarı çıkmak isteyen varsa şimdiden çıksın!" deyince, herkes bir ağızdan. "Hayır hiç kimse yoktur, can kulağıyla dinliyoruz." der.

Helvacı Güzeli, mangalla helva tenceresini oda kapısının önüne yerleştirir, ağır ağır helvasını karıştırır ve kendi hikâyesini anlatmaya başlar. Önce, sıra ile hamamda olanları anlatırken müezzin kulaklarını diker, sancılanmış gibi, olduğu yerde kıpırdanmaya; hele kendi hikâyesinin sonlarına doğru ecel terleri dökmeye başlar. "Aman karnım! Vay aman! Karnım ağrıyor, bağırsaklarım sancıyor..." diye olduğu yerde iki büklüm olup, karnını ovuşturarak feryada başlayınca Helvacı Güzeli:

"Otur oturduğun yerde, çatlasan da dışarı bırakmam. Çiğ yiyenin karnı ağrır." diyerek başına gelenleri bir bir anlatıp vezirin yolda kesip öldürdüğü zavallı çocukların halini söylerken, bu sefer vezir saklanacak delik arayıp olduğu yerde kıvranmaya başlar. Şehzâde ise hüngür hüngür ağlamaktadır. Bütün herkes gözyaşlarını tutamayıp lanetler savurur, bağırırlar ki, döşemeler, tavanlar inim inim inler. Babası, kardeşi, şehzâde ve Helvacı güç halde inlemelerin sonunu beklerler. Kız yeniden söz alır:

"Ey cemaat, başına bunca işler gelen kız benim. İşte babam, kardeşim, kocam şehzâde bunlardır. Düşmanlarıma

gelince, işte onlar aranızda sancılanıp kıvranan müezzin ile şu vezirdir. Bohçacı karıyı da aşağıda kadınlar arasında bulursunuz." deyince ortalık birdenbire karışır. Hasretler birbirine kavuşup gözyaşları içinde sarmaş dolaş olurlarken, cemaat de kaçmak için biri merdivenlere, diğeri de pencerelere saldıran müezzin ile veziri zorlukla yakalayıp döve döve bağlarlar...

Zaten sabah olmak üzere imiş, hep birlikte oradan çıkarlar; iki haini bir ağaçta sallandırıp, kocakarıyı da o şehirden sürgün ederler; sonra hepsi evlerine dağılırlar.

Şehzâde ile kız, baba evinde birkaç gün misafir kalıp, ayrıca konu komşunun verdiği ziyafetlere gidip, Helvacı Baba'nın dükkânını da ziyaret edip, kalkıp saraylarına dönerler.

Yeniden kırk gün kırk gece düğün dernek kurulmuş; çalgılar, çengiler evlenmişler. Fakirler doyurulmuş, çulsuzlar giydirilmiş; yerlidir yabancıdır dememişler, gelene geçene çil çil altın dağıtmışlar. Onlar ermiş muradına, darısı başımıza.

Ağlayan Nar ile Gülen Ayva

Bir varmış, bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Evvel zaman içinde, bir padişahın dokuz tane kızı varmış. Günlerden bir gün karısı sultan hanımla otururken, derin düşüncelere daldıktan sonra, birden söze başlamış:

"Dokuz kızım var, eller alır evlenir; sonunda geriye ikimiz kalırız. Ölürsem tahtıma oturacak bir erkek çocuğum yok. Kökümüz kuruyacak, taç ile taht elden gidecek, ocağım sönecek. Yarını düşünmekten, gözlerime uyku girmez, dünyadan tat alamaz oldum. Bu sefer de kız doğurursan seni de, çocuğu da cellada veririm." diyerek, kalkıp gitmiş.

Zavallı sultan hanım, karnı burnunda hamile imiş. Padişahın bu zehir gibi acı sözlerini dinlerken, ağzını açıp bir kelimecik söylememiş; üzüm üzüm üzülüp, süzüm süzülmüş; suçu, kendinde bulmuş. Kalkmış, dairesine çekilmiş; kara bahtına yanmış, gece gündüz ağlamış.

Mutlu da olsak, tasalı da, masallarda çabuk geçer zaman... Doğum vaktinin geldiğini, korkusundan kimseye

haber veremeyen sultan hanım, sarayda kimsenin ayak basmadığı, bir sapa köşeciğe çekilip, yanına, babasının evinden getirdiği çeyiz halayıklarını, işine, sözüne güvenilir adamlarını alıp, el altından, kimseye sezdirmeden doğum hazırlıklarını yapar. Bir gece yarısı ağrıları sıklaşır, gözleri ışır; onuncu kız çocuğunu dünyaya getirir. Hemen ebesi ile sultan hanım, babası gelip görmeden çocuğu sarıp sarmalar, sabah olunca, padişaha bir oğlan çocuğunun dünyaya geldiğini haber verirler. Padişah nefes nefese, sevinçten tıkanırcasına, odadan içeri girince, orada bulunanlar hep bir ağızdan "Uğurlu olsun, adını siz verin, ömrünü Tanrı versin, bir oğlunuz oldu padişahım!" diyerek kundağı babasının kucağına verirler. Padişahın ayakları dolaşır, sevinç gözyaşı döker, hemen oradakilerden başlayarak bütün saray halkına hediyeler, bağışlar dağıtır. Yüz bir pare top attırarak tellallar çıkartır; uzak kasabalara, komşu diyarlara ulaklar, posta tatarları gönderir, bu mutlu haberi ulaştırır. Meydanlara sofralar kurdurur, fakirleri kırk gün doyurur, çulsuzları giydirir; yerli yabancı demez, gelene geçene çil çil altın dağıtır. Dört yandan, hediyelerle gelen konuklara, elçilere çadırlar kurulur, şenlikler, alaylar düzenlenir. Bütün ülke kırk gün kırk gece, işi gücü bir yana bırakıp, düğüne derneğe katılır, eğlenir.

Gel zaman git zaman bu çocuk büyür. Zavallı vâlide sultan, adamları ile çocuğu gece gündüz gözden ayırmazlar. Saçlarını uzadıkça keserler, ona erkek elbiseleri giydirip, erkek eğitimi verirler. Silâh kullanmayı, ata binmeyi, yaşıtlarıyla güreş tutmayı öğrendikten sonra, on iki yaşına gelince, çocuğun sünnet olması gerekir. Vâlide sultan, derin üzüntülere düşer; her gün, "Artık sırrımız ortaya dökülecek" diye heyecan içinde bekler; tenha odalara çekilir, ağ-

lar. Günlerden bir gün, çocuk annesinin yanına gelir; onun ağladığını görünce kalbi buna dayanamaz:

"Aman anneciğim! Ne oldu ki böyle tenha köşelere çekilip, sık sık ağlarsın?" diye sorunca, annesi:

"Ah benim çocuğum, ben ağlamayayım da kimler ağlasın? Doğduğun zaman seni babana erkektir diye bildirdik. Bugüne kadar da ona bir şey sezdirmedik. Padişah baban seni hâlâ erkek sanıyor; mutlu gününü görmek, sünnet ettirmek istiyor. Senin kız olduğunu anlarsa, ikimizi de cellada verecek. Onun için ağlarım." deyince, çocuk da bir zaman düşünür, sonra anasına:

"Sen hiç üzülme, hem de ağlama anacağım. Bunu bana anlattığına iyi ettin. Şimdi padişah babamın yanına gider, ona yalvarırım. Yaşım küçük derim, o da beni bu yıl sünnet ettirmez." der, kalkar doğruca babasının yanına gider, elini öpüp yüzüne sürer ve ağlamaya başlar. Padişah biricik oğlunun ağladığını görünce pek üzülür:

"Bir tanecik oğlum, sevgili şehzâdem, niçin ağlarsın?" diye sorunca, o da:

"Aman babacığım, beni sünnet ettireceğini duydum; onun için ağlarım. Ben daha küçüğüm..." deyince, padişah da bakar, oğlan doğru söyler; hem daha vakit de var, boş yere üzülmesin diye düşünür:

"Oğlum, evladım, sen hele ağlama, bu yıllık kalsın, gelecek yıl hayırlısı ile o iş de olur" diyerek sırtını okşar. Çocuk da sevinçle babasının elini öptükten sonra, koşa koşa anasının yanına gelip boynuna sarılır:

"Aman anneciğim, babamın gönlünü ettim. Gelecek yıla bıraktı sünneti; sil gözlerinin yaşını artık." deyince zavallı kadıncağızın yüzü bir parça olsun güler; içi açılır, sarılıp çocuğunu gözlerinden öper.

Masallarda zaman çabuk geçer; günler, aylar birbiri ardından uçar. Bir yıl, bir gün gibi göçer. Çocuğun sünnet olma zamanı yeniden gelince, zavallı annesi tenha bir odaya çekilip için için ağlar. Günlerden bir gün, bu çocuk annesini kıyıda köşede ararken, sonunda bir tenha odada bulur; yanına gidip ağladığını görünce yüreği dayanamaz:

"Aman anneciğim, ne oldu böyle ki tenha köşelere çekilip için için ağlarsın?" diye sorunca, annesi de:

"Ah benim sultan kızım, ben ağlamayayım da kimler ağlasın? Babanın geçen yıl verdiği süre bitti. Sünnet düğünü için hazırlıklar yapılıyor. O zaman senin kız olduğun ortaya çıkarsa ben ne yaparım, ne ederim? Şaşırdım kaldım." deyince, kız da:

"Sen hiç üzülme anneciğim. Şimdi padişah babamın yanına gider, ona yalvarırım. Yaşım küçüktür derim. Acır da beni bu yıl sünnet ettirmez." der; kalkar doğru babasının yanına gider, elini öpüp yüzüne sürerek, içli içli ağlamaya başlar. Padişah, biricik oğlunun ağladığını görünce pek üzülür:

"Bir tanecik oğlum, sevgili şehzâdem, niçin ağlarsın?" diye sorunca, o da:

"Aman babacığım, beni sünnet ettireceğinizi duydum, onun için ağlarım. Ben daha küçüğüm..." deyince, padişah da bakar, oğlan daha küçük, daha vakti var; oğlunun üzülmesini istemez:

"Oğlum, evladım, sen hele ağlama, bu yıllık kalsın, gelecek yıl hayırlısı ile o iş de olur." diyerek oğlunun sırtını okşar. Çocuk da sevinçle babasının elini öptükten sonra, koşa koşa anasının yanına gelir, boynuna sarılır:

"Aman anneciğim, babamın gönlünü ettim. Gelecek yıla bıraktı, sil gözlerinin yaşını artık." deyince, zavallı ka-

dıncağızın yüzü bir parça olsun güler; içi açılır, sarılıp, çocuğunu gözlerinden öper.

Masallarda zaman çabuk geçer, günler, aylar birbiri ardından uçar. Bir yıl bir gün gibi göçer.

Şehzâdenin sünnet olma zamanı yeniden gelince, hazırlıklar ilerlemiş. Yine zavallı vâlide sultan tenha odalara kapanıp için için ağlamaya başlamış. Çocuk da, annesini ötede beride arayıp sonunda bir tenha odada bulur; ağlayıp dövündüğünü görür; ağlamasının nedenini bildiği için, dayamayıp o da ağlamaya başlar. Annesi bir yandan çocuğuna sarılır:

"Ah benim sultan kızım! Nasıl ettikse ettik, babanı iki yıl daha oyaladık. Ama artık sen de iyice büyüdün, bu işi, bir bahane uydurup geri bıraktıramayız. Yakın vakitte her şey ortaya çıkacak. Bundan kurtuluş yoktur. Sonunda baban ikimizi de cellada verecek. Yarın ömrümüzün son günüdür." deyince, kız dayamayıp:

"Aman sevgili anneciğim, sen ağlayıp da kendini bu kadar üzme. Yarın babam beni sünnet ettirmek için çağırırsa, gidip kendisinden yarım saat gezmek için izin isterim. Sonra has ahıra gidip bir yürük ata biner; kaçar, giderim. Sakın ardımdan ağlama. Başka memleketlere göçer; oralarda barınır, yaşarım. Bakalım, Tanrı sonumuzu hayra dönüştürsün. Bundan başka çare yoktur." der. Anneyle kız birlikte düşünür, taşınırlar; bu karar üzerinde birleşirler.

Sabah olunca sarayın önündeki büyük meydanın etrafı, çevrilip bir yanına renk renk saltanat çadırları kurulur, çepeçevre donanma bayrakları ile donatılır. Bir yanda tatlısı, tuzlusu ile yemek kazanları ateşlere vurulup kaynatılırken, bir yandan da türlü yarışlar, eğlenceler için hazırlıklara girişilir. Yazıdaki, yabandaki, dağdaki ile düzdeki, köy-

deki ile kentteki millet, bölük bölük, kimi atlı, kimi yaya, söyleşip oynaşarak düğün meydanına birikmeye başlarlar. Memleketin en ücra köşelerinden ulaklarla çağrılanlar, yabancı komşu ülkelerden tatarlarla haber ulaştırılan hatırlı misafirler ayrı ayrı çadırlara indirilip ağırlanırlar. Çeşitli marifet sahipleri, çengiler, çalgıcılardan ayıcı çingenelere kadar, hokkabaz, perendebaz, cambaz esnafı kat kat gelip, bu hengâmede sadakanın esirgenmeyeceğini kestiren dilenci tayfası da dört yönde koşup meydana üşüşürler. Meydancılarla değnekçiler ortada fırıl fırıl dönerler; bu kalabalığa yer göstermeye, düzene koymaya çalışırlar.

Padişah, oğlunun mutlu günüdür, diye yeşiller giyinip devletin ileri gelenlerine, derecelerine göre kaftanlar giydirip ihsanlar dağıtır. Sonunda hazırlıklar bitip şehzâdeye de gelmesi için haber salınır. Şehzâde içindekini belli etmeyip babasının katına gelir, önce elini öpüp el pençe divan durur. Babasının sevincinden ağzı kulaklarına varır:

"Oğlum, şehzâdem, sen artık tamam on dört yaşına girdin. Delikanlı çağına ayak bastın. Bu işte daha fazla gecikmek ayıp olur, hem de dedikodu doğurur ve sonunda elbet bir dert getirir. Her şey hazırlanmış, davetliler gelip büyük cemaat derlenmiştir. Yok demeden elbet bugün sünnet olacaksın haydi benim yiğit şehzâdem," deyince, çocuk da:

"Pekâlâ, uygundur babacığım, emriniz baş üstüne. Ancak bana yarım saat kadar izin verin de şu meydanı atımla bir dolaşayım. Sünnet olduktan sonra birkaç ay ata binemem, hem de düğüne gelen halkı şöyle bir yakından seyretmek istiyorum. Ondan sonra beni sünnet etsinler..." deyince babası bunu hoş karşılar:

"Peki, güzel olur şehzâdem! Var, dolaş gel!" diye şehzâdeye yarım saatliğine izin verir.

O da hemen has ahırlara koşup tavla tavla dolaşır, şöyle bir uygun iyice yürük at arar. Son tavlanın karanlık bir köşesine bağlı bir kuzgunî, yelesi kuyruğu kara, bensiz beneksiz, bir tek bile akça kılı olmayan bir yağız at görür. Oradan, bu hayvanı beğenir, yanına gelir; başını, boynunu, yelesini, sırtını hem okşar hem de ağlamaya başlar. At, bu çocuğu dinler de, halden anlayıp dile gelir.

"Ey sultanım, böyle neden ağlarsın?"

Kızcağız birden şaşırıp ne olduğunu anlayamaz, etrafına bakınırsa da kimseyi göremez; bu sefer hayvan yeniden:

"Ey hanım sultanım, böyle neden ağlarsın?" deyince bu sefer atın kendisine söz söylediğini anlar:

"Ah benim karga karam, kara yağızım, ben ağlamayayım da kimler ağlasın? Babam doğduğum günden beri beni erkek sanıyor. İki yıldır sünnet ettirmek ister. Kız olduğum meydana çıkınca anamı da, beni de cellada verecek, ben ağlamayayım da kimler ağlasın? Bir ata binip bu diyardan kaçmaktan başka çarem kalmadı. Babamdan yarım saatliğine izin aldım, bir ata binip de meydanı bir gezip dolaşayım diye. Maksadım, bir yolunu bulup kaçmak. İşte hal böyle iken, ben neler edeyim kara yağızım, sen bir şeyler söyle!" deyince, at da bütün bunları dinleyip:

"A benim genç sultanım, sen hiç tasalanma. Tanrı'nın izniyle ben seni alır da onlar toparlanmadan gözden kayboluruz, başka diyarlara göç ederiz. Fakat sana tembihim şudur ki, eyer altından kolanımı sıkıca sar, üzerime bindiğin vakit dizginime sağlam yapış bacaklarını iyice sık; dört nala kalkıp baştan kuyruğa dal gibi süzülünce, boynuma iyice sarıl; çünkü ben eser yel gibi giderim. Ardımdan kurşun atsalar yetiştiremezler." der.

Kız atın dediklerini yapar, iki gözlerinden öpüp üzerine atlar, meydan yerine sürüp bir baştan bir başa at koşturur. Orada biriken halk ile askerler şehzâdenin bu halini pek beğenir, alkış tutarlar. Yarım saatlik zaman geçince, şehzâde, birden atın kulağına eğilip "Haydi kara yağızım, iki gözüm!" diye seslenince, at, asker ve halkın çemberini bıçak keser gibi yarıp, eser yel gibi savuşup, göz kırpıncaya kadar kaybolup gider.

Orada bulunanlar ne olduğunu bir zaman sonra anlayınca ortalık bir karışmış. Koşup babasına haber vermişler. "Aman kara at şehzâdeyi aldı kaçırdı!" diye her yanı bir bağrışmadır kaplamış. Peşine atlılar düşüp, orası burası, dağı deresi diye dört yöne dağılıp araştırdılarsa da, yolda, belde en ufak bir izini bile bulamamışlar. Sanki kara yağızın ayakları hiç yere değmemiş. Yorgunluktan, üzgünlükten iyice buruşup el ayak tutmaz bir halde dönüp gelip padişaha haber vermişler. Düğün için biriken halk, padişah, saraylılar, yerli, yabancı herkes, şehzâde için dövünüp, ağlamışlar. Çengiler durmuş, çalgılar susmuş. Davullar gümlemez, meydancılar ünlemez olmuş. Kimse pişen yemeklere el sürmemiş. Ateşleri söndürüp kazanları devirmişler. Akşam olup düğün dernek dağılmış.

Biz gelelim düzmece şehzâde ile yağız ata. Yağız at, bunu aldığı gibi bir günde altı aylık yola götürüp, sonunda köpükler içinde harlayıp durmuş. Dile gelip:

"İşte sultanım, hele seni kurtardım. Ama buradan istediğin yere gidersin. Dünya kötüyle dolu, kendini iyi koru!" deyince, kız da attan inmiş; boynuna sarılıp, iki gözü iki çeşme ağlamaya başlamış:

"Ey benim has atım, can yoldaşım, önce Tanrı, sonra sen. Şimdi ben buradan giderim; giderim ama bu yaban

yerlerde başıma bir felaket gelirse ne yaparım?" deyince, at da:

"Ey sultanım, sana yelemden üç kıl vereyim, göğsünde sakla. Başına bir iş gelirse, bu kılları çıkarıp birbirine sürtersin, ben hemen oraya yetişirim." deyince hanım sultan çok sevinir, atın yelesinden üç kıl koparıp koynuna koyar. Kara yağızın boynuna sarılıp iki gözlerinden öper. At aniden bir duman ortasında gölden kaybolur gider, kız da oradan ayrılıp gurbet yollarının tozuna düşer, yürür.

Bu kız, gide gide, yolu bir kasabaya erişip önünde büyük bir saray belirir. Bitişiğinde de koca bir mutfak. Bacasından dumanlar çıkar, kapısından kokular saçar. Vakitlerden akşam olmuş. Hemen yanına aldığı bohçasını açıp sırmalı elbiselerini değiştirir, gurbete çıkmış bir yolcu kılığına girer. Oradan saray aşhanesinin kapısına şöyle bir yanaşır bakar ki, aşçılar kan ter içinde. O ocaktan berikine, kazandan tencereye koşuşurlar; çıraklar da, beri yanda "Güm, güm!" diye havan dibi paralarlar; dibeklerle karşılıklı "Hay Hak, Hay Hık!" diyerek tokmak sallar, keşkek döverler. Gözleri kızarmış halayıklar, pirincin taşını ayıklarken, uşaklar da gözleri yaşlar içinde, soğan doğrarlarmış. Koca aşhanenin içinde, kırk ocakta kırk ateş varmış; kırkında da başka aş kaynarmış. Kız içeri girer, aşçıbaşı herhalde budur diye birine yanaşır ki, o da öteye beriye emirler dağıtıp kepçe elinde oradan oraya seğirten, her kazandan tadımlık aş alan, başı tıraşlı, her hali telaşlı, ensesi yelli, kurbağa belli, "hay hay"la oturur, "vay vay"la kalkar, onu gören ondan korkar, birisidir. Hemen:

"Aşçıbaşı, aşçılarbaşı, görürüm işiniz, telaşınız çok, beni yanınıza çırak alır mısınız?" diye sorunca, o da hemen seğirtir, hem bağırır, çağırır, kızı bir yana iteler; gözü hem aşta, hem işte:

"Görmez misin, bizim başımızda ateşler yanıyor, kazanlar kaynıyor? Aman tatlıya tuzu, etliye şekeri karıştırmayalım. Helvanın meyanesi geçmesin, dolma tenceresinin dibi tutmasın sakın haylazlar. Ciğer sarmasının ateşini çekin, haşlamanın altına bir odun atıverin. Savul ayağımın altından bre şaşkın yolcu, görmez misin telaşımızı?" diye bağırarak dolanırmış.

Kız da bunları duymazlıktan gelerek hemen oradan bir önlük kuşanır. Beceriksiz yamakları aralar. Az zamanda bütün ocakların başına Hızır gibi yetişip, bir eli tatlıda, öteki tuzluda; hepsinin eksiğine yetişir, bulup buluşturup tamamlar. Tencereleri, kazanları birbiri ardından, "Bu oldu, bu da pişti, yetişti." diyerek ocaktan indirmeye başlar. Aşçıbaşı birden ortalığın düzene girdiğini görünce sevinir, kızın sırtını sıvazlar:

"Seni yamakbaşı, usta yaptım, ellerin dert görmesin, kepçenden bereket taşsın." diye iki elini kaldırıp dua etmiş. Kız da bu sefer:

"Aman aşçıbaşı, bak işler düzene girdi. Şimdi şu köşeye otur da söyle bakalım, nedir bu telaşlı hazırlıkların sebebi? Bu kadar yemek kimin için pişiyor?" diye sorunca, aşçıbaşı şöyle bir içini çekip:

"Ah oğlum, işte o tarafı pek acıklı; keşke sen sormasaydın da, ben de anlatmasaydım. Bu memlekete altı yılda bir gece, bir dev gelir; padişahımızın ciğerini yer, göçer gider. Yarın gece bu devin gelmesi zamanıdır. Bu telaşımız ondandır ki, cenaze yemeği hazırlarız."

Tebdil Gezen Sultan'ımız bunları işitince parmağını ısırıp korkar ve hem şaşar kalır. O gece, o da aşçılar ve yamaklarla hiç uyumayıp sabaha kadar yemek pişirmekle meşgul olur.

Sabah olunca Tebdil Gezen Sultan sarayın içine girer, doğru yukarı katları çıkıp dolaşmaya başlar. Gezerken bir odaya gelip bakar ki, bir hanım sultan bir köşeye oturmuş, baştan ayağa karalar giyinmiş. Oradan diğer bir odaya gider bakar ki, oda baştan aşağı karalar içinde. Oda takımları bile kara örtülerle örtülmüş. Oradan bir başka odaya uğrar, bakar ki, odanın ortasında bir döşek içinde bir sultan, baştan ayağa al elbiseler içinde. Oradan döne dolaşa padişahın olduğu odaya varır, bakar ki, zavallı adama ruh koklatmışlar; başına hekimler, hocalar birikmiş, kendinden geçmiş, serili yatar. Vakitlerden akşam vakti olunca devin gelmesi de yaklaşmış; bütün saray halkı korku içinde kenara, köşeye büzülmüş, devin gelmesini bekler. Bu kızın aklına birden atın verdiği kıllar gelir; kızın aklına birden atın verdiği kıllar gelir; koynundan çıkarıp birbirine sürtünce, o dakika yağız at bir duman içinden çıkıp gelir; önünde duruverir.

"Emret sultanım!" der, eşinir. Kız da hemen gider, atı iki gözünden öper.

"Aman kara yağızım, senden bir kılıç isterim ki, dev azmanına bir vurduğumda ortasından ikiye biçivermeli..." deyince, at yerleri eşeler, başını silkeler.

"Al sultanım, sana istediğinden âlâ bir kılıç. Bir vurduğun yere, bir daha vurmayasın!" diyerek, kızın eline bir yalınkılıç tutuşturur; bir duman içinde kaybolur, gider.

Oradan bu kız kılıcı alıp, doğruca padişahın yattığı odaya gelip usulca içeriye süzülür, bir köşeye gizlenir. Gece yarısı olunca, gökyüzünden gelen bir hışırtı, bir uğultu duyulur; birden, ortalık zifiri karanlık kesilir. Göz gözü görmez; bir zaman sonra "küt, küt!" diye bir ses gelir; odanın ortasına bir dev azman düşer. Köşede hazır duran Tebdil Gezen Sultan birden gider, "Ya Allah, yardım et!" diye

bir nara atarak elindeki kılıcı devin boynuna öyle bir indirir ki, hemen devin başı gövdesinden ayrılır, birkaç defa tekerlenir. O sırada devin kellesinden bir ses gelir:

"E yiğit! Bir daha vur ki er olduğunu bileyim!" derse de, kızın aklına yağız atın tembihleri gelir; ses çıkarmaz, hem bir daha da vurmaz. Dev azmanının canı iyice çıkıp orada devrilir, kalır.

Kız hemen devin bir kulağını kesip cebine koyar. Yürür gider. Dönüp aşhaneye gelir; önlüğünü kuşanır, kepçeyi kavrar, yeniden işe girişir.

Sabah olunca, padişah yarı bitkinlik, yarı korku içinde, baygınlığından kurtulup gözlerini açınca, kendini yoklar ki, henüz ölmemiş. Bir de odanın ortasına bakar ki, kapkara bir dev azmanı, başı gövdesinden ayrılmış, yatar, görenlerin aklı başından gider, "Acaba kimdir bu devi öldüren?" diye derin düşüncelere dalar; ama, bir şey bulup çıkaramaz. Oldum olası, ne zaman bu dev gelse, bu diyardan bir yiğit çıkıp da karşısına geçmemiştir; buna dair tek kelime tarih kitaplarında bile yoktur. Padişah bu işe bir anlam veremezse de, ölçüsüz sevinir, Tanrı'ya şükreder. Bir de yerinden kalkıp dışarı yürüyünce, kapı diplerinde tabut, kefen için lüzumlu eşyaları hazırlamışlar; ölü yıkayıcılara, imama haber salmışlar; titreşerek yarı geceden beri orada bekleşirlermiş. Padişahı dipdiri ayakta dolaşır, hem de keyfi yerinde, güler, söylerken görünce, şaşırıp kalırlar. Hepsi, "Geçmiş olsun, Tanrı uzun ömürler versin!" diye dualar edip yüreklerindeki yükü atarlar. Orada duran padişah bunlara:

"İçerdeki, başı gövdesinden kopmuş, dev azmanını öldüren kimdir içinizde?" diye sorunca, oradakiler kapıdan içeri şöyle bir bakıp her şeyi görürler; içlerinden birkaç kişi ileri çıkıp göz kırpmadan:

"Biz öldürdük sultanım..." diye ayak direrler.

Padişahın yüreği bu sözlere iyice ısınmaz; ama hepsine bol bol altınlar, çiftlikler bağışlar. Bütün saray halkı sıra sıra koşuşur; halayıklara, aşçı yamaklarına varıncaya kadar, herkes kendine birer pay çıkarır. Bir aralık aşçıbaşı bu Tebdil Gezen Sultan'a:

"A oğlum, sen ne duruyorsun? Padişah dönülmez ölümden kurtulduğu için herkese çil çil altın dağıtıyor. Sen de gidip alsana!" derse de Tebdil Gezen Sultan:

"Padişahın huzuruna çıkarsam beni hemen kovar..." diye çekindiğini belli edince, aşhanedekiler bir ağızdan:

"Padişah sevinçlidir, ölümden kurtulduğu için herkese çil çil altın dağıtıyor. Sen de gidip alsana!" derse de, Tebdil Gezen Sultan:

"Padişahın huzuruna çıkarsam beni hemen kovar..." diye çekindiğini belli edince, aşhanedekiler bir ağızdan:

"Padişah sevinçlidir, ölümden kurtuldu. Başının gözünün sadakasını dağıtıyor, hazineler saçıyor. En değersiz olanı bile kapısından çevirmiyor. Zaman bu zamandır, elbette senin bahşişini esirgemez." deyince kız da kalkar, doğruca padişahın huzuruna çıkar. Dokuz defa yer öpüp doğrulur, el pençe divan durur.

"Ey padişahım, gece sabaha karşı bu dev azmanını ben öldürdüm" der ama padişah ona inanmaz.

"A kel yamak, senin cürmün ne ki, bu dev azmanını öldürebilesin?" deyince, Tebdil Gezen Sultan da öldürdüğü devin kulağını cebinden çıkarıp:

"Sözlerime inanmazsanız, bu kulağı alın da, gidip devin başına bir bakıverin." diyerek, kulağı padişaha uzatır.

Padişah alır, bakar ki, insan kulağına da, hayvan kulağına da benzemez, bir acayip kanlı et parçası. Hemen kal-

kar, devin yanına gider; kulak yerlerinden birinde bir kanlı delik durur. Et parçasını deliğin üstüne koyar, deliğe tıpatıp uyduğunu görünce, aşçı yamağının sözlerinin doğruluğunu anlar. Padişah:

"Ey oğlum, yiğit oğlum, dile benden ne dilersen?" deyince, Tebdil Gezen Sultan edebini bozmaz.

"Ancak sağlığınızı dilerim, padişahım." der, önüne bakar. Padişah bir daha sorduğunda, yine:

"Ancak sağlığınızı dilerim, padişahım." der, yine önüne bakar.

Kul töresi dua, hakan töresi keremdir; padişahın bir daha sorması gerekir. Üçüncü defa sorunca:

"Sağlığınıza duacıyım; ama, padişahım, şu odaların birinde al giyinmiş bir sultan hanım süzülür, süzülür de oturur. Odur sizden dileğim" deyince, padişah birden duraklayıp:

"Oğlum, nice güzel yiğitler o kıza alıcı oldular, görücü gönderdiler, kendileri geldiler; büyükten, küçükten aracılar yolladılar. Beğendiğim, hoşlandığım yiğitleri bile buna beğendiremedik. O düzenbaz, taş yürekli cilve satıcısını ne yapacaksın? Öbür odalarda benim kara giyimli, ak yürekli, has, pembe, beyaz nazlı kızlarım var; beğendiğini, sana teli ile, pulu ile, hazineler değerinde ceyizi ile vereyim. Bir düğün yapayım ki, yedi iklim, dört bucağa şan olsun..." derse de, Tebdil Gezen Sultan ayak direyip el pençe divan, gözleri yerde:

"Aman padişahım, deli gönlüm ona düştü. Verirsen kereminden, o kızı verirsin, vermezsen de sağ ol, başkasını istemem." der, direnir.

Padişah bakar ki, oğlan söz anlayacak halde değildir. Hemen buyruk salar. Al giyimli kızını çağırtır, kız da gelir, padişahın karşısında el pençe divan durur. Padişah:

"Ey benim Al Giyimli Sultan kızım! Seni şu yiğit ister, bana can kazandırdı, azman devi öldürdü; bugüne gelinceye dek kapından çok yiğit çevirdin; ama buna olmaz demeyeceksin; seni kocaya verdim, gitti." diye kesip atarsa da, kız:

"Aman padişah babacığım! Bana bir gece izin verin, istihareye yatayım, rüyamda ne görürsem yarın size haber veririm" der, padişah da izin verince oradan kalkar, doğruca odasına gelir.

Gece olup ortalıktan el ayak çekilir; uşaklar, halayıklar birer birer köşeye kıvrılır, nöbetçiler dış kapılardan, kulelerden birbirine, "Birdir Allah, bir!" diye çağrışıp kol gezmeye başlar. Tam bu sırada Tebdil Gezen Sultan, yavaşça süzülerek, Al Giyimli Sultan'ın kapısına gelip anahtar deliğinden içerisini dinler, seyreder. Bakar ki, bu kız odanın içinde telaşlı telaşlı, oradan oraya gidip bir şeyler hazırlar. Sonunda odanın ortasına bir altın leğen koyar; bir gümüş ibrikten leğenin içine su döker. Tam o sırada bir güvercin "Pırr!" edip pencereden gelir bu leğenin içine girip bir iki çırpınır, üstünden sular dökülünce, silkine silkine güvercin kılığından sıyrılarak, ay parçası gibi güzel bir delikanlı kılığına bürünüverir. Al Giyimli Sultan'la karşılıklı oturup konuşmaya başlarlar. Al Giyimli Sultan:

"Ah benim sevgili efendim, bugün babam beni çağırıp aşçı yamaklarından birine vermeye niyet etti. Ben de 'Bu gece istihareye yatıp görelim" diye babamdan izin aldım. Aslında bu işi, size danışmaktı muradım. Aman, bu işe bir çare bulalım..." diye yanıp yakılınca, Güvercin Delikanlı:

"Sen hiç üzülme sultanım, o işin de bir kolayı var. Filan yerdeki devlerde bir ayna var. Kimse o devlerin yanına varamadı, gözleri kesmedi. Yarın sen bu yiğidin, o ay-

nayı getirmesini şart koşarsın; başarırsa ona varırım, yoksa varmam" dersin.

Onlar bu düzenleri konuşadursunlar, Tebdil Gezen Sultan da kapı dibinden, hem bunları gözler, hem de dinlermiş. Sonunda Al Giyimli Sultan'la Güvercin Delikanlı bu sözde birleşmişler. Gün ışırken bu Güvercin Delikanlı yine altın leğene bir girip, iki çırpınıp, silkine silkine yeniden güvercin kılığına girmiş, dönüp "Pırrr" diye pencereden uçmuş, gitmiş.

Sabah olunca, Al Giyimli Sultan odasından çıkıp cevabını bildirmek üzere padişah babasının huzuruna varır. Tebdil Gezen Sultan da bir kenarda durur, beklermiş. Bu kız babasının karşısına gelir, el pençe divan durur:

"Padişahım, filan yerin devlerinde bir ayna saklı durur, kimse yanına varamadı, alıp gelemedi. Bu yiğit, bu dev aynasını alır gelirse ona varırım, yoksa varmam..." diyerek geri çekilir. Padişah bu yiğide döner:

"Oğlum, ben sana demedim miydi? Bu kız oyuncudur, düzencidir diye. İşte bak, şimdi de bir dev aynası çıkardı; gücün yeterse var al getir, yoksa yol yakınken vazgeç bu işten..." diye üzüle üzüle anlatırken, aşçı yamağı hiç tasalanmadan şöylece:

"Emriniz baş üstüne padişahım, izin verirseniz gider, getiririm." deyince, padişahın da oğlanın bu umursamaz, kılı depreşmez, dağlar boyu zorluğu tanımaz davranışı karşısında içi ferahlar:

"Pek güzel oğlum, şu kıza da, dünya âleme de ibret için al getir de şu aynayı görelim, övünelim, güvenelim..." der.

Sonunda Tebdil Gezen Sultan, saraydan çıkıp bir süre gittikten sonra tenhaca bir yere varıp, yağız atın verdiği kılları koynundan çıkarıp, birbirine sürtünce, at göz açıp ka-

payıncaya kalmaz, bir dumanın içinden kopup, harlayıp gelir. Tebdil Gezen Sultan'a:

"Emrin nedir sultanım?" diye seslendiğinde, o da:

"Aman benim kara yağızım önce Tanrım, sonra sen varsın. Al Giyimli Sultan'ı babasından istedim, bu kız falan yerdeki devlerin aynasını benden istedi, oralara kimse varamaz, varsa da alıp gelemezmiş; ne olursa senden olur, yardım et!" deyince, kara yağız da:

"Aman sultanım, sen hiç üzülme, ondan kolay bir şey yoktur. Hemen sırtıma bin, dizginlerimden sıkı tut, bacaklarını kas, boynuma yat" deyince Tebdil Gezen Sultan, atın iki gözlerinden öpüp hemen sırtına atlar. Yağız at, oradan aniden kopup, eser yeller, tozar yollar gibi vurup gider. Bir süre sonra, yüce bir dağın dibine gelip dururlar. Yağız at eşinip:

"Sultanım, işte seni getirdim; buradan öteye gidemem. Sen yukarıdaki yüce dağa tırmanırsın, devlerin izlerini bulur, mağaraya varırsın. Şöyle kapıdan gizlice bakarsın, eğer gözleri kapalı ise uyanıktırlar, açıksa uykuya dalmışlardır. Tedbir ile yavaşça içeri girersin. Başları üzerinde asılı duran o aynayı alır, arkana bakmadan buraya bana gelirsin..." diye yapılacakları bir bir anlatır.

Kız oradan yürüyüp devlerin izlerine baka baka, kayaları dolanıp tenhalardan geçerek dağın yücesine tırmanır; araya taraya bakar ki, devlerin gözleri açıktır. Uykuya daldıklarını anlar. Hemen ayaklarının ucuna basa basa içeri girer; duvarda asılı aynayı alır; ne içine bakar, ne de gün yüzüne gösterir; hemen koynuna saklar. Acele geri dönüp ardına hiç bakmadan, koşa koşa dağdan iner; kendisini bekleyen yağız atın yanına gelirken, devler uyanıp Tebdil Gezen Sultan'ın kaçtığını görürler, ardından bağırırlar:

"Hele geri bak, aynamızı geri getir, hele geri bak!" diyerek kızın ardından koca koca kayalar atarlar.

Kız atın tembihini tutar, bağırmalara hiç aldırmadan koşar. Böylece atın yanına gelir; hemen üstüne atlayıp dört nala oradan ayrılıp, eser yeller, tozar yollar gibi geçer, giderler. Devler durmadan bağırıp çağırırlar, artlarından kayalar fırlatırlarsa da, onlara kaya ulaştırmak, onları durdurmak mümkün olmaz.

Bir süre sonra, sarayın önüne geldiklerinde Tebdil Gezen Sultan göğsünde ayna ile attan iner; o yere ayak basar basmaz, kara yağız at, bir duman içinde gözden silinir gider. Sultan'sa doğruca saraya girer, padişahın huzuruna çıkar, göğsünden aynayı çıkarıp:

"İşte padişahım, istediğiniz dev aynasını getirdim." deyince padişah çok sevinip oradan Al Giyimli Sultan'ı çağırtır:

"İşte istediğin aynayı, bu yiğit getirdi. Başkaca bir arzun, bir dileğin var mıdır?" deyince, Al Giyimli Sultan, aynayı eline alıp şöyle bir duralar, sonra: "Aman padişah babacığım, bana bu gece de izin verin, isthareye yatayım, rüyamda ne görürsem yarın sabah size bildiririm..." deyince, padişah da:

"Pek iyi, pek güzel, sabah ola, hayrola. Bakalım bu sefer ne engeller çıkaracaksın?" der, yine de kızına istediği izni verir. Al Giyimli Sultan oradan kalkar doğru odasına gider.

Gece olup ortalıktan el ayak çekilir, uşaklar halayıklar birer birer köşeye kıvrılır, nöbetçiler dış kapılardan, kulelerden birbirine, "Birdir Allah, bir!" diye çağrışıp kol gezmeye başlar. Tam bu sırada Tebdil Gezen Sultan, yavaşça süzülerek, Al Giyimli Sultan'ın kapısına gelip anahtar deliğinden içerisini dinler, seyreder. Bakar ki, bu kız odanın

içinde telaşlı telaşlı, oradan oraya gidip bir şeyler hazırlar. Sonunda odanın ortasına bir altın leğen koyar; bir gümüş ibrikten leğenin içine su döker. Tam o sırada bir güvercin "Pırrr!" edip pencereden gelir. Bu leğenin içine girip bir iki çırpınır, üstünden sular dökülünce, silkine silkine güvercin kılığından sıyrılarak, ay parçası gibi güzel bir delikanlı kılığına bürünüverir. Al Giyimli Sultan'la karşılıklı oturup konuşmaya başlarlar. Kız söze girer:

"A benim yiğidim, gözümün ışığı, gönlümün alışığı efendim. Bugün yine padişah babam çağırttı. O mızmız oğlan istediğin aynayı nasıl ettiyse alıp getirmiş. Babam, yine beni bu oğlana verecek. Ben de bu gece istihareye yatayım da göreyim, diye yeniden izin aldım. Aslında bu işi size danışmaktı muradım. Aman bu işe bir çare bulalım..." deyince Güvercin Delikanlı şöyle bir duraklarsa da, asla bıkıp geri durmaz:

"Sen hiç üzülme, hem de tasalanma sultanım. Bu işin de bir kolayı vardır. Filan yerde devlerin bir şimşek taşı vardır. Kimsenin oraya varmasına, yerini bulmasına, bulsa da alıp gelmesine çare yoktur. Yarın sen bu yiğitten onu istersin. Varamaz, varsa da bulamaz; bulsa da alıp gelmesi kısmet olmaz. Yine aramıza başkası giremez sultanım..." der. Tebdil Gezen Sultan, onları bu sırada odanın kapısında gizlice gözler, dinlermiş.

Bütün bunlar konuşulur görüşülürken gün ışımaya başlamış. Güvercin Yiğit:

"Aman geç kaldım, başıma işler açılmadan savuşayım." diyerek altın leğenin içine bir dalıp, silkinip yeniden güvercin kılığına girmiş; "Pırrr!" diye pencereden uçup gitmiş:

Ardından Al Giyimli Sultan, odasından çıkıp cevabını bildirmek üzere padişah babasının huzuruna varır. Tebdil

Gezen Sultan da bir kenarda durur, kızın diyeceklerini beklermiş. Kız, babasının karşısına gelip, el pençe divan durur:

"Padişahım, filan yerde, öte bucakta, devler diyarında, köşe mağarasında bir şimşek taşı olcak. Bu yiğit onu alıp getirsin, ona varacaksam öyle varırım, yoksa varmam" dedikten sonra geri çekilir, dairesine gider. Padişah da çaresiz yiğide dönerek:

"Gördün mü oğlum? Bu kızın halini ben sana önceden söylemiştim. 'Bu kız oyuncudur, düzencidir, diye anlatmıştım. İşte bak, filan yerde, öte bucakta devler diyarında, köşe mağarasında bir şimşek taşı varmış, gücün yeterse var getir, yoksa yol yakınken vazgeç bu işten, sana kara giyimli sultanlardan birini vereyim; al gönül rahatlığı ile otur..." diye üzüle üzüle anlatırken, aşçı yamağı hiç tasalanmadan:

"Emriniz baş üstüne padişahım, izin verirseniz gider getiririm." deyince, padişahın, bu oğlanın umursamaz, kılı depreşmez, dağlar boyu zorluğu umursamaz davranışı karşısında içi ferahlar:

"Pek güzel olur oğlum, şu kıza da, dünya âleme de ibret için, şu şimşek taşını al getir de görelim, övünelim, güvenelim..." der.

Sonunda Tebdil Gezen Sultan, saraydan çıkıp bir süre gittikten sonra tenhaca bir yere varıp yağız atın verdiği kılları koynundan çıkarır, birbirine sürter; at göz açıp kapayıncaya kadar bir duman içinden kopup, harlayıp gelir. Tebdil Gezen Sultan'a:

"Emrin nedir sultanım?" diye seslenince, o da:

"Aman benim kara yağızım, önce Tanrım, sonra sen varsın. Al Giyimli Sultan'ı babasından istedim; ama kız, filan yerde, öte bucakta, devler mağarasındaki şimşek taşını benden istedi. Oralara kimse varamaz, varsa da o taşı bula-

maz, bulsa da alıp gelemezmiş. Ne olursa senden olur, yardım et kara yağızım!" der demez, yağız at:

"Aman sultanım, sen hiç üzülme, ondan kolay bir şey yoktur. Hemen sırtıma bin, dizginlerimden sıkıca tut, bacaklarını sık, boynuma yat..." deyince, Tebdil Gezen Sultan, atın iki gözlerinden öpüp hemen sırtına atlar.

Yağız at oradan aniden kopup eser yeller, tozar yollar gibi vurup gider. Bir süre sonra, yüce bir dağın dibine gelip dururlar ki, bakmaya gözler, çıkmaya dizler dayanmaz. Yağız at yerinden eşinip:

"İşte sultanım, seni buralara kadar getirdim. Şu yoldan izleyerek gidersin; döner dolaşır, ilerde devlerin köşe mağarasını bulursun. Şöyle kapıdan gizlice bir bakarsın, eğer gözleri kapanıksa uyanıktırlar, açıksa uykuya dalmışlardır. Tedbir ile yavaşça içeri girersin. Duvardaki hücre içinde bir şimşek taşı görürsün. Onu oradan alıp, hiç durmadan, nefes almadan geri gelirsin. Yoksa gittiğin, bittiğin gündür. Hem bu sefer ardından ne söyler, ne dilerlerse, nice beddua ederlerse, hepsi başına gelir; bunu da böylece bilesin. Haydi durma yürü, yolu ben gösterdim, bahtını Allah kayırsın." deyince, kız da atın iki gözlerinden öpüp gösterdiği yola girer; izleye izleye kayaları dolanarak çalıları dolaşarak gider, bir süre sonra devlerin oturduğu köşe mağarasını bulur. Yavaşça yanaşıp bakar ki, hepsinin gözleri açıktır, uyuduklarını anlayınca içeri girer. Duvardaki hücrede duran şimşek taşını hemen alıp eğlenmeden, dinlenmeden yola düşüp yollanır, çalıları dolanır, kayaları dolaşır, nefes nefese koşar. Tam bu sırada devler uykularından uyanıp insan kokusu alırlar. Bir de, duvardaki hücrede duran şimşek taşını göremeyince mağaradan dışarı çıkıp, Tebdil Gezen Sultan'ın peşine düşerler. Ama o, yolu yarılamış, dağdan kaya-

dan aşıp, kestirmeden dolaşıp ovaya inmek üzeredir. Devler, bastıkları yerleri titreterek, toz duman koparararak çatlayasıya koşarlarsa da, bu kıza yetişemeyip çaresiz ardından koca kayaları fırlatıp bağırmaya, beddua etmeye başlarlar.

"İlahi, ayağına yürük, eline çevik, aklına çabuk kişi, er isen kız, kız isen er yiğit olasın, ilençlere uğrayasın!" diye bağrışır, gazaplarının şiddetinden oldukları yerde yırtınır kalırlar.

Kız oradan, dağdan kurtulup ovaya iner, koşa koşa yağız atın olduğu yere gelir, şimşek taşını gösterir. At da:

"Tamam budur, hemen koynuna sok. Arkandan beddua ettiler mi, bir şey söylediler mi? Eğer ilendilerse kötüdür, ne dedilerse ona uğrarsın elbet. Dedikleri olur, yakanı kurtaramazsın..." deyince kız da:

"Ardımdan, 'ilahi, ayağına yürük, eline çevik, aklına çabuk kişi, er isen kız, kız isen er yiğit olasın!' diye bağırdılar" der

Birden kız kendini yoklar ki değişmiş; kız iken erkek oluvermiş, bıyıkları çıkmış, sakalları terlemiş, çenesi tel tel tüylenmiş bile. Tebdil Gezen Sultan da at da buna pek sevinirler. Zavallı sultan:

"Tanrı'dan dilediğim ancak bu idi. Şükürler olsun. Sebebim, kısmetim demek bu imiş; ayağımla geldim, muradıma erdim" demiş.

Hemen yağız atın iki gözünden öpüp sırtına biner; oradan kopup, eser yeller, tozar yollar gibi vurup giderler. Bir süre sonra sarayın karşısında gelip dururlar. Şehzâde göğsünde şimşek taşıyla, üzengiden ayağını ayırıp yere basması ile yağız at bir duman içinde silinir, gözden kaybolur. Şehzâdeyse, hemen oradan sarayın içine girip padişahın huzuruna varır:

"Padişahım, ferman buyurduğunuz şimşek taşını aldım, getirdim." deyince padişah pek sevinir. Hemen oradan Al Giyimli Sultan'ı çağırtır:

"İşte istediğin şimşek taşını bu yiğit getirdi. Şimdi ne engel koyacaksın, ne düzen kuracaksın?" deyince, kız davranıp kızarır bozarır:

"Aman babacığım, Allah aşkına bu gece de izin ver de bir istihareye yatayım, yarın mutlaka son cevabımı veririm." deyince, babası, çaresiz kalır, karşı koyamaz:

"Pek iyi, pek güzel. Bugüne dek sabreden, akşamdan sabaha elbet dayanır; gün ola, hayır ola!" diyerek izin verince, kız oradan çıkıp odasına gelir... Şimdi padişah, şehzâdeye dönüp:

"Her şeyi duydun, dinledin; var git, sabah erkenden gel, bu işi elbet bir hayırlı sona bağlarız evladım." deyip gönderir.

Gece olup ortalıktan el ayak çekilir; uşaklar, halayıklar birer birer köşeye kıvrılır, nöbetçiler dış kapılardan, kulelerden birbirine, "Birdir Allah, bir!" diye çağrışıp kol gezmeye başlar. Tam bu sırada Tebdil Gezen Sultan, yavaşça süzülerek, Al Giyimli Sultan'ın kapısına gelip anahtar deliğinden içerisini dinler, seyreder. Bakar ki, bu kız odanın içinde telaşlı telaşlı, oradan oraya gidip bir şeyler hazırlar. Sonunda odanın ortasına bir altın leğen koyar; bir gümüş ibrikten leğenin içine su döker. Tam o sırada bir güvercin "Pırrr!" edip pencereden gelir. Bu leğenin içine girip bir iki çırpınır, üstünden sular dökülünce, silkine silkine güvercin kılığından sıyrılarak, ay parçası gibi güzel bir delikanlı kılığına bürünüverir. Al Giyimli Sultan'la karşılıklı oturup konuşmaya başlarlar. Kız söze girer:

"A benim yiğidim, gözümün ışığı, gönlüğümün alışığı efendim. Devlerin elinden şimşek taşını istemiştin. O mızmız oğlan, kokulu aşçı yamağı almış da getirmiş. Şaştım, şaşırdım kaldım. Bir şey diyemedim. Padişah babamdan bir gecelik için istedim ki, size danışayım. Aman bu işe bir çare bulmak gerekir" deyince Güvercin Delikanlı, şöyle bir süre duraklayıp düşünmüş, taşınmış:

"Al Giyimli Sultan'ım, sen hiç tasalanma, usanıp geri durma. Ben periler padişahının oğlu olayım da bunca işin çaresine bakmayayım, hiç olur mu? Bizim sarayın has bahçesinin orta yerinde 'Ağlayan Nar ile Gülen Ayva' ağacı vardı. Bir yanında, narlar ağlar, sallanır; bir yanında, ayvalar güler sırıtır; dünyada bir benzeri yoktur. Bu ağacın yanına her kim gitse, elini uzatır uzatmaz narlar başlar hüngür hüngür ağlamaya, ayvalar da kah kah gülmeye. Bunların yanına kimse yaklaşamaz, kimse el süremez. Yarın babamın ne kadar askeri varsa, baştan ayağı silâhla donatıp ağacın altında gece gündüz göz kırpmadan nöbet bekleriz. O yiğit gelince, onu yakalar parçalarız. Yarın sabah babanın huzurunda, o yiğitten o ağacı dilersin." deyince, Al Giyimli Sultan da, o haddini bilmez aşçı yamağının sonu geldi, diye sevinir. Böyle konuşa, görüşe tedbir düşünür, dolap çevirir, düzen kurarlarken gün ışımaya, ortalık aydınlanmaya başlamış. Güvercin Yiğit:

"Aman geç kaldım, başıma işler açılmadan hemen savuşayım." diyerek altın leğenin içine bir dalıp, iki silkinip üstünden sular dökülünce yeniden güvercin kılığına girer, pencereden "Pırr!" edip uçar.

Ardından Al Giyimli Sultan da, odasından çıkıp doğruca padişahın huzuruna çıkar, söze başlar:

"Padişahım, falan yerde periler padişahının has bahçe-

sinin orta yerinde 'Ağlayan Nar ile Gülen Ayva, ağacı vardır. Eğer bu yiğit, bu engeli de aşar, o ağacı söküp getirirse, artık olmaz demem ona varırım, yoksa varmam..." diyerek çekilir, odasına gider. Padişah da çaresiz kalıp, yiğide dönerek:

"Bak yiğidim! Hak oyunu üçtür, evladım. Bu kızın halini, ahvalini sana önceden anlatmıştım. İşte bir engel daha koydu. Filan perde, periler padişahının sarayının has bahçesinin orta yerinde, bir 'Ağlayan Nar ile Gülen Ayva' ağacı varmış. Onu alıp getirirsen, ben sana bu kızı veririm, artık bu işi burada keser bitiririz." deyince şehzâde:

"Padişahım, o kızın istediği şeylerin hepsini buldum buluşturdum; aldım yetiştirdim. Tanrı'nın izniyle bu ağacı da alır getiririm elbet" diyerek, yerden selâm verip huzurdan ayrılır, saraydan çıkar. Bir süre gittikten sonra, tenhaca bir köşeye varıp yağız atın verdiği kılları göğsünden çıkarır; birbirine sürter; at göz açıp kapayınca bir dumanın içinden kopup, harlayıp gelir. Şehzâdeye:

"Emrin nedir şehzâdem?" diye seslenince, o da:

"Aman benim kara yağızım, can yoldaşım, önce Tanrım, sonra bir sen varsın. Filan yerde periler padişahının bir sarayının has bahçesinin ortasında bir 'Ağlayan Nar ile Gülen Ayva' ağacı varmış. Al Giyimli Sultan şimdi de bu ağacı söküp getirmemi ister. Bu ağaca kimse yanaşamaz, elini süremezmiş. Ne olursa senden olur, yardım et kara yağızım!" deyince, yağız at bu sefer biraz duralayıp:

"Ah şehzâdem, bu iş biraz çetincedir; ama, senin yoluna can feda olsun. Atla üstüme, dizginlerimden sıkı tut, bacaklarını iyice kas, boynuma yat; bir yol gidelim, bakalım nasıl olur?" deyince şehzâde atın iki gözünden öpüp hemen sırtına atlamış. Oradan ayrılıp ovalardan yeller, de-

relerden coşkun seller gibi giderek sonunda bir memlekete varmışlar.

Yolda giderlerken üç çocuk görürler. Önlerinde bir pösteki, bir külâh, bir kamçı, bir de ok. Babalarından miras kalmış bu eşyaları bir türlü bölüşemeyip çekişir, dururlarmış. Bunları böyle gören yağız at dile gelmiş:

"Aman şehzâdem! Bu eşyalar sana çok lâzımdır. Bu çocuklar kıymetini bilmez. Aman şunları kandırıp ellerinden alalım." deyince, şehzâde hemen orada attan inip çocukların yanına gelir:

"Çocuklar, neden böyle çekişip durursunuz?" deyince çocuklar da, ona, bu eşyaların babalarından miras kaldığını, bir türlü bölüşemediklerini anlatırlar. Şehzâde oku alıp:

"Bakın çocuklar, ben bu oku atarım; hanginiz gidip de daha önce yakalayıp getirirse, bu mirasın hepsi onun olur." deyince çocuklar buna razı olur. Şehzâde de omzundaki çapraz takılı yayı çıkarır; bir ucunu iki bacağı arasına kıstırır, sol eliyle bir ucundan bastırırken kirişin ilmiğini geçirip yayı bir hamlede kurar. Parmağına ok atma yüzüğünü takıp, oku yatağına yerleştirir. Sol kolunu olabildiğince ileriye uzatıp, kirişi de çenesine kadar çekip, "Ya Hak!" der, bırakır. Çocuklar, okun gittiği yolu gözleyip, düştüğü yeri izleyip peşinden seğirtedursunlar. Şehzâde, hemen orada kalan, pösteki, külâh ve kamçıyı toplayıp, yerlerine üç kese altın bırakır; yağız atına atlayıp eser yellere binerek, tozar yollara basarak uçar giderler. Soluk soluğa geri dönen çocuklar, eşyaların yerinde üç kese altın görünce, sevinerek birer kese alırlar; oynayarak giderler.

Tebdil Gezen Sultan bir süre atıyla dört nala gider; sonunda, periler padişahının sarayının karşısına gelir, dayanır. Yağız at durur:

"Haydi şehzâdem, iş başına! Külâhı başına geçirir, pöstekiye binersin, kamçı ile de vurursun. Havalanır, doğru sarayın has bahçesine, o ağacın yanına inersin; hemen ona asılıp kökünden söker alır, hiç orada beklemeden buraya gelirsin" deyince şehzâde hemen külâhı giyer, pöstekiye biner, kamçı ile vurduğu gibi havalanıp sarayın içine girer.

Şehzâde kol kol odaları, daireleri gezerken bu odalardan birinde, Al Giyimli Sultan ile Güvercin Yiğit'in oturup konuşmakta olduklarını görür. O da hemen yanlarına gelip oturur. Başında büyülü külah olduğundan şehzâde onları görür; ama onlar şehzâdeyi göremezlermiş. O sırada yemekler gelir, onların ikisi oturup yemek yemeye başlarlar; şehzâde de sofranın bir köşesine oturur o da yemeğe katılır. İkisi bakar ki, kimse el sürmediği halde sahandaki yemeğin, karşı tarafındaki bölümü yavaş yavaş eksiliyor. Güvercin Yiğit:

"Sultanım, şurası benim önüm, şurası senin önün, ya şu karşısı kimin önü ola? Yemeğin karşı tarafı, yenmiş gibi eksiliyor." deyince, kız da şaşar kalır, ikisi de buna bir anlam veremez.

Yemeklerini bitirince pencere önündeki sedirin üstüne çıkıp otururlar. Al Giyimli Sultan, peri padişahının oğluna işlemeli bir çevre hediye etmiştir. Sedirin üstünde duran bu çevreyi şehzâde alır, koyuna saklar. Bir ara döner bakarlar ki; sedir üzerinde duran çevre, yerinde yok. Orası burası derken odanın içini alan talan ederler; ama, çevre, kayıplara karışmıştır. O sırada gece çökmüş olduğu için şehzâde, artık zamanıdır diye pöstekiye bir kamçı vurunca, havalanıp doğruca has bahçenin ortasında dikili duran "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva"nın üzerine gelir; ağacı tuta-

rak olanca gücüyle kökünden söküp çıkarır. Ağacın üzerindeki narlar hüngür hüngür ağlama, ayvalarsa kah kah gülmeye başlar. Şehzâde bir elinde ağaç, öbür elinde kamçı ile pöstekiye vurup uçar gider. Orada bulunan askerler, neden sonra ağacın kökünden sökülüp havalanıp gittiğini görünce, ne olduğunu anlayamazlar. Silâhlarını çekip, birbirlerine girip bir şamatadır koparırlar. "Aman durmayın, ağacı kaptılar, götürüyorlar..." diye feryat edip, karanlıkta kime vurduklarını bilmeden, sarmaş dolaş olup, düşman diye birbirlerini kırarlar.

Al Giyimli Sultan'la, Güvercin Yiğit de olup bitenleri sarayın penceresinden seyrederlermiş. Ağacın havalanıp gittiğini görünce ikisi de ne olup ne bittiğini anlamış, "Eyvahlar olsun, oldu olanlar!" demişler. Peri padişahının oğlu bu hali onuruna, kibirine yedirememeyip:

"Sultanım, karşımızda yemek yiyen, bana verdiğin yadigâr mendili de alan bu çok bilmiş delikanlıdır. Bütün engelleri aştı. Eline çabuk, tedbiri çevik bir yiğittir. İşte o aldı götürdü her şeyi. Ben yenildim, gücüm kırıldı. Sen, benden düştün, artık kime yâr olursan ol." diye feryat edip altın leğene girer, iki silkelenir, suları sırtından aşırır; güvercin kılığına girerek, "Pırrr!" diye pencereden uçar, gider.

Al Giyimli Sultan, oradan ağlaya ağlaya çıkar, koşa koşa babasının sarayına gelir, gün ışıyıp ortalık aydınlanmaya başlarken babasının huzuruna çıkar.

Biz gelelim şehzâdeye. Ağaç elinde, pöstekiye kamçı vurarak uçar gelir, yağız atın yanına. Sırtına atlar atlamaz oradan kopup ovalardan yellerden, derelerden, coşkun seller gibi geçerek padişahın sarayının karşısına gelirler. Şehzâde doğru padişahın huzuruna çıkıp Al Giyimli Sultan'ın istediği ağacı yere koyarak:

"İşte padişahım, sultan kızınızın istediği ağacı aldım, getirdim." deyince, padişah hayretler içinde kalıp:

"Aferin oğlum, fazlasıyla yürük, eline çabuk, aklına çevik, doğrusu çok becerikli bir yiğitmişsin. Kızımı vermek için senden uygununu da, üstününü de bulamam. Yeter olsun artık naz da, niyaz da... Bre kız, artık sen de, engelleri, oyunları, düzenleri koy bir yana... Düğün dernek kurulsun, tellal bağırsın; ulakları gönderin haber salsınlar; tatarlar yollara çıkıp ferman ulaştırsınlar... Kul, kibar, konu komşu herkes toplansın!" diye emir vermiş.

Al Giyimli Sultan'da ise ses seda yok, ağzı kilitli; artık engelden, düzenden, oyundan da umudunu kesmiş, başına gelene razı olmuş; güvendiği dallar kurumuş. Başını önüne eğmiş öylece durur. Bu şehzâdenin üstünlüğünü iyice anlamış; bir yandan olup biten işlerin hızından aklı fikri perişan, öte yandan da yan gözle bu oğlana baktıkça gönlü akar gidermiş. Al Giyimli Sultan, yavaş yavaş büyüden sıyrılıp gerçeğe yöneldikçe nasıl bir belâdan kurtulduğunu, nice bir mutluluğa kavuştuğunu iyice anlamaya başlamış.

Orada kırk gün kırk gece düğün dernek yapmışlar. Her iş bitip dernek bozulup, herkes yerli yerine dağılmaya başlayınca, şehzâde de Al Giyimli Sultan'ı alıp, kara yağız atına binip, derelerden seller, ovalardan yeller gibi geçerek yurduna döner, anasına kavuşur. Doğruca anasıyla kucaklaşıp, babasının elini öper, onlara gelin sultanı da tanıtıp, olanı biteni kısaca anlatır. Babası ile anası anlatılanları dinledikçe bazen korkup, bazen de sevinip hayret içinde kalırlar.

Ayrıca, baba yurdunda da, kırk gün kırk gece düğün dernek kurulur; yedi iklim dört bucağa elçiler, tatarlar, ulaklar gönderilip konuklar gelir, derlenir. O kadar çok he-

diye gelir ki, bir yere sığmaz. Gülerler, oynarlar; çalar, çağırırlar. Dağlar gibi yağılmış pilâvları, tepeler gibi yığılmış etleri yerler, bitirirler; ırmaklar gibi akan ayranları, şerbetleri kuruturlar. Açlar doyurulur, çulsuzlar giydirilir. Yerli yabancı demeden, gelene geçene çil çil altın dağıtılır. Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza.

*Muradına Eren Dilber**

Bir varmış, bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Bir ihtiyar dul kadının pek sevgili bir tek kızcağızı varmış. Yanağının alı solmaz, güzellikte benzeri olmaz bir kızmış. Ana kız, kenar mahallelerden birinin bir çıkmaz sokağında bir küçük evde otururlar; anası dikiş diker, yama yamar, bu kız da gergef işler, nakışlar düzermiş. Bazısını gördüğünden, bazısını duyduğundan bulduğu, bazısını da düşünden uydurduğu, nice kuş, çiçek ve yaprak örneklerini, renk renk ibrişimlerle, gümüş sırma tellerle kumaş üzerine öylesine işlermiş ki, ne yazdı, ne dizdiyse, görenler canlı, insan elinden çıkmamış sanır. Kızı nakış işler, anası dikiş diker, götürür çarşıda satarlar; rızklarını bu işlerden çıkarır, geçinir giderlermiş.

Günlerden bir gün, bu kız gergefin başına geçip nakış işler, renk renk ibrişimlerden birini bırakıp ötekini alırken akşam olur, renkleri ayırt edemez. Sular kararırken bir kuş

* Bu masalın bir adı da "Sabır Taşı"dır.

uçar gelir pencereye konar; cama "Tık, tık!" vurup dile gelir. Tane tane, açık seçik konuşan kuş:

"Sultanım, küçük sultan!
Bir ölü başında duracaksın,
Kırk gün bekleyeceksin,
Muradına ereceksin."

deyince, elindeki işi bırakan kız, gördüğüne, duyduğuna şaşıp hayretle bakıp dururken, kuş "Pırrr!" diye uçar, gözden kaybolur gider. Kızcağızı alır bir ince düşünce. Anası gelir; ama , ona bir şey açıp söyleyemez, dalıp dalıp gider; o geceyi yarı uykuda, yarı uyanık geçirir.

Ertesi gün akşam vakti renkler silinip, sular kararırken o kuş yine gelir; pencereye konar, cama "Tık, tık!" vurur, dile gelir. Tane tane, açık seçik konuşan kuş:

"Sultanım, küçük sultan!
Bir ölü başında duracaksın,
Kırk gün bekleyeceksin,
Muradına ereceksin."

deyince, bu kızcağızın eli ayağı durur. Gördüğüne de duyduğuna da hayretle bakarken, bu kış "Pırrr!" diye uçar, gözden kaybolur gider. Kızcağız, bu sefer iyice korkar; koşar anasına, kuşun gelişini, dediklerini bir bir anlatır. Bunun üzerine anası ile ertesi akşam kuşu birlikte dinlemeye karar verirler.

Ertesi gün akşam vakti anası gelip yüklüğün içine gizlenip, bir tahtanın çatlağına gözünü uydurup bekler. Güneş çekilir, sular kararır, renkler seçilmez olur; bu kuş yine gelir, cama konar, pencereye "Tık, tık!" vurup açık seçik bir dille, tane tane:

"Sultanım, küçük sultan!
Bir ölü başında duracaksın,
Kırk gün bekleyeceksin,
Muradına ereceksin."

deyip, "Pırrr!" eder, uçar gider. Zavallı kız üst üste dinlediği bu sözlerden çok korkar; ama, anası kızından çok telaşlanıp, hemen yüklükten dışarı kendini dar atar:

"Aman benim zavallı kızım, babasız yavrucağım. Amanın! Bu kuşun elinden kaçalım. Bu kuş bildiğin kuşlardan değil; durmak olmaz savuşalım..." deyince, kızı da:

"Sen nasıl buyurursan, ne tedbir düşünürsen öyle edelim anacağım." der. Hemen ikisi birlikte kalkıp, gerekli eşyaları, yiyecekleri hazırlayıp derledikten sonra, birer bohça heybeye tıkıştırıp sırtlarına vururlar; tepelerin yamacına, dağ yollarının dolamacına düşer giderler. Gide gide derelerden geçerler, bayırları aşarlar; yoldan izden şaşarlar. Dönüp dolaşıp bir akşam vakti; yorgun argın, el ayak tutmaz bir halde bir sarayın karşısına gelirler. Ana kız, şöylece bir tenha köşeye çekilip, heybelerinden yiyeceklerini çıkarıp, orada bir ağaç altında gecelemeye karar verirler. Vakitlerden yaz olduğu için, iki garip yolcunun içi geçince, az sonra derin uykulara dalarlar.

Gece olur, el ayak çekilir, karanlık, kurtların inini, kuşların yuvalarını, tüm yaratıkların sığınaklarını, yatakları dolaşır durur, sulara bile uyku inerken o kuş süzülerek gelir, incitmeden uyuyan kızı kapar, karşıki sarayın bir odasına götürüp yavaşça yere bırakır. "Pırrr!" etmeden, kanat çırpmadan süzülür gider. Neden sonra kız ilk uykusunu alıp şöyle bir gözlerini açınca, kendisini bir sarayda, dört duvarı ile tavanı nakışlarla süslü bir odanın ortasında, at-

las bir döşek içinde uzanmış yatan bir ölünün yanı başında bulur. Ölü iki elleri göğsüne kavuşturulmuş, gözleri sımsıkı kapalı, rengi de soluk bir pembeye dönmüş, öylece yatar. Bu hali görünce, kızın, aklı gider gibi olur. Ama kuşun dedikleri ile gördüklerini düşündüğünde şöyle bir duralar:

"Elbet bu kuşun dediklerinin de, ettiklerinin de bir hikmeti olsa gerek. Hak'tandır bu olanlar. Alnıma yazılanlar elbette gelir başıma. Sabredip duayla meşgul olmalı" diyerek beklemeye başlar. Gönlünden, aklından başka ne varsa çıkarıp, tespih çekip dua ederken dalar gider.

Ertesi sabah anası tatlı uykularından uyanıp yanına, yöresine bakar ki kız yok. Oraya buraya koşup, arar sorarsa da bir bilen görene rastlayamaz. Bir garip diyardır ki, benzeri görülmemiş, saray kapısında didebanlar durur, başlar önde, dudaklar tespihte. Dua ile meşguller ki, dünya yıkılsa bakacak, görecek halleri yok. Sokaklarda, meydanlarda kimse gülmez, söylemez. Her yerde ölü çıkmış ev misali ayak sürür, fısıltı ile görüşürler. Zavallı kadın nereye başvurduysa habersiz, el attıysa çaresiz kalır:

"Vah bana, eyvahlar bana, kızımı alıcı kuştan kaçırayım derken gurbet ellere götürdüm, kendi elimle yitirdim!" diyerek ağlaya, inleye geldikleri tozlu yollara düşer, geçtiği yerleri gözyaşları ile sulaya sulaya döner evine gelir. Karalar giyer, kırk günlük yasa girer.

Biz gelelim ölünün başında bekleyen zavallı kızcağıza. Gece gündüz, kirpikli gözlerine tatlı uykular girmez; arada ağlar, boyuna ardı arkası kesilmez dualar ederek, bu ölünün başında otuz dokuz günü tamamlar. Artık çilesinin son günü, kırkıncı gün gelir. Yalı tarafında otururken İran kıyılarından gelen bir gemi de, o sırada tam pencerenin önünden geçermiş. Gemi o kadar yakınmış ki seslen-

sen duyulur; içindekiler hep görülürmüş. Kız elini sallar, gemi kaptanına işaret eder çağırır. Gemi iyice yanaşınca, güvertesine bir kese doluşu çil kuruş fırlatıp:

"Kaptanbaşı, al şu parayı da bana can yoldaşı olacak bir cariye ver." der sonra, pencereden bir ip merdiven sarkıtıp satın aldığı cariyeyi yukarı çeker. Hemen cariyenin boynuna bir dizi altın takar, "Kendime bir can yoldaşı buldum." diye sevinir. Kırkıncı gün tamam olmadan, otura otura uyuşup, dizleri güçten kesilip, canı da gayet sıkıldığından, cariyeye:

"Sen burada otur, bir yere kımıldama, ben şöyle bir sarayı dolaşıp gelirim" der ve çıkar gider.

Bu cariye, odada ölünün başında kalıp tavana, tabana, dört duvara ve pencerelere şaşkın şakın bakar dururken, aradan çok vakit geçmeden, yatan ölü aksırıp tıksırarak yeniden can bulur ve yerinden doğrulup kalkar oturur. Cariyeyi yanında oturur ve kendine bakar durur görünce:

"Vay kız, has kız, sen mi bekledin beni, kırk gün kırk gece?" diye sorar. Cariye, bir aralık şaşırır kalırsa da, hemen kendi toplar, pervasızca:

"Evet efendim, bendim efendim..." diye edalı edalı cevap verip gözlerini önüne indirir ki, hani onu görenler yedi göbekten, anadan babadan soy kişi, has bahçelerin gülü, sultanlar kızı sanırlar.

Meğer burada ölü kılığında yatan delikanlı bu diyarın şehzâdesi imiş. Her nedense kırk gün kırk gece ölü gibi yatıp, yatağının başucunda sabredip bekleyecek kızla evlenmeye ant vermiş, bir ilaç içip uzanmış. Şehzâdenin zenginliğinin ünü diyarlar aşırı bilinir; mertliği, yiğitliği Hint'te, İran'da söylenir; güzelliğinin ünü ise yedi iklimi dolanır da gelirmiş. Ama bu şehzâde, güzelliğe, soya, sopa değil de doğru-

luğa ve bağlılığa değer verirmiş. Sevdasından bayılanlar, ayılanlar, dört bucaktan gelip de önüne yayılanların hiçbiri bu engeli aşamamışlar; bir ölüyü beklemeye yanaşmamışlar. Ne saraydan, ne konaktan, ne köyden, kentten, ne de uzak diyarlardan seçilip gelen paralı, asil dünya güzelleri bu işe girişebilmiş. Kuşun seçtiği kız gelip oraya kavuşuncaya kadar elbet. O kızsa, sarayın odalarını dolaşadursun; şehzâde sözünde durup bu cariye ile evlenir. Şehzâde sorar cariyeye:

"A benim sultanım, burada sizden başka kimse var mıdır?"

Cariye de hemen:

"Evet şehzâdem, şurada benim çeyiz halayığı bir cariyem olacak, biraz aylakçadır. Başı boş oradan oraya dolanır durur. Ne iş versem gider de gelmez, döner de bilmez. Verdiğim bir kese çil kuruşa değmedi. Boynuna altınlar taktım da, yine uslanıp yola girmedi." deyiverir. Oradan kalkıp, edalı edalı dışarı çıkar ve birkaç kez:

"A kız, boyu devrilesi, yetmeyesi, yetişmeyesi, kara yerlere giresi, tez gel! Efendi seni istiyor." diye bağırıp seslenince, zavallı kızcağız, sesleri duyar gelir görür ki, av avlanmış, tav tavlanmış, bunca zahmeti boşa gitmiş; aslan gibi şehzâdesi cariye ile evlenmiş. Cariye parçası da, sultan hanım olmuş, kas kas kasılır; bir tavır, bir eda ki canlar, yürekler dayanmaz. Sözleri, lafları direk direk de, tavırları halleri zehir zemberek. Bir bakışını görenin, bir sözünü duyanın yüreciği şişer de, içi çürür çürür gider. Şehzâde ise bu hanıma bir itibar, bir itibar eder; bir yerlere koyamaz, üzerine titrer. Zavallı kızcağız bütün bunları görür, duyar:

"Buna da sabır gerek, elbet ne gelirse Hak'tan" diyerek, ağzını kilitleyip tek kelime söylemez; cariye kılığına girer, aşağı yukarı, götür getir gibi her hizmetle meşgul olur.

Bir zaman böyle geçer, kimine gün gelir, kimine yıl. Sen bunu gurbettekine, mihnettekine, hasta döşeğinde inleyene, buyruk altında sızlayana; hele hele makamı Yusuf'ta çile dolduranlara sor bir kere.... Onu durdurmak da, enini boyunu ölçmek de olmaz; kısılması da, uzaması da bizde başlar, bizde biter zamanın.

Günlerden bir gün şehzâde, bu düzmece sultana gelip:

"Yarın sefere çıkıyorum sultanım, yolum Yemen'dir, benden ne dilersin?" diye sorunca, düzmece sultan, bin naz ile kendini dirhem dirhem satıp kırılıp dökülerek:

"Aman şehzâdem, sağlığını dilerim elbette. Ama şöyle bir çift sarı kancalı, akıtma bir elmas küpe getirirsen sevinirdim." deyince şehzâde de:

"Baş üstüne, istediğin elmas küpe olsun..." diyerek dışarı çıkar; kapı ağzında, cariye kılığında zavallı kıza rast gelir, onun da gönlünü almak için:

"Ya sen ne istersin zavallı kızcağız?" diye sorunca, o da boynunu büküp:

"Tez gidip sağ dönesin şehzâdem; ben de, bir sabır taşı isterim. Unutursan, dönüşünde, geminin önünü kara dumanlar alsın, yolundan kalasın." deyince şehzâde de bu sözlere "kah kah" gülerek, geçip gider.

Ertesi gün, şehzâde düzmece sultanla vedalaşıp gemiye biner; vira demir, Yemen denizlerine doğru yola çıkar. Birkaç ay su üstünde, açık denizlerde yıldızlara bakarak, rüzgâr kollayarak gittikten sonra gemi Yemen'e varır, demir atar. Şehzâde gemiden çıkıp, orada burada dolaşıp görüleceği görüp, alınacağı alıp, işlerini yoluna koyduktan sonra, kuyumcu kuyumcu dolaşıp hanımının istediği küpeleri bulur, alır; ama, iş telaşı arasında cariyenin sabır taşını almayı unutur... Bir sabah bindiği gemi, yelken açıp yola

çıkınca bakarlar ki, geminin önünü bir kara duman kaplamış, arkası günlük güneşlik. Giderler giderler, duman bir kara perde gibi, önlerine çekilmiş durur, kalkmaz. Geminin kaptanı korkar, yelkenleri indirir, demir atar. Tayfaları ve yolcuları toplar; sorup soruşturur:

"Aman içinizde bir ilenç almış adam var mıdır? Sözünü tutmamış, alması gereken bir şeyi almamış kimse var mıdır? Hemen ortaya gelsin, yoksa gemi yürümez; hem de deniz seferi, başka seferlere benzemez. Vebal taşıyan kimse kendi felaketini gemiye çeker..." diye anlatırken, şehzâde bunları duyunca, birden cariyenin ısmarladığı sabır taşını almadığı aklına gelir; bunu kaptana hemen anlatır. Hemen demir çekip yelken açıp, dümen kırar, geri dönerler. Gemi Yemen'e gelir. Şehzâde karaya çıkar; sabır taşı dedikleri bir karaca küçük taştır, onu alıp gemiye döner. Demir alıp yelken açtıkça, geminin önü açılır ki, deniz dümdüz, çarşaf gibi, gökyüzü de açık pırıl pırıl. Arkadan uygun bir yel de esince, pupa yelken, birkaç ay içinde aldıkları yolu, bir iki haftada alıp memlekete gelirler, kavuşurlar.

Şehzâde, gemiden çıkıp alayla yürür ve sarayına gelir. Hanım sultan önde, cariye ardında, sarayın merdiveninden inerler; şehzâdeyi kapıda karşılayıp, koltuklayıp yukarı alırlar. Biraz oturup hoşbeşten sonra şehzâde, düzmece sultanın istediği sarı kancalı, akar taş elmas küpeyi çıkarır; gün ışığı gibi parlayan küpenin parıltısı odayı kaplar. Hanım sultan el çırpar, sevinir; hemen küpeyi kulaklarına takar, köşesine kurulur, kas kas kasılır. Şehzâdenin gözü, kapı dibinde el pençe divan, boynu bükük duran cariyeye erişince, onun ısmarladığı sabır taşını çıkarır; onu da cariyeye verir.

Akşam olup da gece ilerleyip, sarayda el ayak çekilip herkes uykuya dalınca, cariye kendi odasına çekilir; şehzâde ile düzmece sultan birlikte aynı odada yatarlar. Sultan hanım hemen uyur gider, horul horul, şehzâdeyi bir düşünce alır:

"Geminin önünü kara dumanlar aldığına göre, bu durum cariyenin Tanrı katında makbul olduğunu gösterir. Sabır taşını alıp dönerken kara dumanın açılıp, denizlerin yol verişinde, çabucak gelişimizde elbet bir hikmet ve başkaca bir anlam olsa gerek. Sonra, bu cariye kızın tokgözlülüğüne ne demeli? Sultan hanım bir elmas küpe ister, takar kasılır; buysa taşını ne yapar acaba?" diye yatağında fır döner, sırtüstü yatar; kalkar bağdaş oturur, düşünür; kurar kurar da bir şey bulup çıkaramaz. Sonunda merakı baskın gelir; sultan hanım orada horlayadursun, yatağından kalkar, yavaşça gelip cariyenin oda kapısının anahtar deliğinden bir gözler, bir dinler ki....

Zavallı kızcağız, o sırada şamdanını yakıp başucuna koymuş. Sabır taşı dedikleri bir küçük kara taştır. Kız bunu önüne koyar, başlar söylenmeye:

"Ah sabır taşı, sabır taşı. Bilir misin neler oldu, neler döndü? Ben anamın biricik kızı idim. Gergef işlerken bir kuş gelip pencereye 'Tık tık!' vurup:

'Sultanım, küçük sultan!
Bir ölü başında duracaksın,
Kırk gün bekleyeceksin,
Muradına ereceksin.'

dediydi. O kuşun dediklerinin hepsi çıktı. Bu saraya geldim, otuz dokuz gün şehzâdenin başında bekledim. Son günde, satın aldığım cariyeye kaptırdım kendi kısmetimi.

Sabır taşı, sabır taşı
Şişti yüreğimin başı.
Sen olsan ne yaparsın?
Ey sabır taşı?"

deyince, sabır taşı durduğu yerde "Puh, puh, puh!" diye kabarıp şişmeye başlar.

"Son gün, o kırkıncı gün, denizden bir esirci gemisi geçiyordu. Çağırdım bir kese çil kuruşa can yoldaşı bir cariye aldım. Onu odaya bırakıp da, sarayı biraz gezmeye çıktım. Bir de geldim baktım ki, şehzâdem ölüm uykularından uyanmış. Bu kızın, kendini, kırk gün kırk gece beklediğini sanıp onunla evlenmiş; böylece ben cariye oldum, o da sultan.

Sabır taşı, sabır taşı
Şişti yüreğimin başı.
Sen olsan ne yaparsın?
Ey sabredenlerin taşı?"

der demez, sabır taşı durduğu yerde "Puh, puh, puh! diye kabarıp köpürerek, "Çat!" diye tam ortasından çatlar. Zavallı kız:

"Ey sabır taşı, sen dayanamadın çatladın; benim yüreciğim bu hallere nasıl dayansın? Eğlenemem, sabredemem, ben artık yaşayamam..." diyerek ayağının altına bir iskemle koyup, tavandaki halkaya ip geçirip, ilmiğini boğazına sardığı sırada, kapı önündeki şehzâde uğradığı şaşkınlıktan kurtulup, hemen içeriye dalar, boğulmaya yüz tutan kızcağızı kucaklayıp, ilmiği boynundan çıkarır, yere indirir.

"Vay sultanım! Demek beni kurtaran, kırk gün kırk gece başucumda bekleyen sendin de, bu kadar zaman niye

haber vermedin? Bunca vakittir, neden susar durursun?" der. Kızı yanına alır; bir hışım, bir hiddetle harlayıp, burnundan soluyarak düzmece sultanın odasına dönerler. Düzmece sultan hâlâ horul horul horuldar durur ve öyle yellenir ki, yorgan havalanır. Şehzâde, eser yel gibi odaya girmesiyle ona bir tekme vurur; cariye can havliyle uyanıp bakar ki, ortalık karışmış; şehzâdenin yüzü alev gibi kızarmış, işler kendi koyduğu düzgün yollardan ayrılmış da, çıkmazlara sapmış. Şehzâde bağırarak:

"Dile benden, kırk katır mı istersin, kırk satır mı?" deyince, cariye de:

"Kırk satır düşmanımın başında kıyma dövsün; kırk katır isterim ki yurduma döneyim!" der. Orada bu kızı, kırk katırın kuyruğuna bağlarlar; bunlara bir kamçı vururlar, her biri bir tarafa koşuşur; kız da paramparça olur, her parçası bir dağda kalır.

Ardından şehzâde, kırk gün düğün dernek kurup; yedi iklim, dört bucağa elçiler, tatarlar, ulaklar gönderir. Gelen konuklar öyle hediyeler getirirler ki saraylara sığmaz... Birlikte güler, oynar, çalar, çağırırlar. Kızın yas içindeki anasını da, törenle getirtip karşılarlar, saraya yerleştirirler. Düğüne gelenler, dağlar gibi yığılmış pilâvları, tepeler gibi birikmiş etleri yerler, göçürürler ırmaklar gibi akan ayranları, şerbetleri kuruturlar. Açlar doyurulur, çulsuzlar giydirilir. Yerli yabancı demeden, gelene geçene çil çil altın dağıtılır... Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza.

Muradına Ermeyen Dilber

Bir varmış, bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Evvel zaman içinde, memlekette, bir fakir adamcağızla bir de karısı varmış. Kenar mahallenin bir ucunda, sur dibinde bir küçük kulübeleri varmış ki, başlarını soksalar, yakaları dışarıda kalır. Bu adamcağız, sabahtan akşamlara kadar koşuşur, kazanır getirir; kadıncağız da pişirir, kotarır; kıt kanaat da olsa Tanrı'ya şükreder, hırıltısız, dırıltısız yaşar giderlermiş. Gel zaman git zaman, bu hamile kadıncağızın doğurma vaktine pek az süre kalmış. Kocasına:

"Vakitler doldu, doğurmam yakındır. Bu kulübede bu işe uygun bir köşemiz yok. Şuradaki mahalle hamamına git de, yalvar yakar, bana çocuğumu doğuracak tenha bir köşe versinler" deyince, kocası kalkar, hamamcı ana kadına gidip acıklı hallerini anlatır, hamamcının acıyacağı tutar:

"Pek güzel olur oğlum, yarın gelsin otursun, Tanrı yardımcısı olsun." diyerek adamcağızı sevindirir. Karı koca bu işin, böyle yoluna girmesine bin şükrederler.

Bu kadıncağız ertesi gün kalkar. Pılı pırtı iki parça çamaşırını, doğacak çocuğunu sarıp sarmalamaya yarayacak bezleri bir küçük bohçaya koyar ve kalkar hamama gider. Ana kadın, sıcacık hamamı açıp:

"Buyur kadın, gir de rahatına bak, Tanrı bir kolaylık verir elbet." der.

Kadın girer, bakar ki içeride kimse yoktur. O sırada hemen ağrıları tutup bir süre inleyip kıvrandıktan sonra nur topu gibi bir kız evladı doğar ki, yüzüne bakmalara kimse kıyamaz. Hemen o saatte hamamın sağ yan duvarı gürleyerek ikiye yarılıp içinden cüppeleri murat yeşili, sakalları göbeklerinde üç derviş çıkar; içlerinden bir söz alıp der ki:

"Bu kızın adı Muradına Ermeyen Dilber olsun." İkincisi de söze girişip:

"Bu kız yıkandıkça, başından altınlar dökülsün; güldükçe, yanaklarında güller bitsin, ağladıkça, gözlerinden inciler saçılsın; yürüdüğü yerlerde, çayır çimen çıksın." der.

Üçüncüsü de sözü bağlayıp:

"Şu bileziği koluna bağlasın, ne zaman çıkarırsa o zaman ölsün. Çıkarmadıkça genç ömrü artsın, eksilmesin." diyerek bileziği oraya bırakıp geldikleri yerden çıkıp giderler. O anda duvarın yarığı öyle kapanır ki çatlağı bile görünmez.

Zavallı kadıncağız şaşkınlıktan, yorgunluktan kendini zor kurtarıp, yavaş toplanır ve bileziği çocuğun koluna bağlar. Hazır hamamda iken önce kendi yıkanır, sonra çocuğu yıkamaya giriştiğinde, çocuğun başına tas tas sular döküldükçe, mermerlerin üzerine şıkır şıkır çil altınlar saçılmaya başlar. Hemen bunları toplayıp, kızcağızı getirdiği pılı pırtılara kundaklayıp, giysilerini giyip, hamamcıya da birkaç altın vererek yavrusunu bağrına basarak çıkar, doğruca kulübesine gelir.

Kocası nafaka peşinde bütün gün oradan oraya koşup akşama yorgun argın evine gelir bakar ki kulübesine bir ay doğmuş gibi kızcağızı anasının kucağında yatar. Karısı hemen hamamda olup bitenleri, dervişlerin gelişlerini, birbiri ardına söylediklerini tek tek anlatır; kızın başından saçılan altınları kocasının önüne koyunca, adamcağız olup bitenlere şaşar kalır.

Hemen ertesi gün, bir konak satın alıp içini en değerli eşyalarla dayar döşerler. Bir yandan kadın kişinin akından, karısından halayıklar, cariyeler, yan halayıkları, çeyiz halayıkları, mama dadıları, sütnineler, kalfalar, başı çatkılı on konak eskisi dalkavuklar; öte yandan erkek kişiden kapıcılar, korucular, arabacılar, yamaklar, ayvazlar, bahçıvanlar, aşçılar, uşaklar, vekilharçlar, sözün kısası kadınlı erkekli bir daire halkı düzerler ki, sadrazam konaklarında bulunmaz. Ocakları gündüz gece durmaz tüter, her gün mutfağında kırk tabla yemek çıkarmış; yarısı gelip geçenle, konup göçenlere, yarısı konak halkına ancak yetişirmiş. Bir yandan paralar sular gibi akarken, öte yandan bu kızcağız yıkandıkça altınlar dökülür, ağladıkça inciler saçılır, güldükçe iki yanağında gül goncalar tüterken, yürüdüğü yerlerde çayırlar, çimenler bitermiş. Kız büyüdükçe, bunlar da bir yandan o kadar zengin olurlar ki, gelenin gidenin, yenenin içilenin, harcanan paranın sayısını, ölçüsünü bilmezler.

Gel zaman git zaman, bu gel git sırasında kızcağız on dört on beş yaşına erer ki, cihanda benzeri yok. İsteyeni pek çok, güzellikte birinci; ağzı burnu küçücük, kumru sedalı, seçkin edalı bir kız olur ki, bakanın gözleri kamaşır. Bir gören bir daha göreyim der, karşısına geçip seyirden kendini alamaz olur. Her yerde güzelliği, kibarlığı övülür, der-

vişlerin bağışladığı meziyetleri dillere destan olur da, başka laf edilmez.

Biz gelelim Yemen padişahının oğluna. Gelenden gidenden, yolcudan, tüccardan, dervişten, hacıdan bu benzeri olmayan kızın sözlerini duya duya kulakları dolmuş da, bir gece rüyasında bu kızı bir an görüp kaybetmiş. Uykudan uyanmış ama düşünden ayamamış pek. Göğsü, çalkalanan denizler gibi kabarır, gönlü kanayan kuyular gibi inim inim inlermiş. Bedenini bir ateştir sarmış ki cayır cayır yanar; sarayları, üzerine kapanmış mezarlar gibi kasvetli bulurmuş. "Hay, hay!" dedikçe içinin sıkıntısından her yan ses verirmiş. Bütün saray halkı başına toplandıysa da bir çare bulan, derdinden anlayan çıkmamış. Gün görmüş, diyar gezmiş, kitaplar devirmişler; halini anlayamayınca, vâlide sultana şehzâdenin durumunu bildirmişler. Başucuna gelen anasının üzülmesine, ağlamasına dayanamayan şehzâde kilitli ağzını açıp:

"Hayırdır inşallah anneciğim! Bu gece düşümde ancak göz açıp kapayası bir zaman içinde, bir kız gördüm ki, hayali karşımdan gitmez, gözlerime çakılı kaldı sanırsın. Aman, bu kızı bulun. Yoksa ben ölürüm. İşte halim budur. Eyvahlar bana!" diye inledikçe tavanlar titrer. Anası, henüz ne olup ne bittiğini anlamadan lafa girer:

"Ay oğlum! Aman şehzâdem, o kızı ne yapacaksın? Filan yerde bir kız varmış ki, adı dillere destan. Yıkandıkça başından altınlar saçılır, güldükçe yanaklarında gül goncaları tütermiş. Ağladıkça gözlerinden inciler dökülür, yürüdükçe, yerlerde çayır çimen bitermiş."

Şehzâde, bu anlatılanlara şaşmış kalmış. Her ikisi de adı her yerde duyulan kızın, düşe giren kız olduğunu bilmezlermiş:

"Aman anneciğim, bu senin söylediğin düş müdür, gerçek midir? Bu ömür törpüsü dünya üstünde görülmeyecek, olmayacak şeyler söylersiniz." deyince annesi de:

"Aman genç oğlum, bana inanmazsan gün görmüş, dünya gezmiş, bu kadar özüne, sözüne doğru insan vardır, çağıralım da soruştur." demiş.

Bunun üzerine hemen ulaklar çıkarılıp bilirkişiler, kervanbaşılar, saçı sakalı ağarmışlar, yedi iklim, dört bucağı gezmiş görmüşler ayak divanına çağrılıp sorular sorulmuş; her birisi bildiklerini, duyduklarını anlatmış. İçlerinden biri ileri çıkarak:

"Şehzâdem, ben bu kızı şöyle uzaktan gördüm. Yanaklarından gül goncaları açar, yel estikçe kokusu cana işlerdi. Denilenlerin hepsi doğrudur. Bunu bilenler de, görenler de çoktur." diye anlatınca şehzâdenin kuşkusu kalmaz, ama artık durmaya oturmaya gücü de kalmaz; doğruca annesine gidip elini öperek:

"Aman anneciğim! Yalvarıyorum! Doğruca gidip bir gemiye bin; pupa yelken yola çık; bu kıza görücü gidip, anlatılanlar doğru ise hemen o kıza nişan tak ve kızı alıp gel!" diye annesine ağız açtırmadan, yana yakıla öyle yalvarır ki can dayanmaz.

Meşhurdur, bu şehzâdelerde oldum olası, sabır tedbir olmaz; diledikleri her şey yerini bulmalı, her dertlerinin çaresi Çin'de Maçin'de de olsa bulunup getirilmelidir.

Sabah olunca annesi oradan bir gemiye binip yola çıkar. Aradan birkaç gün geçtikten sonra o kızın memleketine erişir; gemiden çıkıp karaya ayak basar. Önden adam gönderip sordurur, bu kızın oturduğu konağı öğrenir. Vâlide sultan takımı ile yetişip konağın kapısını vurur; kalfalar karşılayıp koltuklayarak onu yukarı alırlar. Kız, an-

nesi ile yanlarına gelir; vâlide sultanı baş köşeye oturturlar. Önce selâm ile hatır, sonra iki satır hoşbeşten sonra, havadan sudan kızın anasıyla konuşmaya girişirler. Bütün bu söz döşemeler, bulup buluşturup laf yakıştırmalar, hep birer bahane. Vâlide sultanın asıl amacı, bu kızı inceden inceye gözden geçirmek, dilde dolaşanları denemek. Vâlide sultan, bir aralık sırasını getirip kızdan bir bardak su ister. Kız da eski töreye uyarak, işi hizmetçilere bırakmayıp, sağ elinde billur bardak, sol eli göğsünde, suyu alır getirir, kızın yürüdüğü yerde bir karış çimen biter. Kız eğilir bardağı uzatır; vâlide sultan bardağı alırken bir parça suyu kızın üstüne döker dökmez, çil altınlar şıkırdayarak yerlere saçılır. Bir yolunu bulup gizlice kızın kolunu sıkar ki canı yanıp ağlasın; ağlayan kızın, gözlerinden inciler dökülürken, bir yandan da sırtını okşayıp gönlünü alır. Ardından bir gülünç hikâye anlatır ki, kızcağızın gülmelerinden yanaklarında katmer güller açılır; kokusu koca divanhaneyi kaplar. Vâlide sultan, bunları görünce keyfinden kas kas kasılır; bardaktaki suyu yudum yudum içerken, artık düşünecek, kuşkulanacak bir şey kalmadığını, anlatılanların doğruluğunu anlar. Bardağı kıza verir; o da, edeple geri çekilirken, kızın arkasından eğilip gönlündeki dileği açar:

"Kızının güzel adını duyduk; sorduk, soruşturduk, bize uygun bulduk. Tanrı'nın emri, peygamberin kavliyle, bizim şehzâdeyle kızınızı evlendirmek istiyoruz. Biz diledik, Tanrı kısmet etsin. Ne buyurursunuz?" deyince kızın annesi de:

"Aman sultanım, siz ölçmüş biçmişsiniz de uygun bulmuşsunuz. Sizden bir kız esirgeyecek değilim. Baş üstüne, Tanrı nasıl yazdıysa öyle olsun." demesiyle, vâlide sultan hemen oracıkta, kendisiyle birlikte gelenler ve konak halkı ile nişan takar; şerbet içer, el öptürür.

Ardından:

"Artık ben gideyim. Siz arkadan hazırlığınızı yapar, gelini de, davetlerinizi de alır gelirsiniz. Biz de davranalım, bir an önce düğün hazırlığına girişelim" diyerek kalkar, memleketine doğru yelken açar.

Birkaç hafta içinde Yemen diyarına gelir yetişir ki, şehzâde üzüntüsünden bir yerlere sığamaz, duramaz, oturamaz; ortalıkta el ovuşturur, fır dönermiş. Hemen anasını karşılar, ellerine sarılır; gönül derdinden haber sorar.

"Aman oğlum, genç şehzâdem! Gittim, bu kızı gördüm. Duyduklarım doğru imiş. Güzelliği, görgüsü, ille terbiyesi, her hali seçkin. Hemen orada nişanı taktım, söz kestim. Biz burada şanımıza uygun düğün hazırlıklarına girişelim, onlar da toparlanıp yakında yola çıkar gelirler..." diye olup bitenleri en ince noktalarına kadar sayıp dökerken zavallı şehzâdenin eli ayağı kesilip aklı fikri perişan olur; bir yandan sevinirken, bir yandan da yüreği sabırsızlıktan kavrulur gider.

Bunlar bu yanda düğün hazırlıklarına bir girişirler ki, bütün saray halkı ayağa kalkar; eşyalar baştan aşağı değiştirilir; bütün daireler yeniden renk renk döşenir; bütün saraylılar, hazinedar kalfadan kel aşçı yamağına kadar yeni giysiler giyinir kuşanırlar. Öte yandan düğün halkı ve uzak yerlerden gelecek konuklar için kalacak, oturacak yerler hazırlanır. Şehzâde ise genç yüreğinden yağlar sızdıra sızdıra, gelini bekler durur.

Oğlan tarafını bu halde bırakıp, biz gelelim kız tarafına. Annesi kızının bütün çeyizini hazırlar; hurçları, denkleri, sandıkları sarar sarmalar. Kıza, ağır elbiseler, mücevherler, oğlan tarafına da hediyelik kat kat atlas bohçalar düzerler ki benzeri saraylarda görülmemiş. Sonunda bütün

hazırlıklar biter; yola çıkma zamanı gelince, kızın anası, bu hallere gelmeden önce ne olduklarını düşünür ve kendini padişah saraylarına uygun görmez; kızı hatırına uzak durması gerektiğini düşünür; eski günlerini bilen ağzı karalara laf sermayesi vermemek için, kızıyla birlikte gitmeyi uygun bulmaz. Bakın hele ana ne demektir; ince düşünceleri, kılca tedbirleri ne ölçülere vardırır? Kızının yanına çifter çifter yan halayıklar, çeyiz halayıkları, kalfalar verir; ayrıca, sütninesini de çağırarak ona:

"Kızımı bütün çeyizi ile sana teslim ettim. Sandıkları, denkleri, hurçları, heybeleri birer birer saydım, sardım sarmaladım. Hiçbir şeye zarar gelmeden yerine eriştireceksin. Ben kısmet olursa arkanızdan gelirim, göreyim seni kadınım." der. Kızının iki gözlerinden öper; içi çürüyerek, yüreği acıyarak hasretlik ateşi şimdiden ciğerini yakmaya başlar. Düğün alayı yola çıkar.

Oradan sütninesi düğün alayını alıp yola çıkarken, kendi kızını da, memleket görsün, gözü gönlü, hem kısmeti açılsın diye, yanına alır birlikte gemiye binerler.

Akşam olup gece çöktüğünde, gemi dolu yelken gider; direkler gıcırdıyarak, ipler ıslık çalarken, makaralar da "Garç garç!" öter. Gemi bodoslamasından denizi "Faş, faş!" yarar gider; gelin kızcağız, yıldızlı gökyüzünü seyreder; bu deniz yolculuğunu, her yanı çeviren gökle deniz arasındaki sessiz yalnızlığı yadırgayıp garipser. Ama gençtir, karnının açlığından, bütün tasalarını bir yana bırakır, sütninesinden bir parça yiyecek ister. Sütnine de çoktan düzeni kurmuş, her şeyi tasarlamıştır; hemen yiyecek heybesinden tuzlu pastırmayı çıkarır; kocaman bir parça kesip kıza sunuverir. Zavallı kız ne bilsin; açlığından, garipliğinden, kızken nişanlı olup yarın bir gün gelin olacağından, gittiği

yabancı diyarlardan, ille de kocası olacak şehzâdenin hallerinden iyice meraklanır; kuşça gönlü pır pır ederken tuzlu, baharatlı pastırmayı yer bitirir de, farkında bile olmaz. Aradan birkaç saat geçer, kızcağızın yüreği kavrulur, dili damağına yapışır.

"Aman sütnineciğim! Bir bardak su..." diye yalvarır.

Deniz üstünde yürür gemide, içecek su göz altında tutulur; döküp saçmak şöyle dursun, içmeye bile hesaplı verirler. Bu üç yolcunun günlük su hakkını sütnine alır, saklarmış. Hain kadın kızcağızın çaresizliğini görünce:

"Bir gözünü verirsen sana bir bardak su veririm, yoksa boşuna sızlanma. Burada senin yardımına gelecek, ağlamana, sızlamana kulak tutacak kimse yoktur. Bütün gemi de emrim altındadır; feryadına kimse gelmez, bilmiş ol!" der.

Zavallı kız bir zaman daha susuzluğa dayanmak ister; yalvarıp yakarıp bu kötü kadının taş yüreğini yumuşatmaya çabalarsa da, sonunda bir gözünün çıkarılmasına razı olmaktan başka çare bulamaz. Bir bardak suyunu alır; hem ağlar, hem içerken kucağına inciler yığılır. Sütnine de bunları kendi kızının gözünden saçıldığını göstermek düşüncesiyle toplar.

Aradan birkaç saat geçer ki, zavallı kızcağız, suya kanmamıştır; ciğeri kavrulur, dili ağzında şişer; sesi kısılır; tek gözceğizi de dışarı fırlayacak gibi olur. Yine davranıp sütninesine:

"Aman sütnineciğim! Ciğerim yanıyor, dilim, damağım kurudu; bir bardak su! Ölmüşlerinin başı için, acı bana!" derse de hain kadın, onun bu haline yürekten sevinir; için için gülüp:

"Hınzır sürtük, burnu büyük! Gelin oldun da sülün mü oldun? Öbür gözünü çıkarıp vermezsen suya hasret gi-

dersin!" der. Bahtı kara kızcağızın, dayanacak gücü kalmamış, yüreciği tuzdan iyice kavrulmuştur. Çaresiz öteki gözünün de çıkarılmasına razı olur; öylece bir bardak suya kavuşur. Suyu içer. İçer ama, iki gözden de olmuştur. Boynu bükük, gönlü ezik, ağlaya ağlaya bir köşeye çekilir; bu işin sonu nereye varır, Tanrım iyi güne, iyi sona yetiştirsin." diye dualar eder.

Uyur, uyanır, ışık görmez; gece gündüz yol aldıklarınıysa seslerden tanır ancak. Günlerden bir gün, bu gemi bir kıyıya yanaşır. Sütninesi kızın üstündeki güzel elbiseleri soyup, ona bir hizmetçi elbisesi giydirir; elinden tutarak götürür onu bir dağ başına bırakır. Oradan döner, kendi kızına sırmalı gelin elbiselerini giydirir; alay düzüp çeyizleri kırk deveye yükletilir, doğru Yemen sultanının yanına yollanır.

Saraydan, bunların geldikleri haber alınır alınmaz, dört menzil öteden karşılanırlar; bayraklar açılır, davullar dövülür, gümbür gümbür bayram topları atılır; şehrin sokaklarında dolaştırdıktan sonra, bunları saraya getirirler.

Vâlide sultan, merdiven başına çıkıp bakar ki, gelen çeyiz, giyim kuşam, her şey gelin evindeki düzenden haber verir; ama som sırmalar, al kadifeler, mücevherler içindeki gelin orada gördüğü kız değildir. "Bu işte elbet bir mühürlü yer var. Bakalım, bekleyelim; açılmadık mühür, çözülmedik bilmece olmaz." diyerek, güler yüzle kızı alıp kendi odasına götürür. Önce selâm ile hatır, sonra iki satır hoşbeş ederler. Sarayın içinde, dışında, eski düzende sofralar kurarak yazıdaki, yabandaki açları derlerler; onlara ve davetlilere düğün yemekleri verirler. Bu işler olurken bir yandan da akşam kavuşur; nikâh kıyılır, şerbetler içildikten sonra, şehzâde ile kızı gerdek odasında baş başa bırakırlar.

Şehzâdenin asıl merakı, bu kızın dillere destan olan üstünlüklerindedir:

"Aman sultanım, bir gülseniz de mahzun gönlümüz şenlense." deyince, kızın ağzı kulaklarına kadar yayılır, sırıtır; ama, gülerken açacak goncalardan hiç eser yoktur, Şehzâde içinden:

"Güldükçe yanaklarında güller açan, ağladıkça gözlerinden inciler saçan; bastığı, yürüdüğü yerlerde çayır çimen biten kız mudur? Hiç de öyle görünmüyor, güzelliği ise anlattıkları gibi değil..." diye tasalanır, bozulur. Sonra geri davranıp, kıza sorup bu işin nedenini ondan öğrenmek iyidir der:

"Sultanım, güzellikte ününüz dünyayı tutmuş, hele güldükçe yanaklarınızda güller açtığını anlata anlata bitiremiyorlar. Şimdi güldünüz ama güller açmadı, bu nasıl iştir?" diye sorunca, kız anasının öğrettiği gibi davranır:

"Aman şehzâdem size anlatılanlar yalan değil; ama biraz yanlış var. O iş yılda bir kere olur; o da, vâlideniz sultanın görücü geldiği sıraya rastlamıştır." diye cevap verir. Ama, şehzâdenin içindeki kuşkular bir türlü yatışmaz.

Bu hal ile sabah olunca, vâlide sultan gelip gelini alır, birlikte hamama götürüp yıkamak ister. Başına, boynuna tas tas sular döker; ama, yere düşen altın şıkırtısı değil, su şırıltısıdır ancak. Vâlide sultan, orada donar; bu hallere şaşar kalır; ama görgülü kadın olduğundan, hiç renk vermez.

"Hele bakalım bu düğümün altından ne çıkar?" diye düşünür; ses çıkarmaz. Orada kızı giydirip kuşatıp saçlarını incilerle, tel tel sırmalarla örerler; boynunu kokularla ovarlar.

Onlar burada bu işlerle, kuşkularla oyalansınlar; biz gelelim, dağa bıraktıkları iki gözü kör, zavallı kızcağıza.

Ağlaya ağlaya kızın gücü tükenmiş, elden ayaktan kesilmiş; el yordamıyla düşe kalka inip, bir yol kenarına gelmiş; oraya yıkılmış, önünde bir yığın inci yığılıp kalmış. Öteden "Van, van!" diye çanlarını öttüre öttüre bir kervan sökülüp gelir; kervancıbaşı, zavallıyı bu halde görünce, ah vahlar çekip yüreği kan ağlar.

"Ay kızcağızım! Zavallı yavrucuğum! Seni bu dağ başlarında bu halde bırakıp giden kimdir?" diye sorar. Kızcağız da:

"Aman babacığım, Tanrı yazımı bu düzende yazmış; insanlar bahane. Sabretmek gerektir elbet. Sesinden anladım; doğru, iyi kalpli bir adamsın; kızın olayım, kurtar beni..." diye yalvarınca, kervancıbaşı kızın elinden tutarak bir beygire bindirir, önünde yığılı incileri de bir torbaya doldurur; çeker, doğruca kendi evine götürür. Karısına olanları bir bir anlatır:

"Aman bu kızı incitmeyip bir dediğini iki etmeyesiniz. Bu bildiğiniz kızlardan değildir. Bunun elbet büyük sevabı vardır." diye kızı karısına teslim eder.

Kızın önünden topladığı inci ile bir büyük konak alır; dayar, döşer, geçer içine otururlar; kervancıbaşı da, artık uzun yolculukları bırakır; geçer köşesine, çubuğunu tüttürür.

Birkaç gün sonra bu zavallı kızcağız, açlıktan, yorgunluktan toparlanıp kendini buldukça, başına gelenleri baştan sona bir bir döker anlatır. Karı koca, bunlara şaşar kalır; insanların kötülüğüne parmak ısırırlar. Kızı çok hoş tutup, bütün isteklerini yerine getirirler. Sonunda ne kadar acılı, dertli olsa da, insanoğlu içinde bulunduğu hale alışırmış. Bu kızcağızın da yüzü zamanla bir parça gülmeye başlar. Güldükçe yanaklarında güller açar ki, kervancıbaşı ile karısı şaşar kalırlar. Kızcağız yanağındaki gülleri koparıp:

"Al baba, şu gülleri de şehzâdenin sarayının önünden geçir, 'Vakitsiz gül satarım!' diye bağırarak oralarda dolaşıver. Seni elbette saraydan çağırırlar. 'Kaça verirsin?' diye sorduklarında, 'Parayla değil, bir göze veririm.' dersin," diye tembihleyerek, gülleri kervancıbaşıya verir. O da bu gülleri eline alır; çarıklarını ayağına, külâhını da başına geçirip yola çıkar. Tam sarayın karşısına geldiğinde, büyük kafesli, altın yaldızlı şahnişin içinde oturan kadınları görünce hemen bağırmaya başlar:

"Kış ortasında, vakitsiz açmış güller satarım! Vakitsiz açmış, turfanda güller satarım!" diye üst üste bağırdıkça, düzmece gelin, bunu şahnişten işitip annesine seslenir:

"Aman anneciğim, vakitsiz gül satıyorlar; alalım da şehzâdeye, 'bugün yanaklarımdan güller açtı' diye gösterelim." deyince, anası da bu aklı pek beğenir. Hemen yan kapıya koşup bu adamı çağırtırlar. O da hemen bu kapıya koşup, fazla yaklaşmadan, kokusu sokağı kaplamış gülleri uzaktan gösterir. Kırmızı katmer gülleri görünce kızın sabrı tükenir:

"Aman bahçıvanbaşı, bu gülleri kaça verirsin?" diye sorunca, o da gülleri uzaktan göstererek:

"Bunları para ile satmıyorum sultanım; bir göze karşılık bağışlıyorum" deyince kız anasına dönüp:

"Aman anne! Hani şu kızın sandıkta saklı olan gözleri vardı ya, onları verip şu gülleri alıverelim, ne olur anneciğim?" der.

Anası da gidip servi sandığın çıngırağını çınlatır, kapağını açar; kat kat bohçalar içinden, o kızın iki gözünü alır, getirip adama verir; karşılığında gülleri alır.

Onlar gülleri alıp, nasıl bir düzen kuracaklarını fısıldaşa fısıldaşa içeri girerken, kervancıbaşı da oralarda hiç

oyalanmayarak doğruca konağa koşar; aceleden, çarığının tekini yollarda yitirir. Hemen kızın yanına koşar, gözlerini getirdiğini müjdeler. Oradan kız sevinerek kalkar, aptes alır; Allah rızası için iki rekât namaz kılıp, sonra ellerini kaldırıp arı gönülle dua ettikten sonra, iki gözlerini göz çukurlarına koyup iki elini üstüne kapatır; ellerini kaldırdığında Tanrı'nın izni ile gözleri eskisi gibi görmeye başlar. Artık kızcağızın kuşça gönlü sevinip, yerinde duramaz olmuş; yanaklarında güller açmaya, yürüdüğü yerlerde çimenler bitmeye, sevinç gözyaşlarından inciler saçılmaya, yıkandıkça altınlar şıkırdamaya başlamış. Kızcağız, kervancıbaşı ile karısını ana baba bilmiş; onlara dört elle sarılmış; onlar da, kızın sayesinde öyle zengin olmuşlar ki, kışlık konaklar, yazlık köşkler kurdurmuşlar. Padişahlara layık bir hayat sürüp, bu kızla sefa içinde yaşar olmuşlar.

Günlerden bir gün bu kız:

"Ey babacığım, senden bir türbe isterim ki, dört duvarı şimşek taşından örülsün; içine som altından bir sanduka konulsun. Türbenin kapıları da saatte bir, iki yanına kendiliğinden açılsın da, 'Muradına Ermeyen Dilber!' diye çağırsın." der, kervancıbaşı da:

"Aman devletli kızım, senin istediğin türbe olsun. Tanrı'nın izniyle dört bölük, yedi bucaktan usta işçi getirtip dilediğin binayı kurdururum." der; oradan ayrılır.

Her yana kervanlar yollayıp ustaları, işçileri, gerekli şeyleri derler. Hele billur dağlarından kesilecek şimşek taşlarını alıp getirmek için kervanlar düzenler, hazineler harcar. Sonunda kızın istediği gibi, sanatlı bir türbe yaptırıp içine de som altından sandukayı koyarlar; dört yöne açılan dört kapısı da, saat başlarında, ikişer kanatlarını açarak

"Muradına Ermeyen Dilber!" diye çıngır çıngır bağırır ki, gören şaşar kalır.

Bu türbe kasabanın yanında, bir tepe üzerinde hazır dururmuş. Kervancıbaşı da konağa gelerek bu kıza:

"İşte kızım, türbe isteğinden âlâ yapıldı, gam kasavet çekme." diye bildirmiş. Bu işler oladursun, biz gelelim saraydaki kıza. Akşam olunca, allar giyinir, kızıl katmer gülleri eline alıp, salına salına şehzâdenin karşısına çıkar. Bin naz ile süzüle süzüle, kırıla döküle.

"Aman şehzâdem, bugün size rastlayamadım; yüzümde vakitsiz güller açıverdi..." diyerek gülleri şehzâdeye verir. Şehzâde de yüreğinde bir çarpıntı, içinde anlatılmaz bir eziklik, alıp koklarken yavaş sesle:

"Güllerin geldi erişti, kendin de gelirsin elbet..." diye söylenir.

Düzmece gelin, bunu duyunca yüreğine bir ateş düşüp sararır, bozarır; ama, halini belli etmez. Sabahı dar edip anasına koşar, şehzâdenin halini ve sözlerini bir bir anlatır:

"Aman anacağım, bu kız elbette sağdır; buralarda bir köşede gizli olsa gerektir. Aman anam, şu kıza bir cadı karı gönderelim de, onun kolundaki bileziği bir tertiple çıkarsın, ölsün de kurtulalım, yoksa bu halde bırakacak olursak, kenarından köşesinden yürür, sökülür de, bütün düzenlerimiz ortalara dökülür.... Şehzâdeyi de, anasını da bize karşı kuşkulu görürüm" demesiyle, anasının şaşkınlıktan eli ayağı birbirine dolaşır. Yedi mahalleyi dolaşan anası, bir cadı karı bulur; kızı anlatır, ne yapacağını belletir ve onu kızın konağına gönderir.

Cadı karı sora soruştura, döne dolaşa, "Önceleri fakirken, sonraları zengin olmuş kim vardır?" diye izleye izleye, az zamanda kervancıbaşının konağını bulur, çıkarır. Elin-

deki seksen budaklı sopasıyla kapıyı vurur; kapı açılınca, iki gözleri iki çeşme:

"Allah rızası için bir yer gösterin de aptesimi alıp namazımı kılayım. Bu diyarın garibiyim, hastayım da. Yürümekten dizlerimin dermanı kesildi; bir nefes alayım, a Müslümanlar!" diyerek olmadık lafı, dur düşün vermeden ipe dizer. Bu kadını içeri alırlar; kıza ve analığına haber verirler. Kız ile analığı aşağı iner bakarlar ki, dini bütün, namazında niyazında, eli eteği temiz Müslüman bir kadın. Kadın bunların gözü önünde, dilinde Tanrı kelamı, içinden fısıldaya fısıldaya, uzun uzun aptes aldıktan sonra, öyle edepli erkânlı, dallı budaklı, dört köşe düzenli bir namaz kılar ki, saatler sürer. Ardından tespihe, duaya çöker; bu hal akşam karanlığına kadar sürer gider. Onlarsa gelirler, giderler, hayran kalırlar. Sonunda akşamı ettiğinin farkına varan kadın acele ile yerinden kalkar:

"Aman Müslümanlar! Akşam olmuş da karanlık çökmüş; yollar kapanmış. Bu saatte nerelere gitsem? Hanlar adam almaz; kervanlar kalkmaz; hisar kapıları bağlıdır, açılmaz. Vay, bu ihtiyar yaşımda başıma gelenler!" diye ağlayıp dövününce kız da, analığı da:

"Aman, bu gece burada kalınız, Tanrı misafiri olunuz. Sabah ola, hayrola!" deyince, kadın biraz mırın kırın ettikten sonra razı olur. Önüne sofra çıkarırlar. Kadın öyle dilli düzenli bir acuzedir ki, yemekten sonra çeşitli masallar, hikâyeler anlatarak konak halkını gülmekten kırar geçirir. Yatma zamanı gelince kızın odasına bitişik bir odada, kadına kat kat yatak serip atlas yorgan döşerler:

"Aman hanım teyze, bu oda sizin olsun. Hiç gitmeseniz, burada kalsanız... Sizden pek hoşlandık!" diyerek odasına buyur ederler. Gece ilerleyince, herkes kendi odasına

çekilir, derin uykulara dalar. Konaktan el ayak çekilip çıtırtılar kesilince, bu cadı kadın, ağzına, uyumamak için bir koca sakız alır, çiğnemeye girişir. Vakitler gece yarısını geçip yapraklar hışırdamaz, tahtalar çıtırdamaz olunca; suların bile uyuduğu bir saatte, bu cadı karı kalkıp yavaşça bitişikteki kızın odasına girer; bakar ki, derin uykulara dalmış; artık düşünde neler görüyorsa, ışığı yüzüne vurmuş, yanağında taze güller açmış. Kızın kolundaki bileziği yavaşça sezdirmeden çıkartıp alınca, o dakikada kızın nefesi durur, gülümsemesi yüzünde donar kalır. Cadı kadın oradan hemen aşağı inip pabuçlarını eline alıp çarşafını dar giyerek, yan kapıdan süzülür. Koşa koşa, tık nefes, gün doğarken saraya erişir; uğrun kapıdan girip doğruca sütninenin odasına varır, bileziği ona verir, parasını alır, savuşur gider. Sütnine sevinerek çıngıraklı servi sandığını açıp, bileziği bohçaların altına saklar.

Biz gelelim kervancıbaşının konağına. Sabah olunca misafir kadıncağızı kahvaltıya buyur etmek için odasına giderler. Bakarlar ki kapısı açık, yatağı bozulmamış; hemen aşağı koşarlar; çarşafı da, ayakkabıları da yoktur, hem de konağın yan sokağa açık küçük kapısı aralıktır. "Acaba nerelere gitti sabahın er vaktinde?" diye şaşarlar; dönüp, kıza haber için geldiklerinde, ne görsünler? Kız, derin uykulara dalmış, gülerken yanağında güller açmış durur. Uyandırmaya kıyamazlar. Aşağı yukarı, günlük işleri düzene koyarlarken bakarlar ki, öğlen olmuş, kızdan hâlâ bir ses yok. Kızın analığını bir düşünce alır:

"Bu kız, bu kadar erken kalkar, şu işleri yapardı, hiç de bu saatlere kadar yatmış biri değildi. Üzerine güneş doğdurmaz, iş canlısı bir kızdı. Hele şunu bir yoklayayım..." diye kızın odasına varır.

"Aman kızım, öğlen ezanları okunuyor, kalk yavrucuğum." derse de ses seda yoktur. Yaklaşır dinler ki, nefesi bile duyulmuyor. Elini, ayağını tutar, yüzünü yoklar ki, soğumuş, gitmiş; hayattan eser kalmamıştır. Yüreğine bir korku, içine bir ateş düşüp kızın öldüğünü anlar:

"Aman kızcağızım ölmüş! Yıkılsın dünyalar!" diye ağlayıp yakınmaya, kendini oradan oraya atmaya, çırpınmaya başlar. O sırada kervancıbaşı, bu ağıtları duyar; koşar gelir:

"Ah efendi, şu garip kızcağız, Allah vergisi yavrucağız, bu gece göçmüş, ona ağlar yanarım..." diye upuzun yatan kızı gösterince, kervancıbaşı kendini alamaz, o da ağlamaya başlar. Ama ne çare, olan olmuştur, ağlamakla sızlamakla yazılan bozulmaz, kaderin yolu da, yönü de değişmez.

Oradan bütün konak halkı, analığı ile babalığı başta, cenaze hizmetiyle meşgul olup her işi düzene koyarlar; kızcağızı, yıkayıp kefenleyip namazını da kıldıktan sonra kendi ismarladığı türbeye götürür, som altından sandukanın içine yatırırlar.

Bütün konak halkı dönüp gelince, kara elbiseler giyerler; ağız açıp laf etmezler; günde beş vakit namaz kılarak, on vakit iki gözleri iki çeşme ağlarlar. Bunlar ağıt içinde kara bağlasınlar, biz gelelim saraya. Düzmece gelinin anası bu kızın ölümünü, gömülüşünü haber alınca sevinir, ana kız:

"Hele şükür, şu kızdan sonunda yakamızı kurtardık." derler.

Öte yandan şehzâde de böyle bir kızın öldüğünü duyunca yürekten üzülmüş. Olup biteni, başında döneni açıkça kavrayamazmış; ama bir şeyler sezinler, gün geçtikçe karısından soğurmuş. Artık sarayda, bu kızın yanında duramaz, oturamaz olunca, açıklık yerlerde, kırlarda, dağlarda gezer dolaşırmış. Günlerden bir gün yine başı ziyadesiy-

le sıkılıp "Hay, hay!" diye geğirip bunalırken lalasına haber salıp tebdil giyinir, atlanır, dağlara doğru vurur giderler. Bir süre sonra kasabanın tam üstünde, büyükçe ağaçlıklı bir tepeye gelip şöyle bir ağaç altına oturup dinlenmek isterler. Birden şehzâdenin kulağına inceden "Çıngır çıngır!" bir ses gelir ki dört defa:

"Muradına Ermeyen Dilber!" diye seslenir.

Hemen oradan kalkıp sesin geldiği yönü izleyip giderler. Ağaçtan geçip bir yamaca gelirler ki, yüksekçe bir yerde, ta uzaktan, şimşek taşından yapılmış kubbeli bir türbe görürler. Bir görenin gözleri kamaşır da bir daha bakamaz olur. Bir zaman yürür, dolanır, çıkar türbenin yanına gelirler ki, dört yanından dört kapısı kendiliğinden açılıp yanık yanık:

"Muradına Ermeyen Dilber!" diye sesler çıkarır.

Şehzâde bunu görünce:

"Acaba bu kimin türbesidir, benzeri görülmüş, işitilmiş değildir?" diye hayrette kalır.

Sonra içine girer; bakar ki som altından bir sanduka, içinden belli belirsiz bir ses, bir inilti gelmektedir. Şehzâde çok meraklanıp hemen sandukanın kapağını kaldırır, bakar ki, ayın on dördü gibi bir kızcağız, upuzun yatıyor. Yanında da nur topu bir toraman, sırma perçemli oğlan çocuğu oturmuş, anasının parmaklarından birini bırakıp ötekini durmaz emer durur. Şehzâde bunu böyle görünce gözleri yaşarır:

"Bu bize Tanrı'nın bir emanetidir. Bugün içimizin sıkılması, dağlara açılıp gelmemizin bir manâsı olsa gerek..." diye çocuğu alır, lalası ile birlikte saraya gelir. Doğru odasına çıkar. Düzmece gelin, şehzâdeyi karşılar; çocuğu görünce canı sıkılır, yüzü kararır, ama şehzâde, oğlanı ona teslim eder:

"Sakın bu çocuğu incitmeyin ve ağlatmayın, kılına ziyan gelirse hepinizi cellada veririm, bilmiş olun," diye sıkı bir tembih verir.

Şehzâde aptes almak için dışarı çıktığında, bu çocuk orada burada oynarken, düzmece gelinin çıngıraklı servi sandığının başına gelir; bir müddet kapağını açıp kapar, oynar. Sonra içindekileri de karıştırmaya başlayıp eline anasının bileziği geçer. Oyuncak sanıp oynarken düzmece gelin içeri girer; onu elinde görür. Hemen telaş ile çeker elinden almak ister; çocuk sıkı sıkı sarılır vermez; bağıra bağıra ağlamaya başlar. Şehzâde o sırada içeri girer; çocuğun ağladığını, elindeki bileziği kimseye vermek istemediğini, çekiştirip almak istediklerini görünce bunların üzerine yürüyerek:

"Niçin bu çocuğu üzüyor, ağlatıyorsunuz, size ne söylemiştim?" diye bağırınca düzmece gelin de: "Elinde benim muskam vardır; almak isterim, vermez, onun için ağlıyor." deyince şehzâde de:

"Çocuktur efendim, varsın oynasın, muskaya bir zarar gelmez." der.

O sırada çocuğu bir ağlama tutar ki, saatlerce susmaz. Şehzâde lalasını çağırır. Konuşup görüşerek dağ başındaki anasının türbesine götürmekten başka bir tedbir düşünemezler. Atlanıp yola çıkarlar. Çocuk, anasının yanına bırakılınca susar. Bilezik hâlâ sımsıkı elindeymiş. Anasının vücuduna değince boynunda bir titreme, bir ürperme uyanır, yarı belinden aşağısı canlanır. Şehzâde ile lalası bu hali seyrederlerken:

"Acaba bu nasıl bir iştir? Bunda elbet bir hikmet vardır. Yoksa çocuğun elindeki bilezikte bir şey mi vardır?" diye yanaşır, yakından bakarlar ki, kızın sağ kolunda bileziğin yerini görürler. Hemen çocuğun elinden alıp kızın

kolundaki eski yerine takarlar; kız hemen aksırarak yerinden doğrulur; canlanır, göğsünden süt gelmeye, çocuk da hemen anasına sarılıp emmeye başlar. Şehzâde bu halleri görünce çok sevinir.

"Sultanım, sen kimsin, bu çocuk senin midir?" diye sorunca, bu kız da:

"Şehzâdem, bana Muradına Ermeyen Dilber derler" diye başlayıp, İstanbul'dan çıkıp ölüm uykusundan uyanıncaya kadar başından geçenleri, sütninesi ile kızının yaptıklarını bir bir şehzâdeye anlatır. Yanağından koparıp gönderdiği gülleri şehzâde şiddetle koklayınca, ondan hamile kaldığını, bu oğlanın kendisinden olduğunu anlatınca, şehzâde ile lalası, dipsiz kederlere düşmüşken yüzleri aydınlanır, sevinir. Tanrı'ya şükrederler. Hasretler birbirine kavuşur, sarmaş dolaş olurlar.

Bunlar oradan kalkıp saraya gelirler. Şehzâde hemen anasına haber salıp sütnine ile kızını çağırtır, onlar daha kapıdan girerlerken:

"Bre melunlar, nedir ettiğiniz, bunca kara zulümler, fitne ile düzenler, dünyayı birbirine kattınız. Bunları elbet sizin yanınıza koymam!" diye bağırıp kemikleri birbirine geçinceye kadar bunlara bir meydan dayağı attırır. Sonunda sopa altında can verip cehennemlik olurlar. Leşlerini sürüye uzak bir dereye, köpeklerin önüne atarlar.

Sonra kızın İstanbul'dan anasını, babasını, kervancıbaşı ile karısını getirtip, yeniden düğün dernek kurulup, kırk gün kırk gece davullar dövülür; sofralar kurulur, açlar doyurulup, çulsuzlar giydirilir; kırk birinci gün bunlar birbirine kavuşurlar. Onlar ermiş muratlarına, darısı bizim başımıza.

Tasa Kuşu

Bir varmış, bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Bir adaletli padişahın dünya yüzünde bir tek kızcağızı varmış. Bütün.saray halkı bu kızın üzerine titrer; bütün memleket, halinden, gidişinden, büyüyüp gelişmesinden haber sorar, hele babası bir dediğini iki etmezmiş. Bu kız bir gün hoca hanımı ile otururken, bu kadıncağız dalar gider, derin düşüncelere varır. Hanım sultan:

"Aman hoca hanım, yine daldın, neler düşünürsün, kendin buradasın; ama sen kim bilir nerelerde seyran edersin?" deyince o silkinir:

"Ah sorma benim sultan kızım, öyle tasalarım var ki..."

Hanım sultan onun bu hallerine gülüp sözünü keser:

"Aman hoca hanım, tasa da nasıl şeydir? Yenilir mi, içilir mi, biçilir mi, giyilir mi, neyin nesidir? Bana da biraz alıversene..." deyip kahkahalar atınca, hoca hanım bozulur ve içinden, "İhtiyar halimle, sıkıntılı başımla, durmuş da benimle alay eder, bak şu haspaya." der; aniden içinde bir kin

uyanır ve büyür ki deveye yük sarsan çekemez. Öylesine derin, ağır bir kin. Hiç renk vermeyip acı acı bir gülümser:

"Baş üstüne kızım, senin istediğin tasa olsun." der. Oradan kalkar, doğru kuşçular çarşısına varıp kafes içinde bir tasa kuşunu seçer. Alır. Saraya getirir, sultan hanıma verir:

"İşte benim sultanım, buna tasa kuşu derler." deyip çekilir.

Hanım sultan da bu kuş kafesini bir pencere önüne asar; gelir gider, güler eğlenir.

Günlerden bir gün hanım sultan, cariyeleri ile has bahçeye çıkıp havuz başına gelir, Tasa Kuşu'nun kafesini de bir ağaca asarlar. Bu sırada etrafı tenha gören kuş, dile gelir:

"Hanım sultan, beni biraz salıver de, bahçedeki kuşlarla biraz dolaşayım; sonra yine kafesime döner gelirim." deyice, kızcağızın aklına bir şeyler gelmez, kafesin kapısını açıp kuşu salıverir; kuş havalanarak, ağaçlarda ötüşen kuşların arasına karışır. Cariyeler, halayıklar, kalfaların her biri bir yana savuşmuş, hanım sultan da havuz başında salınır; çiçekten çiçeğe iki koklar, bir toplar dolaşırken, bir aralık Tasa Kuşu, konduğu ağaçtan süzülerek gelir, kızcağızı aniden kaparak havalanır. Yükselir, gözden kaybolur. Bir iki saatlik uzaktaki bir yere uçtuktan sonra, kızı büyük bir dağın tepesine bırakır:

"Sultanım, beni bildin mi?
Şu tasalarını gördün mü?
Bir geldim, bir daha geleceğim,
Bak sana neler edeceğim?"

dedikten sonra, zavallı kızı o dağ başında tek başına bırakıp uçar gider.

Biz gelelim sultan hanıma... Dağlar başında aç biilaç kalan sultan hanımın yürümekten ayağındaki ince pabuçlar parça parça olur; çıplak ayaklarına kan oturur. Gide gide bir çobana rastlayıp konuşur, anlaşırlar, elbiselerini değiştirirler. Hanım sultan, şimdi çoban kılığında, sırtında yüz yamalı gocuk, ayaklarında dolama çarık, kâh yellere göğüs verir, kâh yolların tozuna düşüp derelerden geçerek, tepelerden aşarak, güneşlerde pişerek gide gide bir kasabaya varır. Şöyle kenarda kalmış bir kahveyi gözüne kestirerek içeri girer; Tanrı selâmı verip:

"Kahveci baba, beni yanına çırak alır mısın?" diye sorar. Kahveci, yaşlı, elden ayaktan iyice kesilmiş bir adamcağız olduğundan:

"Aman oğlum, karşıma çıktığın ne iyi oldu. Ben de senin gibi bir çırak arıyordum, iyi rast geldi." diyerek, hemen bu oğlanın önüne bir peştamal kuşatıp, el öptürdükten sonra birer birer işleri göstermeye girişir. Ocakçılıktı, meydancılıktı, temizlikti, ne varsa hepsini yaparak, yaptırarak gösterir; sonra para çekmecesinin arkasındaki köşesine çekilerek çubuğunu yakar. Akşam olunca kahveci onu çağırır:

"Ben artık eve gidiyorum. Sen de müşteriler çekildikten sonra yarına hazırlık yapar, sonra kapıları, kepenkleri kapar, arkalarını iyice tırkazlar, yatarsın. Tilki uykusunda ol; bir gözün açık, kulağın delik olsun; yay gibi gergin dur, bir şey çaldırma. Yatsıdan sonra, kimseye kapı açma." diye sıkı sıkı tembihler edip kırk budaklı sopasını alır, yere kaka kaka, iki büklüm yürür gider.

Akşam çöküp havalar kararıktan sonra bu çırak son müşterisinin ardından dükkânın kapılarını kapar. Ortalığı süpürür; kirli bardakları, fincanları güzelce yıkar, kaldırır; sonra, dolapta kahve kavurup değirmende çeker. Şe-

kerlikleri, kahvelikleri tepeleme doldurur. Sabahın ocağını, suyunu hazırlar. Sonunda bütün işleri bitirip zeytinle ekmeğini yer; kandili söndürür, yatar. Bir zaman ustasının tembihi üzere, "Kurulu yay gibi olayım, uyanık durayım..." derse de, yorgunluktan kendini alamaz; içi geçer, çalışkan kişilerin tasasız derin uykularına dalar gider.

Tam gece yarısı olunca, Tasa Kuşu, aniden gelip, nasıl içeri girdi bilinmez, raflarda ne kadar fincan, bardak, tabak, nargile varsa hepsini devirir, kırar, kahveleri döker, saçar; sonra kızın yanına gelip onu derin uykusundan uyandırır. Kız, bir de gözlerini ovuşturarak bakar ki, ne kadar eşya varsa kırılmış, dökülmüş. Kuş dile gelir:

"Sultanım, beni bildin mi?
Şu tasalarını gördün mü?
Bir geldim, bir daha geleceğim,
Bak, sana neler edeceğim?"

der, "Pırrr" diye uçar; geldiği yer gibi, çıkıp gittiği yer de belli olmaz. Bir zaman sonra sabah olur; usta erkenden dükkâna gelir; bir de bakar ki ne görsün? Ne kadar eşya varsa kırılmış, dökülmüş, saçılmış. Yeni çırağı da bunların arasında dikilmiş durur. Orada zavallı çırağa ağzına geleni söyler, olmaz bir iyi söver; kendini alamaz, elindeki kırk boğumlu sopasıyla evire çevire döver, yine yüreği soğumaz, tutar yakasından sokağa atar. Zavallı kız, alır garip başını, ağlaya ağlaya gider, bir terzi dükkânına girer. O sıra bayram günleri olduğundan saraydan kat kat elbiseler ısmarlamışlar. Ustalar ölçer biçer, keserlerken, kalfalar ince ince dikerlerken, çıraklar da ilik düğme örerlerken, "Amanın, yakalar yana kaçmasın; yelekler ince belleri sıkmasın, koltuk altları dar olmasın; omuzlar çekmesin, yakalar bastırmasın.

Sırtları pot, paçaları kat kat olmasın da mum gibi dursun." diye birbirleriyle çekişirlermiş. Bu kızcağız, iki elleri işte, gözleri de oynaşta, ağzı durmadan kumanda buyuran terzi ustasını etekleyip önce Tanrı selâmı verir, sonra:

"Kolay gelsin, işleriniz rast gitsin, makasınız kessin de ipliğiniz kopmasın. Beni yanınıza çıkar alır mısınız?" diye korka çekine soruna:

"Aman bu da sorulur mu? Hemen geç şuraya! İşler başımızdan aştı, yapış şu ütünün kulpuna." deyince, buncağız da, besmele çekip işe girişmiş.

Birkaç gün içinde ütücülükten ufak tefek dikişlere, oradan biçki işlerine kadar yükselmiş. O akşam herkes evine giderken ustası bakmış, bu çaresizin gidecek yeri, konacak dalı yoktur. Dükkânda yatmasına izin verir, buna karşılık da ortalığı derleyip toplamasını, süpürüp temizlemesini şart koşar.

Günlerden bir gün bu kız, akşam paydos olunca, bütün ustalar çıraklar çekilip gidince, ütülerden ateşleri boşaltır, ortalığı derler toplar, sonra tezgâhın üzerine mendil serip günlük yiyeceğini yer, sedirin üstüne çıkar, kandili üfleyip yatar. Çalışkan kişilerin tasasız, derin uykularına dalar.

Tam gece yarısı olunca, Tasa Kuşu, gelişi, içeri girişi duyulmadan, bir hışım ile erişir. Dükkânda ne kadar dikilmiş, biçilmiş elbise varsa hepsini yırtar, kıymık kıymık doğrar. Üstelik biçilmemiş top top kumaşları da bir güzel elden geçirir. Sonra bu kızın yanına gelerek onu derin uykusundan uyandırır. Kız uyanınca bir de ne görsün? Ne kadar dikilmiş, biçilmiş elbise, raflarda top top kumaş varsa, hepsi yırtılmış, yırtılmış da, kıymık kıymık doğranmış. Tasa kuşu dile gelir:

"Sultanım, beni bildin mi?
Şu tasalarını gördün mü?
Bir geldim, bir daha geleceğim.
Bak, sana neler edeceğim?"

der, "Pırrr" diye uçar; geldiği yer gibi çıkıp gittiği yer de belli olmaz.

Bir zaman sonra sabah olunca ustası erkenden gelir. Kapıyı açar, bir de ne görsün? Saraydan ısmarlanmış ne kadar elbise varsa, biçkidekiler, sergidekiler, kesilmemiş top top kumaşlar hepsi doğranmış.

"Bunları kim kesti, kimler doğradı, aman dükkâna kimler uğradı?" diye sorarsa da bu kız ağzı dili tutulmuş gibi, dükkânın ortasında dikilmiş durur. Ustası kederinden başını yumruklar:

"Eyvahlar olsun, bu kadar göz nuruna, bu kadar emeklere! Vay başıma gelenlere! Hangi birine yansam; dikilenlere mi, biçilenlere mi, yoksa makas değmemiş top top kumaşlara mı? Amanın saraydan gelirlerse ben ne cevap veririm..." diye bir zaman inleyip, dövünüp, zavallı çırağa ağzına geleni söyler; dumanı başında tüter, olmaz söver; kendini alamaz, arşını kapar, çırağı evire çevire döver. Yine de yüreği soğumaz, yakasından tuttuğu gibi onu sokağa atar.

Bu zavallı kızcağız, alıp garip başını, ağlaya ağlaya giderken bir avizeci dükkânına rast gelir. İçeri girip:

"Garibim, kimsesizim! Ustam, beni yanına çırak alır mısın?" diye sorar. Avizeci, bunun hırpani kılığına şöyle bir bakıp:

"Haydi oradan kılıksız Keloğlan, zaten işler kapalı, yollar tıkalı, siftahsız akşam ediyorum. Bir de seni mi başıma dert edeceğim?" deyip başından savmak isterse de, bu za-

vallı tatlı diller döker; o kadar yalvarır ki, usta onun haline acır, boğaz tokluğuna yanına çırak alır. Zavallı kız, geceleri dükkânda yatar; katıklı katıksız, kuru yavan, ustası ne verirse yer; her bir işe yetişmeye çalışır. Günlerden bir gün ustası:

"Ben bir düğüne gidiyorum, dükkânı erkenden sıkıca kaparsın, kapısını tırkazlarsın; aman bir şeyler devrilip kırılmasın; gece vakti kimseye kapıyı açma..." diye sıkı sıkı öğütler verip çıkar gider. Akşam olup ortalık kararınca bu çırak dükkânı sıkıca kapayıp, ekmeğini yer, kandilini üfleyip bir köşeye çekilir, çok geçmeden çalışkan kişilerin tasasız, düzenli derin uykularına dalar gider.

Gecenin tam yarısında Tasa Kuşu gelip, dükkânda ne kadar lamba, avize, fanus, kandil varsa hepsini öyle bir kırmaya girişir ki, şangırtıdan geçilmez. Zavallı çırak derin uykulardan ayamaz, uyanamaz. Sonunda Tasa Kuşu başına gelerek onu derin uykusundan uyandırınca, şöyle bir gözlerini açıp bakar ki, ne görsün? Tavana asılı renk renk, biçim biçim, irili ufaklı avizeler, raflara dizili ki, ayak basacak yer yoktur. Kuş yeniden dile gelir:

"Sultanım, beni bildin mi?
Şu tasalarını gördün mü?
Bir geldim, bir daha geleceğim,
Bak, sana neler edeceğim?"

der, "Pırrr" diye uçar gider. Geldiği yer gibi çıktığı yer de belli olmaz, gitti gider.

Kız korkusundan, şaşkınlığından orada dikilekalsın, bir süre sonra sabah olur; ustası erkenden çıkar gelir. Kapıyı açıp bir de bakar ki, neler görsün? Asılı avizelerin, dizili fanusların, lambaların hepsi kırılmış, yerlere saçılmış; her taraf billur kırığı içinde pırıl pırıl yanar. Hiddetinden bo-

ğulacak kerteye gelen usta, sövmekle, dövmekle edemez, onu yakasından tutarak dükkândan dışarı atar.

Zavallı kızcağız garip başını alır, ağlaya ağlaya şehrin dışına çıkar. Bir çeşme başına oturup kendi kendine düşünür:

"Bugüne kadar hangi dükkâna girdiysem, bu hain kuş peşimi bırakmadı. Onun yüzünden bunca dayaklar yedim, bunca eşya ziyan oldu. Artık hiçbir işte dikiş tutturamam. Başımı alayım da şehirlerden kaçayım; bir zaman da dağlarda gezip dolaşayım." diyerek dağ yollarına sapar, dereler içinden gider, kaybolur.

Gide gide bir ormana erişir ki, içine gün ışığı sızmaz; sık ağaçlıktır. Yerler çeşit çeşit hayvan izleri ile doludur. Bu ormanın, yaban hayvanları ve canavarların yatağı olduğunu anlar. Ama ne etsin, akşam olmuş, sular kararmış, dağlar arasına gecenin gölgesi düşmüştür. Orada bir büyük ağaca çıkıp geceyi geçirmeye niyet eder. Sabah olup da şafak atana kadar yarı uykuda, yarı uyanık, kuşlar gibi dallarda tünedikten sonra, ormanın alacakaranlığı tepelerden doğru biraz ışır.

Meğer o memleketin şehzâdesi o gün ava çıkmış. Ormana yaklaşınca hemen yolun ağzındaki büyük ağacın üstüne tünemiş bu kızcağızın karaltısını uzaktan bir kuş sanıp omzundan yayını çıkarıp gözler, gezler, kirişi çenesine kadar çekip, "Ya Hak!" diye bağırıp okunu gönderir. Ok da vınlayarak gelir, kızın konduğu dala saplanır. Şehzâde hemen ılgar edip bu ağaca yaklaşır ki ne görsün? Kuş gibi bir dala tünemiş oturan bir kişi, yukarıdan, kendisine korku ile bakar durur. Önce şöyle bir çekinerek:

"İn misin, cin misin, kimsin, nesin?" diye seslenince yukarıda oturan keloğlan kılığındaki kız:

"Ne inim, ne cinim, senin gibi bir insanım.." diye karşılık verir.

Hayvan koklaşa koklaşa, insan da söyleşe söyleşe anlaşırmış. Şehzâde bunu ağaçtan aşağı inmeye, kendisiyle birlikte gelmeye kandırır; alıp doğru sarayına getirir.

Hizmetçiler, halayıklar bu keloğlanı alıp, hamama sokup, bir güzel yıkarlar; partal elbiselerini, kel takkesini ocakta yakarlar. Güzel elbiseler giydirirler; iki kalfa koluna girip yukarı alır, şehzâdenin karşısına çıkarırlar. Şehzâde, ayın on dördü gibi bir genç kızı karşısında görünce bayılır; saatler sonra ancak ayılır. Doğruca padişah babasının huzuruna çıkıp, olup bitenleri bir bir anlatır. Kızla evlenmek için babasından izin ister. Padişah da merak edip bu kızı bir kere gördükten sonra çok beğenir, oğluna uygun bulur. Hemen nikâhlarını kıydırarak daha o günden düğünü derneği kurarlar. Kırk gün kırk gece, sarayda, meydanlarda sofralar kurulur; gelenler, geçenler, konuklar, garipler yer içerler. Çalgılar, çengiler, cambazlar, hokkabazlarla, her çeşitten yarışlarla, kırk gün eğlenirler; kırk birinci gün herkes yerli yerine dağılır giderler.

Aradan dokuz ay geçer; şehzâdenin bu sultan hanımdan nur topu gibi bir kız çocuğu dünyaya gelir. Toplar atılır, şenlikler kurulur; gelene geçene sofralar serilir. Anası babası, dedesi, saray halkı yeniden düğün ederler. Bu çocuk kundaklarda belenmiş, beşiklerde dolanmış büyürken günlerden bir gün, tam gece yarısı, Tasa Kuşu ansızın gelip sultan hanımla şehzâde derin uykuda uyurlarken, çocuğun kundağını kapar ve hanım sultanı ağzına bir pençe kan sürüp uyandırır.

"Sultanım, beni bildin mi?
Yavrucuğuna doydun mu?
Şu tasalarımı gördün mü?
Bir geldim, bir daha geleceğim.
Bak, sana neler edeceğim?"

der, çocuğun kundağını pençesine alır, "Pırrr!" diye uçar; geldiği yer gibi gittiği diyar da belli olmaz, gitti gider.

Sabah olunca şehzâde uyanır, bakar ki, sultan hanım yatağın içinde öylece oturuyor, ağzı burnu kan içinde. Beşiğe bakar, çocuk ortada yok. Sultan hanıma ne sorduysa, ağzı dili kilitli, cevap veremez. Koşar babasına gider; olanı biteni anlatır. Babası hem kızar, hem üzülür:

"Oğlum, bu kızı nerelerden buldun da getirdin? Bunda bir iş olsa gerek..." deyince şehzâde:

"Dağdan aldım bir Keloğlan, yıkandı çıktı bir hanım sultan." deyince padişah da:

"Dağdan gelen evde, sarayda duramaz; elbette yaban kızıdır adam yer." deyince, şehzâde de düşünür kalır. Ama yine de yüreğindeki dolaşık duygulardan kendini kurtarıp bir karar veremez, bu sultandan vazgeçemez. Bir zaman babası anası ile bu konuda çekişirler; hanım sultandan hesap sorulmasına ve saraydan kovulmasına razı gelmez.

Aradan zaman geçer, sultan hanım dünyaya bir kız çocuğu daha getirir. Yine şenlikler yapılır, düğünler kurulur, gelene geçene sofra sofra yemekler çıkarılır. Ama bunların sevinçleri çok sürmez. Bal peteği, nur topu gibi bu kız çocuğu kundaklarda belenir, beşiklerde dolanırken, günlerden bir gün tam gece yarısı, Tasa Kuşu gelip bu çocuğu da alır; sultan hanımın ağzına bir pençe kan sürdükten sonra onu uykudan uyandırır:

"Sultanım, beni bildin mi?
Yavrucuğuna doydun mu?
Şu tasalarımı gördün mü?
Bir geldim, bir daha geleceğim.
Bak, sana neler edeceğim?"

der pençesiyle çocuğunun kundağını yakalar, "Pırrr!" diye uçar gider. Geldiği yer gibi gittiği diyar da belli olmaz.

Bu kız korku ve dehşetten ölü gibi sararıp orada dikilirken, sabahlar olur, şehzâde uyanır; bakar ki sultan hanımın ağzı burnu kan içinde ve kırkı çıkmamış çocuğun beşiği boştur. Ne kadar sorsa, yalvarsa da sultanın ağzı dili kilitlidir, bir kelime alamaz. Koşar padişah babasına. Olan biteni bir bir anlatınca adam bir gazaba gelir, bir hiddetlenir ki zaptetmek, yatıştırmak kolay değil.

"Bre cellatbaşı, neredesin! Tez gidip, gelin sultanın boyununu vurun! Kanlı gömleğini alıp getirin!" diye tavanları titreten buyruklar verirse de, şehzâde, bu sultanı pek sevdiğinden adamlar halden bilip işi ağırdan alırlar; şehzâde, babasının eline ayağına kapanır, ağlar sızlar yalvarır; padişah, birkaç kez yine buyruklar verip gelin sultanın başını isterse de, zavallı oğlunun ağlamalarına yüreği dayanmaz; araya vâlide sultan da karışınca, halin perişanlığını görüp bir tek evladından olmamak için, "Ne haliniz varsa görün!" der ve onları bağışlar.

Gel zaman, git zaman, derken bir süre sonra sultan hanım bu sefer dünyaya bir erkek çocuk getirir. Yine şenlikler yapılır; düğünler kurulur, yolcuya, dilenciye paralar dağıtılır; mumlar, adaklar adanır, sofra sofra yemekler dağıtılır. Her şey eski töreler gereğince yapılır. Bunlar yapıladursun, şehzâdeyi bir düşünce alır. Sultan hanım bu sefer

de çocuğunu yerse, babası sorgu sual etmeden, kendisini de dinlemeden, elbette bu kızın boynunu vuracaktır. Kendi kendine:

"Hele bu gece uyumayayım da şunu bekleyeyim" diye niyetlenir.

Gece olup herkes uykuya dalınca, şehzâde eline bir iğne alır, ucunu çenesine dayar. Uyku bastırır da başı düşerken iğne çenesine batınca hemen gözlerini açar, uyanır. Böylece dala uyuya, bekleye bekleye gece yarısını eder. Sonunda şehzâdenin elinden iğne düşüp bir uykuya varır ki, dibi bulunmaz. Sabaha karşı Tasa Kuşu çıkar gelir. Hemen beşikten çocuğu alır, sultan hanımın ağzına bir pençe kan bulaştırır; sonra dürtüp onu uykudan uyandırır:

"Sultanım, beni bildin mi?
Yavrucuğuna doydun mu?
Şu tasalarını gördün mü?
Bir geldim, bir daha geleceğim.
Bak, sana neler edeceğim?"

der ve çocukla birlikte "Pırrr!" diye uçar; geldiği yer gibi gittiği diyar da belli olmaz.

Zavallı kızın korkusundan, acısından eli ayağı boşanır, olduğu yere yığılır, kederinden, tasasından gözyaşları seller gibi akar. Sabah olunca, şehzâde uyanır, bakar ki ne görsün? Sultan hanımın ağzı burnu kan içinde, çocuğun beşiği de boştur. Bu kıza ne sorsa ağzı dili kilitlidir, kelime değil, ses çıkaramaz. Hemen padişah babasına haber yollar. Koşar gelirler; bütün saray ayağa kalkar, padişah öyle bir öfkelenir ki, halini görenin korkusundan yüreği dayanmaz, dudağı çatlar. Bir öfkeli heybetli padişahtır ki, hay hayla oturur, vay vayla kalkar; onu gören ondan korkar. "Cellat,

bre tez şunun başını vur!" diye buyurunca, ne şehzâdeyi ne de vâlide sultanı gözü görür. Cellatbaşı bu kızın ellerini arkasından bağlayıp alır, bir dağ başına boynunu vurmaya götürür. Bir taşın dibine çöktürüp başını vurmaya davranır; iki gözü iki çeşme ağlayan, her hali insanın içine dokunan bu güzel kıza kıyamaz. İnsanoğlunun dışından içi belli olmaz. Cellat dersin, ama bakarsın yüreği yufkadır; bakarsın bir insana melek kılıklı biridir, ama yüreği cellat yüreği gibi taştan olur. Cellat kızın elini ayağını çözüp:

"Haydi sultanım, var git, buralarda görünme, izini kaybet, Tanrı yardımcın olsun..." der, bu kızı bırakır. Bir köpek yavrusu keserek gömleğini kanına bulaştırır, saraya götürüp padişaha gösterir. Zavallı şehzâde bu kanlı gömleği görünce içi dayanamaz bayılır; ayılamaz da saatlerce. Arkasından yataklara düşer; yarı uykuda, yarı uyanık, bazen ağlar, çok kere de dalar dalar düşünür.

Biz gelelim sultan hanıma. Celladın bıraktığı yerden, dağlar içine doğru bir yol bulup gide gide, içe ürperti veren karanlık yerlere varır. Eli ayağı güçten, dermandan kesilip düşecek, bayılacak hallere geldiği sırada bir kuş gelip bunu kaptığı gibi yarı uyanık, yarı baygın, alır götürür. Bir zaman sonra büyük bir saraya gelirler ki, görenin gözleri kamaşır. Kuş, sultan hanımı hemen sarayın bahçesine indirir. Kendisi de mermer bir havuza dalar, iki silkinir, ayın on dördü gibi bir delikanlı olup çıkar. Hanım sultan ona bakıp hayrette kalır. Kızın elinden tutup, sarayın merdivenlerinden çıkarlarken, karşıdan birer yaş aralı, nur topu gibi üç çocuğun, cariyelerin elinden tutarak inip geldiklerini görürler. Bunları görünce sultan hanımın kalbi yerinden oynayıp göğsüne sığamaz, soluk alamaz olur. Bu çocuklara kanı ısınır, kendi yavruları olduğunu düşünür, gözyaş-

larını tutamaz. Ama yine de korkusundan sesini çıkarmayıp bu çocuklarla birlikte, sırmalı atlaslarla döşeli bir büyük odaya girerler. Bir sedire oturur. Bu çocuklar da yan yana karşısına geçerler; gözlerini sultan hanımdan ayırmadan bakarlar. Delikanlı bu hali bir süre seyredip:

"Sultanım, sana bunca eziyetler ettim. Başına dertler açtım, yavrularını alıp kaçırdım. Seni cellatlara verdim, yine beni ele vermedin. Ağzından sır çıkarmadın, ser vermeyi göze aldın. Sabrettin, alınyazını çektin. Ben de sana bu sarayı yaptırdım. Çocuklarını besledim, büyüttüm. İşte karşında duran çocukların üçü de senindir. Ben de bundan sonra senin kölenim..." deyince sultan hanım hemen yerinden fırlayıp çocuklarına koşar; onları gözlerinden öperek bağrına basar. Çocuklar da ağlaşarak analarıyla sarmaş dolaş olurlar ki, bakmaya katı yürekler dayanmaz. Odada bulunan herkes ağlar. Sultan hanım, artık çocuklarını bir nefes bile yanından ayırmaz, durup durup ağlaşarak kucaklaşırlar. Birlikte yer içer; oturur, kalkar, dolaşırlar. Bu hal ile bir zaman hepsi bir arada sarayda yaşayıp sefalarını bakarlar.

Bunlar bu hal içinde olsunlar, biz gelelim zavallı şehzâdeye. Karısına mı yansın, üç çocuğuna mı? O gün bu gündür, iki gün yatakta, bir gün ayakta. Gece gündüz ah vah çekerek, yanık türküler mırıldanarak, tenha kuytu köşelerde dolaşırmış. Bu şehzâdenin bir yaşlı, gün görmüş tiryakisi varmış ki, her gün gelir zemine ve zamana uygun çeşitli masallar, hikâyeler, gülünç fıkralarla şehzâdenin gönlünü eğlendirirmiş. Tiryakinin bir gün ansızın afyonu biter; gidip çarşıdan almak için şehzâdeden izin ister. Afyoncunun evi şehrin dışında, dağın dibindeymiş. Çarşıdaki dükkânı kapalı olduğundan, zavallı tiryaki, çaresiz dağ yollarına düşüp adamın evini ararken bir de bakar ki, ile-

ride başı bulutlara varan bir yüce saray... Kulelerinden bayraklar uçuşur, güneşte parıl parıl parıldar.

"Aman bu saray ne zaman yapıldı? Ben buraları bilirdim, ara sıra da geçerdim. Acaba dalgaya mı düşüyorum? Sabah yuttuğum bir buğday kadar afyon beni bu kadar tutmayacaktı? Rüya mıdır, yoksa hayal mi?" diye kuşkulara düşer.

Gide gide sarayın dış duvarlarına varır. Şöyle bir çevresini dolanayım diye yürür. Hanım sultanla delikanlı kulede oturup konuşurlarken, delikanlı, bu tiryakinin öteye beriye şaşkın şaşkın bakıp yürüdüğünü görür:

"Aman sultanım, şehzâdenin tiryakisi geliyor, şununla biraz eğlenelim" der. Sultan hanım da:

"Siz bilirsiniz efendim, nasıl isterseniz" der.

Tiryaki, gelip sarayın etrafını dolanırken, bu yiğit, kulenin penceresinden aşağı bir sihirli katmer gülünü tiryakinin önüne fırlatır atar. O da düşen gülü alıp bir kere yürekten koklar:

"Oooh, ne güzel kokuyor gülün, ya sen kendin nasıl kokarsın?" diye söylene söylene döner gider.

Şehre varır; sokaklarda bunun söylene söylene yürüdüğünü görenler, dalgada olduğunu sanıp başına toplanırlar. Her taraftan bir ses çıkar; eğlenip alaya başlarlar.

Biz gelelim şehzâdeye. Bakar ki saatler geçmiş, giden tiryaki dönüp gelmez. Canı çok sıkılır; ulakları yanına çağırır.

"Tez şu haylazı nerede bulursanız alın, getirin!" deyince, ulaklar her tarafta tiryakiyi araştırırlar.

Bir de bakarlar ki, bir meydanda bir kalabalık. "Acaba ne oluyor?" diye yaklaşınca ortada tiryakinin bir şeyler anlattığını ve herkesin can kulağı ile onu dinlediğini görürler. Biri hemen yanına yanaşır, kalabalığı dağıtır:

"Şehzâde seni ister, sen burada hâlâ oyalanırsın? Düş önümüze yürü!" diye dürtüp yürütmek isterlerken tiryaki elinde bir kızıl gül:

"Oooh, ne güzel kokuyor! Yüksek kuleli, yüce bir saray kurmuşlar; içine kim bilir, hangi sultanı koymuşlar; gülleri böyle kokar, acaba kendisi nasıl?" diye baygın baygın söylenirmiş.

Birden tiryaki kullukçubaşıya döner:

"Aman kullukçubaşı, şu tarafta, dağ başında bir yüce saray var, gül atarlar, işve satarlar, sakın almayasın..." deyince, o da meraka düşüp gösterilen tarafa bir hayli gider; sarayı uzaktan görüp gelir; yine delikanlı, bunun gelişini kuleden görür:

"Aman sultanım, şehzâdenin kullukçubaşısı geliyor, içeri alıp şununla da biraz eğlenelim mi?" diye sorunca, hanım sultan da:

"Siz bilirsiniz efendim, nasıl uygun görürseniz" deyince, delikanlı, hemen sarayın kapılarını açtırır.

Kullukubaşı da pervasız, hemen içeri girer. Cariyeler gelip, kapıdan karşılayıp, yukarı alırlar. Delikanlı, "Elbiselerini çıkarsın da yanıma öyle yollayın." diye emir gönderince, kullukçubaşı, yan odada soyunup bir de külahına el atar ki çıkmaz, davranıp yeniden asılır, yine çıkmaz. "Aman bre bu ne iştir?" diyerek iki eliyle asılır, külah yine yerinden oynamaz. Kazık gibi çakılı, başına temel kakmış bir muhkem külahtır. Cariyeler gelir:

"Efendimiz, kullukçubaşı, başından külahını çıkaramadı." diye haber verdiklerinde:

"Bu nasıl adamdır ki başından külahını çıkaramıyor, kovun, kovalayın, atın şu sersemi dışarıya; benimle alay ediyor olmalı!" diye bas bas bağırır, kullukçubaşı duysun

diye. Zavallı adam yan odadan fırlayıp elbiseleri kucağında, pabuçları elinde, saray kapısından canını dışarıya dar atar; pabuçlarını tam giyeceği sırada eğilence külahı yere düşer. Kullukçubaşı, külahını alıp yerden yere vurarak, üstüne çıkıp çiğner:

"İçeride bunca zorlamayla çıkmazsın da dışarıda niye çıkarsın?" der, doğru tiryakinin yanına varır. Başından geçenleri ona anlatınca ikisinin de merakları iki kat olur.

Biz gelelim şehzâdeye. Önce tiryakiyi gönderdi, arkasından kullukçubaşıyı; her ikisi de gitti gelmez. Çok meraklanır; bunların arkalarından hazinedar ağayı gönderir. O da orası, burası derken bir meydanda, her ikisini de söyleşirken bulur:

"Yahu nerelerdesiniz, neler oldu? Şehzâde yerinde duramaz merakından, sizleri bekler."

Tiryaki:

"Aman hazinedar ağa, şu tarafta dağ başında bir yüce saray kurmuşlar, gül atarlar, işve satarlar, sakın almayasın."

Kullukçubaşı:

"Aman saraya girersen külahını çıkar da öyle gir..." diye üst üstte tembihler eder.

Hazinedar ağayı da bir merak alır; onlar meydanda söyleşedursunlar, kalkar o da dağ başındaki sarayın yolunu tutar; şehzâdenin sarayda haber beklediği aklından iyice çıkar.

Delikanlı kuleden bakarken uzaktan hazinedar ağanın gelişini görür.

"Aman sultanım, şehzâdenin hazinedar ağası geliyor, buna da bir oyun edelim mi?" deyince, sultan hanım da:

"Siz bilirsiniz efendim, nasıl uygun görürseniz." diye cevap verir.

Hazinedar ağa saraya yaklaşınca önünde kapılar açılır; cariyeler karşılayıp onu yukarı alırlar. Delikanlı emir yollar:

"Bunu da soyun, kaftan giydirin, yanıma öyle getirin." deyince, yan odada adam soyunmaya davranır.

Gömleğini, cüppesini, külahını çıkarır; bu sefer de şalvarı çıkmaz, ne kadar zorlasa da çıkaramaz. "Aman bre, ne iştir, çıkamamak olmaz." diye ıkınır, kemerinden, paçasından çekerse de mümkünü yok. Cariyeler bu halini hemen içeriye haber verirler. Delikanlı:

"Bir şalvarını dahi çıkaramayan bu kişi nasıl kişidir? Tez kovun, kovalayın, gözüm görmesin" diye bas bas bağırınca, yan odada çabalayan hazinedar ağayı çala paça saraydan dışarı atarlar.

Adam kapıdan dışarı bir adım atar atmaz şalvarı kendiliğinden çözülüp aşağı iniverince:

"İçerde inmeyip de dışarıda niye inersin?" diye şalvarı kaldırır, yerlere vurur, hiddetinden, paçası bağlı iç donu ile hâlâ pazar meydanında söyleşen tiryaki ile kullukçubaşının yanına gelir.

Bu sırada şehzâde, bunların gidip gelmeyişlerine kızarak saraydan hiddetle çıkıp bunları aramaya koyulur. Orası burası derken hayli dolaşır; sonunda bunları pazar meydanında, kafa kafaya söyleşir, dertleşir halde bulur.

"Ne oldu sizlere böyle? Gittiniz gelmek bilmezsiniz, orta yerde meclis kurup neler söyleşirsiniz?" diye bastırıp sorunca, tiryaki:

"Aman şehzâdem, şu tarafa, dağ başında bir saray kurmuşlar; içine bir sultan koymuşlar; gül atarlar, işve satarlarsa alıp koklamayasın sakın!"

Kulukçubaşı da atılıp:

"Aman şehzâdem, içeri buyur ederlerse, külahını çıkar, öyle gir, içerde çıkarmanın mümkünü yoktur."

Hazinedar ağa da davranıp:

"Aman şehzâdem, soyup kaftan giydirmek isterlerse, dışarıda şalvarı çıkarıp girmek gerek, içerde yapışır da çıkaramazsın..." diye sıkı sıkı öğütlemeye girişirler ki, sonunda şehzâde de iyice meraka düşer. İşin ne olduğunu görmek için anlatılan sarayın yoluna düşer gider.

Bunun da gelişini karşıdan görenler, onu kapıda karşılar, koltuğuna girip, yukarı alırlar. Hiç bekletmeyip hanım sultanla çocukların oturdukları divan odasına götürürler. Şehzâde içeri girer bakar ki, hanım sultan bir tahta oturmuş, ikisi kız biri oğlan, üç çocuk yanında. Biraz aşağıda bir delikanlı, cariyeler, kalfalar karşısında el pençe divan dururlar. Delikanlı, şehzâdenin şaşkın halini görüp elinden tutar bir köşeye oturtur. Biraz sonra çocuklardan büyüğünün elinde bir rahle, ortancanın elinde bir sırmalı peşkir, küçüğünün elinde de bir tepsi, tepsinin üstünde bir tabak, içinde bir armut ve yanında bir kaşık. Büyüğü iskemleyi yere, şehzâdenin önüne koyar; ortancası peşkiri dizlerine örter, küçüğü ise elindeki tepsiyi rahlenin üstüne koyar. Şehzâde, bütün bu gördüklerine şaşar kalır. Şöyle bir duralar, düşünür. Sonra:

"Aman çocuklar, armut kaşıkla yenir mi?" diye sorunca çocuklar da bir ağızdan:

"Ey şehzâdem, insan olan, insan eti yer mi?" dedikleri̇nde, şehzâde, yeniden duralar; elini çenesine dayar, derin düşüncelere dalar. O sırada bu çocuklar eğilip yüzüne bakıp:

"Sen bizim babamızsın, işte orada oturan da annemizdir." deyince delikanlı da:

"Şehzâdem gözünüz aydın. İşte hanım sultan, işte bunlar da çocuklarınız..." deyince çocuklar şehzâdenin boynuna sarılırlar.

Sultan hanım da gelir; hepsi sarmaş dolaş olurlar. Zavallı şehzâdenin sevinçten, heyecandan eli ayağı tutmaz olmuştur; oturduğu yerde kâh güler, kâh ağlar; kendine gelip tek kelime söyleyecek güç bulamaz.

Delikanlı:

"Şehzâdem, ben, seninle sultan hanımın kölesiyim. Anamın ilenci yüzünden Tasa Kuşu kılığına getirildim. Çarşılarda, pazarlarda satılırken hanım sultan için satın alındım. Onun sabrı, ağzının sıkılığı sayesinde üzerimdeki uğursuz büyü, şükür bozuldu, kalktı. Ben de kurtulup yeniden insan kılığına döndüm. Eğer lütfeder beni azat ederseniz, memleketime gidip anamı, babamı görürüm. Bu saray, içindekilerle birlikte size armağanım olsun..." diyerek ikisinden de izin alır ve çıkıp gider.

Şehzâde ile sultan hanım, yeniden düğün dernek kurup, sofralar yayıp, geleni geçeni kırk gün, kırk gece ağırlarlar. Saraylarına çekilip çocuklarıyla mutlu bir hayat yaşarlar. Onlar ermiş muratlarına, darısı bizim başımıza.

Bir varmış, bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Evvel zaman içinde bir padişahın has bahçesinde bir elma ağacı varmış. Bu ağaç yılda bir elma verir, bunlar irileşip kızıllaşınca, gecelerden bir gecenin yarısında, yedi başlı bir dev ansızın harlayıp gelir, elmaları bir bir koparır, yermiş; bu kadar zaman özlemle beklemesine karşılık, elmaların bir tanesini bile yemek, padişaha kısmet olmazmış. Bu iş padişaha çok dokunmuş; bir iki derken, işi gücü bir yana bırakıp bu elma ağacı üzerine kafa yorar olmuş; düşünü, düşüncesini büsbütün bu yola çevirmiş.

"Şu kadar yıldır başını beklerim. Aşısını, budamasını, her bir çeşit bakımını, tımarını elimle yapmışım; filiz fidanını dağlar aşırı yerlerden ısmarlamış getirtmişim, bana bir tek elması değmesin. Bre, bu ne iştir? Bu kadar asker, kul tayfası beslerim de, bir elma ağacını korumazlar; devi görünce meydanı boşaltır, savuşurlar..." diye yakınıp top top sakalını yolar da, göğsünü güm güm yumruklar, narasından tavanları titretirmiş.

Aradan bir yıl daha geçip bu elma ağacının yemişleri yeniden bitip olgunlaşır. Başta padişah, bütün saray halkı "Bugündür, yarındır..." diyerek yedi başlı devin gelmesini beklerler; elleri, ayakları boşanır, yürekli pat pat çarpar olur. Bütün yurdu bir kara yas havası sarar.

Bu padişahın, yetişmiş üç erkek çocuğu, bu halleri görürler, babalarının derdini anlarlar. Padişah da Tanrı'nın günü birkaç nöbet bağırıp yakınır. Kimse bir işin kulpuna yapışıp, bir çıkar uslu yol göstermezken, büyük oğlu günün birinde gelip huzura çıkar. Diz büküp boyun keser, saçak öper, geri çekilip el pençe divan durur. Babası ise kendi derdinden iyice bunalmış, ekşi ekşi, ne istediğini, yarım ağızla sorunca:

"Şevketli babam, ferman buyurun, bu gece elma ağacını ben bekleyeyim. Ve gelen devi Tanrı izniyle öldüreyim. Soy kişiler davranmayınca kul tayfası yürümez. Gerektir ki, bu kördüğümü çözeyim, elmaları koparıp huzurunuza getireyim" deyince, padişah, oğlunun bu davranışından hoşlanır, ama yine de umudu yoktur:

"Pek iyi, pek güzel söylersin oğlum; ama, bu devi nasıl öldürürsün? Sonunda bir sakatlık çıkarırsın üstelik. Hele iyi bir düşün de, gücüne güveniyorsan yürü; yolun açık olsun, kılıcın da keskin!" diyerek izin verince, şehzâde etek öpüp edeple erkânla geri geri giderek huzurdan çıkar. Hemen zırhını, silâhlarını kuşanıp ak tozlu yayını boynuna asar, gün batarken has bahçeye inip o elma ağacına yakın bir yerde pusuya girer.

Gece yarısı, uzaktan bir harıltı, bir gıcırtı duyulur ki, uçan, koşan bütün hayvanlar savuşurlar. Böcekler bile cırıltılarını keserler. Ardından bir leş kokusu, bir kara duman alır her yanı. Fırın kapağı açılmış da, alev püskürür gibi

bir sıcaklık peyda olur. Ağaçların arasından har har harlayarak yedi başı kıvranır, on dört gözü fıldır fıldır yanar döner, gözü ilişenin dudağı çatlar bir dev azmanı, par par ederek yanaşır ağacın yanına. Pusuya sinmiş olan şehzâde, korkusundan altını ıslatır; eli ayağı boşanır, okunu atıp yayını yasmak şöyle dursun, kapandığı yerden güç bulup belini doğrultamaz. Dev ise, dalları, budakları çatır çatır kırıp yaprakları sıyırarak yanaşır; elmaları beşer onar ağzına atıp kütür kütür yer ki, sefasından gözleri süzülür, ağzından sular dökülür. Yediğini yer, yemediğini toplar götürür, sonunda bu ağaçta elma şöyle dursun, dökülmedik yaprak, kırılmadık budak kalmaz; ağaç kılığından çıkar da olur bir kütük. Sabah olunca kullukçular, bekçiler, bahçıvanlar, bostancılar, bütün saray halkı kara ölümün savuşup gittiğini bildiklerinden hemen meydanı doldurup bir şamataya girişirler ki, gören bütün gece uyumamışlar da, deve karşı çıkmışlar sanır. Padişah da bu şamataya uyanıp şehzâdeyi sorar. Kıyı köşede ararlar, sonunda bir köşede iki büklüm yere yapışmış, altı ıslak, dudağı yarık, çenesi bir yana yamuk halde, bulup getirirler; şehzâde hâlâ kendine gelememiştir. Padişah ona dönüp:

"Nasıl ettin oğlum, devi öldürüp elmaları koparıp getirebildin mi?" diye sorunca, kendine gelen şehzâde babasının ayaklarına kapanır:

"Aman padişahım, bir gıcırtı, bir harıltıyla geldi ki, ne sesine, ne kokusuna dayanılır; fırın gibi ağzından öyle alevler saçtı ki, bu zebanice heybetine karşı gelmem mümkün değildi. Yay kurup ok atmaya gücüm yetmedi. Korkudan hem dudağım yarıldı, hem de çakşırımı kirlettim. Benim devletli babam, bağışla beni..." diyerek geri geri, edeple erkânla çekilir.

Padişah ne etsin ki, kazaya rıza gösterip tasasından kararır, devletli başının kaşları çatılır. Öfkeyle gürleyerek kalkar, koca divan odasında harman çevirip, dört dolanır. Hay hayla oturur, vay vayla kalkar; onu gören, ondan korkar; bu hal ile bir yıl daha geçer.

Ertesi yıl olunca, bu dertli elma ağacı yine kızıl elmalarla gelin gibi donanır, yemişleri olgunlaşmaya yüz tutar. Günlerden bir gün ortanca şehzâde kalkar gider babasının huzuruna çıkar:

"Benim devletli babam, elmalar oldu gelişti, bu devin gelmesi yakındır. Ağam gitti, üste gelemedi döndü. İzin verin, bu elma ağacını, bu gece de ben bekleyeyim. Gelen devi, Tanrı'nın izniyle öldüreyim. Bey kişi, soy kişi davranamayınca kul tayfası yürümez. Gerektir ki bu devi öldüreyim, bu düğümü çözeyim, elmaları koparıp huzurunuza getireyim."

"Pek iyi, pek güzel söylersin oğlum, ama bu devi nasıl öldürürsün? Ağan hakkından gelemedi. Sonunda bir sakatlık çıkarırsın. Önce iyi tedbir düşün, hakkından gelebilirsen ne mutlu." diyerek gevşek gevşek izin verince, şehzâde de etek öpüp geri geri, edeple, erkânla huzurdan çıkar. Zırhını giyer, silâhlarını kuşanır; ak tozlu yayını boynuna asar, gün batarken has bahçeye inip elma ağacına yakın bir yerde suya girer.

Gece yarısı uzaktan ağrı, has bahçeden doğru gelen bir harıltı, bir gıcırtı duyulur ki, uçan, kaçan bütün hayvanlar savuşurlar. Böcekler bile korkularından cırıltılarını keserler; ardından bir leş kokusu, bir kara duman alır her yanı. Fırın kapağı açılmış da alev püskürtür gibi bir sıcaklık peyda olur; sonunda ağaçların arasından har har harlayarak yedi başı kıvranır, on dört gözü fıldır fıldır yanar

döner, gözü ilişenin dudağı çatlatır halde bir dev azmanı, par par ederek yanaşır ağacın yanına. Pusuya sinmiş olan şehzâde, korkusundan altını ıslatır, eli ayağı boşanır, okunu belini doğrultamaz. Hem de dudağı çatlar, yarılır. Dev dalları, budakları çatır çatır kırıp, yaprakları sıyırarak yanaşır; elmaları beşer onar ağzına atıp kütür kütür yer ki, sefasından gözleri süzülür, ağzından sular dökülür. Yediğini yer, yemediğini toplar götürür; sonunda bu ağaçtan geriye elma şöyle dursun, dökülmedik yaprak, kırılmadık budak kalmaz, ağaç, ağaç kılığından çıkar, olur bir kütük. Sabah olunca kullukçular, bekçiler, bahçıvanlar, bostancılar, bütün saray halkı, kara ölümün savuşup gittiğini bildiklerinden hemen meydanı doldurup bir şamataya girişirler ki, onları gören, bütün gece uyumamışlar, deve karşı çıkmışlar sanır. Padişah, bu şamataya uyanıp, şehzâdeyi sorar. Kıyı köşede şehzâdeyi ararlar, sonunda bir bucakta iki büklüm, yere yapışmış; altı ıslak, dudağı yarık halde bulup getirirler ki, hâlâ kendine gelememiştir. Padişah şehzâdeye dönüp:

"Nasıl ettin oğlum, devi öldürüp, elmaları koparıp getirebildin mi?" diye sorunca, şehzâde kendine gelir; babasının ayaklarına kapanır:

"Aman padişah babacığım, bir gıcırtı, bir harıltıyla geldi ki, ne sesine, ne kokusuna dayanılır, fırın gibi ağzından öyle alevler saçtı ki, bu zebanice heybetine karşı gelmem mümkün değildi. Yay kurup ok atmaya gücüm yetmedi. Korkudan hem dudağım yarıldı, hem de çakşırımı kirlettim. Bir devdir ki, görenin aklı gider, kuşça canımı anca kurtarmışım, benim devletli babam, bağışla beni..." diyerek, edeple erkânla huzurdan geri çekilir. Padişah ne etsin ki, kazaya rıza gösterip tasasından kararır; devletli başının kaşları çatılır. Öfkeyle gürleyerek kalkar, koca divan

odasında harman çevirir, dört dolanır. Hay hayla oturur, vay vayla kalkar; onu gören, ondan korkar; bu hal ile bir yıl daha geçer.

Ertesi yıl olunca, bu dertli elma ağacı, yine kızıl elmalarla gelin gibi donanır; yemişleri olgunlaşmaya yüz tutar. Günlerden bir gün en küçük şehzâde "Gün geldi, saat erdi; yiğitlik, erlik kimde imiş, göstermek gerek..." der ve hemen gider, padişah babasının huzuruna çıkar:

"Benim devletli babam, elmalar oldu, gelişti; bu devin zamanı yetişti; iki ağam davrandı, yenik düştü; izin verin de bu gece elma ağacını bekleyeyim. Tanrı'nın yardımıyla şu gelen devin işini bitireyim. Bey kişi, soy kişi davranmayınca kul tayfası yürümez. Elmaları devşirip huzurunuza getireyim."

Padişah sessizce, umutsuzca onu dinler; bu oğlanın dikilmesinden, gözünün pekliğinden pek hoşlanır, ama yine de kuşkuludur.

"Pek iyi, pek güzel söylersin benim oğlum, ama sen bu devi nasıl öldürürsün? Ağaların üstesinden gelemedi, sen nice beri gelirsin? Sonunda korkarım bir sakatlık çıkar. Önce iyi tedbir düşün; hakkından gelebilirsen ne mutlu..." diyerek gevşek gevşek izin verince, şehzâde etek öpüp edeple erkânla geri geri huzurdan çıkar. Zırhını giyer, silâhlarını kuşanır, ak tozlu yayını boynuna asar. Gün batarken has bahçeye inip elma ağacına yakın bir yerde pusuya girer.

Gece yarısı, uzaktan ağrı, has bahçeden doğru gelen bir harıltı, bir gıcırtı duyulur ki, uçan, kaçan bütün hayvanlar savuşurlar. Böcekler bile korkularından cırıltılarını keserler. Ardından bir leş kokusu, bir kara duman alır her yanı. Fırın kapağı açılmış da alev püskürür gibi bir sıcaklık peyda olur; sonunda ağaçların arasından har har harlayarak,

yedi başı kıvranır, on dört gözü fıldır fıldır yanar döner, gözü ilişenin dudaklarını çatlatır halde bir dev azmanı, par par ederek yanaşır ağacın yanına. Şehzâde yerinen doğrulup, ak tozlu yayını kurup bir zehirli çatal demirli ok yerleştirip, dev azmanının başına nişan alır. Adı koca, kendi yüce Tanrı'ya sığınıp "Ya Hak!" diye bir nara vurup yayını gerip, okunu gönderir. Ok, devin yandan ağrı bir kellesinden girer, yedi kellesini de şişe dizercesine delip, öte yandan çıkar. Dev, o anda, bir adım bile atamadan olduğu yere çakılır. Can acısından öyle bir böğürür ki, yer gök gümbür gümbür inler. Pis kanı dereler gibi akan dev, akan kanlarını lap lap ayak basarak, hırıl hırıl hırlayıp, inim inim inleyerek oradan uzaklaşır. Şehzâde, gün doğarken ağaca yanaşır; bir kucak elma toplar, doğruca saraya gelir. Babasının huzuruna çıkar. Diz büker, boyun keser, saçak öper; topladığı bir kucak elmayı babasının önüne bırakıp geri çekilir, el pençe durur. Babasının çatık kaşları açılır, kararmış yüzü aydınlanır; tasalı gönlü havalanır.

"Bre, hay oğlum, aferin yavrum! Gözü pek, dayanıklı, tedbiri çetin, has yiğit imişsin meğer. Dile benden ne dilersen? Kuldan, köleden, attan, silâhtan, gönlün neyi çekerse sana bağışladım..." derse de, bu şehzâde etek öpüp her seferinde babasının sağlığını diler:

"Aman şah babam, bana yine izin verin. Ben o dev azmanını vurdum; ama öldüremedim. Ayak izine bakıp, gittiği yere gitmeyince, onun o pis bedenini dünya yüzünden kaldırmayınca olmaz. Yiğidin adı eksik, işi yarım kalmamalı derler. Bu iş tam olmalı; adım yedi iklim, dört bucağa ulaşmalı. İnsan bahane arayıp, yapacağı işten kaçmamalı..." diye, erlik töresini tam tamına izleyince, babası işin bu kadarına şaşmış, artığına da ziyade güveni olmayıp:

"Bu kadarı yeter sana yiğit oğlum! Daha yaşın küçüktür; bu töre, seni aşar yavrum. Gel, hele yaban yerlere, gurbet ellere gitme! Yiğide arka, ile de yiğit gerek; gurbet elde, tek başına yiğitlik olmaz bu yaşta. Bu dev azmanının sana çetin zararı dokunur." derse de şehzâdenin kulağına söz, gönlüne kuşku girmez, öyle ayak direr ki, sonunda babasının rızasını ve hayır duasını alır; el öper, diz vurur huzurdan geri çekilir.

Şehzâde ağabeylerine haber salar; yol hazırlığı görür. Ertesi sabah erkenden bu üç kardeş atlarını çekip, silâhlarını kuşanırlar; dev azmanın kanlı ayak izlerini kollayarak, birkaç gün içinde yetişip bir kuyu ağzına varırlar. Kanlı izlerin, burada kesildiğini görürler. Bütün taşları, çepeçevre kana bulanmış olan kuyunun ağzında, değirmen taşı iriliğinde bir kapak taşı vardır, büyük kardeş bütün gücü ile bu taşı zorlarsa da yerinden oynatamaz. Ortanca kardeş el atar, o da kıpırdatamaz. İki kardeş birlikte davranırlar; yine fayda etmez. Sonunda küçük şehzâde, "Ya Hak!" diyerek taşa el atar; taşı çekip bir yana atıverir. Üstten bakılınca dibi görünmez bir kuyu; kenarları çepeçevre kara taştan örme; yukarıdan fıslasan içinden "Gümbür, gümbür!" ses gelir, öyle bir büyük kuyudur, yaban ortasında. Ne ipi, ne çıkrığı, ne yalağı, ne de yunağı vardır. Çevresinde bir hayvan izi bile görünmez; kurt, kuş, uzağından dolaşır; bir korkunç, ürkünç yerdir. Küçük şehzâde:

"Aman kardeşler, işimizin arasını fazla soğutmayalım; kuyuya inip dev azmanını öldürmem gerek. Siz bu ipin ucunu tutun, bana elverin yardımcı olun hele..." derse de, büyük ağasının yüzü birden kararır. Hayvanın alacası dışında, insanın alacası içindedir. Gönlünden "Vay efendim, ne demek! Boy boy, bu yaşımızla, bu yiğitliğimizle biz du-

ralım; bu çocuk bizden öne geçsin, hiç olur mu?" diye, kura kura içinin zifirini yüzüne vurur; sıkıla sıkıla şişer:

"Hele sen bir dur! Sırada ben varken, törede sana yol düşmez!" diyerek, büyük bir çalımla kuyu başına gelir. Bunun beline bir uzun ip bağlarlar; öbür iki kardeş, yavaş yavaş ipi kuyudan aşağı sarkıtmaya başlar. Daha beş kulaç yol almadan, büyük şehzâde:

"Aman yandım, kavruldum! Bre ipi çabuk yukarı çekin, kurtarın beni!" diye bağırınca, hemen bunu yukarı çekerler. Dışarı çıkan ama artık eli ayağı tutmaz olan büyük şehzâde, perişan halde kuyu başına serilir, öylece kalır. O sıra ortanca şehzâde hemen davranıp küçüğüne:

"Hele sen şöyle beri dur! Sırada ben varken, törede sana yol düşmez!" diyerek o da çalımlı çalımlı yekinip, kas kas kasılır ki, yüreğinin bu dev işiyle hayli şişkin olduğu iyice bellidir. Beline ipi bağladıktan sonra, iki kardeş bunu kuyuya sarkıtmaya başlarlar. O da daha beş kulaç yol almadan.

"Amanın üşüdüm, bre dondum kardeşler! Çekin yukarı beni!" diye bağırmasıyla, hemen onu yukarı alırlar. Bakarlar ki eli, ayağı morarmış; kanı çekilmiş; dişleri takır takır çarpar; kuşça yüreğinin, göğüs tahtasına güm güm vurduğu belli olur. Artık sırada da, törede de kimse kalmadığından, ipi küçük şehzâdenin beline bağlayıp, onu kuyuya sarkıtırlar. Onlar kırk kulaç ipi yavaş yavaş sağladıkça şehzâde de bir yandan:

"Aman yandım! Bre dondum, kas katı oldum; bre çekin yukarı, kurtarın beni!" derse de, bunlar aldırmaz, ipi salıverirler. Kuyudan "Aman, ah vah..." sesleri geldikçe, bunların yüreklerindeki şişkinlik biraz iner; içlerinin ateşi azıcık soğur gibi olur. İpin ucu kimlerin elinde? Kırk kulaç

ipin sonu geldiğinde, şehzâde kuyunun tabanına ayak basar. Gözleri karanlığa alışıp bastığı yerleri biraz tanıyınca, belindeki ipi çözer; yanını yöresini yoklaya yoklaya yürürken, kuyu duvarında bir kapı, oradan da uzayıp giden bir yeraltı yolu görür. Bir süre yürüdükten sonra bir odaya gelir; odanın içinde ayın on dördü gibi bir kız oturmuş gergef işler. Hemen yandaki odada, bir başka kız oturmuş, o da gergef işler. Üçüncü odaya girer; odanın içinde bir dünya güzeli ki, güneş örneği. Boyu, uzun boyun dallısı, yanakları allısı, kendisi bal peteğinin güleç yüzlüsü. Gören işinden şaşar, gözleri kamaşır. Ona bakan, gözlerini alamaz mı desem, bakmaya kıyamaz mı? Bu kızı görür görmez şehzâdenin aklı başından gider; kuşça gönülceğizi koparcasına göğsünü döver durur. Genç yüzü alaca renklere girer, dili tutulur, ağzı kilitlenir; bu kızın karşısında öylece kaskatı donar kalır. Kız bir zaman yiğidin halini seyredip onun içinden geçenleri anlar. Neden sonra, oğlan:

"İn misin, cin misin?

Düş müsün, gerçek misin?"

deyince, kız, oğlanın ona gönül verip bir acayip hallere düştüğünü iyice anlar.

"Ne inim, ne cinim.

Senin gibi bir insanım.

Aman yiğidim, nasıl yol buldun da buralara, geldin? Bu kuyu bir dev azmanı yurdudur. Çok geçmez senin burada olduğunu sezer; tutar, aman vermez, öldürür. Bir hoşça alımlı, genç yiğitsin; yazık ki, ölümüne gelmiş, yetmişsin..." diye gönül alıp, yanıp yakılınca, oğlan da:

"Aman sultanım! Gördüm, bildim, sevdim... İn değilsin, cin değilsin. Belli ki sen de bir insansın; hiç kuşku yok ki sultan soylusun. Elbet halimden bilir, gördüğünü anlar,

görmediğini sezersin; ama, bu işte yanıldın. Bu devi oklayıp, yaralayan, onun pis kanını akıtan, kara canını hırlatan benim. Onun ayak izlerini izledim, yürüdüm gözledim. Buraya geldim ki, işini tastamam bitirip, onun pis canını cehenneme göndereyim. Bu devin odasını göster bana. Kuşça canım, dertli başım kurban olsun, sultan sana!" deyince, kız da yiğidin kim olduğunu anlayıp, aklı başından gider; yüreği pır pır eder, içi ısınır ve bu şehzâdeye candan bağlanır. Oğlanı elinden tutar, kemiksiz ayak ve hırsız adımı ile biraz yürürler; sonunda kız, oğlana devin odasını gösterir.

Şehzâde odanın kapısında durup bir geniş soluk alır; erenlerin, evliyaların, gelmiş geçmiş atalarının kutlu adına sığınıp "Ya Hak!" diye bir nara atıp içeriye girer; içeride, koskoca, çipçirkin bir dev, duvara yaslanmış, kanı yanında göllenmiş yatar; görenin aklı başından gider, korkudan dudağı yarılır. Şehzâdeyi gören dev, yüz kiloluk gürzünü kavrayıp onun üstüne hamle ederken öyle bir nara savurur ki, kuyunun duvarları çatlar; tavanı, tabanı "Güm, güm!" öter. Şehzâde, aniden yana çekilir; devin yüz kiloluk gürzü ile kolu duvara saplanır, hemen yerinden sıçrayan şehzâde, bir kılıç vuruşta devin yedi başını yere düşürüp, işini tamamlar. Pis kanı dereler gibi şar şar akan devin gövdesi yere kaykılır, kara canı cehenneme yıkılır.

Şehzâde, erenler, evliyalar, gelmiş geçmiş ataları adına el açıp kısaca dua ederek, oradan sultanın odasına gelir. Öteki odalardaki kızları çağırır, yükte az pahada ağır nice eşyaları toplayıp birlikte yürüyerek kuyunun tabanına gelirler. Şehzâde kuyu başında bekleyen kardeşlerine seslenir; onlar ipi aşağı sallandırdıklarında, bu kızları teker teker bağlayıp:

"Al ağam, bu senin kısmetin" diyerek önce büyük, sonra küçük ağasına iki kızı gönderir; sonunda, sultan kıza sıra gelince, kız buna:

"Aman şehzâdem, beni yollamadan önce sen çık. Yoksa kardeşlerin, yukarıda beni görünce yüreklerine ateş düşer, seni yukarı çekmezler." derse de, şehzâde gençtir; yol yordam, köşe dönemeç bilmediği için, bu kızın tedbirinin inceliğini anlamaz. Elbet kadın sözü, erkeğe sinek vızıltısı gibi gelir ya da hoşça bir türkü yerine geçer diye düşünür. Kızı dinlemez, beline ipi bağlar:

"Hadi, sen de yukarı, ben ardından gelirim!" deyince, bu kız, başından üç tel saç çekip şehzâdeye verir:

"Al bu saç tellerini, seni yukarı çekerlerken ipi keserlerse, tabana düşmeden hemen bu kılları birbirine vurursun. O zaman kuyunun dibinde bir ak, bir de kara koyun görünür. Ak koyunun üstüne düşersen dünya yüzüne, kara koyunun üstüne düşersen yedi kat yerin dibine gidersin. İlk sözümü dinlemedin; aklına uyup gidersin, bari bu sözümü tut. Tanrı işimizi rast getirsin..." derse de, bu oğlan durmaz seslenir:

"Haydi çekin, bu kız da benim kısmetim, kardeşler!" deyince, onlar da asılır, çekerler yukarıya. Bu kız kuyunun ağzına erişince, yukarıdakiler ne görsünler? Dünya güzeli, güneş misali; boyu, uzun boyun dallısı da, yanakları allısı; kendisi bal peteğinin güleç yüzlüsü. Gören, işinden şaşar; gözleri kamaşır; elleri, ayakları dolaşır. Bu kardeşler, içlerinden:

"Vay düzenci vay! Bre yordam, usul bilmez; başına buyruk, töreden kopuk, şımarık bacaksız! Ağaları dururken, kızların en güzelini, en hasını kendine saklamış. Vay, sen bak şuna!" derler; kara kıskançlık, yüreklerini büküp içlerine zehir akıtır.

Küçük kardeşlerini yukarı çekerlerken, tam yarı yolda, bu iki ağabey, içlerinden aynı şeyi kurmuş olmalılar ki, ikisi de aniden birbiri peşinden ipi bıçakla keserek öz kardeşlerine kıyarlar. O zavallı teker meker düşer, takla atar ve döne yuvarlana aşağı inerken, hemen kızın verdiği saç telleri aklına gelir; çıkarıp o telleri birbirine vurur; tam kuyunun tabanına düşüp yassılacağı sırada, altına biri ak, öbürü kara iki koyun yetişir gelir. Kısmetinden olsa gerek, kara koyunun üstüne düşer ve yedi kat yerin dibine kaynar gider.

Küçük şehzâde kara koyunun üstünde, kara yerin yedi kat dibine, kara bahtına doğru kaynayıp gidedursun, biz gelelim kuyu başındaki kardeşlerine... Sultan kız orada, iki gözü iki çeşme ağlarken, iki şehzâde, bu üç kızı önlerine katar; bohçalarını sırtlayıp, gide gide gider, dere tepe aşarlar; bu arada türlü düzen düzerek saraya erişir, babalarının huzuruna çıkarlar:

"Şah babamız, biz kötü haberle döndük. Küçük kardeşimizi kuyunun içindeki azman dev öldürdü, biz de devi öldürdük; bu kızları kurtarıp geldik..." deyince padişahın içine bir sönmez ateş düşer; dertli başı sıkılır, kart beli bükülür. "Oğul, oğul!" diye ağlamaya başlar; akları soyunur, karalar giyinir; sapa bir odaya çekilip, akşam sabah ibadetle uğraşır.

Onlar, her biri bir başka halde dursunlar; biz gelelim kara bahtlı küçük şehzâdeye. Yedi kat yerin dibine varınca, gün ışıyıp, ortalık açılıp, ayağı da sağlam yere basınca, çevresine bir bakar ki, orası da bu dünya yüzüne benzer; alımlı, verimli, gelimli gidimli; ama yine de bir başka dünya. Alıp garip başını bir süre yürür gider; gide gide bir kasabanın dış mahallerinden birine ulaştığında, artık akşam vaktidir. Ortalık kararmak üzereyken, güçten kuvvetten kesi-

lip de, daha fazla dayanacak hali kalmayınca gider bir küçük evin kapısını çalar. Kapı aralandığında, karşısına, beli iki büklüm, duruşu süklüm püklüm, yüzü bumburuşuk, aklı fikri dolambaçlı karışık, işleri hep bulaşık, dişsiz ağzında, "maç maç" sakız çiğneyen, gözlerinin ışığı sönmüş bir kocakarı çıkar. Bu oğlan:

"Aman analık! Ben bir garibim, yabancıyım, yol iz bilmem; gece vakti ortalıkta kaldım. Karnım acıktı, gücüm dermanım kesildi, bu gecelik beni Tanrı konuğu alır mısın?" diye yanıp yakarınca kadın:

"Ah oğlum, vah oğlum! Yerim olsa, aşım yetse, dileğin can baş üstüne. Aman, ah şu yoksulluk! Yoksul kapılara düştün sen garip evladım." der. Şehzâde hemen cebindeki çil altınları şıkırdatır; bu sesleri duyan kadının fersiz gözleri parlar; ağzında sakız yerine laf geveleyip dururken birden canlanıverir.

"Aman oğlum! Benim gözüm fersiz, sözüm yersiz; seni tanıyıp çıkaramamışım. Gel oğlum, aslan yiğidim. Ben seni gece vakti yazıda, yabanda kor muyum? Yatacak yerim de var, aşım da var..." diyerek onu içeri alır, bir odaya çıkarır. Şehzâde biraz dinlenir; ama, içi de hayli yanmıştır susuzluktan:

"Aman analık, bir tas su yetiştir tezinden, dilim damağım çatladı gurbet yolunun tozundan. Kerbela şehitleri aşkına yardım et!" diye seslenince, kadın, hemen bir kilitli dolabı açıp, içinden ağzı mühürlü bir testi çıkarır. Bir tas su doldurur, getirir; ama, şehzâde içemez, irkilir, tiksinir. Su sidik gibi sarıdır, içinde kurtlar oynaşır, en azından bir yıllıktır. Şehzâde bu işe şaşar:

"Aman analık, bu ne iştir? Bu suyu hayvana versen içmez; hem pis, hem de bir yıldan kalma, kurtludur. Bir te-

miz dayalı, döşeli evin var. Böyle pis, kirli bir suyu mühürlü testi içinde, kilit altında saklamanın hikmeti ne?" deyince, kadın derinden bir ah çeker:

"Ah! Genç oğlum, böyle olduğunu biz de biliriz, ama bu kasabada herkes bu suyu içer. Bir tek çeşmemiz vardır, onun da gözesinde bir ejderha yatar, suyu salıvermez. Yılda bir önüne bir kız götürür, bırakırız; o kızı parçalayıp yerken çeşmeye su gelir. Bütün halk çeşme başına yığılır. Çekişip dövüşerek, vuruşup sövüşerek güç hal ile ancak bir testi su alırız. Bu yolda ezilen ölen olur. Ardından, ejderha kızı yer bitirir; döner gider, yine suyun gözüne yatar; bir yıl dolmayınca kalkmaz. Biz de aldığımız bu suyu damla damla kullanırken bir yıl geçer; bizde dil, damak çatlar; dudak yarık, ses kısık, bugüne kavuşuruz. Öyle bir su kıtlığı, darlığı çekeriz ki, bir başka diyarda ne duyulmuş, ne görülmüştür. Bu kasabanın bütün halkının bağrı yanık, yüzü çalık, dili damağı çatlak, dudakları yarıktır. Hırıltıyla soluk alır, çatal matal konuşurlar. Gece düşleri, gündüz işleri, bütün gidişleri hep su üstünedir. Türküler yakar, masal düzerler; durmaz, 'Su, su!' diye dolanır gezerler. Şükür yıl tükendi, gün geldi çattı. Yarın su günümüzdür, büyük bayram olacak. Padişahın yetişkin kızını ejderhaya verecekler."

Şehzâde bunları dinleyince üzerine büyük şaşkınlık çöker. Bu dünyanın işleri karışık, hem de dolaşıktır. Sular bir yerde gürül gürül akar; dönüp bakan, değerini bilen, anlayan olmaz. Bir başka yerde suyun yolunu ejderha kesmiş, damlasını herkese haram etmiş; insanları sudan başka bir şey düşünemez hale getirmiştir. Şehzâde düşüne taşına bunlardan kendine nice güçlü hikmetler çıkarır; böylece, sabaha kavuşur. Alacakaranlıkta evden çıkar, çeşmeye doğru yürür, bakar ki ne görsün? Herkes ortalığa dö-

külmüş; ellerinde birer testi, bin bir ayak, tek ayak üstüne... Kıvıl kıvıl kaynaşır, rüzgârda, başaklanmış buğday tarlası gibi dalgalanırlar; gürültülerinden, iniltilerinden yer gök yankılanır. O sıra padişahın sultan kızını giydirip kuşatmışlar; gelin alayı gibi yürür gelirler. Bu zavallı kızcağızın gözlerinden ip gibi yaşlar akar; bu yaşlar tül altından belli belirsiz parıldarmış. Alay, su yolundan pınar başına doğru yürüyüp giderken, şehzâde de, kenardan kıyıdan bunları izler, gidermiş. Kaynağa yaklaşınca kızı bırakırlar; o sırada perişan ağlar dururken, hepsi bir yana koşar savuşurlar.

Ejderhanın kaynaktan çıkıp, kızı kapıp yerine çekilmesi zamanı yakınmış. Şehzâde, bu kızın cellat önünde titrer, ağlar, tükenir, yürek paralayıcı çaresiz halini görünce, pusudan çıkıp yanına yavaşça yaklaşır:

"Korkma sultanım, ben bu yerin üstündeki bir başka dünyadan geliyorum. Bu ejderhaya benzeyen, insanlara kötü işler eden bir devi öldürdüm; kılıcımın kanı bile daha kurumadı. Geç şöyle ardıma. Bir devin hakkından gelen, kara canını kara yere gönderen ben, elbette bunun da üstesinden gelirim. Seni kurtarırım, Tanrı'nın izniyle..." der. Yayını kurup okunu yaya geçirir, gizlenip bekler. Bir süre sonra, pınarın gözünde bir harıltı, bir gıcırtı duyulduğunda, sular taşıp akmaya başlar. Ardından ortalığa yalım yalım alevler saçılır; bir kara duman dört yanı sarar; dumanın arasından yedi başlı; yedi başında da kara dumanın karaltısına şimşek çaktıran on dört gözü bulunan, çatal dilleriyle ıslık çaldıkça ağzından yalazlar fışkıran bir ejderha belirir ki, yerin göğsü inler, gök kubbesi çınlar. Başlarını oraya buraya sallayıp, kuyruklarını büklüm büklüm oynattıkça, yeşil, kızıl, yanar döner pullu bedenini sürdükçe, bütün iniltisi, hışırtısı dört yanı kaplar. Bir korkunç, ürkünç, iğrenç,

dallı budaklı ejderhadır ki, uzaktan gözüne ilişenin yüreği çatlar, dudağı yarılır; eli ayağı, korkudan dökülür. Sürünüp yaklaşan ejderha bunları görünce, yedi başını havaya kaldırıp harlar:

"Vay vay, hele benim kısmetime bak! İki olmuş, ikizleşmiş de, yoluma durmuş..." der gibi kah kah öyle güler ki, geçtiği yerlerdeki ağaçlar çatırdayıp kırılır. Bir ok atımı yerden onlara uzanıp, güçlü güçlü havayı soluyup, sömüren ejderha; bunları yanına çekmeye çalışır; o soludukça taşlar yerinden yürür, çalılar sökülüp gider.

Ama şehzâde içini pek, Tanrısını tek tutup; erenler, evliyalar, gelmiş geçmiş atalarına sığınıp, topuklarını yere sağlamca basıp olduğu yerde dikilir. Ejderha solur, hırlar, yeri göğü sömürür, bir hayli taş ve çalı yutarsa da, kızla şehzâdeyi yerinden oynatamaz. Şehzâde öyle direnir ki, ejderha kısa zamanda yorulur; o olduğu yere yaslanıp solurken, şehzâde de, yayını kulak ardına kadar çektikten sonra "Ya Hak!" diyerek bırakınca, ok yaydan vızlayıp ejderhanın yedi başını birden delip geçer. Ejderha acısından bir nara atar; "Hay hay!" haykırışı gökyüzünü tırmalar; sesinin şiddetinden göğsü yırtılır. Acısının çokluğu yüzünden, kendini sağa sola savurup, fır fır döner; "Güm, güm!" diye yerlere vurur. Kara dumanın içinde çıkan yalımlı şimşeklerin ve tozun toprağın arasında, pis kanı şarıl şarıl ortalığa akan ejderha, kara canını, hırlaya hırlaya tüketir.

Kızcağız, yüzündeki tülü çekip gözyaşlarını siler; bir yandan da ejderhanın pis kanına yavaşça bastırdığı nazik elinin beş parmağıyla, bu yiğidin sırtını sıvazlar gibi yapar:

"Maşallah yiğidim, gerçekten bir başka dünyadan gelip bizim imdadımıza yetişmişsin. Sen olmasaydın, bu suyun yolunu açacak; bu dudağı çatlak, dili patlak, hepsi de

ödlek halkın içini serinletecek bir kimse bulunmazdı. Aşk olsun sana, dar günümde, sonumu beklerken geldin beni kurtardın, bu belayı yolumuzdan kaldırdın. Sırtın pek, yolun tek, Tanrı yolu olsun! Düşmanlarına kargış, sana alkış olsun!" diyerek, dudu kuşları gibi öterken, kanlı elini bu yiğidin sırtına bastırır bastırmaz, damga gibi bir iz bırakır parmakları. Oradan, bu yiğitten ayrılır, ortalık daha fazla karışmadan doğruca saraya gelir. Padişah, kızının salınarak gelişini görünce, ejderhadan kaçtığını sanır.

"Bre yolsuz kız, neden kaçtın? Bilmez misin, kaçmak olmaz? Yılda bir testi suya durur benim sultanlığım. O da olmazsa, bu halk gelir beni parçalar. Canından bezmiş kula karşı gelmek olmaz. Ben seni gözden çıkarmasam, ne kul yaşar, ne devlet. Yürü, var yerine; yoksa, kötü karışıklık olur sonra..." diye bas bas bağırırsa da, kız yerinden kıpırdamaz.

"Kendi devletli, bakışı heybetli şah babam, karşıma öyle bir yiğit çıktı ki, bu diyarın yiğitlerine benzemez. Gücü, direnişi, hele aklı, hüneri kimseninkine benzemez. Yiğidin irisi, hem de güçlü dirisi. Sözü açık, anlatışı seçik. Beni ardına gizledi, ejderhayı öldürdü. Ben gelirken, sular kızıl kan akıyordu. Tanrı'nın izni ve bu yiğidin düzeni ile kurtuldum. İnanmazsanız gider pınar başında ejderhanın leşini bulursunuz." der. Padişahın bedenine can, eline ayağına taze kan yürüyüp sırtından korku yükü kalkar; hemen atına binip, peşinde adamlarıyla gider biraz uzaktan bakar ki alıcı kuşlar döner, leş kargaları gaklar. Hemen anlar ki, ejderhanın leşi oradadır. Gelir bakar ki ejderha, ortalığı harman yeri gibi didiklemiş, çark çevirmiş, can acısıyla yanı, yöreyi savurmuş; çalıyı, ağacı devirmiş de gebermiş yatar. Bu hayvanın leşinin yanına kimse yanaşamayıp biraz geriden bakarlar; çirkinliğine; iriliğine şaşarlar. Padi-

şah dönüp sarayına gelir. Pınar başındaki halk, oluktan su yerine kara kan aktığını görünce ejderhanın öldüğüne inanıp, testileri bir yana atarlar. Gün ortasında bayram kurup oynamaya, davul dövüp halay çekmeye başlarlar.

Padişah, kızını huzuruna çağırtıp:

"Gittim, gördüm. Çirkin mi çirkin, yedi başlı bir ejderha, hâlâ yattığı yerde yassılmış durur. Sen, bu ejderhayı öldüren yiğidi görsen tanır mısın kızım?" diye sorunca, kız:

"Evet şah babam, arkasında bir pençe nişanım vardır; ona bakar, tanırım..." der.

Padişah, hemen yer yer tellallar çağırtıp, sabah akşam, "Yediden yetmişe, kadın, erkek, yaşlı, çocuk; soy kişiden, kul kişiden, herkes sıra sıra dizilip alay köşkünün önünden geçecektir..." diye ilan eder, okuntu çıkarır.

Bunlar baş başa verip görüşüp, akıl danışadursunlar, biz gelelim küçük şehzâdeye. Pınar başından dönüp sessizce, kimseye görünmeden gelir, kocakarının evinde oturur. Kocakarı, sokaklarda avaz avaz bağıran tellalları duyup eve gelir.

"Aman oğlum, genç yiğidim, padişahın hem sıkı, hem de baskılı fermanı var; yedisinden yetmişine, kadınına erkeğine, çocuğundan yetmiş yaşa gelmişine herkes dizilip alay köşkünün önünden geçecekmiş. Ya, sen buralarda ne minder eskitir, pineklersin? Kalk yürü, sen de geç sarayın önünden" deyince, şehzâde kalkar gider, kalabalığa karışır; o alay köşkünün önüne geldiğinde, herkes geçmiş ve sıranın sonu gelmiştir. Sıranın en sonuna katılıp, o da yürür. Padişahın kızı, onun, sıranın en sonunda olduğunu görür. Kim olduğunu anlayıp, pencereden mendilini onun önüne atıverince, orda hazır bekleyen kullukçular koşup, bunu koltuklayıp, ayağını yerden keserler; doğruca saraya götü-

rüp padişahın huzuruna çıkarırlar. Padişah, bu oğlanı görünce, olan işleri onun genç yaşına yakıştırmayıp ağırdan alır; güvensiz bir sesle:

"Bu ejderhayı sen mi öldürdün?" diye sorunca, o da başını yukarı kaldırır.

"Evet padişahım, ben öldürdüm; bir ok atışta, bir kılıç vuruşta..." deyince bir köşede allar giyinmiş duran hanım sultan daha fazla dayanamaz:

"Doğrudur babacığım, beni ardına saklayan, yayını çekip bir ok atışta ejderhanın yedi başını şişleyen, bir kılıç vuruşuyla yedi başını düşüren, kara canını cehenneme yollayan yiğit budur." diyerek yerinden kalkar, onu elinden tutar, babasının önüne getirip arkasını çevirerek sırtındaki al kanlı parmak izlerine elini basar, damgasını gösterir. Padişahın bütün kuşkuları dağılıp alnının kırışığı, kaşlarının arası açılır, yüzü aydınlanır; yiğide dönüp:

"Şimdi tanıdık, bildik ki, cevheri sağdan, soyu beyden, ulu yollu bir kişi imişsin. Hizmetinin karşılığı ödenmez, dile benden ne dilersen oğlum. Gücümün yettiğini sana bağışlamak isterim..." deyince, o da:

"Sağlığınızı dilerim padişahım, bir şeyde gözüm yoktur." derse de, padişah:

"Sağlığım beni koca yaşıma getirdi; ama, sana bir yararı yoktur. Şah karşısına geldiğinde, yükünü yüceye yıkmak, tepeden aşırı bakmak olmaz. Ele güne, ile kula, köleye karşı dilemeli, bir şeyler almalısın. Töre böyledir, yıkıp geçmek olmaz. Dile bende, ne dilersen," diye üsteleyince, bu yiğit de:

"Padişahım, bana on gün süre verin düşüneyim; sonra gelir bir şey dilerim," der, izin alıp, döner kocakarının evine gelir.

Günlerden bir gün, bu oğlanın canı ziyade sıkılır, silâhlarını kuşanır, dağlara doğru yürür. Orası, burası, dağ deresi der dolanır; sıcaktan çokça bunalıp her yanını ter basar. Yorulunca, dalları göğe tırmanmış bir yüce ağacın koyu gölgesine gelir, yaslanır. Gençtir, yorulmuştur. Farkında olmaz, içi geçer; uyur gider. Meğerse bu yüce ağacın tepesinde Zümrüdüanka Kuşu'nun yuvası varmış. O sıra, vıcır vıcır öten yavruları analarının dönmesini beklermiş. Zümrüdüanka'nın yuvada olmayışını kollayarak her yıl bu zamanlar bir büyük yılan gelir, ağaca sarılır çıkar, yuvadaki yavruları yermiş. Yıllardır bu iş böyle sürer, gidermiş.

Şehzâde uykuda iken, bu yılan gizliden otları yatırarak hışır hışır kıvranarak gelip ağaca sarılarak yukarı çıkarken, yuvadaki yavrular bunun gelişini görünce, hepsi bir ağızdan "Cıyak, cıyak! Cak, cak!" bağırmaya, can alıcı sesler çıkarmaya başlayınca, şehzâde uykusundan uyanır. Hemen sıçrar ayağa kalkar. Uzun bir sarı yılanın ağaca sarılıp çıktığını, kuş yuvasına doğru topuz başını kaldırmış, çatal dilini çıkartıp tıslad ığını görür. Hemen yayını kurup okunu takar, gezleyip ilk atışta yılanı koca başından ağaca mıhlar; yılanın pis gövdesi ağaçtan çözülüp aşağı sarkar. Şehzâde yerine dönüp ağaca yaslanır, yarıda kalan uykusuna dalar gider. Aradan bir zaman geçer; gün batısından bir haşırtı duyulur; kanatlarının gölgesi güneşi örten bir kuş gelir; yaklaşır, uyuyan şehzâdeyi görür:

"Vay, imansız avcı, hele yavrularımı her yıl öldüren bu imiş! Bre ben seni sağ kor muyum?" diyerek, baş aşağı dikilip yıldırım hızı ile şehzâdenin üzerine inerken yuvadaki yavrular, analarına kuş diliyle seslenip:

"Bu yiğit suçsuzdur; aman ana ağaca bak, ağaca bak. Cak, cak, cak!" diye bağırdıklarında, Zümrüdüanka, he-

men dönüp ağaca bakar ki, sarı, ipiri, başından ağaca mıhlı bir yılan orada sarkar durur. O zaman, olanı biteni anlayıp sevinir; yüreğinde oğlana karşı bir sevgi doğar, onun yanına gelir. O sıra gün dönmüş, ağacın da gölgesi geçmiştir; yüzüne yakıcı güneş gelen yiğit, rahatsız olmasın diye bir kanadını açıp çadır gibi gerer, üstüne siper olur.

Bir süre daha uyuyan şehzâde uykusunu iyice alıp, uyanınca, ne görsün? Ortalık kararmış, sanki gece üstüne çökmüş:

"Aman geceye kaldım, bu dağlarda yabani hayvan olur..." der, yerinden sıçrar, kalkar bakar ki üzerinde bir çadır gerili. Kuş bunun telaşını görünce kanadını çeker; oğlan henüz gün batmadığını, karşısında bir koca kuşun dikilip kendisine baktığını görür. Kuşun gagası kartalınki gibidir; başı sorguçlu, pençeleri iri mahmuzlu, iri gözleri insan gözünü andırır; sırtının, kanatlarının tüyleri yanar döner yedi renk üstünedir. Kuyruğu uzun, büklüm büklümdür, oğlan bu kuşun bir benzerini görmemiştir; güzelliğine de, yüceliğine de hayran kalır. O durup seyrederken kuş dile gelir:

"Yavrularımı kurtardın, düşmanımı öldürdün; bir iyi, benzeri olmaz yiğitsin, dile benden ne dilersen..." deyince şehzâde bir zaman duralayıp:

"Ey kuşların şahı, yavrularının aşkına, yüceliğinin başı için beni dünya yüzüne çıkar; budur senden dileğim." deyince, Anka Kuşu bir zaman düşünüp:

"Dileğin can baş üstüne, ama istediğin iş zorcadır. Yavrularımı kurtardın, düşmanımı öldürdün. Hatırın büyüktür, yoluna canımı vermem gerekir. Davran şehzâdem, bu iş için hazırlık yapmalı. Yol azığı kırk koyun kesilip yüzülmeli, kırk tulum da şarap olmalı. Bunları getir, ben de seni dünya yüzüne çıkarmaya çalışırım. Yolda giderken ben

"Gak!" deyince et, "Guk!" deyince şarap yetiştirirsin; böylece dünya yüzüne erişiriz." deyince şehzâde, oradan hemen ayrılır, doğruca padişahın huzuruna gelir. Beyler töresince dokuz kere diz vurup, durup el bağlar.

"Günüm bitti, vakit yetti padişahım! Sizden kırk besili koyun, kırk tulum kızıl şarap isterim" deyince, padişah bu işe şaşar. Ama artık fazla üstelemeyip; "Bir gözü tok, gönlü gani yiğittir, soy kişidir, töreyi bozmak istemez." diye düşünür. Dileklerinin hemen hazırlanıp verilmesini buyurur.

Bu oğlan da kırk besili koyunu kestirip, yüzdürür; kırk tulum şarabı da bir arabaya yükleyip, ertesi sabah doğru Zümrüdüanka'nın olduğu yere gelir, bunları kuşun sırtına güzelce yerleştirir; kendi de geçer ortasına oturur. Kuş hemen havalanır, gide gide hızlanıp yükselmeye başlar.

Yolda giderken şehzâde rahatça oturduğu yerden, kuş "Gak!" dedikçe koyunlardan bir parça koparıp ağzına verir, "Guk!" dedikçe de tulumlardan tas tas şarap doldurur, uzatırdı. Kuş da hızını kesmez, dikine yukarı yükselir, çıkar. Bunlar böylece birkaç gün uçarlar; yavaş yavaş koyunlar biter, tulumlar boşalır; bir lokma et, bir damla şarap kalmaz. Bu oğlanı alır bir kara tasa. Çok geçmez, kuş "Gak!" der, uçar, uçar, oğlan et versin diye bekler; yine "Gak!" der, ama artık kanat çırpacak, dikine yükselecek gücü kalmaz, "Gak, gak!" diye bağırdıkça bu oğlan çırpınır, kuşun hızı kesilir, kanatlarını kıpırdatamaz olur. Oğlan hemen bıçağını çıkarıp kendi baldırından bir parça et keser; uzatır, kuşun ağzına verir. O da alır, tadından anlar ki, insan etidir. Yemeyip avurdunda saklar. Kuşa yeniden bir gayret gelir; yükselir, yükselir, sonunda kuyunun ağzına erişir, dünya yüzüne çıkarlar. Şehzâde yavaşça kuşun sırtından sıyrılır, yere oturuverir. Zümrüdüanka:

"İşte şehzâdem, üst dünyaya eriştik. Sen buralarda fazla oyalanma; yerine, yurduna git; ayağın çabuk, yolun açık olsun."

Şehzâde, baldırı kesik olduğundan yerinden kıpırdayamaz; bu halini kuşa bildirmek istemez:

"Sağ ol, yaşadıkça dert görmeyesin! Hele sen yavrularının yanına dön, ben de birazdan kalkar giderim. Tanrı senden razı gelsin." deyince, kuş buna:

"Soydan yiğit, yol, iz bilir, mert kişiymişsin. Erlik töresinden şaşmaz, savaştan kaçmaz, giriştiği işten dönmez birisin. Açlığa, yorgunluğa, acıya dayanıklısın; baldırını keser, bu işi benden saklar, yolunu bozmazsın. Tanrı alnını ak, tuttuğunu çok etsin. Yollarının düğümü çözülsün." diyerek avurduna sakladığı et parçalarını çıkarıp, şehzâdenin baldırına bastırır; etler hemen yapışıp kaynaşır. Anka kuşu, ermiş kuştur, erenler, evliyalar sırasındadır. Ulu yolcu duası bereketiyle, şehzâdenin bacağı iyileşir, eskisinden daha sağlam kaynaşır; şehzâde dikilip ayağa kalkar. Bu kuşla kucaklaşır, helalleşir; döner, yola girer.

Gide gide düz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş. Gece dememiş gündüz dememiş; yememiş, içmemiş, yalnız gitmiş. Günün birinde, vaktin erinde, memleketine erişip tenhadan dolaşıp doğruca bir kasap dükkânına girer. Hemen oradan bir deri alıp başına uygun bir takke yapar geçirir. Oradan çıkar, pazara koyun getirmiş bir çobanla, bir köşede elbiselerini değiştirir. Oradan doğruca saraya yürüyüp padişah babasının has bahçesinin arka kapısına yanaşır. İçeri girer. Güllerin bakımıyla uğraşan bahçıvanbaşının yanına gelir; yerden temenna eder, el kavuşturur, boynunu büker.

"Aman bahçıvanbaşı, garibim, kimsesizim, uzun yoldan geldim, yerim, yurdum yoktur; beni yanına yamak alır

mısın? Taş, ot ayıklar; toprak çapalar, öteberi taşırım." diye yalvarır. Bahçıvanbaşı:

"Bre, git şuradan Keloğlan, benim adama ihtiyacım yoktur, kel başın, murdar kılığınla çiçeklere ne de yakışırsın, var git işine." dediyse de, Keloğlan ayak basar, dil döker, şaklabanlık eder, yalvarır; sonunda bahçıvanbaşının dili dolaşır, boğazı kurur, aklı karışır:

"Hay, hay, bre aman! Bu Keloğlan'ın elinden kurtuluş yok mudur, Müslümanlar? Haydi, al şu küfeyi de, gübre taşı, şu evleklere dök bakalım; sana bundan uygun iş olmaz. Bre dertlerin yapışkanı!" demesiyle, o da hemen davranıp hamaratça işe girişir; kısa zamanda, işleriyle ve tuhaf, garip sözleriyle; durup durup garipçe boynunu büküşleriyle kendini sevdirir. Aradan birkaç gün geçer, bahçıvanbaşı bir demet gül toplayıp dışarı çıkarken bunu çağırır:

"Aman Keloğlan, ben biraz dışarı çıkıyorum. Bahçeyi boş bırakma; uyuşup bir köşede kalma; çiçeklere, fidanlara bir zarar gelmesin, gözünü dört aç!" deyip gider.

Bunun arkasından düzmece Keloğlan, kuyudaki kızın verdiği kılları hemen çıkartıp birbirine sürtünce, bir şimşek içinde bir duman yükselip, ortasından bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, kapkara bir fellah çıkar:

"Buyur şehzâdem, emret!" diye gürleyince, o da:

"Bir ateş kırmızısı elbise ile bir al at; takım, koşum, üstelik silâh da isterim..." deyince, zifiri fellah, yerden temenna edip:

"Ferman şehzâdemindir, hemen!" deyip yine bir duman içinde kaybolur.

Göz açıp kapayasıya ısmarladığı şeyleri getiren fellah, atın dizgininden tutar, bekler. Şehzâde, elbiseyi giyinip, silâhları kuşanıp, fellahın güç zaptettiği al ata binince sü-

rüp bahçenin içindeki evlek evlek, öbek öbek, bölük bölük dikilmiş ne kadar seçme çiçek varsa bir başından girer, bir başından çıkar ve hepsini kırar, geçirir. Has bahçeyi harman yerine, hayvan pazarına çevirir. Döner, fellahın yanına gelir, soyunur. Fellah getirdiklerini geri alır, yine bir duman içinde kaybolurken, o da gider gübreliğe oturur. İkindi üstü ustası gelir, bir de ne görsün? Has bahçe harman yerine dönmüş, evlekte, öbeklerde, ille orta göbeklerde, ne kadar çiçek varsa hepsi ezilip çiğnenmiş; göz alan ala renkli koca bahçe kara yer olmuş; Keloğlan da geçmiş bir köşeye oturmuş, boynunu bükmüş ağlar. Hemen sopanın irisini seçip, can başına sıçrayıp saldırır. Çocuk gibi bakıp büyüttüğü fidanlarına mı, seçme çiçeklerine mi; saksılarda, güneşten gölgeye, o köşeden bu köşeye taşıdığı taze fidelerine mi yansın? Göğsünü bir yalaz ateş kavurup başından dumanı tüterek Keloğlan'ın üzerine yürürken, sarayın penceresinden kızlar buna seslenir:

"Aman bahçıvanbaşı, şu garip, boynu bükük, dertli Keloğlan'a dokunma. Al atlı, al giyimli bir adam kopup geldi; bir hışımla buraları döndü çevirdi, bastı, çiğnedi; geçti, gitti. Aman bahçıvanbaşı hatırımız için şu âciz Keloğlan'ı incitme!" diye bağırırlar.

Bahçıvanbaşı çaresiz kalıp Keloğlan'ı bırakır; yeniden has bahçeyi ayıklamaya, düzeltmeye, yere yatmışları doğrultmaya, yeni fideler, fidanlar dikmeye girişir. Az zamanda çok çalışıp, bir o kadar hüner gösterip, has bahçeyi, azından çoğundan eski kılığına getirir.

Aradan bir zaman geçer, bahçıvanbaşı yine bir demet gül derleyip Keloğlan'a sıkıca öğüt verip gidince, bu oğlan yine eskisi gibi giyinir, kuşanır, al atına binip bahçenin altını üstüne getirdikten sonra, yine gübreliğin yanına ge-

çer oturur. İkindiüstü ustası gelir, bir de ne görsün? Has bahçenin hali ilkinden beter olmuş. Çiçekler kökünden sökülmüş, fidanların yaprakları bile dökülmüş. Gömgök bahçe, kara toprak olmuş çıkmış. Hemen oradan bir sırık çekip bu Keloğlan'ı dövmeye yürüyünce, saray penceresinden bu halleri seyreden kızlar ona seslenip:

"Aman bahçıvanbaşı, şu garip, boynu bükük, dertli Keloğlan'a dokunma. Al atlı, al giyimli bir adam koptu geldi, bir hışımla buraları döndü, çevirdi, bastı, çiğnedi; geçti, gitti. Aman bahçıvanbaşı, hatırımız için şu âciz Keloğlan'ı incitme!" diye bağrışırlar.

Bahçıvanbaşı çaresiz kalıp Keloğlan'ı bırakır; yeniden bahçeyi ayıklamaya, düzeltmeye girişir. Az zamanda çok çalışıp, bir o kadar hüner gösterip, has bahçeyi azından çoğundan eski haline getirir.

Bir ara bahçıvanbaşı yine bir gül demeti derleyip giyinip kuşanır, gidecek olur. Keloğlan'ı çağırıp sıkı sıkı, uzun uzun öğütler verir. O gider gitmez, bu oğlan hemen davranıp has bahçeyi o kadar harap eder ki, ezmek, çiğnemekle kalmaz; bir tek yeşil ot bile bırakmaz. Kıyı köşe dolanır; atının ayağının değmediği bir karış yer koymaz. Gün döner, ikindi üstü ustası gelir, bir de ne görsün? Has bahçenin hali eskisinden beterdir. Bu sefer ortalık çöle dönmüş, koca has bahçede köklenmedik, nallanmadık köşe bucak kalmamıştır. Kendini tutamayıp göğsünü bir yalaz ateş kavurup başından dumanları tüterek Keloğlan'ın üzerine yürür, artık kızların seslenmelerine, aracı olmalarına kulak vermez. Bu Keloğlan'ı sövmekle, dövmekle yetinmez, kaldırır sokağa atar.

Keloğlan, alır garip başını, döner, dolaşır, büyük çarşıda gözüne bir kuyumcu dükkânı kestirir. Gelir kapısına:

"Aman kuyumcubaşı! Kuyumcuların şahı! Garibim, yabancıyım, kimim, kimsem yoktur. Beni yanına çırak alır mısın?" diye sorunca, kuyumcu bunu baştan ayağa bir süzüp:

"Haydi oradan Keloğlan, kuyumculuk ince sanattır; seni yanıma alacağım da ne olacak?" deyince, Keloğlan da:

"Aman usta, canım usta, dükkân kapısı hak kapısı. Kapısı açık olur da bana bir iş bulunmaz mı? Ortalığı süpürürüm, ateşinizi yakarım; öteye beriye koşarım, gece yatar, bekçilik ederim; çarşı, pazar dolanır, öteberi alırım." diye yalvarır. Akıllı, uygun konuştukça kuyumcunun bu işe gittikçe aklı yatıp, boğaz tokluğuna onu yanına almaya yanaşır.

Kuyumcu ile düzmece Keloğlan bu hal üzere olsunlar; biz gelelim kuyudan çıkan üç güzelin saraydaki hallerine. Bunlar geldiklerinde düğün hazırlığına girişilmiş; giyim, kuşam, döşeme işlerine başlanmış ise de, bunlar bir türlü kesilene, dikilene razı gelmeyip, işleri öyle bir dağıtıp saçmışlar ki, sarayın bir bölüğü dikişçi, işlemci, örgücü kızlarla hallaçlar, yorgancılar, döşemeciler sabahtan akşamlara kadar kaynaşır, yine de bunların titizliklerinden, ince eleyip sık dokuyuşlarından, belli bir iş çıkaramazlarmış. Bu üç güzel gelir gider, burun kıvırır; gülüşür, bin kusur bulur; Hint'ten, Çin'den atlaslar, sırmalı kumaşlar ısmarlar, her gün top top kumaş doğratırlarmış. Böylece işleri haftalara sığdıramayıp aylara, oradan da yıllara doğru uzatmaya niyet etmişler. Ama iki büyük şehzâde, gide gide sabırları tükenip sinirlenmeye, bu kızların hallerinden kuşkulanmaya başlamışlar. Sonunda padişah babalarına çıkıp durumu sayıp dökmüşler; o da kesin sıkı emirler verip düğün kurulmasını, okuntu çıkarılmasını buyurmuş. İşte tam o sırada düzmece Keloğlan, has bahçeye musallat olur; şu

işleri değiştirip, has bahçede ettiği işleri bir köşeden seyrettiklerinden bir yolunu bulup, dünya yüzüne çıktığını anlayıp, düğün hazırlıklarını engeller, baltalar dururlarmış. Padişahın kesin emirlerini duyunca bu üç kız "Şimdi ne yapalım, ne edelim?" diye kafa kafaya verirler. Sonunda ilki:

"Bir altın gergefle bir altın iğne isterim. Bunlar kendiliğinden renk renk iplikle nakış işlemeli. Bu olmayınca evlenmem..." der.

İkincisi:

"Bir altın tepsi, üstünde bir altın tavuk, kırk tane de piliç, altın arpa gagalayıp dolaşmalı..." der.

Sonunda en güzeli:

"Bir altın tepsi, üstünde bir altın tazı isterim ki, bir altın tavşanı fır dolayı kovalamalı, bunlar gelmeyince düğüne başlamayız..." der.

Kızdır, nazdır, ne dilersek azdır deyip her biri diğerinden üstün, çetin bir hediye ister; sonra döner, odalarına kapanırlar. Soy kişi, şehzâde düğünüdür; sultan kızları hediye ile razı etmeyince düğün kurulmaz, töre budur. Padişah, hemen tellal çıkartıp bu kızların dileklerinin yapılmasını buyurur. Bunlara kırk gün izin verip kırk gün, bu hünerli eşyaların getirilmesini ister. Yoksa hepsini cellada verecektir.

Kuyumcuları, derin, koyu, üzüntülü bir düşünce kaplar; saray kapısından çarşıya kadar dalgın dalgın yürüyüp, ne edeceklerini, hangi kulpa yapışacaklarını bilemezler. Doluya koyup sığdıramazlar, boşa koyar dolduramazlar. Keloğlan'ın dükkânında toplanıp ölüp biçmeye, danışıp çekişmeye girişirler ki, can alıcı gayretlerinden, terler sırtlarından çıkıp burunlarından şıpır şıpır damlar. İçlerinden birisi, bu kadar yıl yaşamış, çıraklığı Hint'te bitirip Çin'de ustalık peştamalı kuşanmış olanlar bile, bu soydan sanat-

lı, hünerli şeyleri yapmak şöyle dursun, lafını bile ancak uzaktan duyabilmişlerdir.

Bunlar işlerin enini, boyunu inceden inceye ölçedursunlar Keloğlan bir yandan kahve, su, şerbet taşır, onlara hizmette bulunurken, bir yandan da bunları can kulağı ile dinlermiş. Bütün ustalar yazıp, çizip, işlerin çıkar bir yolunu bulamayıp, içlerinin yağları eriye eriye kalkıp gittiklerinde, Keloğlan:

"Aman usta, nedir bu telaşınız? Nedir bu ince hesabınız, üzüntünüz? Niye canınızı dara sokup ıkınır, sıkınırsınız!" deyince, bütün kuyumcuların kahyası olan ustası üzüntüden, sıkıntıdan, hele bu işlerin olmazlığından canı burnuna gelmiş, sonunda patlamış:

"Bre cahil, iş bilmez, halden anlamaz Keloğlan, çekil git ayağımın altından! Biz burada can alıp can veriyoruz; elimizden bir kaza çıkmasın! Aman bir belaya çattım ki, benzerini ömrümde görmüş değilim; düşünmek ne söz, çatlasam boştur! Hay, hay, sıkıldım aman!" diye haykırınca, Keloğlan, biraz daha yanaşıp:

"Aman ustam, şah ustam, derdini demeyen dermanını bulamaz. Danışmadan, soruşmadan yol, iz bulunmaz. Bilgi de, hüner de nerede gizli, kimde saklı bir zaman belli olmaz. Karıncadan akıl alacak, uçan kuştan tedbir soracaksın. Bir ak sakallı koca, loncabaşı yüce ustasın, hor görme, ezip geçme bu Tanrı'nın Keloğlan derdmendini de, gel dök derdini..." deyince, ustası da bir zaman sakalını sıvazlayıp bunun hikmetli, ibretli, derin sözlerini düşünür, uygun bulur; derin ahlı, oflu soluklar alıp:

"İyi dedin, hikmet söyledin ama Keloğlan, senin dediğin yola gitmek için ömürle sabır lazım. Hem de celladın satırı, ensemizde olmaması gerek. Padişahın oğulları, üçü de

fettan, akılda da birbirinden üstün, şeytana yol gösterecek soydan kızlar bulmuşlar. Birisi kendi kendine işleyen altın gergef, birisi bir altın tepsi üzerine kırk piliçli altın tavuk, öteki de tavşan kovalayan altından bir tazı istiyor. Bunların hepsi de canlı, hem de som altından dökme, oyma, renkli taşla işlenmiş olacak. İğne, kendi kendine nakış yapacak, tavuk gaklayacak, arpa gagalayacak; tazı durmadan tavşan ardından koşacak. Aman Keloğlan hepimizin dili tutuldu, tedbiri şaştı. Padişah gürül gürül gürledi, hepimizi horladı. Kırk gün vakit verdi, kuşça canımızı kara celladın satırına bağladı. Düşündük, taşındık, sorduk, soruşturduk. Gezenlerden, duyanlardan, kitaplarda okuyanlardan, ustalardan söylentili, bunlara benzer şeyleri işitenler var; ama, görenler, hele hünerini, sanatını bilenler yok içimizde. Kuyumcuların loncabaşısıyım, hepsi de eteğime, 'Aman usta, bir yol bize!' diye yapıştılar. Of, of, sıkıldım, nedir şu başımıza gelen dolaşık, çapraşık, bulaşık işler Tanrım!" diye derdini dökünce, Keloğlan kafasını kaşıyıp inceden bir gülüp:

"Aman usta, ustaların şahı, loncamızın başı! Ben de el yetmeyecek, hüner ulaşmayacak, başa çıkılmayacak işler sanmıştım da, içimi bir damar sızı kaplamıştı. Sen hiç üzülme, hele kasavet yükünü gönlünden at. Bana pazardan bir kantar fındıkla bir kantar üzüm, iyisinden kırk okka mum alır gelirsin. Gerisine karışma, kimseye de söz götürme. Artık evinde ibadetle mi meşgul olursun, yoksa çalar oynar mısın, o senin bileceğin iştir. Ben kırk güne kalmaz, istediklerini yapar, çatar, yetiştiririm. Hele sakalı akça, yüreği pakça, yeri yüce, yaşı koca ustam, var sefana bak..." deyince ustasını bir gülme alır, kasıklarını tutarak yerinden hay hayla kalkar:

"Hele şu Keloğlan'a, aman şu Keloğlan'a bakın! Ölüyü güldürür, laflar dizer, çatar ki katili ipten alır. Bunun hüne-

ri laf sıralamak, temsil düzmek canım. Belli ki, işin bir ince zanaat mertebesine ulaştırmış bir şaklaban külhanidir. Hay hay! Şu akşam vaktinde dertli gönlümü şenlendirdin; başımdaki kara sızıyı da hafiflettin. Bu köftehorun canı fındık, üzüm istemiş. Biz ne etsek yakamızı ölümden kurtaramayacağız; bari şu kel garibin gönlünü hoş edelim. Başım, gözüm sadakası olsun, alıp da vereyim hele." der ve onun istediklerini çarşıdan alır, bir hamala verir, dükkâna gönderir.

Keloğlan geceleri, kapıları kepenkleri sıkıca kapatır, tırkazlar, mumlar yakar, kırk gün kırk gece, oturur fındık kırar, üzüm ayıklar. Sefa ile yiyip türkü, kayabaşı söyler. Sonunda kırkıncı gece kuyudaki kızın verdiği kılları göğsünden çıkarır; bunları birbirine vurunca, aysız, ışıksız geceden örnek bir kuzgunî fellah gelir:

"Buyur şehzâdem, ne dilersin?" diye yerden selâm alıp, el pençe divan durunca, Keloğlan kılıklı şehzâde:

"Tez gidesin, kuyudaki mağarada saklı altın gergef, altın tavuk, altın tavşanla tazıyı alıp bir yere çarpmadan, bir yerini sakatlamadan getiresin." deyince bu zifiri fellah, aniden kaybolur; daha Keloğlan bir ağız fındık, üzüm yiyip bitirmeden döner gelir. İstenen şeyleri getirir ki, görülmeye layık; insan eli değmemiş, sanatlı, hünerli bir sihir işidir. Keloğlan bunları kaldırıp dolaba saklar, mumu söndürür, yatar. Kırk birinci günün sabahı dükkânı erkence açar ki, başta loncabaşı ustası, ardında öteki kuyumcular, alacaklarını, borçlarını kapatmışlar, kölelerini azat edip, küskün olduklarıyla barışmışlar, miraslarını gereğince bölüştürüp gerekli hazırlıklarını bitirmişler, mezarlarını bile kazdırmışlar. Hepsinin gözleri fincan gibi şiş, kirpikli gözlerine uyku girmemiş, ezgin, bezgin yıkılarak geliyorlar. Hepsi dükkâna girer, birer köşeye ilişirler; saraydan gele-

cek kullukçuları beklerler. Birden ustasının aklına, Keloğlan'ın sözleri gelir, şöyle bir sorayım der:

"Eee, Keloğlan! Kırk gün doldu. Neredeyse kullukçular kapıya dayanacak. Senin bir sözün vardı. Hani fındıkla, üzümle, şu sanatlı şeyleri yapıp çatacaktın. Biz büyük yolculuğun hazırlıklarını yaptık. Hele sen ne yaptın, bir söyle bakalım?" deyince, Keloğlan umursamadan:

"İşi çok büyütmüşsünüz, üstüne fazla düşmüşsünüz ağam, istedikleriniz bir tamam hazırdır. Hepsi de dolapta duruyor..." deyince ustası fırlayıp dolabı açar bakar ki, doğrudur. Hepsi pırıl pırıl, önünde duruyor. Bunları incitmeden çıkarıp tezgâhın üstüne koyarlar; başına toplanır, hünerlerine, işçiliğine, hele el değmemiş gibi güzelliklerine şaşar, parmak ısırırlar. Hepsi gelir, Keloğlan'ın önce eline sarılırlar, sonra boynuna:

"Aman Keloğlan usta, bizi hem ölümden kurtardın, hem de ustalığına hayran bıraktın. Böylesi, bir yerde görülmüş, duyulmuş şey değildir. Tanrı senden razı olsun, bunların karşılığını ödemek mümkün değil; dükkânlarımız, malımız, mülkümüz hep senindir." deyip bunları kaptıkları gibi doğru saraya koşturup huzura çıkarırlar; yer öpüp tahtın önüne bırakırlar. Çağrılan kızlar bunları görünce, şehzâdenin yeryüzüne çıktığını, hem de bu şehirde olduğunu iyice anlar, inanırlar; Tanrı'ya şükrederler.

Bunlar sarayda bu hal üzere olsunlar, biz gelelim düzmece Keloğlan'a. Ustası sarayda, cepleri çil altınların ağırlından sarkmış, etekleri zil çalarak, şevkinden şıkır şıkır oynayarak, göbek hoplatarak gelince Keloğlan hemen onun karşısına çıkar:

"Ey usta! Ustaların şahı! Sakalı akça, yüreği pakça, yeri yüce, yaşı koca ustam. Artık benim günüm doldu, se-

nin de işin hayırlı bir sona erdi. Bana izin ver de yoluma gideyim" dediğinde, ustası razı gelmeyip dükkânı, tezgâhı ona bırakmayı, üstelik kızını da ona vermeyi teklif ederse de, Keloğlan çakılır, "İlle de gitmeliyim," diye ayak direr, başka söz dinlemez. Sonunda ustasının rızasını alır, elini öper; ne para, ne hediye, hiçbir şey kabul etmeden ayrılır, yürür.

Keloğlan, oradan kalkıp çarşı yoluna çıkar, aşağı yukarı dolanıp bir terzi dükkânını gözüne kestirir:

"Terzibaşı, terziler başı! İşin üresin, ipliğin kopmasın; top top kumaşlardan kat kat elbiseler kesesin de, artsın eksilmesin. Sabahtan akşama kadar için sıkılmasın, daralmasın. Garibim, yabancıyım, beni yanına, boğaz tokluğuna çırak alır mısın?" deyince, bu sözler, tatlı diller, uygun laflar terzibaşının hoşuna gider:

"Benim çıraklık işim yoktur. Dükkânım, işim küçüktür. Ama sen bir hoş şaklaban, köftehor, ağzı laf yapar gülünçlü bir oğlansın. Bir işe, hizmete yaramazsın; ancak su taşır, ortalık temizlersin." deyince, bu da geçer bir köşeye oturur.

Keloğlan terzi yanında oturadursun, biz gelelim saraydaki kızlara. Padişah kızları yeniden çağırtır:

"Hanım sultanlar, istediklerinizi bir tamam yapıldı; artık düğün dernek kurmanın zamanı geldi; başkaca bir dileğiniz var mıdır?" diye sorunca, kızlar cevaplarını çoktan hazırlamışlar:

"Yapılan elbiselerin ne dikişini, ne de kumaşını beğendik. Birer kat elbise isteriz ki, makas vurup kesilmemiş, iğne batıp dikilmemiş olacak, hem de fındık kabuğuna sığacak. Bunlar üç takım dikilip gelsin, hemen davullar dövülsün, düğünler kurulsun..." deyince, padişah çaresiz ka-

bul edip gün ortasında, tellal çıkartır, şehirdeki terzileri çağırtır. Soy kişi, şehzâde düğünüdür, sultan kızları hediye ile razı etmeyince düğün kurulmaz, töre budur. Bu kızların dediklerini anlatır; kırk gün vakit verir, kırk birinci gün elbiseler getirilmezse padişah hepsini cellada verecektir.

Bunları derin, hem de koyu bir düşünce kaplayıp, padişahın huzurunda büküldükleri gibi beli bükük, iki kat kalır, ezginliklerinden bellerini, doğrultacak güçleri olmaz. Saray kapısından çarşıya kadar yürüyüp ne edeceklerini, hangi kulpa yapışacaklarını bilemezler. Kumaşların en incesinden biçerler, fındık kabuğuna sığdırmaya çabalarlar, ama bu su kabağına bile sığdırılmaz diye düşünürler. Gide gide Keloğlan'ın ustasının dükkânına gelir, toplanır, kafa kafaya verirler. Ölçüp biçmeye, duyulmamış, görülmemiş kumaş adlarını danışıp çekişmeye girişirler ki, can alıcı gayretlerinden, terler sırtlarından çıkıp burunlarından şıp şıp damlar. Bu kadar yıl yaşamıştan tut, çıraklığını Hint'te bitirip Çin'de ustalık peştamalı kuşanmış, gün yaşamış, diyar gezmişlere kadar hiç kimse fındık kabuğuna sığar bir elbisenin lafını duymuş değildir. "Hadi su kabına sığdıralım, bu mümkündür, olur iştir; ama fındık kabuğuna sığdırmak olmaz." diye dizlerini döverler, "Aman, yardım et, ey terzilerin piri!" diye çığrışırlar. Bunlar, işlerin enini, boyunu, biçimini ölçedursunlar, Keloğlan da bir yandan kahve, su, şerbet taşır, onların hizmetlerinde bulunurken, bir yandan da bunları can kulağı ile dinlermiş. Bütün ustalar konuşa görüşe işlerin bir çıkar yolunu bulamayıp, içlerinin yağları eriye eriye kalkıp gittiklerinde Keloğlan "Aman usta, nedir bu telaşınız, ince hesabınız, üzüntünüz? Niye canınızı dara sokup, ıkınır, sıkınırsınız?" deyince, terzilerin kâhyası olan ustası da üzüntüden, sıkıntıdan,

hele bu işlerin olmazlığından canı burnuna gelmiş, sonunda patlar:

"Bre cahil, iş bilmez, halden anlamaz Keloğlan! Çekil git ayağımın altından! Biz can alıp can veriyoruz! Elimden bir kaza çıkmasın! Aman bir belaya çattım ki, benzerini ömrümde görmüş değilim; düşünmek ne söz, çatlasam boştur. Hay, hay sıkıldım aman!" diye haykırınca, Keloğlan biraz daha yanaşıp:

"Aman ustam, şah ustam! Derdini demeyen derman bulamaz. Danışmadan, soruşturmadan yol, iz bulunmaz. Bilgi de, hüner de, nerede gizli, kimde saklı, bir zaman belli olmaz. Karıncadan akıl alacak, uçan kuştan tedbir soracaksın; bir ak sakallı koca, loncabaşı, yüce ustasın; hor görme, ezip geçme, şu Tanrı'nın Keloğlan derdmendini de, dök derdini..." deyince ustası da, bir zaman akça sakalını sıvazlayıp bunun hikmetli, ibretli, derin sözlerini düşünür; uygun bulur, derinden ahlı, oflu soluklar alır:

"İyi dedin, hikmet söyledin ama Keloğlan, senin dediğin yolda adımlamak için ömürle sabır lazım. Hem de celladın satırı ensemizde olmaması gerek. Padişahın oğulları, üçü de fettan, hem de akılda birbirinden üstün, şeytana yol öğretecek soydan kızlar bulmuşlar. Düğün, dernek kurulması için olmadık şart koşuyor. Padişah da bunları, yoluna uygun razı etmek için bizi sıkıştırıyor. Şimdi de bir elbise ki, fındık kabuğuna sığacakmış. Bunlardan üç takım dikilip gelince, düğün dernek kurulacakmış. Kırk gün vakit verdiler. Kırk birinci gün ya elbiseler ya da terzi esnafının kelleleri... Kuşça canımız kara celladın satırına bağlandı. Düşündük, taşındık, sorduk, danıştık, gezip görenlerden, kitaplarda okuyanlardan haber sorduk; ustalardan böyle bir şey duyanlar var ama bilip yapacaklar yok aramızda.

Terzilerin loncabaşısıyım, hepsi de eteğime 'Aman usta, bir yol bize!' diye yapıştılar. Of, of sıkıldım! Nedir şu başımıza gelen dolaşık, çapraşık, bulaşık işler, yardım et Tanrım!" diye içini bir tamam dökünce, bu Keloğlan, kafasını kaşıyıp inceden bir gülüp:

"Aman usta! Ustaların şahı, loncamızın başı! Bende el yetmeyecek, hüner ulaşmayacak, başa çıkmayacak bir iş sanmıştım da içimi bir ince damar sızı kaplamıştı. Sen hiç üzülme, hele kasavet yükünü gönlünden at. Sen bana pazardan bir kantar fındıkla bir kantar üzüm, iyisinden kırk okka da mum alır, gelirsin. Gerisine karışma, kimseye de söz götürme. Artık evinde ibadetle mi meşgul olursun; çalar, oynar mısın o senin bileceğin iştir. Ben kırk güne varmaz istediklerini yapar, çatar, yetiştiririm. Hele sakalı akça, yüreği pakça, yeri yüce, yaşı koca ustam, var sefana bak!" deyince ustasını bir gülme alır, kasıklarını tutarak yerinden hay hayla kalkar:

"Hele şu Keloğlan'a, aman şu Keloğlan'a bakın! Ölüyü güldürür, laflar dizer, çatar ki katili ipten alır. Bunun hüneri laf sıralamak, temsil düzmek canım. Belli ki, işin bir ince zanaat mertebesine ulaştırmış bir şaklaban külhanidir. Hay hay! Şu akşam vaktinde dertli gönlümü şenlendirdin; başımdaki kara sızıyı da hafiflettin. Bu köftehorun canı fındık, üzüm istemiş. Biz ne etsek yakamızı ölümden kurtaramayacağız; bari şu kel garibin gönlünü hoş edelim. Başım, gözüm sadakası olsun, alıp da vereyim hele..." der ve onun istediklerini çarşıdan alır, bir hamala verir, dükkâna gönderir.

Keloğlan geceleri, kapıları kepenkleri sıkıca kapatır, tırkazlar, mumlar yakar, kırk gün kırk gece, oturur fındık kırar, üzüm ayıklar. Sefa ile yiyip türkü, kayabaşı söyler. So-

nunda kırkıncı geceyi kuyudaki kızın verdiği kılları göğsünden çıkarır; bunları birbirine vurunca, aysız, ışıksız geceden örnek bir kuzgunî fellah gelir:

"Buyur şehzâdem, ne dilersin?" diye yerden selâm alıp, el pençe divan durunca, Keloğlan kılıklı şehzâde:

"Tez gidesin, kuyudaki mağarada dolapta saklı, fındık kabuğu içinde üç elbise vardır, alıp gelesin" deyince bu zifirî fellah, aniden kaybolur; daha Keloğlan bir ağız fındık, üzüm yiyip bitirmeden döner gelir. İstenen şeyleri getirir ki, görülmeye layık; insan eli değmemiş, sanatlı, hünerli bir sihir işidir. Keloğlan bunları kaldırıp dolaba saklar, mumu söndürür, yatar. Kırk birinci günün sabahı dükkânı erkence açar ki, başta loncabaşı ustası, ardında öteki terziler dünya işlerini kapamışlar gerekli hazırlıkları bitirmişler, mezarlarını bile kazdırmışlar. Hepsinin gözleri fincan gibi şiş, kirpikli gözlerine uyku girmemiş, belleri iki kat yıkılarak geliyorlar. Hepsi dükkâna girer, birer köşeye ilişirler; saraydan gelecek kullukçuları beklerler. Birden ustasının aklına, Keloğlan'ın sözleri gelir, şöyle bir sorayım der:

"Eee, Keloğlan! Kırk gün doldu. Neredeyse kullukçular kapıya dayanacak. Senin bir sözün vardı. Hani fındıkla, üzümle, şu sanatlı şeyleri yapıp çatacaktın. Biz büyük yolculuğun hazırlıklarını yaptık. Hele sen ne yaptın, bir söyle bakalım?" deyince, Keloğlan umursamadan:

"İşleri çok büyütmüşsünüz, üstüne fazla düşmüşsünüz ağam, istediklerinizin bir tamam hazırdır. Hepsi de dolaptadır" deyince ustası fırlayıp dolabı açar bakar ki, doğrudur. Fındık kabuğu içinde üç elbise, karşısında duruyor. Bunları çıkarıp tezgâhın üzerine koyar, başına toplanırlar, kabuklarından çıkarıp kumaşına, biçkisine, dikişine uzun uzun bakarlar; biçimine, işçiliğine, hele kumaşının inceliği-

ne, el değmemişçe güzelliğine hayran alır, parmak ısırırlar. Keloğlan'ın önce eline, sonra boynuna sarılıp:

"Aman Keloğlan usta, bizi ölümden kurtardın, hem de ustalığına hayran bıraktın. Böylesi görülmüş, duyulmuş şey değildir. Tanrı senden razı olsun, bunların karşılığını ödemek mümkün değil; dükkânlarımız, mallarımız sana feda olsun..." deyip fındık kabuklarını kaptıkları gibi, etekleri havada uçuşarak saraya koşturup doğru huzura çıkarlar; yer öpüp tahtın önüne bırakırlar. Padişah hemen üç kızı çağırtır; fındık kabuğu içine sığdırılmış elbiselerini verip hemen düğün dernek kurulmasını ferman eder. Zaten aylardan beri her şey hazırmış; uzak diyarlardan, yedi bucak, dört köşeden konuklar gelmişler, "Ya sabur!" çekip düğün beklerlermiş. Gün ortasında davullar dövülüp tellallar bağırtılır; kadın, erkek, yaşlı, genç, herkes meydanlara dökülüp düğün yerine getirilir. Sarayın karşısındaki büyük meydanda çepeçevre, allı, yeşilli çadırlar kurulup herkes sırasına göre bunlara konuk edilir. Sıra sıra kazanlarda et, pilav, zerde pişirilir, tepeleme yığılır; geleni, geçeni, dileyeni, dilemeyeni çevirir, yedirirler; üstelik çil çil altınları diş kirası dağıtırlar. Halk, meydanın üç yanını çevirmiş; meydanın bir yanında da beyler, paşalar, soy kişiler, ileri gelenler çadırların önüne serilmiş halıların üstüne lök gibi bağdaş kurmuş, çubuk tüttürüp, cirit oyunlarının, at yarışlarının, güreşlerin başlamasını beklermiş. O zamanın en ünlü beyzâdeleri düğün meydanlarında binicilikleri gösterir, cirit oynarlarmış. İlk gün, büyük şehzâde karalar giyinip, kara yağız atına binip meydanın bir ucundan çıkar; yavaşça mahmuz dokundurur, dizgin kasar, bacaklarını sıkar, atını har har harlatır; sonra, meydanda şöyle bir çark çevirir, par par parlatır. Bütün halk dalga dalga

alkış tutar; şamata gök kubbede "Çın çın!" öter. Koca terzi, Keloğlan'a:

"Haydi oğlum, bugün büyük dernek var, çifte düğün davulları dövülüyor ne zamandan beri. Gidelim, bir cirit oyunu seyredelim. Padişahın oğlu usta binicidir. Yolunca, yordamınca cirit oynar..." derse de, Keloğlan:

"Aman usta, ben dükkânda kalayım, ne kadar hünerli olsam, eninde sonunda ben bir Keloğlan'ım. Kalabalıkta başıma bir değnek vururlar diye korkarım." der, başka laf demez; ayak direr, yerinden oynamaz.

Ustası çıkıp gidince, kapıları, kepenkleri sağlamca kapatıp, tırkazlar; kuyudaki kızın verdiği kılları göğsünden çıkarır, bunları birbirine vurunca, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, geceden siyah, zifirden kara bir fellah dikilip, yerden selâmlayıp, el pençe divan durur:

"Buyur şehzâdem!" der, gülerler. Düzmece Keloğlan da:

"Kapının önüne bir al at, sırmalı kumaştan bir koşum, bir takım al elbise, bir düzine de sağlam cirit değneği isterim..." der demez, fellah göz açıp kapayasıya, silinip, bir solukta kapının önüne bir şakırtı ile döner gelir; atı bağlar, içeri girer, elbiseleri teslim eder. Keloğlan başından pöstekiyi çıkarıp bir güzel yıkanır, elbiseleri giyer. Değnekleri atın terkisine sokup, bir çiftini de sağ çizmesinin koncuna sıkıştırır, atına biner. Bir mahmuz değdirir, uçar gibi gider, büyük şehzâde çark edip kendi bölüğünün başına geçmişken, bu da meydanın bir ucundan girip yel gibi eser, yıldırım gibi harlayıp alev gibi bir kızıl kuşak çizerek meydanı dolanır; döner gelir, geçer karşısındaki bölüğün başında durur. İki bölük sıradan ayrılıp meydana yayılır, birbirlerinin ardına düşerler, meydan karışır, sopalar havada vız vız uçuşup naralar, kişnemeler, nal şakırtıları, feryatlar arasın-

da al giyimli, al atlı binici, kara giyimli, kara yağız atlı ağasının ardına at boşaltır; sağına getirtip, birbiri peşinden üç cirit sallar, onu kolundan ağırca yaralar, atından düşürür, yere serer. Atının dizginini çekmeden, yanından hışım gibi geçer, halkın üstünden atlayıp bir toz bulutunun ardından gözden kaybolur. Hemen dükkâna gelip soyunur, atla takımları fellaha teslim eder, gönderir. Kendi dükkânın kepenklerini açar; eline bir dikiş alır, türkü çağırıp iğne kakalamaya girişir.

Az sonra ustası kan, ter, toz toprak içinde, etekleri uçarak gelir:

"Aman Keloğlan, gelmeyip de ne iyi ettin. Ortalık karıştı. Korkusundan telaşından millet birbirini ezdi, çiğnedi; ölenler oldu. Hepimiz kaçıştık. Bir al atlı, al giyimli, genç yiğit meydana girip, göz açıp kapayasıya büyük şehzâdenin peşinden ılgar edip üç değnek vurmasıyla onu yere yıktı, devirdi. O yaralanmış baygın yatarken, bu al atlı yiğit, atını harlatıp hışım gibi üstümüzden aştı, kayboldu."

Keloğlan da durup, ustasını dinleyip:

"Aman usta, Tanrı korumuş, bilmişim de gitmemişim, yoksa kel başım, hem leşim ortalarda kalırdı" deyip susar, işiyle meşgul olur.

Düğünün ikinci günü gelir. Sabahleyin ustası yine ayaklanır:

"Yürü Keloğlan, dükkânı kapayıp düğüne gidelim, hem yer içeriz, hem de cirit seyrederiz. Bu gün ortanca şehzâde atlanıp meydana çıkacak, bakalım neler olacak?" derse de, Keloğlan yine istemeyip dükkânda kalır.

Ustası gidince kılları çıkarıp birbirine vurur, geceden örnek kara fellah yetişip bu seferinde istediği kır atla sırmalı koşumları, sarı elbiseyi bir solukta alıp döner, kapı önüne

gelir. Atı bağlar, elbiseleri teslim eder. Keloğlan, başından pöstekiyi çıkarır, bir güzel yıkanır, sarı elbiseleri giyer; değneklerini terkisine sokup, bir çiftini sağ çizmesinin koncuna sıkıştırır. Atına biner, bir mahmuz değdirince uçar gibi gider; ortanca şehzâde çark edip kendi bölüğünün başına geçmişken, bu da meydanın bir ucundan girip yel gibi eser, yıldırım gibi harlayıp dolanır, döner karşısındaki bölüğün başına geçer durur. İki bölük sıradan ayrılıp meydana yayılır, birbirlerinin ardına düşerler, ortalık karışır; sopalar havada vız vız uçuşup naralar, kişnemeler, nal şakırtıları, feryatlar arasında sarı giyimli, kır atlı binici, beyaz atlı, beyaz giyimli ortanca ağısının ardına düşer, bir zaman kollayıp birbiri peşine üç cirit sallar; onu bacağından yaralayıp atından yere düşürür. Yanından hışım gibi geçer; halkın üstünden atlar, bir toz bulutunun ardında gözden kaybolur. Hemen dükkâna gelir soyunur, atla takımları fellaha teslim eder, gönderir. Kendi de dükkânın kepenklerini açar, eline bir dikiş alır, türkü çağırıp iğne kakalamaya girişir.

Az sonra ustası kan ter, toz toprak içinde etekleri uçarak gelir; olup bitenleri anlatınca, Keloğlan bugün de gitmediğine şükreder, oturur.

Düğünün üçüncü gününün sabahı ustası yine ayaklanır. Cirit meydanına gidince Keloğlan kılları birbirine vurup, zifiri fellah geldiğinde, bir beyaz at, takım, koşum, yeşil giyim ister. Fellah bunları bir solukta alıp gelince, Keloğlan hemen giyinip meydana yetişir, büyük vezirin oğlu bölük başına geçip dururken meydanın bir ucundan girer, bir ak bulut gibi çark çevirip gelir karşı bölüğün başına geçer. İki bölük sıradan ayrılıp birbirlerinin peşlerine düşerler. Meydan karışır, sopalar havada vız vız uçmaya başlar. Naralar, kişnemeler, nal şakırtıları, feryatlar, arasından, ye-

şil giyimli, beyaz atlı yiğit, vezir oğlunun ardından yetişir; sağdan, soldan bir açığını kollayıp ona doğru bir cirit salar ki, sırtından girip yüreğinden geçer, göğsünden çıkar. Bu sefer kaçmayıp dizgin çeker, tırıs koşturup meydanı döner. Kullukçular yetişip başına üşüşürler; atından aşağı alıp ayağını yerden keser, doğru padişahın huzuruna götürürler. Padişah üç gündür gazabından başının dumanı tüter, solur dururmuş. Düğün meydanını altüst eden, bunca itibarlı konuğun, halkın karşısında, oğullarını yere çalıp şanına helal getiren, adını yere geçiren bu herifin, hemen oracıkta, başının vurulmasını ferman ederek, yüreğini ancak soğutur padişah. Bu oğlanı, padişahın önünde yere bastırdıkları, cellat da kolunu sıvadığı sırada oğlan:

"Devletli padişahım, şu iki kardeşim ipimi kesip beni kuyuya düşürdüler; Tanrı yardım etti, nice engellerden kurtuldum, ölmedim, bu günlere eriştim. İsteseydim, atımı mahmuzlar, uçar giderdim. Huzuruna çıkmak, bu işlerin düğümünü çözmek istediğim için ağırdan aldım. Kardeşlerim beni öldüremediler; şimdi sen mi beni cellat elinde helak edeceksin? Hele bir yüzüme bakın beyler, paşalar, ben padişahın küçük oğlu değil miyim?" diye bağırıp sırtındaki nişanı gösterince, padişah, şöyle bir yerinden doğrulur, bakar ki, küçük oğludur; biraz gelişmiş, büyümüş, yüzü güneşten yanmış, ama yine de tanınmayacak gibi değildir.

"Vay oğlum, genç yiğidim, seni ölümlerden kurtarıp kavuşturan Tanrı'ya şükürler olsun" deyip oğlunun boynuna sarılır, sevinç gözyaşları döker. Bir zaman böyle sarılıp, koklaşıp, hasretliklerini dindirdikten sonra padişah:

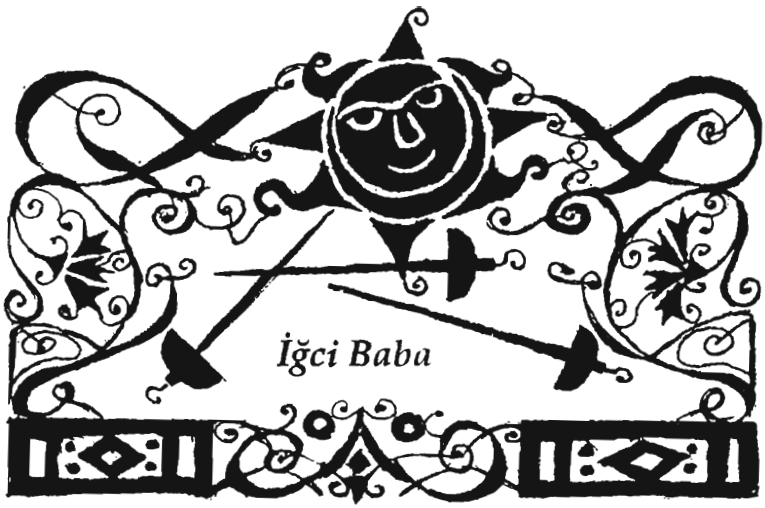
"Ey oğlum, şimdi bu işleri nasıl yapalım? Şu zalim kardeşlerini cellada mı verelim, sürgün mü edelim?" deyince, oğlu:

"Bunlar töreyi aştılar, kötü yola düştüler; beyliğe yakışmaz işlere bulaştılar; ama öz kardeşlerimdir, onlara kıyamam. Büyük kızı büyük ağama, ortanca kızı da ortanca ağama verin, küçük kız benim nişanlımdır, ta kuyunun içinden... Düğün dernek bozulmasın; konuk hakkı, kul payı sürsün, yürüsün. Sonunda bu kardeşlerime birer konak, yeterince toprak bağışlayın; onları bir süreliğine sürgüne göndermek, sonra da yolunca iş etmek uygun düşer. Ferman padişahımındır." deyip keser.

Padişah oğlunun bütün dediklerini uygun bulur; el çırpar, emirler verir. Düğün davullar yeniden vurulur; at yarışları, pehlivan güreşleri, çengiler, çalgılar, beyleri, halkı eğlemeye girişirler ki, herkes az vakitte olanı biteni, gelip geçeni unutur, yiyip içmeye, zıplamaya halay çekmeye başlar. İki şehzâdeye gelince, bunlar da, bu badireden ucuz, hem de kârlıca kurtulduklarına sevinip kısmetlerine gönül hoşluğu ile razı olurlar. Bu düğün kırk gün kırk gece sürüp, herkes ölesiye yiyip, içer; aşa da, eğlenceye de doyarlar. Kırk birinci gün herkes ata biner; göçünü çeker, yerine, yurduna döner. Küçük şehzâde küçük kızı alıp saraya dönerken, iki kardeşi de gelinlerini alıp konaklarına yollanırlar.

Kötü başladı, dolambaçlı yerlerden geçti, acıklı yollara düştü, sapalarda eğleştiyse de, şu ölümlü dar dünyada her iş dönüp dolaşıp düğümüne bağlandı.

Onlar ermiş muratlarına, darısı bizim başımıza.

Bir varmış bir yokmuş. Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Evvel zaman içinde, bir şehrin kenar mahallesinde, küçük bir evde, kimsesi olmayan üç kız kardeş yaşarmış. Dokurlar, örerler, biçerler, dikerler; elişleri ve nakış yaparlarmış. Gezgin satıcılar gelir, onların yaptıklarını kapıdan satın alır, bu üç kardeş böylece el emekleriyle geçinir giderlermiş.

Günlerden bir gün, İğci Baba adlı bir iğ satıcısı, arkasında bir zembil, sokaktan geçerken:

"Pamuk eğirmek için iğler satarım!" diye bağırır. Tam bu üç kız kardeşin evi önünden geçerken, kızlar camı vurup bu ihtiyarı kapıya çağırırlar:

"İğci Baba, indir bakalım şu zembilini, görelim güzel iğlerin var mı?" diye sorduklarında, bu ihtiyarda sırtından zembili indirip içindekileri çıkarır, yere serer. Bu kızlar hepsini teker teker elden geçirir, şunun şurası, bunun da burası deyip hepsini eller, hiçbirini beğenmezler.

"İğci Baba, bunlardan başka iğlerin var mı?" dediklerinde bu ihtiyar da:

"Aman hanım kızlarım, evimde çok daha güzelleri, sizin beğeneceğiniz gibileri vardır; ama, benimle gelip seçip ayırmanız lazım." deyince içlerinden büyük kız:

"Pek güzel olur İğci Baba." diyerek kalkar, ihtiyarla yola düşer gider. Bunlar az giderler, uz giderler. Gide gide bir dere geçer, bir dağ tepesine çıkarlar. Bir süre de bir yaylada yürüyüp bir mağaraya ulaşır, içeri girerler. Kız, bir iki adım atıp çevresine şöyle bir bakar ki, mağaranın iki yan duvarı baştan başa, tavandan döşemeye, çengellere asılmış adam leşleri, parçaları ile doludur, kızın aklı başından gider. İçinin bulantısından, kalbinin çarpıntısından bayılacak hallere gelirse de kendini tutup, dişini sıkıp, çaresiz ihtiyarın peşinden yürüyerek odaya girer. Akşam olunca, yemek zamanı, İğci Baba:

"Kız, haydi kalk da, şu asılı etlerden biraz pişir, oturup yiyelim." deyince çaresiz kız, gözyaşlarını içine akıtarak korku belası, iğrene tiksine kalkar, asılı adam parçalarından birini alıp bir kazana koyar, güzelce pişirip getirir, İğci Baba'nın önüne koyar. Adam, insan eti dolu tepeleme koca çanağı önüne çeker, üstünden buram buram duman tüterken iki eliyle saldırır, ısırıp dişlemeye, yalayıp yutmaya başlar ki, kısa zamanda masanın yanında bir kemik yığını yükselir. Bir aralık durur, bakar ki bu kız açıkta dikilir, yemeğe yanaşmaz. Kıza:

"Pişirdin, kotardın, pek güzel olmuş, ya neden yemezsin?" diye sorunca, kız da çaresiz:

"Ben bu eti sevmedim efendim." diye geçiştirmek ister. İğci Baba:

"Ya sen ne yersin, parmağımı kessem yer misin?" diye

sorunca kız şaşırıp, "Herhalde parmağını kesemez!" diye düşünür.

"Ondan pekâlâ yerim efendim" der.

Bunun üzerine İğci Baba, koltuğunun altındaki saldırmasına davranıp elini açıp masa üzerine koyar, küçük parmağını bir vuruşta koparır:

"İşte senin de kuşça gönlün hoş olsun, ye bakalım..." diye fırlatır, atar. Kız korkusundan şaşırır. Ama ne yapsın, parmağı alır, yermiş gibi yaparak sofranın altına atıverir. Biraz sonra İğci Baba kıza dönüp:

"Ey kızım, parmağımı yedin mi?" diye sorunca bu kız da:

"Yedim efendim..." diye cevap verir. Bu sefer İğci Baba:

"Eğer yemediysen seni öldüreyim mi?" diye sorunca kız, ne bilsin bu adamın oyununu, düzenini. "Yemediğimi, sofranın altına attığımı nereden bilecek?" diye düşünerek.

"Yedim efendim, isterseniz öldürün" diye karşılık verir. Adam seslenir:

"Parmak, parmak, parmağım!
Küçük parmağım neredesin?"

dediğinde, adamın parmağı sofranın altından:

"Buradayım, buradayım,
Şu sofranın altındayım."

diye adama seslenir. İğci Baba hemen kalkıp, kızın kaçmasına, saklanmasına fırsat vermez; ağlayıp, yalvarmasına aldırmadan, onu bir kulağından tutar, başından aşağı saldırma bıçağıyla bir vuruşta keser, iki parçaya ayırır, yalpır yalpır titreyen etleri, kanları aka aka götürüp duvara asar.

Ertesi gün yine zembilini sırtlayıp orada burada dolaştıktan sonra, bu üç kız kardeşin oturduğu sokağa gelir.

"Pamuk eğirmek için iğler satarım!" diye bağırarak kızların evinin önüne gelince, iki kız hemen kapıya koşup:

"Aman İğci Baba, ablamız nerelerde kaldı? Meraktan öleceğiz" diye soluk soluğa sorunca, İğci Baba da:

"Ablanızın keyfi yerinde. Yolda giderken onu bir şehzâde gördü; çok beğendi, aldı, sarayına götürdü; evlendiler, şimdi de sefalarına bakıyorlar. Aman gelin, size de birer zengin kocaya vereyim. Bu memlekette benim tanımadığım kimse, başaramayacağım iş yoktur..." deyince, onlar da anlatılanları doğru sanıp sevinirler. Aralarında konuşurlar, ortanca kız kalkar, İğci Baba'nın peşine takılır, yola koyulup giderler.

Az gider, uz giderler, gide gide bir dereyi geçer, bir dağın tepesine çıkarlar. Bir süre yaylada yürüyüp bir mağaraya erişirler. Ortanca kız, İğci Baba'nın peşinden içeriye bir iki adam kadar girip şöylece çevresine bir bakar ki, mağaranın iki yan duvarı baştan sona, tavandan döşemeye, çengellere asılmış insan leşleri, parçaları ile doludur ki, aklı başından gider. Kendi kardeşini de baştan ayağa ortasından kesili, yan duvara asılı görünce yüreği "cız!" eder; ciğeri cayır cayır yanar. İçinin bulantısı, yüreğinin çarpıntısı ve kardeşinin üzüntüsünden perişan olur; ama korkusu hepsini bastırır. Gözyaşlarını için akıta akıta, bu insan kasaphanesini baştan başa geçip, İğci Baba'nın peşinden yürür, bir odaya girer. Akşam olunca İğci Baba, buna seslenir.

"Haydi kız, kalk, şu asılı etlerden bir parçasını pişir de öğün edip yiyelim" deyince, çaresiz kız, korku belası kalkıp iğrene, tiksine asılı insan parçalarından birisini bir kazana koyarak güzelce pişirir, getirip İğci Baba'nın önüne

koyar. Adam tepeleme insan eti dolu koca çanağı önüne çeker; üstünden dumanlar tüterken iki elinin on parmağı ile saldırıp, ısırıp, dişlemeye, yalayıp yutmaya başlar ki, kısa zamanda masanın dibinde bir kemik yığını yükselir. Bir aralık, nefes almak için durur, bakar ki, kız ayakta dikilir, ötede durur. Kız başını da yan tarafa çevirmiştir; adam anlar ki, kız iğrenmektedir; yemeğe yanaşmaz, gönlü bulanmaktadır. Bu kıza:

"Pişirdin, kotardın, pek güzel olmuş ya niçin oturup sen de yemezsin?" diye sorunca, kız da "Hık, mık!" demiş, yutkunmuş, sessiz soluklar çıkarmış, dili ağzında yok olup dönmez olmuş. Ama ne çare sonunda:

"Ben bu eti sevmedim efendim." diyecek olmuş. İğci Baba da:

"Ya sen ne yersin, öğün edersin, parmağımı kessem yer misin?" deyince, bu kız şöyle bir duralayıp, şaşırıp "Bu adam herhalde kendi parmağını kesecek değil ya, hani şöyle bir sözgelimi, laf çalımı söylüyor." diye düşünerek:

"Eh, ondan olursa pekâlâ yerim." efendim, demiş. İğci Baba, koltuğunun altından saldırmasını çekip, masa üzerine koyduğu sol elinin küçük parmağını bir vuruşta koparır, kızın önüne atıp:

"İşte, senin de kuşça gönlün hoş olsun, ye de otur bakalım." diye fırlatır atar. Bu kız korkusundan yapraklar gibi titrer de, donar kalır. Ama yine de parmağı alır, ağzına atar gibi yaparak yan pencereden bahçeye, çöplerin içine fırlatıverir. Biraz sonra İğci Baba, çanaktan başını kaldırıp da bir ikinci soluk aldığında:

"Ey kızım, küçük parmağımı yedin mi?" diye buna sorar. Kız da "Yemeyip bahçeye attığımı nereden bilecek?" diye düşünerek:

"Yedim efendim" diye karşılık verir. Bu sefer de İğci Baba:

"Eğer yemediysen seni öldüreyim mi?" diye sorunca, bu kız ne bilsin, adamın oyununu, düzenini. "Aman, nereden bilecek?" diye düşünerek:

"Yedim efendim, isterseniz öldürün..." diye karşılık verir. İğci Baba da seslenir:

"Parmak, parmak, parmacık!
Küçük parmağım, neredesin?"

deyince, küçük parmak da bahçe tarafından:

"Pencerenin dibindeyim,
Çöplerin içindeyim!"

diye karşılık verir. İğci Baba, hemen oradan kalkıp kızın kaçmasına, saklanmasına meydan, ağlayıp yalvarmansa aman vermeden, onu bir kulağından tutup saldırmasıyla bir vuruşta boydan boya kesip iki parça halinde kanları aka aka, etleri yalpır yalpır titreye titreye, götürür yan duvara asar.

İğci Baba, ertesi günü yine zembilini sırtlayıp bir süre orada burada dolaştıktan sonra üç kız kardeşin oturdukları sokağa gelir.

"İğ satarım! Pamuk eğirmek için iğ satarım!" diye bağırarak kızların evi önüne yanaşır. Evde tek başına kalan zavallı küçük kız, pencerede beklermiş. Hemen kapıya koşup:

"Aman İğci Baba, dünden beri merak içindeyim. Nerede kaldılar? Ortanca ablam da gitti, gelmedi..." diye sorunca, İğci Baba da:

"Aa, meraklanma, hiç de üzülme kızcağızım, onu da zengin bir adam beğendi, aldı götürdü konağına. Evlendi-

ler, kırk odalı, kırk pencereli konaklarında keyiflerine bakıyorlar. Ablalarının rahatı yerindedir. Bu diyarda benim tanımadığım kimse beceremeyeceğim iş olmaz, gel seni de zengin kocaya vereyim, böyle sabahlardan gün kararıncaya dek eğirmekten, dokumaktan kurtulasın..." deyince, zavallı küçük kızcağız da adamın anlattıklarını doğru sanar. Bir sarı kedisi varmış, onu koltuğuna alır, sokak kapısını çektiği gibi İğci Baba'nın peşine takılır gider. Zaten evlerinde de yanına alıp götürmeye değer bir şeyi yokmuş.

Az gider, uz giderler; gide gide dereler geçer, bir dağın tepesine çıkarlar. Bir süre de düz yaylada yürüyüp sonunda bir mağaraya erişir, içeri girerler. Küçük kız da bir iki adım atıp şöyle çevresine bir bakar ki, mağaranın iki yan duvarı baştan sona, tavandan döşemeye çengellerde asılmış adam leşleri, parçaları ile doludur; kızın aklı başından gider. İki ablasını da baştan ayağa ortalarından kesili, çengellere asılı görüverince, yüreciği "cız!" eder; ciğerciği cayır cayır yanar. İçinin bulantısı, yüreğinin çarpıntısı, ablalarının üzüntüsünden perişan olur. Olur ama, korkusu hepsini bastırır. Gözyaşlarına yüreğine akıta akıta, baştan başa geçip, İğci Baba'nın peşinden yürür, bir odaya girerler. Kız kısa zamanda toparlanıp kendi kendine:

"Dur imansız herif, ben senin elbette hakkından gelirim." diyerek içinden bir karara varır. İçine biraz güç, güven gelip yüreğinin çarpıntısını bastırır, bir şey görmemiş gibi yaparak, sarı kedisini okşar, yerine oturur.

Akşam yaklaştığında İğci Baba:

"Kız, haydi kalk, şuradan kardeşlerinin etlerinden bir parçasını al, pişir de öğün edip yiyelim." dediğinde, çaresiz kız, iğrene tiksine kalkar, asılı adam parçalarından birisini alır, bir kazana koyup isli ocakta, harlı ateşte bir zaman

kaynattıktan sonra yarısı pişmiş, yarısı pişmemiş koca bir çanağı tepeleme doldurup getirir. Önüne koyar. İğci Baba da koca çanağı önüne çeker, üstünden dumanlar tüterken, iki elinin on parmağı ile saldırır, ısırıp dişlemeye, yalayıp yutmaya başlar ki, az zamanda masanın dibinde bir kemik yığını yükselir. Bir aralık soluk almak için durur, bakar ki, kız uzak durmakta, başını öte yana çevirmektedir. Anlar ki kız, iğrenmektedir, yemeğe de yanaşmaz, gönlü bulanmaktadır. Küçük kıza dönerek:

"Pişirdin, kotardın, pek güzel olmuş, ya niçin oturup yemezsin?" diye sorunca kız da "Hık, mık!" demiş, biraz yutkunmuş, sessiz soluklar çıkarmış, dili ağzında yumak olup dönmez olmuş, ama ne çare, sonunda:

"Ben bu eti sevmedim efendim." diyebilmiş. İğci Baba da:

"Ya sen ne yersin, öğün edersin, parmağımı kessem yer misin?" diye sorunca, küçük kız şöyle bir duralayıp, şaşırıp, "Bu adam herhalde kendi parmağını kesecek değil ya, hani şöyle bir söz gelimi, laf çalımı söylüyor olmalı" diye düşünüp:

"Eh, ondan pekâlâ yerim efendim" deyince, İğci Baba koltuğunun altından saldırmasını çekip, masa üzerine koyduğu sol elinin şahadet parmağı üzerine bir vurduğunda, parmak fırlar; havada iken parmağı tutup kızın önüne atar:

"İşte senin de kuşça gönlün hoş olsun, ye de, otur bakalım..." der. Bu kız, korkusundan yapraklar gibi titrer titrer, donar kalır. Ama yine de bu parmağı alır, ağzına atar gibi yapar; bir yandan çenesini oynatırken, sofranın altındaki sarı kedinin, önüne atıverir. Kedi de bunu bir kapışta yutuverir.

Biraz sonra İğci Baba, çanaktan başını kaldırıp bir ikinci soluk aldığında.

"Ey kızım, şahadet parmağımı yedin mi?" diye sorunca, kız da kendi kendine "Yemeyip, kediye attığımı nereden bilecek?" diye düşünüp hemen:

"Yedim efendim." diye karşılık verir. Bunun üzerine İğci Baba seslenir:

"Eğer yemediysen seni öldüreyim mi?" diye sorunca, bu kızcağız ne bilsin adamın oyununu, düzenini. Kendi kendine "O parmağı sarı kediye verdiğimi nereden bilecek?" diye düşünür. "Yedim efendim isterseniz öldürün." diye karşılık verir. İğci Baba da hemen seslenir:

"Parmak, parmak, parmacık!
Küçük parmağım, neredesin?"

dediğinde, parmak da bu sefer sofranın altından:

"Karanlıklar içindeyim,
Bir sıcacık karındayım."

diye karşılık verir. Küçük kızın da kendisi gibi adam eti yediğini sanan İğci Baba'nın bu hal hoşuna gider.

"Aferin küçük kız, bundan sonra artık benim has kızım oldun." der.

Gel zaman, git zaman, bu küçük kız, İğci Baba'ya, o da kıza alışır. Ona çeşitli başka yemekler pişirerek insan etinin tadını unutturur; bir zaman sonra İğci Baba eski yediklerini hatırladıkça tiksinir hale gelir. Et gerektikçe dağdaki çobanlardan koyun, kuzu alırlar. Böylece birlikte yaşarlarken günlerden bir gün ihtiyar:

"Senden çok hoşnudum kızım, canın sıkılmasın, al şu anahtarları. Kırk odanın kırk anahtarlarıyla, kırk yapı-

yı açar, kırk odaya girersin; gezer görür, gönlünü eğlersin; ama sakın ola ki, kırk birinci anahtarla, kırk birinci odayı açmayasın." diye sıkı sıkı tembihledikten sonra, kıza bir deste anahtar bırakır, çıkar gider.

Kız onun ardından kalkar, birer birer kırk odayı dolaşıp bakar ki, her oda ayrı bir saray hazinesi. Küçük çekmeceler içinde elmaslar, inciler, yakutlar, zümrütler, her soydan çeşitli taşlar taşmış taşmış da, yerlere dökülüp saçılmış. Ayrı ayrı değerli eşyalar, Hint'in, Çin'in top top sırma, gümüş işlemeli dokumaları kat kat açılmış da, yerlere saçılmış. Küçük kız, bunların kimisini seyretmiş, kimisini ellemiş, kimisini yoklamış; ama sonunda bıkmış usanmış. Kırkıncı odanın içindekileri teker teker gözden geçirdikten sonra, bu kızı, can sıkıntısından bir esnemedir almış. Dolaşırken kendini kırk birinci odanın kapısında bulmuş.

Kız bir zaman kapının önünde duraklar; ileri, geri düşünür. İçini bir kurt kemirir. İğci Baba'nın sıkı tembihleri aklına gelince yüreği titrer; ama, meraktan da ayakları kapının önüne mıhlanır, bir türlü oradan kopup ayrılamaz. Sonunda ne olursa olsun diyerek her şeyi göze alarak, kırk birinci anahtarı kapının kilit deliğine sokmuş; kalbi göğsüne sığmayacak şekilde "Güm, güm!" öterken, kapıyı açıp aralıktan içeriye bakar. Dört duvara, döşemeye, kıyı köşeye bakarsa da, öyle ürkülecek, korkulacak bir şey göremez. Ama bir aralık başını kaldırıp da tavana baktığında ne görsün? Tavanın ortasında, saçlarından asılmış sarkan bir yiğit. Ayın on dördü gibi yakışıklı ki, yüzüne bakmaya insan kıyamaz. Böyle, bir benzeri olmayan genç bir yiğidi görünce kızın yüreği ağzına gelir:

"İn misin yoksa cin misin?" diye sorunca, bu oğlan:

"Ne inim, ne cinim, senin gibi bir insanım." diye karşılık verir. Kız:

"Öyleyse seni bu tavana kim astı?" diye sorunca, oğlan da inleyip soluyarak:

"Burada bir cadı vardır, beni öldürmek ister, saçlarımdan buraya asan odur." deyince kız da durup oğlana, başına gelenleri baştan sona bir bir anlatır, sonunda:

"Ey sultanım, birazdan o cadı gelir. 'Gel, dizime yat da, başındaki bitleri ayıklayayım.' dersin. Başından yavaşça biraz saç çekersin, o zaman derin bir uykuya dalar. Tam kırk gün, kırk gece uyur; ancak kırk birinci günü kalkar. Hemen gelir, beni tavandan indirirsin, birlikte kaçarız." diye yol yordam gösterir. Aralarında böylece sözleştikten sonra, kız hiçbir şeye dokunmadan kapıyı yavaşça kilitleyip geri döner, İğci Baba'nın odasına gelir.

Bir zaman sonra İğci Baba gelir, bu kıza:

"Odaları dolaştın mı?" diye sorar. Kız da soğukkanlı:

"Evet dolaştım efendim, biraz da gönlüm ferahladı, içim açıldı" deyince, İğci Baba:

"Sakın ha, kırk birinci odaya açıp bakmayasın." diye üsteleyince küçük kız

"A, hayır, hayır! Hiç orayı açar da, sizin tembihinizden çıkar mıyım? Ancak siz gelene dek kırk odayı gezebilmişim. Hele gel İğci Baba, başın yine kuş yuvasına dönmüş, biraz dizime yat da, bitlerini ayıklayayım." deyince, adam da kızın bu sözlerine sevinip sedire uzanır, hemen başını kızın dizine koyar. Küçük kız, İğci Baba'nın saçlarını aralayıp sakin sakin bit ayıklar gibi yaparken, hemen birkaç saçından birkaç teli keser alır. İğci Baba da hemen oracıkta, sedirin üstünde, kırk kulaç derinliğinde, kırk gün sürecek bir uykuya dalar gider. Kız, hemen bunu dizinden kaydırır, yere yatırır. Doğru kırk birinci odadaki yiğidin yanına gelir; hemen onu asılı olduğu yerden indirir. İkisi de "Durmak olmaz, ka-

çalım..." diyerek orada yükte hafif, değerde ağır ne bulursa iki çıkın halinde toparlayıp sırtlarına vururlar; dağ yollarına düşüp derelerden geçerek, ovaları aşarak kırk gün sonra, dağların ovaların ardına, uzak, yabancı bir şehre erişirler:

Onlar burada oturadursunlar, biz gelelim İğci Baba'ya. Kırk birinci gün olduğunda, aksıra öksüre uykudan ayılıp dört köşeye şöyle bir bakar. Ortada kızı göremeyince, oraya buraya bakınır, bulamaz. Sonra anahtarları aklına gelir; aranır, dolanır bulamaz. İçine bir kor düşer, yerinden fırlayıp kırk odanın da kapısını birer, birer yoklar bakar ki, hepsi açık. Kırk birinci kapıya varır, anahtar demeti kapanın üstünde sallanıp duruyor; yiğitse tavandan indirilmiş. Hemen olup biten, dönüp yiteni anlar oracıkta.

"Vay, imansız kız, en sonunda hem kendin kaçtın, hem de o yiğidi kurtardın. Vay, ne düzenli, uyanık bir kız imişsin? Bilemedim, uykulardan ayamadım. Ben sizin ikinizi de geçirmeyince, kırk lokma edip doğramayınca, kıtır kıtır dişlemeyince olmaz. Yoksa bana bu dünya yüzünde yer, durak hiç bulunmaz" diyerek hemen bir dilenci kılığına girip, gide gide bu kızın kapısına erişir. Kapının tokmağını "Tak tak!" vurur, küçük kız da cumbadan uzanıp:

"Kim o?" deyince bu adam inleye inleye:

"Aman kızım, genç kuzum, uzun Hac yollarından gelirim. Aç, kimsesiz bir dervişim; garibim kimse bilmez, acizim kimse görmez. Acı bana, yardım et. Bir tas çorba ver, bir sıcak köşe göster. Tanrım, ne muradın varsa versin, neyin varsa sana bağışlasın." diye yalvarıp dualar edince, kız, bu dediklerini doğru sayar; zavallı adama yüreği acır, kapıyı açarak onu içeri alır.

Kızın kocası olacak o yiğit, çarşıya öteberi, yiyecek almaya gitmiştir. Dönüp eve gelince ocak başında büzülmüş

yatar; garip, derviş kılıklı bir adam görünce kıza sorar; kızın anlattıklarını dinler; ama, gönlü bir türlü kanmaz, içinde bir çürük yer kalır. Düşüne düşüne bu kılıksız görünen dervişin kim olduğunu anlar. "Ne yapsak, ne eylesek de, bu adamın bir düzenine, bir oyununa gelmeden, zararına uğramadan yakamızı sıyırsak?" diye düşünür, doluya koyar olmaz, boşa koyar dolmaz. Böylece akşam olunca yemek yerken, dervişin önüne de bir tas sıcak çorba koyarlar. O da bir yandan inleyerek, bir yandan okuyup üfleyerek içerken, öte yandan da göz ucuyla bu iki kaçağı süzer dururmuş.

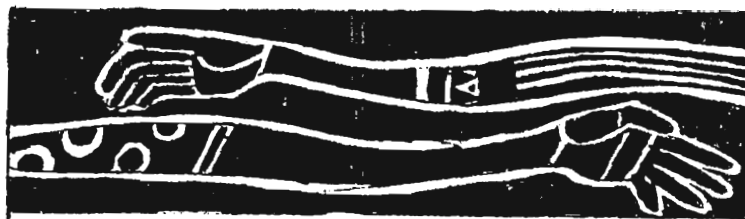
Sonunda gece çöküp, sokaklardan el ayak çekilip, herkes uykuya dalınca, küçük kız bir şey bilmediğinden ve sezmediğinden yatar uykuya dalar; ama, oğlanın kirpikli gözüne uykunun damlası düşmez. Sabaha yakın, suların bile uyuduğu, ağaçlarda yaprakların durulduğu saatlerde İğci Baba, yattığı yerden yavaşça kalkar; kemiksiz ayakla, yavaş basıp tahtaları bile çıtırdatmadan yürüyüp dışarı çıkar; mahalledeki bütün evlerin üzerine, yanında getirdiği ölü toprağından saçıp serperek hepsini büyüler. Sözler okuya okuya sokaklarda tam bir çember çevirir, döner gelir. Yavaşça bunların yattığı odaya çıkar. O sırada biraz içi geçer gibi olmuştur yiğidin. Gider, onun da başucuna bir ölü şişesi koyar. Bu yiğit hemen derin uykulara dalar gider ki, onu gören ölmüş sanır. İğci Baba, hemen eline bir sopa alır, küçük kızı uykudan uyandırır; evire çevire ona öyle bir sopa atmaya başlar ki, zavallı kızcağızın feryatları gökyüzüne tırmanır. Kızcağız bir kaçacak yer de bulamaz; kapılar kilitlidir, pencereler de tırkazlı. Kız, yiğidin yatağı çevresinde, eli sopalı İğci Baba da dolap beygiri gibi peşinde, döner dururlar. Dön baba dönelim, koşarlarken İğci

Baba, arada bir rast getirdikçe olanca gücüyle kızın sırtına sopasını indirirmiş. Bu kovalamaca ve dayaktan kızcağızın gücü kesilir; düşecek bayılacak hale gelir. O sırada yan duvarlardan biri yarılıp içinden bir ses gelir:

"Aman kız, ne dursun, yiğidin başucundaki şişeyi al, yere çal, kır; yiğit hemen uyanır." deyince, kız dönüp dururken o şişeye bir tekme vurup karşıya fırlatınca kırılır. Yiğit hemen silkinerek, aksırarak yerinden kalkar bakar ki, kızın hali bitiktir; İğci Baba, eline bir sopa geçirmiş, Allah yarattı demez, kıza vurur. Kızcağız iki gözleri iki çeşme, yara bere, çürük, kan revan içinde koşar, durur. Oğlan davranır, "Aman, eyvah!" diye bağırarak koşar; İğci Baba'yı yakalayıp yere vurur. İyice kemiklerini kırdıktan sonra ocağa sokup göbeğinden ateşler. Onun belasından kendilerini de, dünyayı da kurtarır.

Bundan sonra küçük kızla yeniden düğün, dernek kurup, kırk gün, kırk gece eğlendikten sonra evlenirler. Açları doyurur, çulsuzları giydirir, öksüzleri, yetimleri sevindirirler. Her çeşit dertten uzak, mutluluk içinde, uzun yıllar çoluk çocuğa karışıp yaşarlar. Onlar ermiş muratlarına, darısı bizim başımıza.

Hırsız ile Yankesici

Bir varmış bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Evvel zaman içinde, bir kadının iki kocası varmış. Bunlardan biri hırsız, diğeri yankesiciymiş. Kadın bunları birbirine göstermez, karşılaşmalarına meydan vermez, birini sokak kapısından işe uğurlarken ötekini bahçe kapısından içeri alır; pişirip kotardıklarının yarısını birine, yarısını da ötekine çıkarır; düzenini, dolabını kurmuş ve tıkır tıkır yürütür götürürmüş. Kadın işte böylesine ustalıklı, başı çatkılı, kaşı rastıklı, etine dolgun, gözleri baygın biriymiş. Bu iki ortak kocadan hırsız olanı gece çalışır, sabah gelirmiş; yankesici olan da gündüz çalışır, akşam eve dönermiş.

Günlerden bir gün, kadının hırsız olan kocası taşraya gidecekmiş; karısına bir tepsi börek yaptırmış. Ama kadın böreğin yarısını keser, saklar; yarısını da yolda yemesi için kocasının heybesine koyar. Kadın, hırsız olan kocasını bahçe kapısından yolcu ederken, yankesici kocası da sokak kapısını çalar. Etekleri dolaşarak yetişir, kapıyı açar, bu kocası da taşraya gideceğini söyler. Kadın sak-

ladığı yarım tepsi böreği de yankesicinin heybesine kor; o da sırtlar, çıkar yola. Yankesici gide gide, yolda hırsıza yetişir:

"Uğurlar ola arkadaş, nereye yolculuk?" diye sorduğunda o da:

"Kısmet olursa Halep tarafına." deyince yankesici:

"Bak hele şu rast gelişe, ben de o taraflara gidiyorum, bari yoldaş olalım..." demiş. Hırsız da razı gelince, birlikte, konuşa görüşe; havadan sudan, geldikleri şehirden, gidecekleri diyardan kat kat söz açıp yürümüş gitmişler.

İş işlemekle, yol yürümekle tükenir. Yol yoldaşı, laf sermayesi yorgunluğu azaltır. Gide gide, sonunda bunların karınları acıkır; bir gölgeli yere, su başına yemek yemeye otururlar. İkisi de heybelerini önlerine çeker; önce hırsız, yarım tepsi böreğini açar, ortaya koyar. Yankesici de, heybesinden kendi böreğini çıkarıp ortaya koyar. İkisi de bakarlar ki, aynı böreğin iki yarısı sofrada yan yana gelmiş, kesilen parçalar da birbirine iyice uymuş. İkisi de önce bir şaşırır; sonra derin düşüncelere dalar. Bakarlar ki, bu börekler aynı tepside pişmiş; kesilişi, kat kat sarılışı, harcı da, tadı da bir. Hırsız söz alır:

"Canım, bu böreği benim karım yaptı, harcını çarşıdan ben aldım getirdim; böreğin yarısını kesip bana verdi, ya sen bu yarısını nereden buldun?"

Öte yandan yankesici atılır:

"Hayır, bu böreği benim karım yaptı, o yufkayı böyle açar; harcını çokça koyar, böyle döşer, böyle kızartır, kaç yıldır tadına alışmışım. Yarısını kesip heybeme koydu, asıl sen bu yarım böreği nereden aşırdın?" deyince, hırsız yine bir duralar:

"Senin karının adı nedir yoldaş?

Yankesici de:

"Benimkinin adı Fatma'dır, ya seninkinin adı nedir?" Hırsız da iyice sabırsızlanır.

"Canım, Fatma benim karımdır!" diye bağırınca, yankesici yerinden fırlayıp arkadaşının yakasına yapışır; alt alta üst üste dövüşüp yuvarlanmaya başlarlar. Sövüşerek güreşerek, bir süre yerlerde toz toprak içinde debelendikten sonra, iyice yorulup bir köşeye çekilirler. Bir süre birbirlerine gözlerinin akını devire devire baktıktan sonra merakları üstün gelince, şöyle bir yanaşırlar; yeniden birbirlerinin evlerini, mahallelerini sorar, soruştururlar. Sonunda her ikisi de, ortak oldukları, karıları Fatma Hanım'ın iki kocalı olduğunu anlarlar. Hemen oradan kalkıp hızlı hızlı yürüyüp evlerine gelirler. Akşam vakti, ortalık kararırken kapıyı çalarlar. Kadın iner, kapıyı açar ki ne görsün? İki kocası da yan yana. Hırsızla yankesici kapıda dikilmiş duruyorlar. Hırsız:

"Yahu Fatma Hanım, sen benim bunca yıllık karım değil misin?" diye sorunca, o da pek edalı, pek terbiyeli:

"Evet efendim." diye karşılık verince, öteden yankesici davranır:

"Aman Fatma Hanım, sen benim karım değil miydin?" diye sorunca, kadın ona da pek edalı, pek terbiyeli:

"Evet efendim." diye karşılık verir. Adamlar şaşar kalır, bir taraftan da kızarır bozarırlar. Yıllarca biz bu hali nasıl oldu anlayamadık, sezemedik diye iyice ezilirler.

"Yahu, bak sen şu oyuncu, düzenci karıya, bunca zamandır iki kocalı yaşarmış; birini içeri alırken birini dışarı salarmış da, kimsenin ruhu duymazmış. Aman bu işin dine, dünyaya, töreye, kitaba sığar bir yeri var mıdır?" diye bağrışarak oradan kalkar, doğru mahkemeye gidip işi ol-

duğu gibi kadı efendiye anlatırlar. Kadı, ikisini de iyice dinledikten sonra:

"İkiniz de, kendi zanaatınızdan imtihan olacaksınız. Hanginiz üstün gelirse bu kadın ona düşer." diyerek önündeki rahleye yumruğunu güm diye vurur; kara kaplı kitabını kapatır, hükmünü verir, davayı kestirip atar.

Adamlar, dönüp evlerine gelmişler. İmtihan sırasını bekleyerek biri bir köşeye, diğeri öteki köşeye geçip oturmuşlar. İkisi de, hiçbir şeye önce başlamak istemez; ötekinin ne diyeceğini, ne yapacağını kollarmış.

Sonunda hırsızın sabrı tükenmiş. İkisi de karşılıklı oturup, sabah akşam evde birbirlerini kollayıp dururlar. Ama, işe, güce giden yok; ne yer, ne de içerler. Sonunda hırsız davranır, karısını çağırır:

"Yahu, evlendiğimizde sana yüz görümlüğü taktığım gerdanlığı getir, kuyumcuya götürüp satalım da harçlık edelim." deyince, kadın da getirir verir. Hırsız da alır, cebine koyar; dışarı çıkarken yankesici de içeri giriyormuş; tam kapı ağzında yankesici hırsıza bir yan çarpar; o sarsıntı sırasında adamın cebinden gerdanlığı alır; girer içeriye. Hırsızın olup bitenden haberi yoktur. Diş gıcırdatıp avurt sıkarak canı sıkkın, doğru kuyumcuya gelip gerdanlığı çıkartıp göstermek ister. Elini cebine atar, bir de bakar ki, eliyle koyduğu gerdanlık yok. "Herhalde evde unutmuş olacağım..." diyerek döner, eve gelir.

"Aman karı, gerdanlığı evde unutmuşum; bak da, getir şunu." diye aşağıdan seslenir. Kadın da yankesicinin getirip kendisine teslim ettiği gerdanlığı yeniden çıkarır, kocasına verir. Adam koynuna koyup yeniden kapıdan çıkmaya davranırken yankesici yeniden içeri giriyormuş; bir biçimine getirip yine gerdanlığı çarpar, alır; getirir karısına

verir. Hırsızın olup bitenden yine haberi yoktur. Doğru kuyumcuya gider, çıkarıp gerdanlığı gösterecek olur. Bir de elini koynuna atar ki, gerdanlık gene yok. Kendi kendine "Bak hele sen! Yine evde unutmuşum, iyice bunadım artık." diye kendi kendine kıza söylene döner, yine evine gelir. Karısına seslenir:

"Karı, ben yine gerdanlığı buralarda unutmuşum, ver şunu, hele bir iyice saklayayım." der, kadın da alır getirir. Bu sefer şunu bir güzelce saklayayım diye, gerdanlığı alır şalvarının altına, bacağına bağlar. O sırada, yankesici de bir yana saklanmış, olanı biteni gözetlermiş. Hırsız, doğru çarşının yolunu tutarken, yankesici de arkadan yetişir; bunun fesini kaptığı gibi dükkânlardan birinin damına fırlatır atar. Hırsız dönüp de, fesini atanın yankesici olduğunu görünce, zaten araları şekerrenk:

"Ne yapıyorsun edepsiz herif, durup dururken fesimden ne istersin?" deyince, o da:

"Aman efendim, beni bağışla, birdenbire çocukluğum aklıma geldi. Fes kapmaca oyunu oynardık da... Şöyle yanaşın, omzunuza basayım, fes saçağa takılıp kalmış, alıvereyim." deyince hırsız döner bakar ki, herifin ayakları çamur içinde.

"Yahu, senin ayakların çamur içinde. Sen yanaş da, ben senin omzuna basıp fesi alayım." deyince yankesici:

"Baş üstüne kardeşim, sen nasıl istersen" diyerek saçağın altına gelir, hırsıza omuz verip onu yukarı kaldırır. O saçağa uzanıp fesimi alayım diye çabalarken, yankesici de şalvarının paçasından usulca elini sokup bacağına bağladığı gerdanlığı çözer; sezdirmeden alıverir, koynuna sokar. Hırsız, fesini alıp aşağı iner, iki ortak ayrılır, herkes yoluna gider. Yankesici gerdanlığı karısına getirirken, hırsız da,

kendinden emin, kuyumcunun dükkânına girer. Paçasına davranır ki, gerdanlık bağlandığı yerde yok.

"Vay, aman ne oluyor? Bu kaçıncıdır sabah beri, ne oldu bu gerdanlığa?" diye aranır, çırpınırken, kuyumcu bunun sabah beri gelip gidip hep aynı türküyü çağırmasından kuşkulanır:

"Bre uğursuz herif, sabah beri üçtür gelir gider, bir şeyler okursun, ne dediğin anlaşılmaz, benimle eğleniyor musun yoksa bir dolap, bir düzen mi kurarsın? Kullukçubaşı yetiş!" diye bağırıp sopayı kapınca, hırsız da, işlerin kötüye sardığını anlayıp hemen oradan savuşur, doğru evine gelir. Daha kapıdan girerken:

"Bre hatun, nedir bu başıma gelenler? Gerdanlığı bu sefer güzelce bacağıma bağladım. Kuyumcu dükkânına gittim ki yok olmuş. Burada saklıyorum, bağlıyorum, dükkâna varınca el atıyorum, sır olmuş. Aklım ermedi bu işe, deli olacağım." diye dert yanarken, yankesici başını uzatıp:

"Ya, işte böyle, efendi kardeşim. Gördün mü hünerimi, bildin mi ustalık nedir? Sen de gel oyununu göster; ama yine de beni aşamazsın, bu kadın elbet bana düşer..." deyince, hırsızın ayakları suya erer:

"Vay, demek bu işler böyle imiş, yarış başlamış da haberimiz olmamış. Hele sen gel benim arkam sıra," deyince, bunlar evden çıkarlar; doğru çarşıya gider, büyük temel çivileri alırlar, bir de çekiç. Bunları bir zembil içine koyup, oradan padişahın sarayı karşısına giderek, gece olmasını beklerler. Akşam olur, ortalık kararır; sonra gece ilerler, yatsı okunur; bunlar sarayı çepeçevre saran, yüksek duvarlara yanaşırlar. Temel çivilerini üst üste bir sağa, bir sola çaka çaka yukarı tırmanırlar. Yine aynı düzenle aşağı inip,

has bahçeye ayak basar basmaz, gaklamaya başlayan bir kazı, gırtlağından tutup hemen boğazlarlar. Yankesici, kazı yoladursun, hırsız:

"Ben padişahın yatak odasına çıkıyorum. Yükte hafif, pahada ağır, ne bulursam çalıp getireceğim. Sen burada şu kazı yolarsın, duvarın dibine bir ateş kayar, güzelce kızartırsın." diye sıkı sıkı tembihlemiş.

Hırsız oradan yine eski düzenle saray duvarına, oradan da balkona tırmanıp yavaşça pencereden süzülerek padişahın yatak odasına girer. Bir de bakar ki, padişah yatağa yatmış ve lalası da onun ayağı dibine diz çökmüş, dizlerini ovmakta. Lala, bir yandan da, uyumamak için sakız çiğnermiş. Gözleri kayıp kayıp giderken, ağız da gevşek gevşek "maç maç" eder ötermiş. El ayasıyla hafif hafif padişahın dizlerini okşar, bir yandan da sallanırmış. Bir masal anlatmaya başlamış; padişahın içi biraz geçer gibi olmuş; lala, gitgide, söz mü, sakız şakırtısı mı olduğu anlaşılmaz bir şeyler mırıldanırmış. Hırsız, arkadan yanaşıp emekleyerek biraz bekler; sonra saçından bir kıl çekip usulcacık lalanın ağzına sokar, çiğnediği sakızı da ağzından çeker alır. Lalanın çenesi durunca sallanması, ovalaması da durur. Ve hemen derin uykulara dalar gider. Hırsız, hemen lalayı yanında getirdiği zembile sokar; zembile bir ip bağlayıp bir ucunu atarak tavandaki halkaya geçirir; ipe asılarak yukarı çektiği zembili, içindeki lalayla birlikte tavana kaldırır. Sonra lalanın yerine kendisi geçerek diz çöker; padişahın dizlerini ovmaya başlar. Uykusu hafif olan padişah, uyku sersemliği içinde, nazlıca ve edalıca seslenir:

"Ay, lala! Canım sıkılıyor, yüreğim daralıyor, bir şeyler anlat." dediğinde, hırsız hemen söze girişir:

"Ey benim padişahım, sana bir hikâye anlatayım. Ama bana aman vereceksin; öfkelenip bana bir zarar vermeyeceğine söz vereceksin. Razı isen anlatayım."

Padişah da aman verir, ne söylerse söylesin ona dokunmayacağına söz verir. O da başlar hikâyeyi anlatmaya. Hırsız arada bir anlatmayı keserek, aşağıya arkadaşına seslenirmiş:

"Ey padişahım! Evvel zaman içinde, bir memlekette, bir hırsızla bir yankesici yaşarmış. Hırsız gece çalışır, gündüzü evinde geçirirmiş; yankesici de gündüz çalışır, geceyi evinde geçirirmiş. Geçimlerini böyle sağlarlarmış. Bu iki adam aynı kadınla evliymiş; ama, yıllarca bunun farkında bile olmamışlar."

"Çevir kazı, yanmasın!
Aman padişahımız duymasın!"

"Günlerden bir gün, bunların işi çıkar, taşraya gidecek olurlar; kadın, bir tepsi böreğin yarısını birine, yarısını da diğerine, yolda yesin diye verecek olur. Bunların birini sokak kapısından, ötekini de bahçe kapısından yolcu eder. Bu ikisinin yolları aynı olduğu için biraz yol aldıktan sonra bir yerde karşılaşıp arkadaş olurlar. Yol halidir, karınları acıkır; heybelerinden böreklerini çıkartıp, birbirlerine buyur edince, bu böreklerin aynı böreğin parçaları olduğunu görürler. Neyse lafı uzatmayalım. Bunlar çekiş, sövüş, kavga dövüş derken, karılarının yıllardır kendilerini bir kapıdan alıp öbür kapıdan savdığını, bu kadının düpedüz iki kocalı olduğunu anlarlar"

"Çevir kazı, yanmasın"
Aman padişahımız duymasın!"

"İş anlaşılınca ikisi de mahkeme kapısına düşerler. Kadı, her iki tarafı da dinledikten ve kara kaplı kitabını bir hayli karıştırarak parmaklarıyla sakalını tarakladıktan sonra:

'Alın size fetva...
Yalanı yanlışa katma.
Komşuda her ne pişer,
Elbette herkese o düşer.
Her kim ki işinde mâhir,
Hak onundur zâhir.
İkinize bir tepsi börek
Sizlere imtihan gerek.
'Varın, gidin, yarışın. İşinizi Tanrı onara,' demiş.

Oradan çıkınca, iki ortak eve gelirler. Yankesici daha yolda iken düzenini tasarlamış. Çarpıp çırpıştırmış, dönüp dolaştırmış, hırsız sokakta dolaşırken o evde işini pişirmiş."

"Çevir kazı yanmasın!
Aman padişahımız duymasın!"

"Sonra sıra hırsıza gelmiş. Yankesici ortağını yanına, içinde takım taklavatı olan zembilini de sırtına vurmuş. Saray duvarına temel çivilerini çakarak duvarları aşmış. Saray bahçesinde bir kaz kesmiş, yankesiciye verip yoldurmuş. Kızartsın diye bırakmış. O kazı kızartadursun, hırsız da duvara tırmanıp pencereden padişahın yatak odasına girmiş. Biçimine getirmiş, padişahın lalasını uyutmuş zembiline koyup onu tavana çekmiş; kendisi de yanaşıp padişahın dizlerini ovmaya başlamış."

"Çevir kazı, yanmasın!
Aman, padişahımız duymasın!"

Yankesici, arkadaşının ikide bir, yukarıdan, "Çevir, kazı yanmasın. Aman padişahımız duymasın!" diye bağırdığını duydukça, "Amanın, padişah kaz pişirdiğimi duyacak! Ne eder bu herif? Beni de iyice bu işe bulaştırdı. Bu ne belalı iştir? Şu kaz kızarmadan, bizim kelle gidecek" diye kendi kendine söylenmeye, eli ayağı tir tir titremeye başlamış.

Padişah ise bu tarafta henüz mahmurluğundan iyice aymamış; ama, hikâyeden de çok hoşlanmış, gittikçe daha da meraklanmış; yalnız hikâyenin bir yeri varmış ki anlam veremezmiş:

"Aman lala, ikide birde makamla söyleyip durduğun şu 'Çevir kazı, yanmasın!' ne demektir?"

Hırsız da:

"Efendim, sultanım, bu sözün gelişidir; laf yakıştırmasıdır, iki sözün ara nağmesidir; bazıları da eserleme, peserleme, kimisi de hepten tekerleme der buna. Siz hikâyenin gidişine gelişine bakın sultanım" diyerek, yeniden hikâyesine başlar:

"Sonra ey padişahım, bunlar saraya gelir eşyalarınızı, kıymetli şeylerinize el sürmeyip, yalnızca bir kazınızı kesip, yolar kızartırlar. Bir hırsızda bu kadar maharet ve cesaret bulunmuş olsun. Şimdi Allah aşkına ferman buyurun devletli padişahım. Bu kadın, bu yarışmada kime düşer?" deyince, padişah söyle bir duralayıp:

"Elbette hırsıza düşer, bunda kuşku yok" deyince, hırsız sevinçten gülerken, padişahın da sinirleri iyice gevşer, derin uykulara dalar, gider.

Hırsız hemen davranır, geldiği yoldan inip kazı da alarak, yankesici ile birlikte duvarı aşarak, sabaha karşı evlerine kavuşurlar. Kadını da çağırıp, kızarmış kazı birlik-

te yer, kemiklerini bir bir sıyırırlar. Kaz da besiliymiş, sarayda beslendiği için bir başka, tarif edilmez lezzetliymiş. Olup bitenleri birbirlerine anlatarak, "Çevir kazı, yanmasın!" diye şakalaşarak kazın hepsini bitirdikten sonra bir köşeye devrilip uykuya dalmışlar.

Biz gelelim saraya. Sabah olunca padişah uykudan uyanarak lalasını çağırdığında, asla ses seda gelmez. Bir daha seslenir.

"Lala, lala neredesin?"

O da tavandaki zembilden boğuk boğuk:

"Aman efendim! İzin verin de anlatayım. Tavandaki zembilin içindeyim; ikiye katlanmış burada oturuyorum," diye karşılık verir. Padişah hemen o anda durumu anlayıp:

"Vay, demek gece bana o hikâyeyi anlatan, meğer bir sahici hırsızmış." der demez, yerinden davranıp lalasını tavandan indirerek zembilden çıkarır. Acele adam gönderip bahçeyi aratırlar; yatak odasının karşısındaki duvarın dibinde kazın tüylerini ve ocağı bulurlar.

Güreşçi kazlarından en babacanının ortadan yok olduğunu padişaha bildirirler. Padişah, derhal tellallara emreder; bunlar, mahalle mahalle, bütün şehri dolaşırlar. Padişahın fermanını ilan ederler. Hırsız ile yankesici, uykudan uyanır. Tellalların söylediklerini duyarlar; padişahın kendilerine bir şey yapmayacağından emin olunca, onun huzuruna giderler:

"Aradığınız kimse biziz" dediklerinde, padişah bunlara bakıp:

"Hanginiz hırsız, hanginiz yankesicidir?" diye sorduğunda, hırsız ileri çıkıp:

"Efendim, ben hırsızım, bu da yankesici arkadaşım, hem de ortağım." der.

Padişah sorar:

"Oğlum sen miydin, lalanın yerine geçip de, o gece bana hikâye anlatan?"

Hırsız:

"Evet padişahım, bendim." der.

Sarayın içine bakarlar ki, bir şey çalınmamış. Bir babaç kazdan başka noksanları yok. Padişah hırsıza dönerek:

"Haydi, seni bağışladım, çırak yaptım. Hayatımda, anlattığın hikâyeden güzelini dinlememiştim. Şimdi o kadın elbette senindir. Varın, gidin tövbe edin, namusunuzla yaşayın." diyerek, her ikisine de birer kese altın bağışlar.

Bunlar saraydan çıkıp evlerine giderler. Yankesici, gönül hoşluğu içinde, karısına da, eski arkadaşına da "Allahaısmarladık!" diyerek heybesini sırtlar, bir başka diyara göçer gider. Hırsız ise, eski karısı ile nikâh tazeleyip yeniden evlenir, evine oturur. Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza.

Sefa ile Cefa

Bir varmış bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Vaktin birinde özü sözü doğru, iyiliksever, adaletli bir padişah varmış. Ama bu padişahın hiç çocuğu olmamış.

Can sıkıntısı, yürek üzüntüsünden pek bunalıp tebdili mekânda ferahlık vardır, yolculukta uğur keramet bulunur, diyerek lalasıyla birlikte tebdil giyinir, yola çıkarlar. Ver elini dağlar, yaylalar diyerek, yazının bozuna, yolların tozuna düşüp yürür giderler. Günün güneşi, ayın ayazında birkaç gün dolaşıp, gide gide bir çeşmenin başına varırlar. Arı sudan aptes alıp gönüllerini Tanrı'ya yöneltir, öğle namazına dururlar. Oturup selâm verdikten sonra, iki ellerini açar, açık gönülle, yana yakıla duaya başladıkları sırada, hemen yolun tozları içinden bir derviş çıkagelir. O da onlarla bir olur, duaya katılır. "Amin!" dedikten sonra:

"Uğurlar ola padişahım, işin hayırlı, vaktin uğurlu, yolun kısa, devletin yüce, ömrün uzun ola, Tanrım has niyetlerini rast getire!" deyince, padişah:

"Eyvallah derviş baba, Tanrı günahlarımızı affetsin, duan tez vakitte yerini bulsun. Buyur, birlikte öğün edelim; ama, sen ilk görüşte, benim padişah olduğumu nereden anladın? Tebdil gezdiğimi bildiğine göre, elbette yüreğimin dileğini de bilirsin." deyince, bu derviş bilgece gülümseyip elinin ayasıyla padişahla lalasının sırtını sıvazlamış:

"Ey padişahım, senin bu yaşa dek çocuğun olmamıştır. Buna üzülür, dertlenirsin." dedikten sonra, göğsünden bir al elma çıkartıp:

"Bu elmayı soyarsanız; yarısını sultan hanımla birlikte yerseniz, yarısını da lalaya verirseniz o da karısıyla yer. Her ikinizin de vakti erişince çocuklarınız olacak. Şükredin oturun, sakın ben gelmeyince çocuklara ad vermeyin." diyerek elindeki elmayı padişaha vermiş.

Padişah da al elmayı öpüp başına koyduktan sonra koynuna saklar. Hemen kesesine davranır, dervişe para vereyim diye. Ancak bakar ki, derviş, yolun tozunda, bir duman içinde kaybolup gitmiştir. Lalasıyla birlikte bir zaman şaşar kalırlar, sonra oradan kalkıp kısa yoldan saraya dönerler. Padişah, vakit geçirmeyip, ayağının tozu ile hemen al elmayı soyup yarısını lalasına verir. Her ikisi de o gece yarımşar elmayı karıları ile bölüşerek yerler; umutlu bir rahatlık içinde yatar, uykuya dalarlar.

Sultan hanımla vezirin karısı al elmanın uğuruyla gebe kalırlar; vakit erdikte, günü doldukta, her ikisinin de dünya yüzüne birer erkek çocukları gelir. Vezir ile padişah çok sevinir, her yana ulaklar çıkarırlar; posta tatarları ile fermanlar ulaştırır, tellallar bağırtırlar; bütün memlekete gün doğmuş gibi olur. Fakirler giydirilir, kimsesizler evlendirilir; her köşede, her kasabada açık sofralar ku-

rulur; gelen geçene düğün yemekleri sunulur; susuz yerlere çeşmeler kurulur. Kısaca, hayır işlerine hazine harcarlar.

Bu çocuklar küçük yaştan başlayarak yan yana, ikizler gibi büyürler. Beş yaşına geldiklerinde okula giderler. Okuldaki çocuklar bunların adsız oluşlarını yadırgar; birisine Adsız Şehzâde, ötekine de Adsız Lala diye ad takarlar; onları böyle çağırırlar, üzer ve kızdırırlarmış.

İşler bu düzen içinde sürüp giderken, günlerden bir gün, şehzâde, çocukların kendisini böyle çağırmalarına çok kızıp birkaçıyla kavga eder; dövüştükten sonra o ateşle saraya dönüp doğru babasının huzuruna çıkar:

"Sevgili babacığım, büyüdüm gittim, bir türlü adımı bildirmediniz; herkes Adsız Şehzâde diye ad takıyor. Bana niçin bir ad koymadınız? Elbette bana bir ad koyarsınız. Bu olmayınca, herkesin içinde bu hal ile yaşamak bana ardır." diye yalvarıp yakarınca, padişah pek üzülür, sonunda dayanamayıp her şeyi açıkça söylemeye karar verir:

"Benim biricik evladım, sen de, küçük lalan da, sırtı abalı, ağzı dualı, kendisi kutlu, işleri hep mutlu bir dervişin verdiği bir elmadan hasıl oldunuz. Onunla kararımız şu idi ki, hak erenler, uygun bir gününde gelip adlarınızı koyacaktı. O gelmeyince adlarınızı koyamayız, sözümüze bağlıyız" diye açıkça anlatınca, oğlan da bu işlere pek şaşıp biraz daha oyalanır.

Ama bir zaman sonra, bir yandan arkadaşlarının sürüp giden arsızlığı, bir yandan da içlerine düşen dolaşık kuşku yüzünden, bir de bu dervişin her gün yolunu gözlemekten, bu çocuklar üzüntülü, ağlamaklı olmuşlar; zayıflamış, iğne ipliğe dönmüşler. Bu halleri gören, devlet ileri gelenleri, kubbealtı vezirleri, önde gidenleri, ağzı laf yapanları toplanıp uzun uzun görüşmüşler, sonunda:

"Ey padişahım, şehzâdeye ad vermek işinde bundan ziyade gecikmek uygun yol değildir. Halk arasında dedikoduya yol açar ki, ucunu bulmak, yayılmasını önlemek mümkün olmaz. Oğlunuzun tahtı tehlikeye girer; bu iş sonunda düzmece şehzâdelerin ortaya çıkmasına kadar varır. Yönetimde bilgelik de, siyaset de şehzâdeye ad verilmesini gerektirir. Fazla beklemeyiz..." deyince, padişah da uygun görüp başını eğer:

"Evet, dediklerniz doğrudur. Bu derviş kim bilir ne zaman gelir. Böyle edelim, ad verelim; tellal bağırtalım, ulak çıkartalım." der.

Tam bu çocukların adlarını koyup duasını edecekleri sırada, kapılarda, pencerelerde, duvarlarda çıtırtı bile duyulmadan, her yanı kapalı divanhanenin ortasında birdenbire sırtı abalı, keçe külahlı, göbeğine kadar inen uzun sakallı, ayağı çarıklı, eli teberli bir derviş baba ortaya çıkar:

"Vakti şerifler hayrola, ey padişahım. Şehzâdenin adı Sefa, lalasının adı da Cefa olsun. Adlarını ben verdim, Tanrı da yaşlarını, bahtlarını versin." diyerek hemen yok olmuş.

Dervişin nereden, nasıl geldiği belli olmadığı gibi, nice gittiği de belli olmamış. Başta babalar ve çocuklar, bütün saraydakilerin, hem de dışarıdakilerin yüreklerinden bir yük kalkmış; herkes kuşlar gibi ferahlamış. Padişah, yedi iklim, dört köşenin sultanlarına ulaklarına, tatarlar yollayıp haberler ulaştırmış; şehirde şölenler verilmiş, şenlikler yapılmış. Meydanlarda kazanlar kurulmuş, gelen geçen doyurulmuş, çulsuzlar giydirilmiş. Varlıklı olanlara hediyeler, fakirlere de bağışlar dağıtılmış.

Gel zaman, git zaman çocuklar büyümüşler, koç yiğit delikanlı olmuşlar. Bilgide, hünerde, atıcılıkta, binicilikte

arkadaşlarını aşmışlar. Derslerini çalışır; yemeklerini karşılıklı oturur yer; içeride, dışarıda daima birlikte bulunurlarmış. Bir gün Sefa ile Cefa, has bahçeye çıkıp gezerlerken bir aralık Cefa:

"Sefa kardeşim, ben aptes almaya gidiyorum, az sonra gelirim." diyerek bir köşedeki şadırvana doğru gitmiş.

Sefa, bir ağaç altında onu beklerken, nereden geldiği belli olmayan bir derviş ortaya çıkar; hiç ağzını açmadan, cebinden bir resim çıkarıp şehzâdeye verdikten sonra bir duman içinde kaybolur, gider. Geldiği yer gibi, gittiği yer de bilinmez. Şehzâde resme bir bakar ki, ayın on dördü gibi, bedende güç, gönülde sabır koymaz bir kız. Bakmaya kıyamaz; resmi göğsüne bastırınca hemen içinde bu kıza karşı bir sevgi alevlenir; yere düşüp bayılır. Cefa öteden elini, yüzünü kurulayarak gelir; bakar ki, Sefa yerde baygın yatar. Hemen feryat eder, saraydan bostancılar koşar gelir; Sefa'yı kucaklayıp kaldırırlar. El üstünde taşıyıp doğru odasına götürürler. Hekimlere, bakıcılara haber salarlar; hepsi gelir. Şehzâde Sefa bir zaman sonra ayılır, ama yine de güçsüzlüğünden, yatağından çıkamaz. Hekimler, hocalar; yıldızlardan, sulardan haber sorucular, ne kadar çalışırlarsa da bir anlam çıkaramazlar. Şehzâde ise dalgın dalgın yatar, günden güne sararıp solar.

Bir telaş içinde Cefa bir köşede unutulmuş; göze girip mevki kapmak isteyen her kim varsa saraya üşüşüp, şehzâdenin odasına doluşmuş; ilaçlar düzenlemişler, fallara bakmışlar, büyüler yapmışlar; haykırıp ağlamışlar. Saray, günlerce arı oğulu gibi, vız vız vızıldamış; ne giren ne çıkan belliymiş. Şehzâdenin halinde şöyle belli belirsiz bir düzelme görülse de, bunun kerametini kendimizde bulsak diye hazırlanmışlar; ama faydasız. Sonunda birer, iki-

şer umutlarını kesmişler; bir zaman sonra hepsi bir kenara savuşmuş; hastanın başında kala kala bir tek babası kalmış. İşte o zaman kalabalık biraz sıyrılınca; padişah; Cefa'yı hatırlayıp:

"Elbet, bu oğlanın derdini bilse bilse lalası bilir; bu kadar zamandır aklımıza gelmemiş. Bre, çağırın şunu" diye bağırınca, Cefa gelip padişahın karşısında el pençe divan durur. Padişah:

"Ey Cefa, şehzâde bayıldığı sırada bahçede beraberdiniz. Ne olup bittiğini, bu hallere düşmesinin sebeplerini sen bilirsin. Aman oğlumun derdi nedir, söyle bana? Sana kırk gün süre veriyorum; kırk birinci gün başını keserim ha!" deyince, zavallı Cefa, çaresiz boynunu büküp, şehzâde bayıldığı sırada orada olmadığını; aptes almaya gittiğini; geldiğinde onu baygın yatar bulduğunu; saymış, dökmüş, anlatmış; ama, padişah ilk sözünde ayak diremiş:

"Var, git hele, kırk günlük ömrün var. Elbet bu sırrın anahtarı sendedir. Ya çözersin ya da başınla ödersin..." diyerek onu geri göndermiş.

Garip Cefa, oradan şehzâdenin yatağı yanına gelip:

"Ey benim şehzâdem, padişah babanız bu işin hallini sonunda bana bıraktı. Kırk gün süre verdi, eğer hastalığınızı bildirmezseniz, kırk birinci gün boynumu vuracaklar. Düşüp bayıldığınız zaman yanınızda değildim. Ne gördüm ne de duydum. Ben aptes almaya gidince elbette bir şeyler oldu. Aman ne oldu, ne geçti ki, sizi bu hale koydu? Yataklara serilmenizin sebebi elbette bundadır. Aman şehzâdem, bana söyleyiniz, yoksa günlerim sayılıdır." demiş.

Gözyaşları içinde, her gün sabah akşam yalvarmışsa da, şehzâde balmumu gibi sararır, erir, gidermiş; ama, ağız dil vermezmiş bir türlü.

Çaresiz Cefa kırk günü tüketmiş. Kırk birinci günün sabahı şehzâdenin yatağı başına gelip iki gözü iki çeşme:

"Ey şehzâdem, kırk günü doldurduk. Bugün kırk birinci gündür. Ayrılık saati geldi, çattı. Neredeyse cellatlar yamakları ile gelirler. Gel kucaklaşalım, helalleşelim. Aynı elmadan olduk; göbeğimiz birlikte kesildi; süte, aşa arkadaş, yolda, oyunda yoldaş olduk. Tanrı, tez vakitte derdinin dermanını versin." diyerek Sefa'nın boynuna sarılınca, şehzâde, şöyle derin bir uykudan uyanır gibi olur. Kurumuş göz pınarlarından yaşlar boşanır. Cefa, boynu bükülmüş kapıdan çıkarken, birkaç kere seslice içini çekerken dili çözülür:

"Gel Cefa, benim sadık lalam, güreşte eşim, yolda yoldaşım, arkadaşım, kardeşim. Kusuruma bakma, kendimde değildim, bir başka hal içindeydim. Gel yanıma, şu resmi al da, götür, babama ver."

Cefa bir yandan ağlar, bir yandan ölümden kurtuluşuna sevinir. Hemen bu resmi alır; ayakları dolaşarak koşar, padişahın huzuruna çıkar, üç defa yeri öpüp:

"Ey padişahım, müjdeler olsun. Şehzâdenin derdi anlaşıldı. Şu resimdeki kıza tutulmuş. Artık ferman padişahımın..." diyerek, resmi verir vermez, iki adım geri çekilir, el pençe divan durur.

Padişah bir bakar ki, resimdeki dünya güzeli bir kız. Hemen bilirkişileri, gün görmüş, yer gezmişleri çağırtıp divan kurdurur; kızın resmini onlara gösterip akıl danışır. Resim elden ele dolaşır, sonunda bir ihtiyar kervancıbaşı, "Yemen padişahının kızının ta kendisi..." der. Padişah hemen Cefa'ya dönüp:

"Ben bir cihan padişahı olayım da, oğlumun derdinin çaresini bulamayım olmaz. Hemen hazırlan! Para, eşya, adam, ne lazımsa yanına al. Gece gündüz dinlenmeyecek-

sin. Doğru Yemen'e gideceksin. Yemen padişahının kızını senden isterim." der.

Oradan Cefa kalkıp gelir. Olup bitenleri Sefa'ya anlattığında, o da canlanır, hemen yataktan kalkıp yürür, görenler şaşar. Padişahın huzuruna gelir:

"Ben Cefa'dan ayrılamam. Bu zamana kadar beraber olduk. Güreşte, eşim, yolda yoldaşım, arkadaşım, kardeşimdir. İzin verin de birlikte gidelim." diye yalvarır.

Oğlunun ayaklanıp yürümesine çok sevinen padişah, yolculuğun onun sağlığına iyi geleceğini düşünür, izin verir.

Şehzâde, annesinin elini öpüp helalleşir. Cefa ile o gece yol hazırlığı yaparlar; sabah hayvanlarına binip, "Ver elini Yemen diyarı" diyerek yola çıkarlar.

Az giderler, uz giderler, dere tepe düz giderler; altı ay, bir güz giderler. Kâh yoldan giderler, kâh yolu şaşırıp izden sürerler. Gide gide günün birinde bir çeşme başına erişip atların yükünü bir ağaç dibine yıktıktan sonra, eyerlerini, koşumlarını alır, onları bir çayıra salıverirler. Kendileri de çeşme başında koyu gölgelice bir yere çekilip yan yaslanır, uzun otururlar. Bir de bakarlar ki, beli iki büklüm, saçları salkım salkım, yüzü muşmula, giyimi ala bula, ağzında dişleri kalmamış sümüğünü çeker, burnu çenesine değer bir kocakarı, bir elinde su testisi, bir elinde değneğini kaka kaka çeşme başına gelmekte. Hemen davranıp kadına:

"Aman vâlide, bu diyar hangi diyar, adı nedir burala-rın?"

"Oğlum buraya Yemen derler."

"Aman anacağım, bizi bu gece evine konuk eder misin? Çok uzak yollardan geliriz, garibiz, açıkta kaldık."

"Aman oğulcuklarım, ben bir fakir, kimsesiz kocaka-

rıyım; bir kulübeye sığınmışım, yarı aç, yarı tok. Sizin gibi beyzâdeleri yatıracak yerim, yurdum yoktur."

Şehzâde, cebinden bir avuç çil altın çıkarıp şıkırdatmaya başlayınca, kocakarının hemen beli doğrulup sızlanmayı keser, gözleri de parlayıp hemen:

"Aman beyzâdelerim, kişizâdelerim, yatacak yerim de var, hayvanlar için ahırım da. Yürüyün gidelim, evim yakındır," deyince, hemen kocakarının ardına düşer, eve gelirler.

Yüklerini içeri alıp hayvanlarını ahıra bağlar, önlerine bolca arpa döker, yukarı çıkarlar. Kocakarının açtığı bir odaya girip otururlar. Bu kocakarı, iki içeri, bir dışarı, o odadan berikine keklik gibi sekip sandıklar açar, örtüler çıkarır. Aş damarına iner, birkaç çeşit yemek pişirir. Altınların ışığı gözünde parlar da, bir ev kadınlığı eder ki bunlara, sözle anlatılmaz, ancak göreceksin. Az vakitte sofrayı kurar, onların karınlarını doyurur. Kahveler pişirip karla ezilmiş turunç şerbetleri çıkarır; şehzâde ile lalası bu hizmete, bu düzene, bu yaşta bir kadının bu el çabukluğu ile çalışkanlığına hayran kalırlar. Arada bir kocakarının önüne bir altın fırlattıklarından, kadın, kanatlandıkça kanatlanır. Sonunda karınlarını doyurup keyifleri de tamam olunca, kuştüyü minderlere oturup atlas yastıklara yaslandıklarında, şehzâde:

"Ey analık, biz ki iki garip yolcuyuz. Nereden gelip nereye gittiğimizi, hangi işin, nice düşün peşinde olduğumuzu; derdimizi, düşüncemizi hiç sormazsın..." deyince kocakarı:

"Ay oğlum, ancak şimdi sırası geldi koşmaktan, kovalamaktan. Söyleyin bakalım, nedir derdiniz?" diye sorar.

Şehzâde söze başlar.

"Ben İstanbul padişahının biricik oğluyum. Bu da, benimle aynı elmadan olma lalamdır. Yemen padişahının kızına resminden âşık olmuşum. Onun için gurbet yollarına düştük de buralara geldik. Acaba burada böyle bir kız var mıdır; şimdi burada mıdır; evli midir, ergen midir?" diye sıkı sıkı sorunca, kocakarı da:

"Aman oğlum, bak şu Allah'ın işine! Gezmiş gezmiş de, tam yerine gelmişsiniz. Ben bu kızın hocasıyım. Her gün saraya bir kez uğrarım. Ama bu kızı, bu hafta içinde Hint padişahının oğluna gelin götürecekler. Senin niyetin olmayacak iştir..." der.

Şehzâde, bir kere candan "Ah!" çeker ki, gözlerinin önü kapkara, dünya önünde zindan kesilir. Hemen bayılıp yataklara serilir. Zavallı Cefa'nın o gece kirpikli gözlerine uyku girmez, sabahlara kadar Sefa'nın başında bekler. Sabah olunca saraydan kapıya bir ulak gelir:

"Hanım sultan, acele sizi ister, tez yürüyün." diye kocakarıya haber getirince, o da:

"Aman oğlum, taşradan misafirlerim geldi. Onları bırakıp gelemem. Hanım sultana selâm söyle." diye saraya haber yollar. Hanım Sultan:

"Tez geri dönsün, misafirlerini de alıp gelsin, çok canım sıkılıyor, belki hoşa gidecek bir şey anlatırlar." diye ulağı geri çevirince, hoca hanım misafirlerine:

"Ey oğullarım, gurbet kuşları, sultan hanım sizi de saraya davet ediyor, yollar açıldı, ne dersiniz?" diye sorar.

Şehzâde hemen hasta döşeğinden ayağa dikilir, yürüyüp gitmeye davranır. Kocakarı bunlara kadın elbiseleri getirtir, başlarına takma saç takar; ferace giyinir, yaşmak tutunurlar. Kocakarı ile birlikte sarayın yolunu tutarlar. Bunları kalfalar, cariyeler kapı önünde karşılayıp yukarı

alırlar. Yemen padişahının kızının odasına girerler; bakarlar ki resimdeki kızın canlısı; resim şöyle dursun, bu daha alımlısı. Gülerken gözlerine, söylerken ağzına baktırır. Bir eda ile salınır ki, Sefa'nın eli ayağı tutmaz olur. Karşılıklı selâmlar verilip hal hatır sorulduktan sonra hanım sultan:

"Ey hoca hanım, misafirleriniz kimlerdir, nereden geldiler?" diye sorunca, o da:

"Memleketten geldiler sultanım, akrabalarımdan olurlar efendim." diye cevap verir.

Hanım sultan, bu iki dal gibi genç kızın giyinişlerinden, oturuşlarından, hele edalı hallerinden; kırık dökük, nazik konuşmalarından pek hoşlanır. Kokulu Yemen kahveleri içerler; dereden tepeden konuşurlar, uzaktan yakından haberleşirler. Çalgılar, çengilerle çeşitli oyunlar oynarlar. Güle söyleye akşamı ederler. Hanım sultan, yarım elmanın yarısı gibi birbirlerine benzeyen bu iki kıza içi ısınır:

"Aman hoca hanım, bu gece sizleri bir yere salıvermem" derse de, hoca hanım tedbirlidir;

"Aman sultan kızım, evde anaları var. Merak içinde kalmışlardır. Buraya geldiklerinden haberleri bile yoktur. İzin verin de bugün gidelim, yarın analarından izin alır, yine geliriz." deyince, sultan hanım, çaresiz razı olur.

Bunlar oradan kalkıp doğru evlerine gelirler. Ertesi gün hoca hanım Sefa'yı evde bırakıp Cefa ile saraya gelir. Bunları yine cariyeler, kalfalar kapı önünde karşılayıp yukarı alırlar. Sultan hanımın odasında yine sohbet kurulur, akşama kadar eğlenirler. Dereden, tepeden konuşur, uzaktan, yakından haberleşirler, çalgılar, çengiler, çeşitli oyunlar oynarlar. Sultan hanım arada sırada Sefa'dan haber sorar; anasının bu günlük göndermediğini öğrenir. Böylece akşamı edip yemekten sonra yine bir odaya toplanırlar; bu

sefer masal torbasının ağzını açar, ortalığa ibretli hikmetler saçarlar. Hele hoca hanım, birbiri ardından gülünçlü, acıklı, ibretli uzun masallar anlatır, böylelikle yarı geceyi ederler. Uyku zamanı gelip edalı gözler süzülmeye, çeneler ayrılıncaya kadar esnemeye; türkünün masalın tadı kaçmaya başlayınca, herkes odasına çekilir. Sultan hanım kız kılığındaki Cefa'nın sohbetinden pek hoşlanıp onun kendi odasında yatmasını ister. Halayıklar kuştüyünden şilteler serer, bütün ışıkları söndürür, yataklarının baş ucundaki gümüş şamdanları yakar, çekilirler. Sultan hanım, soyunup dökünmeye başlayınca Cefa renkten renge girip heyecandan, korkudan ne durabilir ne de oturabilir. Sırtında dört peşli entari, belinde sırmalı kuşak, ayağında alacalı şalvar, kollarında bilezikler, kulaklarında küpeler, o kılıkla orada ne edeceğini şaşırır kalır. Mümkün olsa yatağa girip öylece yatıverecek.

Hanım sultan buna dönüp:

"A, hâlâ soyunmamışsın, niye orada dikiliyorsun? Uyku gözlerinden akıyor, haydi bakalım." derse de, o ne elini kıpırdatabilir ne de ağzını açabilir, öylece dikilir durur. Hanım sultan onu utanır, sıkılır sanıp yanaşır, yardım etmeye, başından hotozunu almaya davranınca, hotoz takma saçla birlikte elinde kalıverir. Bir de bakar ki, bu cana yakın güzel taze, aslında bir genç yiğittir. Önce şaşırır kalır, sonra gülmesi tutar. Bu sırada Cefa, sultan hanımın eline sarılıp eteğini öper. Sefa'nın İstanbul padişahının oğlu, kendisinin de onun, bir elmanın yarısından olma lalası olduğunu; resmine bakıp kendisine tutulup buralara kadar geldiklerini bir bir sayar, döker, anlatır. Bunlar sabahlara kadar uyumayıp karşılıklı oturur konuşurlar; ince eler, sık dokurlar, bu hale bir tedbir düşünürler. Hanım sultanın Sefa'ya olan sevgisi, bunları dinledikten sonra iyice artar;

Hint padişahının oğluyla evlenmekten vazgeçer. Cefa'yı karşısına alır:

"Ey Cefa, dünya ahret kardeşim ol. Sen de bilirsin ki, gönlümün şehzâdesi elbette Sefa'dır. Artık öbür gün Hint emirinin oğluna gelin gidiyorum. Bütün hazırlıkları bitti, kervan hazırdır. Yarın ben ağırlıkları önden gönderir, has cariyelerim ve hoca hanımla bir arabaya binerim. Şehrin dışında bir saatlik menzilde, Hint yolunun ayrıldığı yerde, tepe üstünde bir türbe vardır. Âdettir, gurbete çıkan, geri dönen ziyaret için oraya uğrar ve adak adar. Sen daha önce Sefa ile oraya gidersin; türbedarı razı eder, beklersiniz. Biz oradan geçerken arabayı durdururum; yalnız başıma çıkar, ziyarete gelirim. Üzerimdeki gelin elbiselerini sana giydiririz. Sen doğruca türbeden çıkar, benim yerime arabaya binersin; Hint padişahının oğluna gelin diye gidersin. Biz de Sefa ile dağdan dağa kaçar, deniz kenarına ineriz; orada seni bekleriz. Sen de elbet bir yolunu bulursun; gelir, bize kavuşursun."

Sabaha kadar bu düzen üzerinde görüşür, karar verirler. O sırada sabah olur. Sultan hanım uykuya dalarken, Cefa da hoca hanımı yanına alır, doğru eve gelirler. Cefa ile Sefa evde baş başa verip bu işleri konuşurlar. O gün akşama doğru, hoca hanım, saraya giderken bunlar da atlarını eyerleyip, yol hazırlıkları görüp, heybelerini, torbalarını bağladıktan sonra, daha akşamdan türbenin yolunu tutarlar az zamanda oraya erişirler; atlarını dağ tarafında bir koruluğa gizledikten sonra kendileri türbeye giderler. Türbedara altın verip geçer bir köşeye otururlar.

Masallarda vakitler tez geçer. Ertesi sabah olunca hanım sultan çeyizini taşıyan kervanı önden gönderip askerleri de onlara katar. Bir saat sonra kendisi bir kapalı ara-

baya hoca hanımla ve cariyeleri ile binip yola çıkar. Ayrılık çeşmesini geçip bir saatlik menzil giderler; yol kenarında bir tepe üzerindeki türbenin yanına gelir dururlar. Gelin hanım, arabadan tek başına iner, yavaş yavaş tepeyi tırmanır, türbenin içine girer. Bir de bakar ki, Sefa ile Cefa telaş içinde kendisini beklerler. Hemen orada, bir karanlık köşede, gelinlik elbiselerini çıkarıp Cefa'nın elbiselerini giyer; sonra el birliği ile onu da gelin kılığına sokarlar; başından aşağı tüllerini örterler ki, kimse sultan hanımdan ayıramaz. Sultan hanım saçlarını külahın içine sokar; ayağına çizmeleri çekince, olur bir tüysüz delikanlı. Oradan gelin hanım bir naz ile çıkıp salına salına aşağı iner, arabanın yanına gelir; bir uşağın avuçlarına basarak çıkar, oturur. Arabacılar atları kamçılarlar, saltanatla Hint diyarının yolunu tutarlar.

Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, altı ay, bir güz giderler. Gide gide günün birinde Hint diyarına ulaşıp padişahın sarayına kavuşurlar. "Yemen padişahının kızı Hint padişahının oğluna gelin geliyor." diye toplar atılır, şenlikler yapılır, askerler gelin alayını karşılayıp alır getirirler. Saray kapısından cariyeler, kalfalar karşılayıp, gelin sultanı, hoca hanımı koltuklayıp yukarı alırlar. O gece uzak yoldan gelen yolcular dinlenir, sabah olunca düğün dernek kurulur. Ulaklar, tatarlar, yakın, uzak saraylara, konaklara düğün okumasına çıkarlar. Beri yandan meydanlarda ocaklar kurulur, yer yer çadırlar dikilir. Dört kat mehter bir yandan çalarken, kös davullarının gümbürtüsü de gökyüzünü titretirmiş. Saray, şehir donatılmış. Oyunlar, yarışlar, çalgılar, eğlence yerleri dolup boşalmaya başlamış. Yazıdan, yabandan, köyden, şehirden, uzaktan, yakından, yerli, yabancı konuklar gelip saraylara, konaklara, hanlara, çadırlara

mertebelerine göre konuklanmışlar. Meydanlarda kazanlar kaynatılıp gelen geçen doyurulmaya başlanmış; kırk gün düğün bu düzen ile böylece gidermiş. Ama öte yanda Hint şehzâdesinin sabrı tükenmiş. Bir gün önce düğün bitsin ister ve heyecandan el ayak boşanmış halde, dur otur bilmezmiş. Ama bu gelen Yemen padişahının kızıdır, burası da Hint padişahının ülkesidir. Eski töreye uygun düğün kurmak için binlerce kişi ayaklanmışken, elbette gönlünde olup bitenlere pek aldıran olmazmış.

Bu hazırlıklar yapılır, şehzâde, üzüm üzüm üzülür, dibeklerde ezilirken gelin sultan da şöyle biraz açılayım, hava alayım diye bahçeye iner. Şurası gül, burası lale bahçesidir diyerek dolaşırken has bahçenin korkuluğuna kadar ulaşır. O sırada karşısına kendisi gibi yüreği daralan, içi sıkılan, güveyinin kız kardeşi, Hint padişahının kızı çıkar. O da düğün telaşından bunalmış, şöyle başını dinleyecek bir tenha köşe ararmış. İkisi de bu karşılaşmadan pek hoşlanıp yan yara yürümeye, konuşmaya girişirler. Gide gide, sık, üstünden gün ışığı geçirmez, loş bir ormana girerler. İnsan konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa anlaşır, yaklaşırmış. Bunlar da farkında bile olmadan birbirlerine kaynaşmışlar. Önceleri el ele tutuşup cıvıldamışlar, sonra sarılıp kucaklaşmışlar. Kol kola gide gide, mermerden yapılmış, her yanı dantel gibi oymalı, çiçekler, taflanlar içinde yarı kaybolmuş, yanını yöresini ağaç dalları kucaklamış bir tapınağa erişmişler. Gelin sultan bu gördüklerinden çok hoşlanıp:

"Aman sultanım, burası ne kadar güzel, bu mermer yapı da nedir?" diye sorunca Hint sultanının kızı da:

"Aman kardeşim, burası pek ünlü bir tapınaktır. Hem de bir ziyaret yeridir. Kim buraya gelir de sıdk ile dua eder,

suyundan bir tas dökünürse, kadınsa erkek, erkekse kadın olur. Gizli bir yerdir, hem de yasaktır. Düğün telaşıyla korucular, bekçiler dağılmışlar. Ben de adını duyardım ama, buralara kadar gelip görmemiştim. Seninle konuşup söyleşirken ayağımız bizi buralara getirdi. Bunda elbet bir hikmet vardır. Gel sultanım, seni pek sevdim; içim oynadı, kanım kızıştı, şuraya girip candan yürekten dua edip, birer tas su dökünelim. Belki duamız tutarda, ya sen, ya ben belki erkek oluruz" deyince, gelin sultan bunu önünde açılmış bir kurtuluş yolu görür, hemen razı olur.

Gelin sultan zaten tebdil kılığında, işin sonunu nasıl getirteceğini, yakasını nasıl sıyıracağını düşünür dururmuş. Bu çareye dört elle sarılır. Kızla birlikte el ele tutuşup içeri girer, mihrabın karşısına geçerler. Sıdk ile dua edip birer tas suyu başlarından dökerler. Döner dışarı çıkarlar ki, Hint sultanı kendisini şöyle bir yoklayıp:

"Ah, ne yazık, bende bir değişiklik yok, aman sende var mı?" diye sorunca Cefa da hemen başından takma saçlarını, hotozunu çıkarmaya davranır:

"Aman sultanım, bana tesir etti galiba, yavaş yavaş erkek oluyorum," diye sırtından kadın elbiselerini atar.

Hint padişahının kızı bu hali görünce hem şaşar, hem sevinir. Ama Cefa'nın yüreği hop etmekte, korkudan soğuk terler dökmektedir:

"Aman sultanım, durup görüşmekte, sarılıp öpüşmekte, uzun uzun şaşıp düşünmekte fayda yok. Davranalım, saray duvarlarını aşalım, bizi ararlar da bu halde bulurlarsa, kavuşmamız mahşere kalır. Bana bir erkek elbisesi ile iki at bulsak, şu orman tarafından sıyrılıp buralardan kurtulamaz mıyız?" deyince, hanım sultan da, bu düşünceleri yerinde bulur.

Hemen oradan gizlice arka kapılardan has ahırlara yanaşıp kimseyi görmeyince, iki at eyerler, bir eski uşak elbisesi ele geçirir; Cefa hemen bunu giyinir, oradan ormana dalıp hayli gider, sonunda saray duvarlarına erişirler. Bu duvarda bir eski küçük kapı varmış, hayli zamandır kullanılmazmış. Araya araya onu bulur açar, dışarı çıkarlar. Dağ yollarına vurur, atların nallarından şimşek saçarak, soluklarını yutarak, yürekleri kuruntu içinde pır pır ederek, beygirleri har har soluyarak, dereler tepeler aşarlar.

Onlar düşe kalka yollarında gidedursunlar, biz gelelim Hint padişahının sarayına. Gelenden gidenden, düğün hazırlığı telaşından bir iki gün bunların yokluğunu fark edilmez. Herkes onların bir işle uğraştıklarını, bir başka dairede bulunduklarını sanır. Ama kına günü geldiğinde, gelini çağırırlar; sarayın yüz odasını ararlar, bulamazlar. Güveyin kız kardeşi de ortalıkta yoktur. Bütün saray halkı, haremi, selâmlığı ayağa kalkar; aramadık kıyı, köşe, kuytu yer bırakmazlar. Kuyulara, sarnıçlara adam indirir, bahçeleri, koruları aratırlar. Şehirde de tellal bağırtır, korucular çıkarırlar. Gece ilerleyip arayıcılar bölük bölük elleri boş dönerler. Bir gün daha böyle geçer, bir haber çıkmayınca, o zaman, padişahı da, şehzâdeyi de bir korku alır. Hemen usta büyücüleri, bakıcıları çağırırlar.

Ak sakallı, kara cüppeli, cin bakışlı, şeytan sezişli, bilgisi derin, kendisi hinoğluhin, bir baş bakıcıları varmış. Gelir, remil döker, toplar bir daha döker, bütün saray halkı taht odasından sofralara kadar yığılmış bakarlarken, bunun gizleri belerir, ağzı köpürerek üçüncü defa remil döker. Herkes merak içinde beklerken sonunda ağzını açar:

"Ey benim şevketli padişahım, üç remil döktüm, üçü de birbiri üzerine düştü. Açık, seçiktir; kuşkuya yer yok-

tur ki, sizin Yemen'den gelin diye aldığınız aslında bir delikanlıdır. Kızınız sultan hanımla bir yolda, at üzerinde görünüyorlar. Böyle seçtim, bu kadar görebildim. Ferman padişahımın..." deyince, önce padişah ile şehzâde, ardından bütün saray halkı "Ah, aman!" diye feryatlar koparır ki, tavanlar titrer.

Padişahın devletli yüzü kararır, hemen bakıcıya buyurur ki, bu kaçakların ardından hünerini göstersin. O da hemen bir koca kara aygır büyüleyip bunların peşinden hışım gibi gönderir.

Kara aygır, yeller gibi esip burnundan alevler fışkırtarak gidedursun, biz gelelim iki kaçağa. Kendileri de atları da, yorgunluktan tükenmiş bir haldeyken karşılarına ak sakallı, yeşil cüppeli, yeşil sarıklı bir derviş çıkar:

"Ey Cefa oğlum, korkma, yılma, ardından hayvanlar salacaklar; hiç telaş etme, atından in, yerden bir avuç toprak al, üzerlerine serp." diyerek, aniden bir duman içinde kaybolur gider.

Bunların içlerine güven, dizlerine yeniden derman gelir, atlarını sürüp az zamanda Sefa ile Yemen padişahı kızının beklediği yere kavuşurlar. Bunlar orada sarmaş dolaş olur, Cefa başlarından geçenleri anlatır. Atlarına biraz soluk aldırır, yem kestirirler; sonra hep birlikte İstanbul yollarına düşer, göçer giderler.

Az gider, uz giderler. Bir kara aygırın üzerlerine, ezer gibi geldiğini görünce, Cefa, hemen atından iner, dervişin dediklerine uyarak yerden bir avuç toprak alır, atın üzerine savurur. Har har canavar gibi harlayan at o anda miskin bir sütçü beygiri kılığına girer; biraz sonra yolun tozuna düşüp kuyruğu titretir. Bunlar yeniden yola girer, yürür giderler.

Bakıcı, olduğu yerden olanı biteni görmüştür, gazabından gözleri belerir, ağzı köpürür. Hemen peşlerinden bir büyük ala geyik büyüleyip salıverir. Bir geyik ki, tüyleri alacalı, par par parlar, kırk çatallı boynuzları da dört yana ışık saçar. Görülmemiş irilikte bir güzel hayvandır.

Ayağı yere, tırnağı taşa değmeden gelir yel gibi, bunların yolunu keser. Şehzâde Sefa hayvanın büyülü olduğunu, başlarına salındığını ne bilsin, hemen:

"Aman, bu ne güzel hayvan, şunu tutup babama armağan götürsem, geyikleri pek sever. Aman Cefa, davran, ardını alalım, boynuna kement salalım" derse de, Cefa, hemen davranıp yerden bir avuç toprak alıp da hayvanın üstüne serpmesiyle, o gelin kızlar gibi pırıl pırıl parlayan, canavarlar gibi harlayan alımlı geyiği miskin bir kılığa sokar. Geyik yolun tozuna yıkılıp bir iki soluduktan sonra kuyruğu titretir ölür.

Şehzâde Sefa şaşkınlıkla bir müddet bu halleri seyreder, Cefa'nın kendi emrini dinlemeyip, hem de kendisine karşı gelip, şu güzel hayvanı öldürmesine çok kızar, içinden derin kin bağlar, yüzü kararır.

Bakıcı, olduğu yerden bu olanları görüp bu sefer bir ejderha büyüleyerek gönderir. Bu ejderha ki, ağzından, burnundan ateşler saçılır; çatallı kuyruğu ile vurduğu yeri göçürür; soluğunun değdiği yerleri kavurur. Geçti yerleri harap ederek bir hışımla gelen ejderhayı uzaktan gören Cefa, hemen atından iner, "Ya Settar!" diyerek Tanrı'ya sığınır; yerin toprağından bir avuç alıp hayvanın başına bir vurmasıyla, onu o anda kül haline getirir, canını cehenneme gönderir. Bundan sonra da bakıcının, büyücünün tılsımları, büyüleri, düzenleri tükenir; onları gözlemekten, izlemekten âciz kalır, yüreği çatlar, oturduğu yerde katılaşır kalır. Onun da kara canı cehennemlik olur.

Sefa ile Cefa'nın, hem de iki sultanın bağlı yolları açılır; derelerden seller gibi, ovalardan yeller gibi giderler; konup göçerek az vakitte İstanbul'a yaklaşırlar. Bunların geldiğini görenler at çatlatır, saraya haber ulaştırırlar. Gün ortasında davullar çıkarılır, tellallar bağırtılır, toplar atılırken, bunlar da kapılardan girerler. Başta padişah, vezirler, paşalar, beyler, bunları karşılayarak, saltanatlı bir alayla sokakları dolduran halk arasından geçirip saraya getirirler. Divan odasına girdiklerinde, şehzâde Sefa, daha fazla dayanamayıp yüreğindeki zehirleri döker:

"Ey benim şevketli babam, şu Cefa'yı tez cellada veresin. Yolda emrime karşı geldi. Sana armağan edeceğim, anlı, şanlı, boynuzlu kırk çatallı, parlayan alımlı geyiği, beni dinlemeyip öldürdü. Elbette onun da ölümü gerekir." deyince, padişah, gözlerinin akını devire devire Cefa'ya öyle bir bakar ki, bakışları cellat satırından keskindir.

Padişahın, "Tez alın şunu!" diye haykırmasıyla, perde arkasında belinde palası, elinde yağlı kemendi, emre hazır duran cellatbaşı ile yanındaki, kafaları yumru yumru, bedenleri kütük, gözleri fıldır fıldır bekleyen yamakları meydana atılıverir, Cefa'yı kavradıkları gibi ağız açıp, aman dilemeye meydan vermeden ayaklarını yerden keserek alıp götürürler. Şehrin dışında, bir dağ başındaki siyaset meydanına getirirler; boynunu vurmaya hazırlamak için, yakasını çözüp boynunu açarlarken, bu çaresizin içini çekip inceden ağladığını, ağzından tek kelime dökmeden öyle iki kat, ayakları dibinde ezilip yassıldığını gören cellatbaşının yüreği ezilir, gücü kesilir. Cefa'nın içinden yüzüne vuran arılığa duruluğa bakar da, onun suçsuzluğunu cellatlığı ile anlar. Cellatbaşı deyip de geçmeyin, o da bir

emir kuludur, can yakmıştır, ah almıştır; ama yüreği katılaşmamış, insafı da elden bırakmamıştır. Hemen oracıkta onun ellerini çözer.

"Yürü yiğit, var git, içim seni kesmeye razı değil, bunun içime doğduran Tanrı'dır elbet. Var git, buralarda görünme." der de zavallı Cefa'yı salıverir.

Bir köpek yavrusu boğazlayıp onun kanına Cefa'nın gömleğini bulayıp dönen cellat saraya gelir; padişahın tahtının önüne kanlı gömleği bırakır.

Zavallı Cefa, orası taşlık, burası dikenlik diye bu dağlarda birkaç gün dolaşır. Sonunda güçten kuvvetten kesilir, sürüne sürüne, iki kaya arasında bir mağara gibi yere gelir; açlıktan, üzüntüden, umutsuzluktan hemen oraya serilir. Ne ekmek var, ne bir yudum su. Dağ parçası gibi genç yiğit, birkaç gün içinde üzülüp, süzülüp, gitmiş, parmağını kaldıracak gücü yoktur. Arada bir başını kaldırır; sönük, ölgün bir sesle:

"Ah Sefa, vah Sefa!
Dağlarda kaldı Cefa."

diye seslenir ki, canlı olduğu ancak belli olur.

Cefa, bu hal içinde kara yazısını tüketedursun, biz gelelim şehzâde Sefa'ya. Bir iki gün yol yorgunluğunu üstünden attıktan sonra, sinirleri yatışıp, aklı çalışıp, içi uyanınca, Cefa'ya ettiği kötülüğü anlar. İçi çürür, yüreği sızlar. O sırada kendileriyle gelen Hint padişahının kızını hatırlar. "Hele şu dertli sultan, Cefa gittikten sonra ne haldedir?" diye onu arar; bakar ki, sarayın ıssız bir odasına çekilmiş, karalar giyinmiş; Cefa'ya yanar, ağlar, dövünür. Yanına varınca anlar ki, hali yürekler acısıdır. Sefa'nın acısı büsbütün artar, pişmanlık ateşi içini yakar:

"Ağlama sultanım, ben kızgınlıkla, anlayıp dinlemeden bir kötü iş ettim. Cefa'ya etmedim, kendime ettim. O gün bu gündür yeni kendime geldim. Yolda yoldaşım, güreşte eşim, bir elmadan olma kardeşim Cefa, eyvah, neredesin?" diye başlar, dövünüp ağlamaya.

Kızcağız bunları dinleyip:

"Ey şehzâdem, şişkinliğin inmiş, ayağın sulara değmiş ama ne fayda? Cefa sana karşı gelmedi. Peşimizden gelip karşımıza çıkan hayvanların üçü de büyülü idi. Bizi öldürmek için Hint'ten gönderilmişti. Cefa, önümüze çıkan dervişin öğüdünü tuttu; hepimizin canını kurtardı. Zavallının ölüsü bile dağ başlarında kaldı." diye atılınca, şehzâde her şeyi anlayıp:

"Eyvah bana, dertlerimi paylaşan, sultanımı kurtaran, yükümün yarısını gık demeden çeken kardeşim Cefa, nerelerdesin?" diye feryat eder:

"Dirisini bulamazsam, hiç olmazsa ölüsünü bulurum, türbesini yaptırır, ölünceye kadar başında beklerim." diye saraydan çıkıp dağ yollarına düşer.

Gide gide derelerden geçer, tepelerden aşar, ormanlarda şaşar. Bir zaman dolaşırken yoldan geçen küçük bir kervana karşı gelir, hemen yanaşır:

"Aman kervancıbaşı, çok gezmiş, çok görmüş, dağı taşı çok dinlemiş, gurbet yollarını izlemişsindir. Çok şey bilir, bilmediğini elbette sezersin. Şuralarda bir garip dertli adama rastladın mı?" diye haber sorunca, oda bir müddet durur, düşünür, çenesini kaşır; bir gün önce bir dağ yamacından geçerken kulağına inilti gibi bir ses geldiğini hatırlar; o yeri şehzâdeye tarif eder. Şehzâdenin içine o anda bir sevinç doğar:

"Eyvallah kervancıbaşı, büyük haber verdin; derdimin

düğümünü çözdün..." diyerek ona bir kese altın verir, tarif edilen tarafa doğru koşar gider. Durmadan, nefes almadan, gücü tükeninceye kadar koşar; tırmanır, tepeye ulaşır. Siyaset meydanına bakar ki, Cefa'nın ölüsü meydanda yoktur; ancak, bir köpek leşi kokar durur. Hemen hali anlayıp biraz daha ileri gider; dere içlerinde bir yerden, taşlar, kayalar arasından bir cılız inilti gelir; biraz daha gidip dereye inince, kulağına:

"Ah Sefa, vah Sefa!
Dağlarda kaldı Cefa."

diye bir ses gelir. Koşup, iki kaya arasına çökmüş, gözleri içine göçmüş, avurtları birbirine geçmiş, sinekler gibi vızıldar, gözlerinin feri uçmuş, ölüp gidecek bir halde Cefa'yı bulur. Gözyaşları içinde hemen bu zavallıyı kucaklayıp iki yanaklarından öper; kendini tanıtırsa da, bu zavallı anlar mı, anlamaz mı bilinmez. Vurur çaresiz sırtına, o taraflarda gördüğü bir oduncu kulübesine kadar nefes nefese taşır. Hemen orada buna sıcak bir tas çorba içirirler. Sefa, hemen oduncuyu saraya gönderip bir araba getirtir. Yükleyip, sarsmadan, incitmeden saraya getirirler. Babası, Yemen padişahının kızı ve Hint padişahının kızı, gözyaşları içinde bunları karşılarlar. Tez vakitte herkes, bunların macerasını duyup ağızdan ağıza yayar; bütün şehirde duymayan, ağlamayan kalmaz. Bu hikâyeyi kervancılar, yedi iklim, dört köşeye taşırlar.

Gönül derdi, iç üzüntüsü olmayınca, yâri de yanı başında şakıyınca, Cefa, az zamanda iyileşir. Cefa ayağa kalktığında, düğün dernek kurulur. Ulaklar, tatarlar her yana haberci çıkarırlar. Büyük kalabalık derlenir. Şenlikler, eğlenceler bir yandan, hayır, hayrat bir yandan. Bu kadar acı,

bu kadar sancıdan sonra, padişah da, bu iki sefalının sevinmesini candan ister, hazinelerinin kapılarını açar. Çulsuzlar giydirilir, açlar doyurulur. Yerlidir, yabancıdır demezler, dört yana çil çil altınlar dağıtırlar. Kimsenin muradını içinde, ahını başkasında komazlar. Büyük helalleşme, büyük hesaplaşma olur ki, benzeri görülmemiş. Kırk gün, kırk gece düğünden sonra, Sefa'yı Yemen padişahının kızıyla, Cefa'yı da Hint padişahının kızıyla evlendirirler. Onlar da kalan ömürlerini rahatlık, mutlulukla geçirirler. Çünkü ikisinin de artık kara yazıları tamam olup kara yas defterleri kapanmış; ak defterleri, sevinç sayfaları açılmış. Hepimizi Tanrı kayıra. Onlar ermiş muratlarına, darısı bizim başımıza.

Alicengiz Oyunu

Bir varmış bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Bir kadıncağızın pek yakışıklı, çok becerikli, bir tek oğulcağızı varmış. Bu kadın, oğlunu saraya, padişahın hizmetine vermeyi uygun bulmuş.

Günlerden bir gün bu padişahın canı sıkılır. Çevresindekilerin anlattıklarını dinler, hünerlerini seyreder; ama, hiçbirini beğenmez. Kaşları çatılmış bir türlü açılmaz. Huzurda kimsede ağız açmaya cesaret yok. Emirle, fermanla kıpırdıyorlar. Divanhanede herkes dimdik, el pençe divan bekler, dikilir ve oldukları yerde küçülürken, padişahın lalası ileri çıkıp:

"Fermanın olursa padişahım, çengileri çalgıları, cambaz, hokkabaz, perendebaz ve sihirbazları çağıralım; gelsinler, efendimizi oyalasınlar." diye bir bir sayarsa da padişah, her söylenene elinin tersini çevirip, dudak bile oynatmadan burnunu kıvırıp reddetmiş; sonunda ölgün, bezgin bir sesle:

"İçinizde alicengiz oyununu bilen biri var mıdır?" diye soracak olmuş.

Divanhanedekiler padişahın dudaklarının kıpırdadığını görmüşler, kulak kesilmişler, ama, bir türlü sözlerini duymak mutluluğuna erememişler. Bunlar şaşkın şaşkın neler oluyor diye bakışır kıpırdaşırlarken lala, kapı önlerinde, duvar ve pencere diplerinde küme küme dikilenlere yaklaşmış, padişahın sözlerini fısıldamış. Koca divanhanede bir kıpırdanma, kulaktan kulağa bir fısıldaşmadır gitmiş. Laf ebesi, emir kölesi olsun; saçak öpenler, takla atanlar olsun; masal, hikâye düzenler, iki kat el ovuşturup yalan düzenler olsun hiç kimse bu oyunu bilip çıkaramazmış. Bilmezlermiş ama, bir bölük hazır yiyicinin, çanak yalayıcının, böyle dar bir zamanda işe yaramayışı, yarar bir yol yordam bulamayışı padişahı çok kızdıracağı için, içlerinden kimse ileri varıp bir şey bilmediklerini söylemeye yanaşmamış. Oracıkta gözleri yere çakıllı, kavuklu mezar taşları gibi dimdik dikili kalmışlar.

O kadıncağızın pek yakışıklı, çok becerikli biricik oğlu da, loş bir köşede, bir perde ardına sinmiş, oradan olup biteni seyredermiş; kulaktan kulağa fısıldananları yarım yamalak duyar, duymadığını da aklından tamamlarmış. Bu derece gözleri açık, aklı uyanık, kulakları da iyice delik bir oğlanmış. Oğlan bakar ki, kimsede ses nefes yok, herkes kaçacak delik arar, ecel terleri döker. Bu, hemen, fırsat bu fırsattır diye düşünür, ortaya atılır. Yüksek sesle:

"Padişahımız, izniniz, fermanınız olursa gider öğrenir, tez vakitte döner gelirim..." diye bağırır; sinek uçsa kanatlarının sesi duyulacak o koca salonu çın çın çınlatır.

Mezar taşları yerlerinden şöyle bir kıpırdarlar, bakarlar ki konuşan bir tüysüz oğlandır. Bir yandan kopacak fırtınayı böylece savdıklarına sevinirlerken, bir yandan da "Bu

tüysüz oğlan bunca devletliyi bir yana iteler de, sonunda padişahın musahibi olur mu?" diye yüreklerine bir kuşkudur, kurttur düşer.

Padişah, oğlanın bu pervasız, atak davranışlarından hoşlanıp hemen iki kaşının düğümü çözülür, yüzü açılır. Hem izin hem de bahşiş verip, bu oğlanı alicengiz oyununu öğrenmeye gönderir.

Bu oğlan, dönüp evine gelir, anasının elini öper, duasını alır; heybesini sırtlar, düşer yolların tozuna, düzüne, hem uzununa. Alicengiz'in yerini, yurdunu sora sora, dönüp, dolaşıp, izleyip giderken; bir gün gurbet yollarında sırtı abalı, şalvarı tüm yamalı, yeşil cüppeli, yeşil sarıklı, eli teberli, ağzı dualı bir derviş babayla karşılaşır. Derviş baba buna:

"Uğurlar ola evladım, nereden gelip nereye gidersin?" diye sorunca, oğlan:

"Eyvallah derviş baba, Tanrı'nın bildiğini kuldan niye saklayayım, bir alicengiz oyunu varmış, onu öğrenmeye gidiyorum." deyince, derviş baba sakalını sıvazlayıp:

"Ya, bu oyunu nereden, kimden öğreneceğini bilir misin?" demiş. Oğlan da:

"Alicengiz adında birisi varmış, sora izleye gidiyorum, onun yanına varıp öğreneceğim."

Derviş baba:

"Ama bu Alicengiz denilen kişinin yolu çok uzundur. Onun öğreteceğini ben de bilirim. Düş ardıma, yürü yolu ma!" der.

Oğlanı peşine takıp sarp dağ yollarına vurur; yavaş yavaş, canlıların gezip dolaştığı yerlerden uzaklaşırlar. Karanlık dağların ortalarına girmişler ki, kuş uçmaz, kervan göçmez; o yerlerde ne insan ne de hayvan izi görünür.

Gide gide bir büyük mağaranın ağzına gelirler, içine girerler; bir süre de onun içinde yürürler. Sonunda derviş babanın oturduğu bölüme gelirler. Derviş baba, bu oğlanı, otursun diye bir odaya bırakır. Oğlan, bir zaman sabırla oturur bekler ki, derviş baba bir türlü gelmez. Canı sıkılır, dışarı çıkar. Bütün mağaranın yanını, yöresini dolaşır da sonunda döner, bitişiğindeki odaya gelir. Kapısını açar, bir de ne görsün? Ayın on dördü gibi bir kız oturmuş, bir yandan gergef işler, bir yandan da iki gözü iki çeşme yaşlar döker. Oğlan buna:

"İn misin, cin misin?
Gelin misin, kız mısın?"

diye sorunca, kız da:

"Ne inim, ne cinim.
Senin gibi bir insanım.
Zavallı anamın bir tek kızıyım."

diye karşılık verince, oğlan:

"Peki ama buralara nerelerden geldin?" deyince, kız:

"Tanrı böyle yazmış yazımı. Çocuktum, her gün okula gider gelirdim. Seni alıp buralara getiren derviş baba beni de kandırıp getirdi, bu odaya kapattı. Beni okutmaya çalıştı ise de yolunu bilemedim. Sonra tuttu beni bu odaya, gergefin başına oturttu. Yol bilmem, iz bilmem. Burada gergef işleyip şurada oturuyorum, orada da yatıyorum..." der.

Sonra yerinden kalkıp oğlanın elinden tutar; onu bir gizli kapının ardındaki kuyunun başına götürür; kuyunun kapağını kaldırır. Bu kuyu ağzına kadar insan leşi ile doludur. Kokusuna da, görünüşüne de dayanılmaz. Bu oğla-

nın gönlü bulanır, aklı da başından gidip yere düşer bayılır. Kız ona hemen ruh koklatır; elini, ayağını ovalayıp ayıltır. Oğlanın aklı başına gelince:

"İşte yiğidim, beni iyice dinle, bu derviş sana ne okutursa sen diren ve tersine oku. Aman yanılıp da benim gibi doğru okumayasın; yoksa sen de, ben de buralardan kurtulamayız." diye oğlana uzun uzun öğütler verir.

Sonunda oğlan bu tedbir üzerine sözleşip oradan ayrılıp, oturduğu odaya gelir. Odada dervişi beklemeye başlar.

Derviş baba, bir zaman sonra etekleri savrularak, göbeğini hoplatarak, külahını düzeltip dişlerini karıştırarak gelir:

"Gel oğlum, seni okutayım." der. Oğlan iki dizi üzerine çökünce, önüne bir rahle koyar; üzerine bir koca kara kaplı kitap açar. Başlarlar okumaya. Derviş baba "elif" der demez, oğlan:

"Direktir, direk,
Çatal saplı kürek."

diye, direk direk bağırır. Derviş baba 'Be!" der. Oğlan:

"Teknedir, tekne.
Hamur yoğur içinde."

diye boğuk boğuk böğürür. Derviş hangi harfi söylese, oğlan öyle bir söz çalımı, laf gelimi, mani biçimi uydurur; öyle bangır bangır ki, kulak dayanmaz. Elifbanın daha sonu gelmeden, başı kazana dönen derviş, ne diyeceğini, ne edeceğini iyice şaşırır, o da çocukla birlikte:

"Gayın, gayın galata,
Manavlarda salata.
Salatayı yiyenler?
Keratadır, kerata."

diye bir ağızdan, makamla bağırıp sallanmaya başlatmaz mı! Biraz sonra sıra "kaf" harfine gelince, oğlan bir makam tutturur:

"Kaf dedimse karga.
Karga karga, gak dedi.
Bindi dala, vak dedi."

diye başlayarak ucu bucağı gelmez bir tekerlemeye girişir; dervişi de peşine takar.

İkisi birlikte haykıra haykıra, sallana salana, dersi bir yana koyarlar; ağızları köpürene, güçten kesilene, içleri ezim ezim ezilene kadar bağırıp zikrederler; sonunda sırtüstü yere düşerler. Derviş baba, bir ara şöyle bir kendine gelir:

"Hay, bu ne oğlandır? Kim, kime ne öğretiyor? Aman bu yaşta, bu ustalıkla beni oyuna getirir, külahımı düşürür. Bre oğlan, ben seni bir iyi dövmeden kor muyum?" diyerek, bu oğlanı falakaya yatırır.

Oğlanı bir güzel döver; nefesi iyice tükenir. Sonunda Alicengiz kitabını açar, oğlana ondan okutmaya başlar. Derviş hangi sayfayı açarsa açsın, oğlan, baştan ayağı ters şeyler söyler; temsil düzer, laf düşürür, mani uydurur, cinas çıkarır. Oysa bu oğlan, bir yandan da gizlice bütün kitabı sayfa sayfa ezberlermiş.

Arada bir bağıra çağıra okuyan, döve söve ayak direyen derviş baba, çoğu kez çocuğun okumasına, tekerlemesine takılır kalır. Ne bildiğini, ne öğreteceğini de iyice şaşırır; ipin ucunu büsbütün kaçırır. Sonunda derviş, bu oğlanı, "Elbette okumaz, yaradılıştan haylazdır." diye döve döve kaldırıp dağdan aşağı sürer, oradan da ovaya, kervanların izleyip geçtiği yollara götürür, bırakır.

Oğlan oradan yola çıkıp, birkaç gün içinde doğru anasının evine gelir.

"Aman anacığım, çok çektim, çok dayak yedim, ama Alicengiz kitabını ezberledim. Hemen işe başlasam iyi olur. Ben yarın bir at kılığına girerim. Beni alıp doğru saraya götürürsün, padişaha para ile satarsın. Ama sakın ola ki yularımı ona vermeyesin. Yuların satılık olmadığını söyler; onu alır, eve dönersin," dedikten sonra yatar.

Sabah olunca bu kadın kalkar; bakar ki, oğlan yatağında yoktur. Birden aklına akşam konuştukları gelir. Ahıra koşar bakar ki, yemliğe bağlı bir al at orada durur. Kuyruğu havada, kulakları oynar, gözleri de fırıl fırıl parlar döner. Kadın, bu atı yularından tutup doğru saraya götürür; padişaha satar. Bir kese altın alıp, atın kıldan örme yularını çözüp alır, doğru evine gelir. Gece olup da tam yatacağı sırada birden kapı açılır, bu oğlan çıkagelir:

"Aman anacığım, bugün çok güzel yaptın, yakıştırdın. Ben yarın da besili bir koç kılığına gireceğim. Eski düzen üzere beni alıp saraya götürür, padişaha satarsın." der, odasına çekilir yatar.

O gece oğlan yatıp sabah olunca kadın kalkar; bakar ki, oğlan yatağında yoktur, birden aklına gece konuştukları gelir; ahıra koşar bakar ki, burnu kemerli, kıvrım kıvrım boynuzlu, kara kuyruklu, bir koca koç yemliğe bağlı durur. Anası koçun ipini çözer, çeke çeke doğruca saraya götürürken, yolda derviş babayla karşılaşır. Derviş, şöyle yan gözle koça bakar ki, gözleri fıldır fıldır oynuyor. Hemen olanları iyice anlar. Kendi kendine:

"Vay kurnaz oğlan, vay ne melun imişsin, kitabı bir tamam belledin. Sonunda beni kafese koyup sakalıma güldün, hünerimi de aldın elimden, öyle mi?" diye söylenir.

Ateşi başına sıçrayınca hemen kadının yolunu keser, önünde durur:

"Aman anacığım, al şu paraları, şu koçu bana sat." diye direnir durur. Kadın da şaşırıp keseyi alır, koçun ipini tam dervişin eline vereceği sırada, oğlan bir kuş olup "Pırrr!" diye havalanır uçar.

Derviş baba da onun ardından hemen bir atmaca olur, onun peşine düşer. Çaresiz kadıncağız bu olanlara şaşar; orada dikili kalır. Atmaca ile kuş, yıldırım gibi uçarak birbiri peşinden padişahın sarayına girerler. Padişah balkonda oturmuş etrafı seyrederken, kuş bir al elma olup padişahın kucağına düşer. Atmaca da hemen koca sakallı, sırtı abalı bir derviş kılığına girerek, balkondan içeri;

"Selamünaleyküm padişahım, şu kucağına düşen al elma benimdir," diyerek yanaşır. Elmanın güzelliğine hayran kalan padişah dervişe şöyle bir baktıktan sonra:

"Aleykümselam derviş baba, bu elma elbette benimdir, hem padişah kucağından mal istemek nerede görülmüştür? Ama yine de şahların gönlü gani olur, kemali bir elmadır, gönlün üstünde kalmışsa, bana hayrı olmaz. Al, onu sana bağışladım." diyerek, derviş babaya vereceği sırada, elma birden elinde darı olup yerlere saçılır. Derviş de hemen bir tavuğa dönüşüp, darıları gagalayıp toplamaya girişir. Hemen bu darılar bir yere derlenip tortop olur, bir sansara döner ve tavuğun ensesine çöküp onu boğuverir. Ardından bu sansar iki silkinir, önceki kılığındaki gibi bir yiğit oğlan olur; baş keser, diz çöker, padişaha selâm verir. Padişah bu hale çok şaşar:

"Vay sen misin, ay oğlan? Gittin, gördün mü? Okudun, öğrendin mi? Alicengiz'in evini buldun mu? Hünerler alıp geldin mi?" diye sorunca, oğlan:

"Evet sultanım, gittim, gördüm. Ters okudum, doğru belledim; derviş babayı oyunla, düzenle eğledim. İşte huzurunuzda bu alicengiz oyununu bir tamam oynadım. Bu derviş, yani bu tavuk benim ustamdı. Hünerini aldığımı anlayınca beni öldürmeye çabaladı. Ben de üste çıkıp onu tepeledim." dedikten sonra arka arka gidip el pençe divan durdu.

Bütün orada huzurda bulunanların külahları başlarından düştü; şaşkınlıktan parmaklarını ısırdılar. "Gerçekten akıllı, hünerli, mahir yiğit imiş..." diyerek onu alkışladılar, övdüler.

Bu işler padişahın çok hoşuna gitti. Olup bitenleri, oğlandan baştan sona bir kere daha dinledi. Çok altın verip onu başmusahibi yaptı; anasına da bir büyük konak bağışladı. Eğlencede, sohbette, devlet işlerinde olsun, bunu hiç yanından ayırmaz oldu.

Oradan oğlan padişahtan izin alıp dağdaki mağaraya gitti. Kendisine yol gösteren, akıl veren, gergef işleyen kızı kurtarıp, ona dervişin ölüm haberini verdi. Birlikte konaklarına döndüler. Düğün dernek kuruldu; kırk gün kırk gece şenlik yapıldı. Konuk gelenlere, yoldan gelip geçenlere sofra sofra yemekler çıkarıldı; yenildi, içildi. Kırk birinci gün geldiğinde, oğlanla kız odalarına çekildi; herkes yerine, yurduna dağıldı. Oğlanla karısı ve anası mutluluk içinde uzun yıllar yaşadı. Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza.

Bir varmış bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Evvel zaman içinde bir padişahla bir de veziri; bunların da boyda bosta, yaşta başta, güzellik ve marifette, her halleriyle denk ve akran iki kızları varmış.

Birlikte büyümüşler, aynı hocada okumuşlar. Her gün, her saat birlikte bulunurlar, gezer, konuşur, gülüşür, eğlenirler, bir içtikleri su ayrı gidermiş. Günlerden bir gün bu iki kız, sarayın yol üzerine gelen büyük şahnişinde karşılıklı oturmuşlar; gülüşür, söyleşirken, aşağıdaki yoldan sırtında su tulumları, ağır yükten alnının damarları kabarmış, teri sırtından fışkırmış, sıcaktan yanakları al al kızarmış bir Saka Güzeli geçermiş. Kullara cefa, sultanlara sefa, padişah kızına da bir gönül eğlencesi lazım. Kız şahnişten sararak:

"Saka Güzeli, Saka Güzeli,
Vezir kızı mı, yoksa ben mi?
Kimdir, bu diyarın en Güzeli?"

diye, yarenlik edip manili laf atınca, Saka Güzeli tulumu sırtında şöyle bir duralayıp yükünü denkleştirdikten sonra, sarayın şahnişinde yan yana, birbirinden güzel iki kızı bir zaman seyreder, kim olduklarını anlar:

"Sultan kızı, Sultan kızı,
Bu diyarın iki kızı,
Vezir kızı en Güzeli."

der, ardında neler olup biteceğini hiç düşünmeden yürür gider.

Şimdi padişah kızının olanca keyfi kaçıp bir sararır, bir bozarır, sonunda içi gibi yüzü de kararır. Konuşup söyleşmeyi, gülüşüp ötüşmeyi keser; çekilir, odasına gider, kapanır. O günden tezi yok, vezir kızını bir daha yanına uğratmaz. Gide gide içinin şişkinliği çoğalır:

"Vay, ne demek! Ben bu diyarın padişahının bir tanecik kızı olayım da, bir vezir parçasının sünepe kızı benimle yarışsın; namı, şanı benden önde yürüsün..." diye dipsiz tasalara, dolambaçlı kuruntulara bulaşır; günden güne bu zavallı kızcağızı can düşmanı sayıp sıkıntısından boğulacak hallere gelir. Hay hayla oturur, vay vayla kalkar, onu gören, ondan korkar. Yemeden içmeden kesilir, yorgan döşek hasta olur. Hekimler, hocalar, yakından uzaktan gelirler. Sultan kızına el dokundurmak kimin haddine. Haline, ahvaline ancak karşıdan bakıp kafa kafaya verirler; nice dertlere deva, ölüleri diriltir, ihtiyarları gençleştirir ilaçlar döverler, havan dipleri parlarsa da, kızda az da olsa bir iyileşme belirtisi görülmez.

Hekimlerden sonra sıra hocalara gelir. Nefesleri keskin, okuyup üfleyince insanı havalanacak hale getiren duaların hiçbirinin buna bir etkisi olmaz. Tellallar bağırtılır,

diyar diyar haber haberciler çıkartılır; bu derde bir çare bulana, bu kızı iyileştirip kaldırana para, devlet, ikbal, rütbe, toprak ne isterse verilecektir.

Artık her gün saray kapısını aşındıranların, hanım sultanın yanına uğrayıp çaresiz geri dönenlerin sayısı belli olmazmış. Hepsi kendine güvenli, dimdik içeri girer, yorgun argın, iki büklüm, süklüm püklüm savuşur giderlermiş.

Bir zaman böyle geçer. Günlerden bir gün, bu kız, hekimlerden gözüne kestirdiği birini tenhada yatağı başına çağırır, eline bir kese altın sıkıştırır.

"Seni göreyim hekimbaşı, sözlerimi başkasından sakla, babamın huzuruna çık. 'Kızınızın derdi yüreğindedir, şişer şişer, çatlayacak hale gelir. Devası da vezir kızının kanıdır. Onu kesip kanından bir dolu tas içmeyince kurtulamaz. Ya bunu böyle edersiniz ya da hanım sultanın cenaze tedarikini görür, mezarlıkta yerini hazırlatırsınız.' diye tenhada bir bir anlatırsınız. Ya bu işi başarır, hekim başı olursun ya da başını vurdururum." diye bir yandan okşayıp, bir yandan sırrına ortak edince, hekimin korkusundan dudağı çatlar, yüreği göğsüne sığmaz olur. Oradan çıkar, eli ayağı titreyerek:

"Hay, bu dertlere nereden çattım! Bu düzen kara düzen, böyle yazmış bunu yazan; padişah kızı darda kıstırdı, devleti de, derdi de iyi bastırdı. Viran olası evde evlat var, eş var. Yürü, çaresiz hekim, yürü..." diye söylene söylene doğru padişahın huzuruna varır, üç kere yer öper:

"Şevketli padişahım, çalıştım, çabaladım, eski kitapları karıştırdım, baştan sona soruşturdum. Hanım sultanın derdini de, devasını da buluşturdum. Derdi yüreğidir. Şişer, şişer, çatlayacak hale gelir. Devası da vezir kızının kanıdır. Onu kestirip kanından bir dolu tas içmeyince kurtulmaz.

Ya bu işi böyle edersiniz ya da hanım sultanın cenaze tedarikini görür, mezarlıkta yerini hazırlarsınız. Ferman padişahımın..." der. Heyecandan yüreği gümbür gümbür atarak üç adım geri çekilir, boyun keser, el pençe divan durur.

Padişahın kararmış yüzü, çatılmış kaşları açılır, bükülmüş beli dikilir. Hemen perde çavuşlarına seslenir, vezirine haber ulaştırır:

"Sen ki lalamsın, elbette kızının kanı, hanım sultanın derdinin devasıdır; onu tez katledip, bir tas kanını gönderesin!" diye ferman eder.

Vezire haber gelir; bu söz değil, ferman değil, üstünde kara dumanlar tüten bir ocaktır. Vezir, şahın baskısı ile bir tanecik kızının sevgisi altında, iki arada bir derede ezilmiş kalır. Bakar ki, bu işi bir düzenle karşılamaktan başka çare yoktur. Hemen davranıp bir köpek yavrusu keser; kanını bir tasa doldurur, saraya ulaklarla yollar. Sonra, içinden sürgülü bir ceviz sandığa kızcağızını koyup çarşıya mezada gönderir.

Bitpazarında, eski, döküntü eşya arasında bu kurt yenikli, eski sandığa kimse pey sürüp müşteri olmaz. O sırada oradan Saka Güzeli geçermiş. O gün onun ayağını bu çarşıya saptıran, şu sandığın başına getiren Tanrı'dır elbet. Gelir, tellalın başına dikilir; düşünmeden, tasarlamadan, ne işe yarayacağını bilmeden pey sürer; o günkü kazancını hep verir. Zaten kimse almak istemezmiş, sonunda üstünde kalır. Akşamüstü sırtlar sandığı, getirir evceğizine koyar. Sabah erken, Saka Güzeli, tulumlarını sırtlar, çeşmenin başına gider. Oradan da kapı kapı dolaşır, su taşımaya başlar. O kapıdan dışarı çıkar çıkmaz, vezir kızı biraz bekleyip sandığın sürgüsünü çeker; içinden çıkar, ev işlerine girişir. Odayı siler, süpürür, çamaşırları yıkar, eşyalara düzen ve-

rir, iki kap yemek pişirir, ortalığı çiçek gibi temiz, düzenli bir hale getirir; nereye baksan kadın eli değdiği belli olur. Akşama kadar eteği belinde oradan oraya koşar; işlerini bitirince gün kavuşmadan sandığa girer; kapağını içeriden sürgüledikten sonra yatar.

Akşam olunca Saka Güzeli yorgun argın, beli iki büklüm, torbasından çarşıdan aldığı öteberi ile evine gelir, kapıyı açar ki, daha pabuçluktan başlayarak evin bir başka düzene girdiğini, bir iki parça eşyasının yerlerinin değiştiğini görür. Her taraf silinip süpürülmüş, basmaya kıyamazsın; döşek yapılmış, örtüler, perdeler, kirli çamaşırlar yıkanmış; ortalık öyle temiz ve çiçekler gibi düzenli ki, oradan arı duru bir kadının geçtiği her haliyle bellidir. Olup bitenlere şaşar da kalır:

'Gündüz dışarıda koşuşurken kimler gelir de bu işleri görür?" diye derin düşüncelere dalar gider. O gece kızın pişirdiği iki kap yemeği afiyetle yiyip torbasındaki öteberiyi mutfağa bırakır, olup bitenler bir yandan hoşuna gider, bir yandan iyice ürker. Bu hal ile yorgunluktan gözleri kapanır; şöyle mi ola, böyle mi derken, derin uykulara dalar gider ki, dibi bulunmaz.

Ertesi sabah gün doğarken tulumlarını alıp işine gittikten sonra bu kız, eskisi gibi sandıktan çıkar. O orada, bu burada, kirli bulaşıklar nerde? Tahtalar ovuldu mu, gömlekler dürüldü mü, ilikler, çoraplar örüldü mü? Kilimleri silkelemiş, döşekleri düzlemiş. Tavandan tabana, duvardan kapı eşiğine kadar elinin değmediği kıyı köşe kalmamış. Sonunda mutfağa girip Saka Güzeli'nin çarşıdan alıp getirdikleri ile iki kap yemek pişirmiş. Böylece akşamı edip, dönüp sandığın içine girip yatmış.

Akşam olunca bu Saka Güzeli yorgun argın, beli iki

büklüm, torbasında çarşıdan aldığı öteberi ile evine gelir. Kapıdan içeri girer, eşiği aşar, dört köşeye bakıp şaşar. İşler bitirilmiş, döşekler serilmiştir. Ortalık çiçekler gibi hem temiz, hem düzenli. Oralardan bir kadın geçtiği, her haliyle belli. Saka Güzeli'ni derin bir düşünce alır:

"Gündüzleri dışarıdayken buraya periler mi gelir de bu işleri görür?" diye bir zaman elini şakağına atıp dipsiz düşüncelere, dolambaçlı kuruntulara dalar; bir aralık, bitpazarından alıp getirdiği, odanın köşesinde duran kapalı sandık gözüne ilişir. Kendi kendine "Herhalde bu kapalı sandıkta bir hikmet olmalı?" der, sandığın başına gelir, ötesini berisini kurcalar bakar ki, ne kilit var, ne menteşe... Kapağın açıldığını belli edecek bir yer görünmez. Sandığın karşısına geçip:

"Bir kilitli ceviz sandık,
Baka baka usandık.
İn de olsan, cin de olsan,
Hiç durma, dışarı çık."

diyerek bir süre kulak verip dinlerse de, sandıktan değil ses, ağaç kurtlarının çıtırtısı bile duyulmaz. Bir zaman bekleyip bir şey duymayınca:

"Hele buna da sabretmek gerek. Sabırla dut yaprağı atlas, koruk ise helva olurmuş. Bütün ekşi, ham yemişler, alışılmadık işler, sabır ile, zaman ile tatlanır, ballanır. Bütün dolaşık gidişler, sonunda bir uç verir, yola yordama gelir..." diye sesli sesli söylenir. Sonunda iki kap yemeğini yer; yorgunluğa dayanamaz, gözleri kapanır; şöyle mi, böyle mi, derken derin uykulara dalar gider ki, dibi bulunmaz.

Ertesi sabah gün doğarken çıkıp hemen çarşıya gider; kasaptan birkaç kilo et alır; getirir, mutfağa bırakır. Yüksek sesle:

"Hele akşam geleyim; kendime ağır ateşte, bol soğanlı bir yahni pişireyim; ne zamandır canım çeker." diye söylene söylene tulumlarını alır; kapıyı çeker gider.

Az sonra kız sandıktan çıkıp eteğini beline sokar, işe girişir. O orada, bu burada, kirli bulaşıklar nerede? Tahtalar ovuldu mu, gömlekler dürüldü mü, ilikler, çoraplar örüldü mü? Kilimleri silkelemiş, döşekleri düzlemiş, bir hamarat, bir hamarat ki, tavandan tabana, duvarlardan kapı eşiklerine kadar elinin değmediği kıyı, köşe kalmamış. Üstelik Saka Güzeli'nin getirdiği eti doğrayıp, ağır ateşte, bol soğanlı, bir kapama yahni pişirmiş ki, başına oturan tadından on parmağını yer de haberi olmaz. Sahanlara koyar; daha dumanları tüterken, bir de üstüne üstlük kirli çamaşırları yıkayıp çitilemeye girişir; gün ortasında, işlerin orta yerinde dalıp gitmişken, Saka Güzeli ansızın, kapıyı tıkırdatmadan, tahtaları çıtırdatmadan, pabucunu dışarıda bırakır; kemiksiz ayakla içeri girer ki, ortalıkta dünya güzeli, hamarat bir kız dolanır. Yapmış yakıştırmış, hem pişirmiş, hem sofrayı donatmış; çamaşıra bile girişmiş. Zavallı kızcağız, bunu karşısında görünce ne edeceğini, nereye kaçacağını bilememiş; bir eliyle yüzünü, bir eliyle de başını örtmeye çabalamış. Saka Güzeli:

"Ne yüzünü sakla, ne de başını ört. Sen benim kısmetimmişsin. Eteği belinde, evine sahip, gözü tok, tutumlu bir hamarat kızsın. Kırk yıl yedi iklim, dört köşeyi dolansam; sorsam soruştursam; paralar döksem, adaklar adasam, huyda, hünerde, ille güzellikte senden üstününü bulamam. Kısmetime razıyım; seni bitpazarından sandık içinde alıp getirdim; beni istemeseydin, bu kadar hünerinle durmaz, çıkar giderdin; anlarım ki, sen de bahtına razısın." deyine, kız gülümseyip rızasını bildirmiş; hemen mahallesin-

de kendi halinde birkaç komşuyu, imam ile muhtarı çağırıp nikâhlarını kıydırdıktan sonra, geçer köşeye otururlar; yahninin kapağını güle oynaya kaldırırlar.

Gel zaman, git zaman, bunlar gülüşe, oynaşa, sefa içinde yaşamakta olsunlar; bir gün, kızın aklına anası babası, evi ocağı geldikçe, içini çeker garip garip ağlar; iki gözünün kirpiğine inci taneleri dizermiş. Saka Güzeli, bir zaman bu kızın haline bakıp:

"A benim sultanım! Nedir senin gizli derdin ki ağlar, inciler dizersin? Şunun şurasında hiçbir şeyin eksik değildir." deyince, kızcağız da:

"Hepsi iyi, hepsi güzel, hele sizden çok memnunum. Ama bülbülü altın kafese kapamışlar, ille evim yurdum demiş. Ana yurdu, baba bucağı, sılam burnumda tüter. Yaşlı babamı, kadın anamı dünya gözüyle bir daha göremem diye üzülürüm." deyince, Saka Güzeli:

"Aman benim sultanım, bunca emrini yerine getirmişim; bundan da elbet geri kalmam. Sen hazırlıklarını tamamla, birkaç gün sonra yolcusun." der.

Birkaç gün geçince, heybesine bir iki parça hediye koyup bu kızı bir ata bindirir; babasının evine gönderir.

Zavallı vezirse, biricik kızı elinden çıktıktan sonra padişahtan izin alıp bir köşeye çekilmiş, ibadete sarılmış. İhtiyar karısı ile gece gündüz hep hasretlik üzerine söyleşirler; geceleri gündüzlere katıp kızlarının sağlığına dua eder, adaklar adar, sadakalar dağıtmakla avunurlarmış. Günlerden bir gün, vezir kızı, sılasına erişir; gizlice soruşturur; bunların oturdukları mahalleyi öğrenir. Bir akşam vakti, hiç beklemedikleri bir zamanda, kızları çat kapı çıkıp gelince sevinç gözyaşlarına bulanır, sarmaş dolaş olurlar. Diz dize oturur, günlerce söyleşirler. Kız, başından geçen-

lerden, kocası Saka Güzeli'nin hallerinden bir bir anlatır; bu iki ihtiyar, zavallı kızlarının ölümden kurtulup bu denli mutlu olmasına candan sevinirler; buruşmuş yüzleri aydınlanır; Tanrı'ya şükrederler. Böylece en basit şeylerden sevinç payı çıkararak günlerce konuşurlar; kurbanlar kestirir, lokmalar döktürür, fakirleri giydirirler. Şehrin kıyısındaki bu mahallenin halkı, bunların kim olduklarını, başlarına neler geldiğini ne bilsinler? İhtiyar babayı işten çekilmiş bir tüccar bellemişler. Kendi hallerinde dindar, eli açık bu iki ihtiyarcığı severlermiş.

Vezir kızı, birkaç gün sonra eskiden gittikleri çarşı hamamına bir kere daha gitmek ister. Bohçasını hazırlayıp anasıyla birlikte yanlarına çifte cariye alır, giderler; hamamda bir de gelinlerin yıkandığı bölüm varmış. O gün, padişahın kızı da eğlenip açılmak umudu ile bu gelin hamamına gelir, bir köşeye kurulur. Çengi, çalgı, gelin, görümce diye çevresine bakınırken, bir de ne görsün? Olur şey değil, gözlerini ovalar ovalar, bakar; gördüklerine inanamaz. Vezir kızı, bütün güzelliği üstünde, sırma saçlarını çözmüş, başına altın tasla su döküp yıkanmıyor mu? Yanakları sıcaktan pençe pençe, al al olmuş; sedef gibi derisinden sular, inci taneleri gibi yuvarlanırmış; bütün hamam halkı gelini bırakmış, bu kızın güzelliğini seyredermiş. Yanında anasının evinden getirdiği çifte halayıkları, ona sırmalı peştemallar kuşandırır, sedefli altın nalınları ayağına verir; sağına soluna geçip onu koltuklayıp soğuk bölüme çıkarırlar. Padişah kızı, bütün bunlara gözünü diker, bakakalır. Hemen arkasından kalfasını yollayıp gizlice soruşturur; kızın falan yerde bir Saka Güzeli'nin karısı olduğunu, falan mahalledeki babasını ziyarete gelmiş olduğunu öğrenir. Kalfa:

"Kızın güzelliği dillere destan olmuş. Onu seyredenlerin ömrü artar, dünya derdini unutur, ağrısını, sızını duymaz olurmuş. Kocasının mertliği, güzelliği dillerde söylenirmiş." diye, duyduğu her şeyi ballandıra ballandıra anlatır.

Kalfa, vezir kızı ile kocasının nasıl kumrular gibi seviştiklerini, birisi dışarıda alnının teriyle kazanırken, ötekisinin eteğini beline sokarak hep ev işiyle uğraştığını bire bin katarak anlatınca, şah kızının rengi atar, sararır, kızarır, sonunda kararır. Şah kızının kalbini kin ve haset kemirir.

Bu kızın kim olduğunu kimse bilemezmiş; ama işin öncesini, olanı biteni bilen şah kızının onu tanıması işten bile değilmiş. Şah kızı onu tanıyınca hemen oracıkta başına bir ağrı saplanır; hay hay, vay vaylarla kalkar; önüne ardına, yanına, yöresine söve saya, rast geleni haşım haşım haşlaya haşlaya sarayına gelir.

"Vay ne demek, ben burada sararıp solayım da, bu kız ölümlerden kurtulsun. Saka Güzeli'ne kavuşsun. Kısmetimi, yolumu kapasın. Ben bu kızdan kurtulamayacak mıyım? Hay, hay, buna daha ne oyun etsem, ne düzen kursam?" diye diye, yemeden içmeden kesilir; doluya koyar almaz, boşa koyar dolmaz. Gündüzleri yetişmez, geceler boyunca düşünür; sonunda Saka Güzeli'ne bir mektup yazar, gönderir:

"Karın buralarda kötü olmuştur. Sırtındaki benleri, göğsündeki gülleri şöyle şöyledir. Adı hamallara destan olmuş, meyhanelerde şarkıları söylenir. Anasına babasına, yurduna ocağına hasretliği bahanedir. Eski tanışlarına, oynaşlarına kavuşmuştur," diye olmadık yalanlar, düzenler uydurur. Saka Güzeli, mektubu açıp okuyunca yüreğine ateş düşer; gözlerini kan, içini de olmadık kin bü-

rür. Gece demeyip yola düşer; at çatlatıp tez vakitte gelir, kızın mahallesini ve evini bulur. Yol boyunca içinden düzenler kurar, kurdukça içi daha da kararır. Kolu bacağı kas kas kasılır, dişleri kilitlenir; hırsından gözleri dışarı uğrar. Saka Güzeli kapıyı çalar; bir yandan da kamasını hazırlar, kınından çıkarır.

Gece vaktidir. Bütün ev halkı derin uykulara dalmış uyurken, vezir kızının içini bir sıkıntı basıp uyanınca kapının çalındığını duyar. İki elinde iki gümüş şamdan, gider kapıyı açar bakar ki gelen Saka Güzeli'dir. Ama bir başka kılıktadır; yüzü kararmış, gözleri belermiştir. Onun kasılıp kasılıp gerildiğini görünce, kızın başına gelenler, birden içine doğar; adam daha kamasını kaldırıp vurmadan can havliyle kendini bahçeye, oradan da kabarmış akan derenin seline atar; göz açıp kapayıncaya kadar kaybolur gider. Azgın suların içinde yüze yuvarlana akıp, kısa zamanda denize kavuşur; yarı diri, yarı baygındır. O sırada üç balıkçı, derenin denize karıştığı yerde ağlarını atıp kısmetlerini gözlerlermiş. Bu kız, doğruca akıntının etkisiyle gelip ağın içine düşer. Ağ birden ağırlaşıp ipler gerilip çekilince, balıkçılar hemen davranıp ağa asılırlar; çıka çıka ağın torbasından dünya güzeli bir kız çıkar gelir. Hemen sandala alıp karaya çıkarırlar, kızın başına toplanırlar. Üç balıkçı, o anda bir ağız dalaşına tutuşur:

"Hak benimdir, yok bana düşer; sandal benimdir, yok ağ benimdir; balık senin, kalanı benim..." diye sille tokat, kavgaya girişirler. İçlerinden birisi bakar ki iş kötüye varacak, ucu ölüme erecek:

"Arkadaşlar, boşuna kavga etmeyelim, şu oku atalım. Hangimiz onu bulup gidip getirirse kız onun olsun; yoksa vuruşa vuruşa birbirimizi öldürmekten çare yoktur." de-

yince, hepsi bu kararda birleşirler. Akıl veren balıkçı omzuna çapraz asılı yayını çıkarır; bir ucunu bacaklarının arasına kıstırır, sol eliyle bir ucundan bastırırken kirişin ilmiğini yukarıdan geçirip yayını kurar. Okluğundan bir ok çıkarır, sağ elinin baş parmağına ok atma yüzüğünü geçirir, oku yatağına yerleştirir. Sol kolunu ileri uzatıp, kirişi, ok atma yüzüğünü taktığı parmağı ile çenesine kadar çekip "Ya hak!" der bırakır. Ok vınlayıp uçunca, balıkçılar da "Bre ha!" diyerek okun gittiği yönü gözleyip, düştüğü yeri izleyip peşinden koşarlar; bu arada kendine gelen, onların yaptıklarını seyreden kız, hepsinin tozu dumana katıp gittiklerini görünce, hemen kalkar, o da ters yöne doğru kaçar gider. Gide gide bir kasabaya yaklaşır; yol üzerinde eğine mal yüklemiş bir satıcı Yahudi'yle karşılaşır. Yahudi, kızın sırılsıklam, üst baş perişan, saç baş dağınık olduğunu görünce, onun bir beladan kaçtığını anlayıp, hemen kendisi de ayrı bir bela kesilir; kızın yolunu keser:

"Sabahın bu erken saatinde nerden gelirsin? Bu kıyafetle nereye koşarsın? Bir yerden kaçtığın belli. Senin bir uygunsuz, düzensiz işin olmalı. Ben seni bırakmam, alırım. Seni kaçtığın yere teslim edip, başına biçilen parayı almalıyım." diye, gözünü hırs bürümüş halde söylenip dururken; kız, hâlâ elinde duran gümüş şamdanları Yahudi'nin eline tutuşturunca, Yahudi:

"Acaba kaç dirhem saf gümüştür? Biri ötekinden daha mı ağır yoksa? Sakın bir hilesi, karışığı filan olmasın?" diye silip hohlamaya, inceden inceye gözde geçirmeye girişirken, kız çoktan uzaklaşıp savuşur.

Dereden tepeden, yoldan izden geçip türlü engeller aşmaktan iyice gücü, kuvveti tükenir; güçsüz bir halde bir çeşme başına erişir. Kız orada, yorgunluktan içi ge-

çip öyle bir derin uykuya dalar ki, saatlerce kendine gelemez. Bir padişahın oğlu o sıra ava çıkmışmış; orası, burası, dağı, deresi diyerek av kovalarken, atı da kendi de susayınca, bu çeşmenin başına gelir bakar ki, dünya güzeli, pınar perisi bir kız oracıkta uyur. Hiç kıpırdamadan, parmağını bile oynatmadan, orada saatlerce kızın uyanmasını bekler. Şehzâdelerin kısmetleri açık, işleri seçik olur.

Deresi, deniziyle bunca yolu; sakası, balıkçısı, Yahudi'siyle bunca insanı geride koyup, çeşme başında yorgunluktan uyuyakalan kız uyandığında, bakar ki karşısında anlı şanlı, samur kaşlı, genç duruşlu bir şehzâde. Kız artık kaçmayı, kovalamayı bırakır; şehzâdenin peşine takılır, sarayına gidip onunla evlenir.

Kışın konarlar, yazın göçerler. İnci, mercan dizerler, böylece ömür sürerler. Aradan bir hayli zaman geçer. Günlerden bir gün bu kızın aklına, şehzâde ile buluştukları o eski çeşme düşer:

"Ey benim şehzâdem, şu bizim buluştuğumuz, oturup konuştuğumuz çeşmeyi, güzel taşlarla ördürsen, önüne bir havuz, som gümüşten bir lüle yaptırıp, alın taşına da benim resmimi kazdırsan, gelen geçen bu çeşmeden su içtikçe, benim için hayır dua etse..." diye yalvarır. Şehzâde, kızın isteğini kırmayıp çeşmeyi yaptırır. Üzerine de kızın taştan oyma öyle bir resmini koyarlar ki, gören canlı sanır.

Günlerden bir gün, üç balıkçının yolu bu tarafa düşer, bu çeşmeye gelirler. Su içerlerken bu kızın resmini gördüklerinde korkudan, şaşkınlıktan orada düşüp bayılırlar. O sırada, Yahudi de bu yoldan geçermiş; su içmeye yanaşır, resmi o da görünce ödü patlar, dudağı yarılır; düşer bayılır. Ardından Saka Güzeli gelir; ağzına lüleye dayarken, resmi görünce içi kabarır; o da bunların yanına baygın düşer.

Ne hikmettir bilinmez; bütün işleri düzenleyip bozan, bu işi de düzenlemiş, onların hepsini bu çeşme başında sıraya dizmiş.

Kız, çeşmenin karşısına bir köşk yaptırmış, su içmeye gelenleri seyreder, eğlenirmiş. Hepsinin birbiri peşine gelişini, düşüp bayılışlarını cumbadan seyredermiş. Sonunda bunları şehzâdeye gösterip hepsini saraya taşıttırır, hapsettirir.

Akşam olur; bunlar ayılıp kendilerine geldiğinde, hepsini divan odasında, şehzâde ile sultan hanımın oturduğu bir tahtın karşısına çıkartırlar. Hepsinde el ayak boşanmıştır; tir tir titreyerek el pençe divan dururlar. Vezir kızı, başından geçenleri, baştan sona birer birer anlattıkça, bunların hepsi sancılanıp kıvranmaya, kaçacak yer aramaya başlarlar. Ama ne mümkün, kapılarda eli palalı, zebella gibi siyahîler dikilir, dört duvarın dibinde çepeçevre iriyarı kullukçular dizilir. Bu kız her şeyi anlatıp ortaya koyar:

"Ey benim şehzâdem, bu Saka Güzeli dedikleri benim kocamdır; sorup anlamadan, durup dinlemeden, bir iftira yüzünden beni harcamıştır. Bu balıkçılar ise beni denizden çıkardılar; ama, hırsa kapılıp hadlerini bilmediler. Bu Yahudi de, elimde gümüş şamdanlar olmasaydı, bana etmeyeceği kötülük olmazdı. Şehzâdem, sen ki, beni çeşme başında bulup, bugüne kadar bir dediğimi iki etmeyip hoş tutarsın. Artık yiğitliğin, soy kişiliğin neyi gerektirirse onu yaparsın. Bu bir yumaktır ki, önünde tortop olmuş, uç vermez durur; adaletinle, dirayetinle elbette çözersin..." diye sözünü bitirir.

Şehzâde bir durup, iki düşünür, iki düşünür; sonra balıkçılara döner, bir sıkı tembih ve tekdirle tabanlarına ellişer sopa vurdurur, gönderir. Yahudi'nin boynunu vurdu-

rur, ölüsünü köpeklere böldürür. Bakar ki, kızın gönlü bütün bu olup bitenlere karşın yine de Saka Güzeli'ndedir. Huzurunda bunları yeniden evlendirir; düğün hediyesi olarak kırk deve yükü çeyiz verir.

"İnşallah çileniz bununla bitmiştir. Varın, bir köşede dirlik düzenlik içinde yaşayın. Devletime duacı olun..." diyerek, gönderir.

Onlar da artık geri dönmeyip şehzâdenin memleketinde yerleşirler. Haber yollayıp ihtiyar vezir ile karısını getirtirler. Padişahın kızının cezasını Tanrı'ya havale ederler. Kalan ömürlerini mutlulukla geçirir, çoluk çocuğa karışırlar. Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza.

Karayılan

Bir varmış bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Evvel zaman içinde bir ülkenin dertli bir padişahı varmış. Yedi iklim, dört köşede adı söylenir, fermanları okunur, hükmündeki toprakların üstünde gün batmaz, bir yerde batarken bir yerde doğarmış. Böylesine devletli bir padişahmış. Kurda kuşa hükmü geçer, dağa taşa asker döşer; Hint'e, Çin'e kervan gönderir; çarşı pazarlarına halı, kilim döşenirmiş. Hazineleri tepeleme dolu, câmileri, hanları, hamamları, yüce, ulu; şehirleri, kasabaları sayılmakla tükenmezmiş. Ama gelgelelim bu dünyada her olgunlukta bir küçük solgunluk, her büyük ağacın özünde bir çürük, her devlete bir mihnet mukadder. Bu yüce padişahın gözünde ne devlet, ne saltanat ne de zenginlik varmış. Çünkü dünya yüzüne çocuğu gelmezmiş; ne yaptıysa, ne ettiyse bir türlü içini kavuran, ömrünü harmana yele verip savuran, sızım sızım sızlatan bu dileğine kavuşamamış. Hekimlere görünmüş, hocalara okunmuş, adaklar adamış, hazineler harcamış, ille bu işin bir çıkar yolunu, yordamını bulamamış. Yıllar yılı sürüp giden bu

dert yüzünden içi dışı, günü gündüzü geceler gibi kararmış; yediğinin tadını alamaz, gezip gördüğünde iki kaşının arası düğümlenmiş çözülmez olmuş; suyu çekilmiş, içi çürümüş; bir ağaç misali kocayıp gitmeye yüz tutmuş. Günlerden bir gün vezirini huzuruna çağırtıp:

"Hay, benim sadık vezirim, ne olacak bu halim; ömrümü yellere verdim, tahtımı da ellere vereceğim galiba. Bunları düşünmekten her nefesim zehir kesilip fışkırıyor içimden. Soyum kuruyacak, adım, sanım dünya yüzünden silinecek. Hay, bre lala, meyvesiz ağaçlar gibi köküm çürüdü; dalım, yaprağım iyice kurudu. Yakında harmanım savrulur. Aman vezir, bir şeyler bul söyle, bir tedbir eyle, şu işin sonunu hayra bağlasak..." diye yanmış, yakılmış, gözyaşlarını akıtmış.

Vezir çok akıllı, hem ulu yollu bir ünlü kişi imiş:

"Padişahım, Tanrı sizlere ömürler ihsan etsin. Bu derece gönlünüzü karartmayınız. Dünya yüzünde yolu, çaresi olmayan şey bulunmaz. Meğerki Tanrı'nın desteği birlik ola. Yarından tezi yok sizinle tebdil giyinip taşraya sefere çıkalım. Belki yollarda, hanlarda, köşe bucakta bir ağzı dualı, eli uğurlu, kendisi kutlu, işleri mutlu bir ermiş kişiye karşı geliriz. Şimdiye dek baş vurmadığımız taş, denemediğimiz iş kalmadı. Tanrı lütfunu ihsan eder de belki bahtımız şu yollarda açılır. Uğursuzluğun düğümü çözülür." deyince, padişahın içini bir ferahlık alır, lalasının düşüncesini pek uygun bulur.

Ertesi gün olunca, bunlar sırtlarında kıldan aba, şalvarları türlü yama, birer derviş kılığına bürünüp gün doğarken sarayın arka kapısından elde teber, sırtta torba, başta külah, içlerinde sürekli ah, dillerinde vah vahlarla gurbet yollarının tozuna, eğrisine düzüne koyulur giderler. Terleri sırt-

larından çıkıncaya kadar birkaç menzil durup dinlenmeden yürüdükten sonra yol kenarındaki bir çeşme başına kavuşur, soluk almak, birkaç lokma yemek için mola verirler. Ellerini, yüzlerini yıkayıp şöyle çeşme başında koyu gölgeli bir ağacın altına çekilirler. Biraz dinlenir, azık torbalarını açar, bir iki lokma yiyip canlanıp güçlendikleri sıra gittikleri yolun karşısından ak sakallı, nur yüzlü, sırtına bir ak aba giymiş bir derviş babanın belirip geldiğini görürler. Bu derviş çeşmeye yanaşır şöyle bir durup elini göğsüne bastırır:

"Uğurlar olsun padişahım, vakti şerif hayırlı ola." deyip seslenince, padişahla vezir şaşıp dururlar. Padişah:

"Eyvallah derviş baba. Sana da uğurlar olsun." deyip Tanrı selâmını aldıktan sonra, bu derviş babanın tebdil gezdiği halde kendisini tanımasına çok şaşar.

"Ey derviş baba benim padişah olduğumu bildin, elbette gönlümdeki gizli dileğimi de bilirsin. Aman ulu yollu, ağzı dualı, sırtı abalı, kendisi mutlu, işleri kutlu derviş baba, himmet senden..." deyip eline yapışıp öper, başına koyar. Bu derviş şöyle bir ârifane gülümseyip:

"Üzüntün büyük, dileğin çocuktur. Bu yüzden hayli şaşmış, son çare bu yollara düşmüşsünüz." deyince, padişahın yüzü açılır, gözyaşları saçılır, dilinin bağları iyice çözülür, bu dervişin eline sımsıkı sarılır:

"Aman derviş baba, himmetini esirgeme. Yaşın koca, bilgin yüce, gücün yetişir, bir uçtan uca. Aman bir oğlum olsun da, isterse yılan olsun..." diye yana yakıla yalvarınca, bu derviş yine ârifane gülümseyip elini göğsüne bastırır, başını eğer ve göğsünden kocaman bir al elma çıkarıp padişaha uzatır:

"Ey padişahım, bu elmanın yarısını siz, yarısını da sultan hanım yesin, Tanrı'nın büyüklüğüne sığının, ben him-

met ettim, o ihsan etsin, günahlarımızı bağışlasın, dileğinizi yerine getirsin" deyip, bir duman içinde kaybolur gider.

Bunlar hemen yoldan dönüp, al elmayı alıp doğru saraya gelirler. Padişah, derviş babanın tarifi üzere yarısını kendi yer, yarısını da sultan hanıma verir:

Aradan günler, aylar geçer. Dokuz ay tamam olunca, gecelerden bir gece sultan hanımın ağrıları tutar, bir türlü doğuramaz. Günler, geceler ağrılar içinde kıvranır. İnlemesine, sızlamasına canlar dayanmaz, feryatları sarayın tavanlarını çınlatır. Oğlan yerine, sonunda, bir karayılan doğuracak olur. Ebesi yanaşır, onu sokar öldürür, şehirde ne kadar ebe varsa kullukçular gönderip iyilikle, zorlukla getirirlerse de, yılan hepsini birer birer sokar öldürür. Sonunda bütün şehirde bu karayılanı doğurtacak kimse kalmaz. Harem ağaları, kullukçular taraf taraf, mahalle mahalle, kapı kapı dolaşırlar, işe ehil bir ebe ararlarsa da, birkaç gündür olup biteni kulaktan kulağa duyan eli işe yatkın kim varsa, hepsi bir deliğe saklanmış; çoğu da savuşup gitmiştir. Sonunda bir kenar mahallenin bir çıkmaz sokağında, bir evin kapısını çalarlar, bir yaşlı kadın açar.

"Vâlide, burada eli işe yatkın, ebelikten anlar birisi bulunur mu?" diye sorduklarında bu kadının hiç sevmediği bir üvey kızı varmış, o aklına gelmiş. Her fırsatta bu kızcağıza bir kötülük yapar, bir biçimine getirir, canını yakarmış. Gözleri parlar, sevinir:

"Aman oğullarım, benim burada bir hünerli kızım vardır, çocuk doğurtmakta ustadır..." deyince, bunlar hemen:

"Aman vâlide, izin verin de bizimle saraya gelsin, sultan hanımı doğurtsun, padişahın yüzünü güldürsün, ağırlığınca altın alıp dönsün." der demez, bu kadın acele kızını çağırır:

"Kızım, kızım, aylak kızım, haylaz kızım! Kırk yılda bir bahtın açıldı, yolun seçildi; seni saraya, sultan hanımı doğurtmaya çağırıyorlar, var git kendine de hayrın dokunsun, bize de..." der.

Öksüz kız ne yapsın, ağzı dili kilitli, saray adamlarının önüne düşer, yola çıkarlar. Yolda giderken mezarlığın yanında durur; bunlardan anasının mezarına uğramaya izin ister. Adamlar bir kıyıda beklerken bu anasının mezarına varır, başındaki taşı kucaklayıp:

"Anam, anam, has anam!
Üvey anam saraya yolluyor,
Sultan hanım yılan doğuruyor,
Elini uzatanı sokup öldürüyor,
Ölmeye giderim anacığım!"

diye ağlamaya başlayınca, mezardan bir ses gelir:

"Ah kızım, vah kızım,
Geride kalmış bahtsızım!
Bir kaba, süt koyarsın
Sütü karşıdan tutarsın
Karnındaki karayılan,
Düşer sütün içine.
Kapatır, padişaha sunarsın."

deyince, kız bu işe çok sevinir, yeniden sarayın yolunu tutar. Sultan hanımın yanına çıkar. Anasının öğütlerine uyarak bir kapaklı çömlek içinde süt ister. Çömleği karşıdan utunca, yılan gelip akar, çömleğin içine düşer. Bu kız hemen kapağını kapatır, kapı dibinde heyecan içinde bekleyen padişah babasının önüne koyar. Padişah bakar ki bir oğlan, ama kılığı karayılan. Tanrı'dan dileğini hatırlayıp, "Buna da şü-

kürler olsun, oğlan olsun da yılan olsun." deyip, toplar atılmasını, şenlikler kurulmasını emreder. Yedi iklim, dört köşeye elçiler, ulaklar gönderir, haberler ulaştırır. Padişah da, saray halkı da, Tanrı'nın hikmetine, bu ebe kızın marifetine şaşar kalırlar, parmak ısırırlar. Padişah bu kıza samur kürkler, kese kese altınlar, inci gerdanlıklar, top top kumaşlar bağışlar. Bu kız, arkasında hediyeleri taşımaktan beli bükülmüş kırk uşakla döner analığının evine gelir. Kendi güzel, gönlü geniş, eli açık, gözü tokmuş. Sarayda ne verdilerse hiçbir şeyi gizlemeden, saklamadan üvey anasına verir.

Bu kızcağız üvey ana elinde, yırtık eski bir entari içinde kara bahtını tamamlayadursun, biz gelelim saraydaki kapalı çömlek içinde karayılan kılığındaki şehzâdeye. Buna bakmak, büyütmek için dadılar, sütnineler, lalalar tutulur. Ama kundaklara dolamak, beşiklere koymak ne mümkün. Korkudan bütün saray halkı çil yavruları gibi dağılır, yanına yöresine kimse varamaz. Ancak çömleğin kenarından sütünü dökerler, o da sakınıp çekinerek. Bu düzen üzerine sayılı zaman çabuk geçer, bu şehzâde az vakitte büyür, gelişir; günlerden bir gün lalasına:

"Babama söyleyin beni artık okutsun, bana hoca tutsun." deyince, oradan lalasıyla dadısı padişaha koşup:

"Efendimiz, genç bahtlı şehzâdemiz okumak istiyorlar; büyüdüler, geliştiler. Ferman efendimizin..." diye hali keyfiyeti bir bir anlatınca, padişah Tanrı'nın bu hikmetine yeniden parmak ısırır:

"Pek güzel, pek iyi en iyi hocayı bulup getirin, yarından tezi yok şehzâdeyi okutmaya başlasın!" diye ferman eder; ertesi günü bir derin hoca bulup getirirler.

Hoca geldiğinde, çömleğin kapağını kaldırırlar, karayılan süzülür çıkar. Hoca bir elifba cüzünü, rahlenin üstü-

ne açar; karayılan, birkaç defa hecelerse de hocanın "Direk, direk!" diye bağırmasına kızıp bir saldırışta onu sokar öldürür. Ertesi günü bir başka hoca çağırırlar, onun da başına aynı şey gelir. Dünya yüzünde hoca kıtlığına kıran girmedi ya, biri olmazsa biri daha. Artık her gün bu hocalardan birinin sarayın ön kapısından dirisini sokar, arka kapısından ölüsünü çıkarırlar. Bir zaman gelir ki, genç şehzâdeyi okutacak hoca bulamazlar. Okutmuş olan hocaların ölüleri için, şehrin dışında koca bir mezarlık kurarlar.

Bir gün padişahın bütün vezirleri, paşaları, gün görmüş diyar gezmiş bilirkişileri kubbealtına derlenir, ayrıca dışarıda devletin işbilir ak sakallıları ayak divanına çağırılır, uzun uzadıya bu okuma işi üzerinde birbirleriyle görüş alışverişi yaparlar; ama, içeridekiler olsun, dışarıdakiler olsun, doluya koyar sığdıramaz, boşa koyup dolduramazlar.

Saatlerce kafa kafaya verip görüştükten sonra her iki divanda da:

"Bu şehzâdenin ebesi her kim ise okutan da o olur ancak. Boşuna adam kırdırmayın, okutamaz ve bu işe adam dayandıramazsınız." diye karar verip kesip atmışlar; dağılıp gitmişler.

Adam kırılması, mezarlıkların dolup taşması padişahın pek umurunda değilmiş; ama vezirlerin bu tedbirini uygun bulmuş. Bu yolu nasıl olup da daha önce bulamadıklarına şaşmışlar, ama pek de tasalanmamışlar, "Geç olsun da güç olmasın. İyi iş altı ayda biter. Danışan dağlar aşmış, danışmayan düz ovada yolunu şaşırmış." diye uslu, düzenli laflar etmişler.

Padişah, ertesi gün harem ağalarını, kullukçuları koşturup şehzâdenin ebesine haber salar. Olanları ve padişahın fermanını bildirirler. Ebe kıza, fazla laf söyletmeyip

alırlar, yola çıkarlar. Yolda gelirken kız mezarlığın yanında, anasının mezarını ziyaret için bunlardan izin alır; onlar bir köşeye çekilip beklerken, kız anasının mezarına varır, başındaki taşı kucaklayıp:

"Ah anacığım, has anacığım!
Dediklerini bir bir yaptım,
Karayılanı doğurttum.
Şimdi büyüdü, gelişti,
Okuma yaşına erişti.
Hocalarını öldürür,
Padişah beni çağırır.
Yetiş imdadıma anacığım!"

diye ağlar dövünürken, mezardan bir ses gelir:

"Ay kızım, zavallı kızım,
Geride kalmış bahtsızım!
Kırk bir gül çubuğu alırsın
Şehzâdenin yanına varırsın,
Okuturken sana saldırırsa,
Kırk çubuk ile vurursun,
Biri ile dikilir durursun."

deyince, kız hemen anasının mezarından kırk bir tane gül çubuğu keser, doğru saraya gelip şehzâdenin odasına girer. Bir mindere oturur, sağ tarafına kırk bir gül çubuğunu dizer, önüne rahlesini koyar; üstüne elifba cüzünü serer. Çömleğin kapağını açarlar, karayılanı bırakırlar. Gelir, kızın karşısına geçer, çöreklenir oturur, şöyle dikilir ve başını kitaba doğru eğer:

"Elif direk gibi!" diye durmadan bağırır. Kız öteki harflere geçmek istedikçe o "Direk, direk!" diye bağırır; arada

bir saldırmak ister; kız gül çubuklarından birini başına indirince saldırmayı, tıslamayı keser, hemen "be" harfine geçer. Kız bu düzenle her harfte, her hecede bir çubuk vurarak kısa zamanda şehzâdeyi bir güzel okutur, kırk çubuk vurur, biri elinde durur. Şehzâde okuyunca hemen padişaha müjdeler verilir; toplar atılır, davullar çalınır; ulaklarla tellallar çıkarılır; gelene geçene yemekler, paralar dağıtılır. Padişah ile saray halkı bu kızın aklına da, hünerine de parmak ısırırlar. Kıza samur kürkler, kese kese altınlar, top top kumaşlar bağışlayıp, onu evine gönderirler. Kız sırtında hediye taşımaktan beli iki kat olmuş kırk uşakla döner, anasının evine gelir. Kendi güzel, gönlü geniş, eli açık, gözü tokmuş. Saraydan ne verdilerse hiçbir şeyi gizlemeden, saklamadan üvey anasına verir.

Bu kız üvey ana elinde ezile büzüle, yüreğine taş basıp kara bahtını tamamlayadursun, biz gelelim şehzâdeye. On beş yaşına erip, delikanlı çağına gerdiğinde, bir gün lalası ile babasına:

"Az zamanda geliştim, ergen yaşa eriştim, babama haber edin, durmasın beni evlendirsin!" diye haber yollar.

Lalası, etekleri dolaşarak koşar, padişaha haber verir. Padişah, çocuğun hallerine, Tanrı'nın bu yoldaki hikmetlerine şaşıp buna bir kız bulunmasını ferman eder. Ararlar, tararlar, şanına layık bir güzel kız bulurlar, saraya gelin getirirler. Karayılan, daha ilk geceden bu kızcağızı sokar öldürür. Sabah olunca odadan kızın ölüsünü çıkarırlar. Artık her akşam sarayın ön kapısından telli duvaklı bir gelin girer, arka kapısından tabut içinde ölüsü çıkar. Şehzâde olunca gelin mi bulunmaz. Elini sallasa ellisi, başını sallasa duvaklısı, tellisi... Getire götüre, önce şehirdeki kızları tüketirler, tez davrananlarsa taşraya kaçar kurtulur. Sonra

köyleri, yakın kasabaları taramaya başlarlar. Kısa zamanda şehrin dışında bir Gelinler Mezarlığı kurulur. Sonunda şehzâdeye gelin bulunmaz olur; gelin yaştakiler çoğu ölmüş, yaşayan bazı alımlı kızlarsa, aileleriyle kıyıya köşeye savuşmuş.

Bir gün padişahın bütün vezirleri, paşaları, gün görmüş, diyar gezmiş bilirkişileri kubbealtına derlenirler; ayrıca dışarıda devletin işbilir ak sakallıları ayak divanına çağırılırlar; bunlar uzun uzadıya bu evlenme işi üzerinde birbirlerine danışırlar; doluya koyarlar sığmaz, boşa koyarlar dolmaz. Saatlerce kafa kafaya verip görüştükten sonra:

"Bu şehzâdeyi doğurtan ebe, okutan hoca ile evlendirin, o başa çıkar ancak onunla. Başkası kâr etmez hâşa..." deyip, kesip atmışlar; işin içinden çıkmışlar, dağılıp gitmişler.

Adam kırılması, mezarlıkların dolup taşması, padişahın pek umurunda değilmiş; ama vezirlerin bu tedbirini uygun bulmuş. Bu aklı nasıl olup da daha önce bulamadıklarına şaşırmışlar, ama pek de tasalanmamışlar. "Geç olsun da güç olmasın. İyi iş altı ayda biter. Danışan dağlar aşmış, danışmayan düz ovada yolunu şaşırmış." diye uslu, düzenli laflar etmişler.

Padişah ertesi gün harem ağalarını, kullukçuları koşuşturup şehzâdenin ebesine haber salar. Bunlar olanları ve padişahın fermanını ebeye bildirirler. Ebe kıza, fazla söz söyletmeyip üstündeki entari ile saç baş dağınık alır, onu yola çıkarırlar. Yolda gelirken anasının mezarını ziyaret için kız bunlardan izin ister. Onlar bir köşeye çekilip beklerken, kız anasının mezarına varır. Mezarın başındaki taşı kucaklayıp:

"Ah anacığım, has anacığım!
Dediklerini yaptım,
Karayılanı doğurttum,
Gül çubuğu vurdum, okuttum.
Şimdi beni ona gelin götürüyorlar.
Yetiş imdadıma anacığım!"

diye ağlar, sızlanırken mezardan bir ses gelir:

"Ay kızım, zavallı kızım,
Geride kalmış bahtsızım!
Kırk kirpinin derisini,
Dikenlerin irisini,
Giyinir, kuşanırsın
Karayılan saldırdıkça,
Diken batar, geriler,
Çıkar kürkünü derse,
Önce o çıkarsın, sonra sen.
O soyununca davran hemen
Ocağa atar yakarsan kürkünü
Şehzâdeye kavuşursun."

deyince kız çok sevinir, gözyaşlarını siler. Hemen kırk bir tane kirpi derisi buldurur, üzerine kürk gibi giyinir ki, bedeninde açık yer kalmaz. Üstüne gelin elbisesini geçirir, telini duvağını takınır. Güven içinde saraya varır. Bunu hemen şehzâdenin odasına götürürler, kapı dibinde nikâhını kıyıp içeri bırakır, kaçarlar. Kız hemen önceden hazırlanmış ocağı tutuşturur. O sırada yılan da çömleğinden çıkıp süzüle süzüle kızın karşısına gelir. Durup halkalanır, olduğu yerde dikilir, kıza saldırdığında gelin elbisesinin altındaki dikenler yılanın başına, ağzına batar. Tıslayarak geri çekilir:

"Ebem, hocam, gelin kız! Şu üstündekileri çıkar!" diye bağırınca, kız:

"Önce sen soyun, sonra da ben soyunurum..." deyince, karayılan, bakar, başka çaresi yoktur. Başlar soyunmaya. Yavaş yavaş başından soyunmaya başlar, kuyruğuna kadar sıyırdığı kılıfından kurtulunca, kız hemen karayılanın derisini kaptığı gibi alev alev yanan ocağa fırlatır atar. Bu deri yanıncaya kadar oğlan acısından bağırıp inleyerek yerlerde yuvarlanıp kıvranır. Derinin hepsi yanıp kül olunca, yılan ayağa kalkar ki, ayın on dördü gibi yakışıklı, genç bir yiğittir. Kız da, o zaman kirpi derisinden soyunur.

Ertesi gün, sabah namazı vakti, her gün olduğu gibi başta saray imamı, birkaç kişi, kefen, tabut taşıyarak şehzâdenin kapısına gelirler. Babası ile sultan anası da bütün gece uyumamışlar, kızın ne yapacağını merak etmişler. Onlar da etekleri dolaşarak gelirler, kapıyı şöyle bir aralarlar. Bir de ne görsünler? Gelinle güvey pencere önüne oturmuşlar, ağız ağza vermişler, sohbetin derinine dalmışlar. Karayılanın yerine bir şanlı yiğit geçmiş oturur görünce, bunlar şaşarlar da, Tanrı'ya şükreder, birini bırakır, ötekine sarılır, kucaklar, ağlaşırlar. Padişah, hemen tellallar, ulaklar toplar, davullarla bu sevinçli haberi bütün memlekete yayar, uzak diyarlara tatarlar gönderir. Şenlikler yaptırır, yeniden düğün dernek kurdurur, kırk gün, kırk gece eğlenir, yiyip içip bunları yeniden evlendirirler.

Aradan bir zaman geçer, bu şehzâde taşraya gitmeye niyet eder; gelir padişah babasının elini öper izin ister. Hayır duasını alır, doğru kızın yanına gelip:

"Ben taşraya sefere gidiyorum. İki ay içinde döner gelirim. Kendini sıkma, gez dolaş. İstediğin gibi eğlen." deyip, kızı iki gözlerinden öper, gurbet yollarına çıkar.

O yoldan bu hana, bu handan o şehre, dağlar aşar, çöller geçer, konar göçer. Şehzâdenin dünyayı görmesi, yedi iklim, dört köşeyi bilmesi; insanların cins cins yaratıldıklarını; oturuşları, kalkışları, giyinip kuşanışları başka başka olan insanların, işleri, düşleri ve düşünüşlerinin de ayrı ayrı olduğunu öğrenmesi gerekir. Okuyup yazma bir, gezip görme iki; bunlardır, insanoğlunu yetiştirip geliştiren. Bir üçüncü daha var ki dünya derdi, umuru, hastalık, açlık, kara sevda gibi şeylerdir. Tanrı bunları kimsenin başına vermesin, şehzâdeler bunları görüp duymasın.

Aradan bir zaman geçer. Elden ele geçe geçe, ilden ile göçe göçe, tatar terkisinde buruşa buruşa, şehzâdenin bir mektubu gelir uzak diyarlardan kıza erişir. Cariyeler mektubu kapıdan alır, sultan hanıma vermek üzere yukarı çıkarlar, ama, meraklarından duramazlar, sarayın tenha bir köşesine çekilir, zarfı açarlar. İçinden çıkan mektubu okurlar. Saygı, sevgi, özlem, ne varsa, güzel duygu gönülden bağlılık; şehzâde bunların hepsini bir mektuba yazmış ki, okudukça kıskançlıktan çatlar, yürekleri tuza belenmiş gibi kavrulur. Hemen bu mektubu yakar, zarfın içine iki ayrı kâğıt koyarlar; üstünü yalanla, düzenle doldururlar. Götürür, başı hotozlu, ağzı sakızlı vâlide sultana teslim eder, savuşurlar. Oğlumdan mektup gelmiş diye vâlide sultanın yüreği pır pır eder; hemen zarfı açınca bakar ki, zarfın içinde iki kâğıt var. Bir cariyesine verip bunları okutur; birisinde kızın kendisine hasretliğini bildirir, sağlık haberlerini yollar, sevgilerini, saygılarını döker saçar, hayır dualarını ister; öteki ise kullukçubaşıya verilmek üzere bir emirdir. "Bu kızı alın, elini ayağını kırın, götürüp dağ başına atın!" yollu kısa, keskin bir emir. Emri okuyan cariyenin korkusundan dudağı çatlar, düşer bayılır. Vâlide sultanın içi kaba-

rır, çarpıntısı gelir. Zavallı kadın okutur dinlerken şaşar kalır, "Nasıl etsek, ne eylesek?" diye düşüncelere dalar.

Zavallı kızcağız da kocasından mektup geldiğini duymuş, vâlide sultanın odasında okunduğunu öğrenmiş. Gelmiş kapı dibine:

"İçeri girsem mi, sabredip geri dursam mı?" diye düşünürmüş. Bu sırada içerden gelen telaşlı sesleri duymuş, biraz daha yaklaşınca, ikinci mektubun içindekileri bir tamam öğrenmiş.

"Aman, elimi, kolumu kırarlar.
Dağ başlarına atarlar.
Ah anacığım, vah anacığım,
Onlar davranmadan kaçayım."

deyip, kimseye görünmeden sarayın bahçe kapısından çıkar; kendini dağ yollarına vurur; yolcudan, oduncudan gizlene gizlene kaçar gider.

Üstündeki yalın kat entari ile, azıksız, heybesiz düşer ıssız yerlere. Gide gide, insan ayağı değen yerlerden iyice uzaklaşır; akşam çöker, sonunda ıssız bir dere içinde bir mağara bulur; içine girer, sığınır. Biraz yürür, içerisinin bir tabutluk olduğunu görür. Sessiz, kuytu, içe ürperti veren bir yerdir. Gece yakındır, bu yaban yerlerde gidip sığınacak bir başka yer de bulamaz. Kız çaresiz mağaradaki boş bir tabutun kapağını kaldırır, girer içine yatar. Gözleri karanlığa alışıp da gönlünün çarpıntısı dinince, şöyle bir çevresine bakar ki, yanındaki tabutta bir genç yiğit upuzun yatar. Bir ara bu yiğit bir hapşırır, iki silkinip doğrulunca, yanındaki tabutta bir kızın yattığını görür.

"Aman kız, buralara korkmadan, ürkmeden nasıl gelebildin? Şimdi güvercin uçar gelir de seni burada bulur-

sa, komaz öldürür. Aman kız, burası bildiğin yerlerden değildir. Gel seni şu tabutun içine saklayalım." der. Kızı büyük bir tabutun içine yerleştirir, kapağını da kapar. Gider, kendi tabutuna yatarak bekler. Bir zaman sonra, bir güvercin "Pır, pır!" uçarak gelir; bu yiğit için, gagasında getirdiği günlük yiyeceği bıraktıktan sonra şöyle bir döner, uçar gider. Oğlan güvercinin getirdiği yiyeceği, bu kızla paylaşır; bir süre burada böyle yaşarlar. Kız gebe kalır. Doğurması yaklaşır. Artık burada daha fazla kalması ve doğurması da mümkün olmayınca, yiğit, kıza:

"Aman hanım sultan, artık burada kalamazsın, şimdi bu yoldan gidersin, ilerde bir çeşme gelir karşına. Onun başına oturursun, tam karşısında bir konak vardır. Oradan çeşmeye su almaya bir kız gelir. Hemen ona, 'Bahtiyar'ın başı için, beni içeri alın da doğurayım.' dersin. Seni konağa aldıklarında, gider benim odamda doğurursun. Sonra da ben gelir, çocuğun adını koyarım." der.

Kız, yiğidin bellettiği izlere basarak vara vara o çeşmeye gelir. Elini yüzünü yıkar. Karnı burnunda bir gebe kadındır; güçten kuvvetten kesildiği için bir köşeye çekilir, oturur bekler. Bir zaman sonra konaktan bir cariye çıkar, bir omzunda testi, belini kıvıra kıvıra gelir; testisini çeşmenin lülesine dayar. Zavallı öksüz, kimsesiz kız bu cariyeye:

"Aman kardeşim, canım kardeşim;
Uzun yollardan geldim, yorgunum.
Anasız, kimsesiz kaldım, üzgünüm.
Hamileyim, canımdan bezginim.
Bahtiyar'ın başı için içeri alın.
Bir köşede doğurayım, çaresizim."

diye anlatınca, bu da hemen konağa koşar, büyük hanıma, çeşme başındaki gebe kadının halini, sözlerini bir bir döker, söyler. Büyük hanım, hemen yerinden kalkarak:

"Aman kızım, gelip sormaya, danışmaya ne gerek var? Madem o kadın oğlum Bahtiyar'ı tanıyor ve hem de antlar vermiş de derdini dökmüş; üstelik gebe ve çaresiz kapımıza sığınmış. Tez koşun, incitmeden koltuklayıp yukarı alın!" diye cariyeyi geri göndermiş. Kendisi de hemen kalfaları çağırmış. Başlarında durup Bahtiyar'ın odasını hazırlatmış. Kuştüyünden yataklar, atlastan dikilmiş yorganlar serdirmiş. Bir yandan lalasını çağırtıp hekimlere, ebelere haber salmış öte yandan da hasekilere, kalfalara emir buyurmuş ki:

"Tez doğacak çocuk için takımlar bulup buluşturun, beşiğini hazırlayın. Anasına çamaşır, gecelik, ne lazımsa denkleştirin..." diye bütün konak halkını birbirine katmış, hepsini bir işe salmış.

Ne kadar cariye, hizmetçi, kalfa varsa aşağı yukarı koşuşmaya, sandıkları sepetleri karıştırıp bulup buluşturup eksikleri tamamlamaya girişmişler; kısa zamanda sultanlara layık bir loğusa döşeği, şehzâdelere layık bir çocuk takımı çıkmış ortaya. Masal insanlarının nelere güçleri yetmez ve masal dünyasında neler olup bitmez ki!

Oradan bu cariye gidip çeşme başındaki kızı koltuklayıp büyük hanımın söylediklerini, konaktaki hazırlıkları anlatarak yavaş yavaş konağa getirir. Kapıdan kucaklayıp yukarı alırlar. Doğruca götürüp Bahtiyar'ın odasındaki loğusa döşeğine yatırırlar. Artık zavallı kızcağızın vakti yaklaşmış. İnsanoğlu bu, hangi kabın içindeyse onun biçimini alır, gidişine ayak uydurur. Dağdayken dağlı, saraydayken de elbette nazlı bir saraylı olursun. Kızcağızın eli aya-

ğı çözülür, gözü ışıldar; kısa bir zaman sonra, nur topu gibi bir oğlan doğurur. Bebeği bezlere dolar, kundaklara sararlar; alaca beşiğe koyarlar. Kızıl şerbetler ezilir, konuya komşuya sürahi sürahi dağıtırlar. Gelene gidene sofra sofra yemekler çıkarılır.

Gecenin yarısı olunca tabutluktaki Bahtiyar adlı yiğit, habersizden gelir, cama "Tık, tık" vurur.

"Sultanım, garip sultanım!
Bu oğlanın adı Hubiyâr olsun.
Adını, sanını ben verdim,
Yaşını da, bahtını da Tanrı versin."

deyip uçar gider. İkinci gece bu yiğidin kız kardeşi, çocuğu beşiğe koyup loğusa odasının yanındaki küçük odada uyuturken Bahtiyar yine habersizce gelir, cama "Tık tık!" vurur, kızla karşılıklı konuşurlar:

"Hu, hu, nigârım,
Ne yapar Hubiyâr'ım?"

deyince, kız da:

"Buyur a canım!
Uyuyor sultanım."

der. Yiğit çıkar gider. Bitişik odada bebeğin beşiğini sallayan kız kardeşi, duyduğu seslere kulak misafiri olup, bitişikte konuşulanları dinlermiş. Sabah olunca, bu kız anasının ve büyük kız kardeşinin yanına gidip, gece vakti olup bitenleri bir bir anlatınca, onlar da:

"Aman deme, küçükten kaybettiğimiz oğlumuz Bahtiyar, demek geceleri gelip bu kızla konuşuyor. Aman yarın gece de biz gidelim; iyice dinleyelim, anlayalım..." derler.

Üçüncü gece, yiğidin büyük kız kardeşi odaya gelir, çocuğun beşiğini sallamaya başlar. Tam gece yarısı bu yiğit pencereye gelir, camı "Tık, tık!" vurur:

"Hu, hu nigârım
Ne yapar Hubiyâr'ım?"

deyince, kız da, loğusa yatağında doğrulur:

"Buyur a canım!
Uyuyor sultanım."

diye cevap verir.

İçerden bu yiğidin büyük kız kardeşi bunların hepsini dinler. Sabah olunca büyük kız, anasının yanına gelip gece yarısı olup bitenleri bir bir anlatınca, bunlar, gizlice gelenin kendi kayıp oğulları olduğuna iyice inanırlar. Hemen loğusa kızın yanına gelip onu kucaklarlar; öperler, överler överler de sonunu getiremezler. Hemen adamlar çağırtıp loğusa odasının tavanına boydan boya siyah çuha kaplatırlar, el kadar boş yer bırakmazlar. Üzerine de yıldız biçiminde altın çiviler çaktırırlar ki, gören, gece vakti gökyüzü sanır. Gece yarısı olunca yiğit gizlice gelir, "Tık, tık!" cama vurur:

"Hu, hu, sultanım
Ne yapar Hubiyâr'ım?"

diye seslenince, kız da yattığı yerde doğrulur:

"Buyur a canım!
Anan beşiğini sallar,
Kız kardeşin ninni söyler,
Uyuyor Bahtiyar'ım."

diye cevap verir. Hemen o sırada bitişik odada bekleyen anası ile kız kardeşleri balkona fırlayıp Bahtiyar'la sarmaş dolaş olurlar; öpe koklaya onu içeri alırlar. Yiğit de bir yandan ağlar, bir yandan bunlara sarılır:

"Aman vâlidem, aman kardeşlerim! Beni alıkoymayın, yerime gitmeliyim. Vakit geldi, gece oldu. Kuş buralara geldiğimi, sizlerle buluştuğumu, hele burada bir karımın ve çocuğumun olduğunu öğrenirse beni parçalar, öldürür." derse de, anası ve kardeşleri bir ağızdan:

"Aman Bahtiyar'ım, pek erkendir, baksana yıldızlar bile sönmedi" deyip tavanı gösterince, oğlan da telaşından, oda içinde olduklarını fark edemez. Tavanı gökyüzü sanarak oturur kalır. Geçmişten, olmuştan söz ederler. Sonunda geleceğe erişir; edecekleri, yapacakları şeylere geçerler. Böylece çark döner, zaman geçer, sabah olur; ama bunlar hâlâ muhabbetin orta yerindedirler. Birden bahçe yönünden yüce bir kuş, "Har, har!" diye bir hışımla gelip "Par, par!" kanat vurarak gelir pencereye konar; "Çat, çat!" cama vurduktan sonra dile gelir:

"Bahtiyar'ım, uyusun, uyansın,
Gül yastığa dayansın,
Bastığım duvar yıkılsın."

deyince sarayın o taraftaki duvarı gürleyerek yıkılır. Kuş oradan uçar, bahçede bir ağaca konar:

"Vay, vay, Bahtiyar'ım.
Ben yitirdim, kimse bulmasın.
Konduğum dallar kurusun."

demesiyle, ağacın yaprakları kavrularak düşer; arkasından dallardan gövdesine kadar her yanı kurur, ağaç bir kü-

tük kesilir. O ağaçtan bu ağaca konarak, hepsini kurutarak, acıklı acıklı bağırarak bütün bahçeyi dolanan kuş, sonunda öte haykıra soluğu tükenir, çatlayıp ölür.

Yiğit de yüreği ağzında, korkular içinde, pencereden bu halleri seyredip, kuşun çatlayıp öldüğünü görünce:

"Tanrı'ya şükürler olsun, çilem doldu. Şu kuşun elinden kurtuldum, hasretlerime kavuştum..." diyerek konaktakilere dönüp, gönül ferahlığı ile birini bırakır, birini kucaklar.

Fakirlere sadakalar, giyecekler, gelene, geçene kazan kazan yemekler dağıtırlar. Kurbanlar keser, susuz köylere su getirir, öksüz kızları evlendirirler.

Bunlar burada dertlerini unutup, oğlanlarını büyütüp, oturadursunlar, biz gelelim sefere çıkan karayılan şehzâdeye... Aradan hayli zaman geçmiş, şehzâde artık gördüğünü de, öğrendiğini de yeter bulmuştur. Hasretlik canına tak deyip, yol yorgunluklarından da bıkınca, sılasına gelir; saraya erişir, doğru babasının yanına çıkar, elini öper. Bir süre konuştuktan sonra, babası:

"Ey oğlum, sen seferdeyken bir mektup yollamışsın. İçinde, karım olacak kızın kolunu, ayağını kırıp bir tenha yere attırasınız demişsin. Kız da bunu duyup başını alıp, saraydan çıkıp, dağlara doğru kaybolmuş gitmiş. Aman evladım, bu kıza yazık, günah değil midir? Seni ne hallerle doğurttu o? Okuttu, sonunda insan kılığına getirdi. Onun bize hizmetinin karşılığını ödemek mümkün mü? Minneti altına ezilip kaldık. Sonunda ona bu işi etmek, doğru mudur?" deyince, bunları duyan şehzâde:

"Aman baba, neler söylüyorsun, ben mektup yazdım; ama, içinde sevgiden, saygıdan öte laf etmedim, asla öyle şeyler yazmadım. Bu işte mutlaka bir oyun, bir düzen var-

dır. Bu kıza düşmanlık ettiler. Bundan sonra, onu bulamazsam, bu saray da, bu diyar da bana haram olsun. Elbette benim yolum, yönüm dağlardır. Bu kızın izini tutup peşinden gitmeyince olmaz. Tanrı suçlarımı bağışlasın. Şu kızı ele geçireyim, yoksa beni yok bilin..." deyip ayağının tozunu silmeden, bir soluk dinlenmeden kendini dağlara vurup kızı aramaya düşer.

Orası burası, dağlar deresi deyip, yazıda yabanda bir hayli yol gidip kuşlar gibi ağaçlara tünemiş, ayılar gibi inlerde, mağaralarda gecelemiş; günlük yiyeceğini şuradan buradan dilenmiş; gide gide günün birinde Bahtiyar'ın memleketine gelmiş. Vakitlerden akşam. Kasabanın kahvesine girmiş, ağırdan bir garip selâmı verip külahını bastırmış, bir köşeye oturmuş. Meğerse o sırada Bahtiyar da orada imiş.

Bu garip yolcuya nereden gelip nereye gittiğini sorarlar. O da başından geçenleri ortaya döker, anlatır. Hikâye ilerleyince Bahtiyar bunlardan bir şeyler sezinlemeye başlar; kalkar, yolcunun yanına oturur. Öteden beriden buna sorar, soruşturur. O zaman bu garip şehzâdenin başına gelenleri, kim olduğunu iyice öğrenmiş olur. Böylece yemek vakti gelince bu garip yolcuyu davet eder; alır, konağına getirir. Yemekler yenilip, gümüş ibrikler, leğenler getirilip eller yıkandıktan sonra şöyle bir köşeye çekilir, kahveler ve çubuklar alırlar. Bir nefes çekip bir yudum höpürdetirlerken, bu sefer sözü Bahtiyar alır; şehzâdeye garip sultanın hikâyesini, mağarada nasıl karşılaştıklarını baştan sona bir bir anlatır. Sonra dışarı çıkıp sultan hanımı çağırtır. Dışarıda biraz oyalayıp:

"İşte içeride oturan misafir senin ilk kocandır. Kahveden aldım getirdim. O sizin hikâyenizi anlattı, ben de bi-

zim hikâyemizi. Düşün, taşın. Şimdi kapıdan içeri girince hangimize gönlün akarsa, varıp onun dizi dibine otururs un. Yalnız şunu bilmiş ol ki, eğer beni bırakır gidersen, oğlum Hubiyâr'ı götüremezsin..." dedikten sonra, döner içeri girer, bir köşeye oturur. Öksüz sultan dışarıda, garip şehzâde içerde heyecanlanır. Sultan hanım kapı aralığına yanaşır, içeri şöyle bir bakar ki, köşede oturan eski kocası karayılan şehzâdedir. Bakıp görünce içindeki eski, küllenmiş sevgi kabarır, artık sabrı mecali kalmaz. İçeri girer, doğru karayılan şehzâdenin yanına gider, oturur. Zavallı Bahtiyar bunu görünce, içi eriyip benzi sararır.

"Tanrı sizi mutlu kılsın, hepimizin günahlarını bağışlasın, bir yastıkta kocayın." deyip artık orada fazla durmaz, dışarı çıkar.

Bunlar o gece orada kalır, sabah erkenden kimseye görünmeden yola çıkarak, doğruca memleketlerine dönerler. Olup bitenleri yolda birbirlerine yeniden anlatıp şaşar kalırlar; bu kadar engele karşılık onları kavuşturan Tanrı'ya şükrederler. Daha saraya varmadan, bunların gelişini uzaktan görenler, saraydakilere haber ulaştırırlar. Başta babası, anası, bütün saray halkı onları kapılarda karşılar, gözyaşları içinde birbirleriyle sarmaş dolaş olurlar.

Toplar atılır, şenlikler kurulur, her yana ulaklarla haberciler yollanır, yeniden düğün dernek kurulur. Kırk gün, kırk gece süren düğün dernekten sonra hasretler yeniden kavuşurlar. Şehzâdenin babası, artık yaşlandığı için tahtını oğluna bırakır; kendisi de gider karısı ile bir köşeye çekilerek dua ile meşgul olurlar.

Bunlar burada dertlerini savuşturup günlerini mutlulukla geçire dursunlar, biz gelelim Bahtiyar'a. Bütün gün, oğlu Hubiyâr'ı karşısına alır, hoplatır, zıplatır, onunla avu-

nur, eğlenirmiş. Arada sırada aklına sultan hanım gelince boynunu büker:

"Hu, hu, Hubiyâr'ım
Nereye gitti sultanım?
Sabretsin Bahtiyar'ım."

demekle yetinir, içini çekermiş.

Onlar ermiş muratlarına diyelim; ama, kimisi murada, kimisi de içler ezen derde erdi. Kimileri güldü. Ama kimini bahtı güldürmedi, masalda bile. Masal dedikleri bir bahane, hayattır dökülüp saçılan orta yere.

Mercan Kız

Bir varmış bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi, yok demesi günahmış. Evvel zaman içinde bir padişahın bu dar dünyada bir tek çocuğu varmış. Ona adaklarla, dileklerle, uzun yıllar beklemekle kavuştuğu için bu biricik oğlancığı üzerine titer, onun kılına bir zarar gelmesini istemezmiş. Oğlancığın bir dediğini iki etmez, ağzının içine bakar durur, gözünün yaşına bent olur gidermiş.

Zamanla bu çocuk büyüyüp gelişince padişah ona, yola bakan bir saray yaptırmış. Uşağını, kullukçusunu, seyisini, arabacısını, lalasını, dadısını da seçip sarayın içine koymuş; haremini, selâmlığını eksiksiz düzenleyip hepsini oğluna bağlamış. Şehzâde bu yeni saraya yerleşmiş. Arada ata biner, ava çıkar; sık sık çengili çalgılı toplantılar düzenler, soy kişiliğinin gerektirdiği, atalardan gelme, görenekten görme ne varsa hepsini yerine getirirmiş. El bebek, gül bebek, gerisine ne demek... Şehzâdemiz büyümüş, ha deyince aklına eseni, paşa gönlüne düşeni yapar gidermiş.

Bu sarayın karşısında, yol çatalının birleştiği yerde, ikiz lülesinden gürül gürül sular akan, sekilerine gelen geçenin yaslandığı, arkasını bir çadır çınara vermiş bir büyük çeşme bulunurmuş. Bütün şehir halkı sabahtan gece yarılarına kadar kuyruk olur uzanır; genç yaşlı, kadın erkek gelirler, bu çeşmeden suyla doldurdukları testilerini, bakraçlarını evlerine taşırlarmış.

Şehzâde, delikanlı yaşına yaklaşınca ata binmeye, silâh kuşanıp atıcılık yapmaya merak sarmış. Sonunda yay çekip ok atmaya da heves edince, padişah babası ona saray hazinesinden süslü püsküllü bir ok takımı bağışlamış. Şehzâde her gün gönlüne estikçe bunları kuşanır, önceleri sarayın içinde fır dolanıp delik deşik etmediği minder, yastık bırakmaz ve sonunda oldukça el alıştırıp, pencere önünde durup, öteye beriye nişan alıp kiriş çekermiş; alımlı çalımlı, "Ya Hak!" diye naralar atıp oklarını vızıldatıp kediye, köpeğe nişan alıp onları da tepeledikten sonra, pencere önünde oturup can sıkıntısından ne yapacağını bilemez olur; esnemekten ağzı yırtılır, içinin şişkinliğinden yüreği bükülür hale gelirmiş.

Bir aralık şehzâde, beli iki büklüm, dişleri dökülmüş, gözlerinin feri sönmüş bir kocakarının, bir elinde su testisi, bir elinde kırk boğumlu kırk budaklı bastonuyla, karşı çeşmeye su almaya geldiğini görür. Kocakarı inleye sızlaya testisini doldurup geri dönerken, pencereden bir zaman bunu seyreden şehzâdeyi içinden birisi dürter; yayını çekmesiyle bir ok gönderip bu fakirin elindeki su testisini kırar. Kocakarı, şehzâdenin yaptığına çok kızıp, ağız dolusu sövmeye, zehir saçıp ilenmeye davransa da "Padişah oğludur; aman bir zarar erişir, bundan bana..." diye, gırtlak dokuz boğumdur sekizinde tutar ama birinde kendini ala-

maz. Fakirdir, testi alacak parası yoktur, üstelik karı yaşta, el gün ortasında maskara edilişi de ayrı bir ardır. Bir durur, beş yutkunur:

"Ey şah oğlu!
Şehzâdesin, gençsin
Sana bir şey diyemem,
Kötü söz söylemem,
Ettiğinden bulasın...
Mercan Kız'a âşık olasın!"

deyip kırk budaklı, kırk boğumlu bastonunu kakalıya kakalıya, eteğini yolun tozunda sürüye sürüye; salyaları akarak, sümüğünü çekerek, taştan taşa sekerek, düşe kalka gider yürür, köşeyi döner. Şehzâdenin o anda üzerine bir durgunluk, bir yorgunluk dumanı çöker; kocakarı köşeyi dönünceye kadar ardından bakakalır; yerinde duramaz, bir soluk oturamaz, haylazlıkta benzeri olmaz. Oku ile yayı elinden düşer. İçine yumru bir düşünce oturup, yavaştan dallanıp budaklanmaya, kol kanat salmaya, iyice yerleşip köklenmeye başlar; derken gönlüne bir sönmez ateş düşüp, o "Hay hay! Bre aman!" dedikçe dumanı başından tütmeye başlar. Şehzâde, duramaz, dinlenemez, ne çengi, ne çalgı bir şeyle avunamaz, kimsenin yüzünü göremez, sözünü dinlemez biri olur. Yemeden içmeden iyice kesilir; hepsinden kötüsü, gece uykusu kirpikli gözlerine girmez; içeri dışarı döner dolanır; saatlerce dikilir, düşünür kalır.

"Acaba bu Mercan Kız denilen hangi padişahın kızıdır, bu diyara bir yol var mıdır?" diye düşüne düşüne, gözünde gönlünde bu Mercan Kız'ı öyle büyütür ki, hasretine dayanmaya gücü yetmez hale gelir. Günün birinde padişah babasının karşısına çıkar:

"Şah babam! Ah, vah babam! Ben Mercan Kız'a tutuldum... Eğlenemem, aldanamam; ben bu yerlerde duramam. Kısmeti gönlüne doğana, dur durak olmaz. Ben de kalkar, bu kızı bulmaya sefere çıkarım..." der.

Onca mihnet, dilek ve emekle, son gününde, verimsiz bağında bir gül goncası bitirmiş olan padişah, adaklarla, kurbanlarla bugüne getirip büyüttüğü bir tanecik oğlunu tek başına gurbet yollarına salıp, ardından "Hay, vay!" diye yanıp yakılmak istemez.

"Benim oğlum! Her küpün bir kulpu olur tutarsın, her işin bir yolu yordamı olur, güder gidersin. Ben ki bir padişahım. Elimin gölgesinde şu kadar mülk, şu kadar kul ile yaşar, çoğalır, göçerim. Güçlüyüm. Hükmüm ve hatırım topraklarımı aşar, yedi iklim, dört köşeye ulaşır... Tatar salalım, ulaklar ulaştıralım, bulup buluşturalım. Kimin kızıdır, neyin nesidir, bilelim... Sonra Tanrı emri, peygamber sözü, dünya töresi, soy kişiler düzeni, gönül rızası ile o kızı ailesinden isteyelim; verirlerse verirler. Vermezlerse, tuğ diker asker çeker yürürüz; kolumuzun gücü hakkına kızı alır geliriz. Sen gam çekme oğul! Elini sallasan ellisi, başını sallasan başı tellisi. Hele sen çekil sarayına; zevkinde, sefanda ol..." deyip yedi iklim, dört köşeye tatarlar salıp, ulaklar ulaştırıp paşalarını, vezirlerini, devletin ileri gelenlerini, ak sakallı gün görmüş, savaş geçirmiş diyar gezmiş bilirkişilerini divana çağırtır, tek tek soruşturur, bir bir araştırır, kafa kafaya görüştürür. Saatlerce doluya koyar sığdıramaz, boşa koyar dolduramaz. Mercan Kız'ın kim olduğunu bir bileni bulup ortaya çıkaramazlar. Padişah da, büyüklü küçüklü hepsini meclisinden kovar, saçını bölük bölük yolar, göğsünü güm güm yumruklar:

"Bu ne iştir? Ben bir cihan padişahı olayım da, benim adamlarım bu kadarcık şeyi bilemesinler!" diye ortalığı kas kas kavurur, saray tavanlarını hamam kubbesi gibi öttürür.

Hop otura, hop kalka, öteye beriye saldıkları ulakları, tatarları bekler. Sonunda bunlar da birer ikişer döner gelirler; ama, yine Mercan Kız'dan bir haber yoktur. Şehzâde, her gün her gece pencerelerde bekler, kapıda gelenleri karşılayarak, yürek avutacak bir haber alamayınca boynunu büker; "Ay, vay!" diyerek içeri, dışarı dolanır durur. Sonunda gidenlerin hepsi döner gelir. Dünya yüzünde, yedi iklim, dört köşede Mercan Kız adında birinin varlığından kimsenin haberi olmadığı anlaşılır.

Gel zaman, git zaman padişahı bir meraktır almış; bu işi kendine dert edinmiş, oğlunun gönül derdini, bir onur işi haline getirmiş. Her önüne geleni sorgularmış; kimseye göz açtırmaz, sürekli araştırır soruşturur, bir yandan da oğlanı oyalamaya çabalarmış.

Günün birinde oğlanın sabrı tükenir; sarayından çıkar, gider babasının elini öper:

"Aman şah babacığım, artık bu derde sabrım kalmadı. Bu kızı buluncaya kadar gezip dolaşacağım. El elin işine candan sarılmaz. Kul şahın işini veresiye görür. Kendim gidip dolanayım, soruşturayım; umarım ki, bir ipucu ele geçirir, onu yuvasına kadar izler, bulur çıkarırım..." diye ayak basar, direnir.

Padişah bir iki konuşup, bu oğlanı yolundan çevirmek isterse de sonunda çaresiz kalarak, onu iki gözünden öpüp, istediği izni verir.

Has ahırdan bir şahbaz at çıkartıp sırtına bir heybe dolusu altın koyarlar. Şehzâde yol hazırlığını bitirir; gider babasının elini öpüp atına biner. Padişah:

"Haydi oğlum, Tanrı işini rast getirsin! Kısmetini yolu-na çıkarsın, seni gönlünün dileğine kavuştursun. Bak ben de iyice kocadım, bir ayağım çukurda. Gözlerimi yollarda bırakma. Tez vakitte bulur, alır dönersin inşallah." deyip hayır dualar eder.

Şehzâde, vurur kamçıyı sürer atını; gözünün yaşına, başının düşüne, yoların tozuna karşı gider.

Az gider, uz gider, dere tepe düz gider; altı ay bir güz gider. Derelerden coşan seller, tepelerden esen yeller, ker-van altında tozutan yollar gibi savrulur gider. Gide gide günlerden bir gün içi geçip at üstünde uyuklarken, yoldan izden şaştığının, sapa yollara vurup geçtiğinin farkına va-rır. Atın dizginini boşaltarak:

"Bu zamana kadar usludan akıl, kişiden nakil sorduk; görüştük, tedbir danıştık. Bugün de, şu işin başını atıma bı-rakayım; bakalım beni alır nereye götürür" der.

Sonunda at bunu, götüre götüre, gittiği yolun ağzına dikilmiş bir sipsivri tepenin karşısına ulaştırır. Her yan kesme kayadır; kenarında dar bir yol vardır, o yol dolana-rak yukarı gider. At kendiliğinden bu yolu tutar, dolana dolana tepenin doruğuna çıkar. Meğer tepenin üzeri tabla gibi düzmüş. Biraz yürürler, önlerine dik bir uçurum gelir. Karşı yamaçtan kopmuş bu uçurum, kesme kayadan, dim-dik, iki minare boyu derinmiş. Karşısı ise bir çayırlık ya-maç; gerisi de koyu karanlık, ışıksız bir orman. Şehzâde at-tan inip bacakları titreye titreye öteye beriye bakınırsa da, dik kayadan aşağı inecek ne bir geçit, ne bir yol, ne de ayak basılacak bir çatlak görür. Oraya buraya bakınırken akşam ansızın gelir çöker, her yanı karanlık sarar. Şehzâde, bu ka-ranlıkta ileri geri dolaşmaktan çekinir:

"Şurada bu akşam yatayım, sabahın şerri, akşamın hayrından yeğdir. Sabah ola hayrola. Gün ışıyınca elbet bir geçit bulur, bu çatlağı aşarım." diyerek oralarda bir kovuk bulur, atının kolanını boşaltıp eyerini alır, çulunu örter, yemini verir, iki gözünden öptükten sonra kendisi de kilimini örtürür, yatar.

Aradan çok geçmemiş, tam sabah namazı zamanı uçurumun dibinden yukarı bir gıcırtı, bir harıltı gelir... Yerinden kalkıp aşağıya bakar. Öyle bir dev anası görür ki, bir dudağı yeri süpürür, bir dudağı havayı yelpazeler. Bastığı yeri güm güm öttüren bir dev anası, soluk aldıkça otu ağacı sam yeli değmiş gibi kavurur. Gıcırdıya gıcırdıya, gele gele kaya çatlığının dibinde durur, oradan yukarıya bağırır:

"Mercan çocuk,
Mercan kız!
Uzat saçını
Yukarı çek ananı."

deyince, keskin kayanın kenarına sinmiş, korkudan eli ayağı kesilmiş tir tir titreyen, bedenini kıpırdatmaya gücü yetmeyen bu oğlanın kulağına birden "Mercan Kız" sedası gelince, büsbütün kendinden geçer. Heyecanından yüreği çekiç gibi göğsünü döver; demin korkarken şimdi sevinip Tanrı'ya şükreder. Bu dev anası aşağıdan birkaç kere:

"Mercan çocuk,
Mercan Kız!
Uzat saçını,
Yukarı çek ananı."

Diye seslenince, karşı kayadan bir kapak açılır; içinden ayın on dördü gibi geceyi aydınlatan bir kız başını uzatır. Kız,

çift örgülü, urgan kalınlığındaki saçlarını aşağı sallandırır, dev anasını yukarı çeker alır. Sonra içeri girip kayanın kapağını kapatır.

Bu kızı gördükten sonra, o gece, şehzâdenin gözüne uyku girmez; gözlerini kayaya diker, yüzükoyun yapıştığı kayanın kenarında sabahı eder. Gün doğarken kayadaki kapı yine açılır, uzun saçlı Mercan Kız, dev anasını iki minare boyu uçuruma sarkıtıp yeniden saçlarını toplar, içeri çekilip kayadaki kapağı kapatır. Dev anası da gıcırtılı sesler çıkara çıkara, bir dudağı yerleri süpürüp, bir dudağı gökyüzünü yelleyerek, yolları güm güm öttürerek yürüyüp gider, bir ormana dalıp gözden kaybolur. Oğlan bütün bu olanları sonuna kadar seyredip yerinden kalkar; atına biner, geldiği yoldan döne dolana tepenin ayağına iner; dört nala at sürerek, tepenin ardından dolanır, uçurumun dibine gelir. Atını sapa bir yere gizleyip, dev anasının duru seslendiği yere ulaşır, oradan:

"Mercan çocuk,
Mercan kız!
Uzat saçını,
Çek çıkar beni."

diye birkaç defa bağırınca yukarıda kayağının kapağı açılır; aşağıya çift örgülü urgan kalınlığında bir saç uzanır, şehzâde sarılınca çeker onu yukarı çıkarır. Şehzâde, pencerede görününce kız da ne görsün? Gayet yakışıklı bir genç şehzâde, hem de düşünde gördüğünden ziyade. Kız ile şehzâde, karşılıklı bir zaman sararıp bozarıp, sonunda ucundan kıyısından sohbetin tatlısına girişirler. Hayvan koklaşa koklaşa, insan da söyleşe söyleşe anlaşırmış. Az vakitte kırk yıllık tanıştan ileri olur, kaynaşırlar. Onlar böyle

gelmişten ve gelecekten soruşur, olup bitenleri görüşürken, vaktin zamanını, günün saatini şaşırıp akşamın karanlığına kavuşurlar; dev anasının aşağıdan bağırışını duyunca, karşılıklı düşlerinden uyanırlar. Korkusundan şehzâdenin eli ayağı boşanıp, başlar tir tir titremeye. Bu kız hemen:

"Korkma şehzâdem, her derdin bir çaresi bulunur, çözülmedik düğüm olmaz..." deyip, bu oğlana bir tokat vurur; onu süpürge biçimine koyup kapının ardına dayar. Bu sırada dev anası, aşağıdan öyle bağırır yeri göğü titretir:

"Mercan çocuk,
Mercan Kız
Uzat saçını,
Çek yukarı anamı."

Mercan Kız hemen kayanın kapağını açar, saçını sallandırıp dev anasını çekip yukarı alır. Dev anası, içeri girince şöyle bir duralayıp yanına yöresine kuşkuyla bakınır, birkaç soluk havayı ciğerlerine körük gibi çekip kıza:

"Mercan çocuk, Mercan Kız, burada adam eti kokuyor, kokusu ciğerime doluyor..." deyince, bu kız:

"Aman ana, buralara bir adam nasıl gelir, nasıl yukarı çıkarmış da kokusu olurmuş? Sen hele dişlerinin dibini bir yokla bakalım." deyince, dev anası:

"Öyleyse benim şu diş karıştıracağımı bir getir hele" deyince, kız oradan bir koca kazık alıp getirir. Dev anası bu kazığı dişlerinin arasına sokup karıştırmaya başlayınca, ucuna koca bir adam kolu takılır; dev anası yeniden onu ağzına atıp iki çiğneyip yutuverir. Ardından bir köşeye kıvrılıp uykuya yatar.

Sabah gün doğumuyla, bu dev anası, eski düzenle aşağıya inip ormana gidince kızı, hemen kapının ardındaki

süpürgeye bir tokat vurup onu eski kılığına getirip yeniden şehzâdeye dönüştürür. Kızla şehzâde, yine el ele verip karşılıklı oturup, dünkü kaldıkları yerden söze girişirler. Bir aralık şehzâde:

"Aman Mercan Kız, sultan kız, konuştuk görüştük, iyice tanıştık; düşlerimizi, düşüncelerimizi bölüştük. Burada durup, soruşup koklaşmakla olmaz. Gece kapı ardında eğleşmek, gündüz minder üstünde söyleşmekle gün geçmez, ömür dolmaz. Bu dev anasının elinden kurtulmak , seninle babamın sarayına kavuşmak gerek. Aman Mercan Kız, bu işin kolay yolunu, düzenini sen bilirsin." deyince, o da:

"Aman şehzâdem, öl dediğiniz yerde ölür, kal dediğiniz yerde kalırım; hemen gidelim dersen göçer giderim." der ve bunlar birlikte kaçmaya karar verirler. Yükte az, pahada ağır eşyalarını bu kız, bir heybeye doldurur.

Bu mağaranın dağ yönünde bir başka kapısı varmış ki, o kapı ormana doğru giden bir yola çıkar, o yol da dağdan dağa aşar gidermiş. Kız oğlanın elinden tutar, bu kapıya götürür; ahırdan aldığı bir yağız ata binip, bir doru atı da yedeklerine alıp tam kapıdan çıkarlarken, kız:

"Aman şehzâdem, önce ben geçeyim. Ardımdan siz geçin, atınızın ayağı kapının eşiğine aman değmesin. Yoksa olup biteni, bu kapı eşiği olduğu gibi anama anlatır..." deyince, kendisi yedeğindeki atıyla geçer. Ama bu oğlan kızın ardından çıkarken, atının tırnağı kapının eşiğine dokunur. Kız bunu görünce:

"Eyvah, olanlar oldu işte, bu eşik artık susmaz. Olanı biteni dev anama anlatır; aman çabuk olalım." deyip mağaradan çıkarken aldığı iğneyi yakasına iliştirir, bir kalıp sabunu cebine sokuşturur, bir testi suyu da heybesinin gözüne tıkıştırır.

Bu iki atlı yola çıkar; kız öne geçer, oğlanı gizli geçitlerden geçirip, ışık sızdırmaz ormanlardan aşırıp, dağlardan dolaştırıp sonunda ovaya indirir. Yolların tozuna düşüp kamçıya kuvvet, kuskuna bereket, yeller gibi tozar, akşama kadar hayli yol alırlar.

Bunlar yola koyulmuş gidedursunlar, akşam olup dev anası, kayanın dibine gıcırdaya gıcırdaya gelirken, bir yandan da durmadan seslenir:

"Mercan çocuk,
Mercan Kız!
Uzat saçını,
Çek çıkar anamı."

Akşam olur hava kararır, yatsı vakti gelir geçer; kayadan bir ses gelmez, kapak da açılmaz. Dev anası kendi kendine:

"Bu kız herhalde bir yerde uyudu kaldı. Sesimi alamadı; gençtir uykusu derin olur, uyusun varsın. Ben de bu gecelik şurada yatıvereyim..." der. Geceyi kayanın dibinde geçirir. Soluk alıp verdikçe, horultusu yeri göğü inletir. Gün doğarken ormana gidip, ikinci akşam yine kayanın dibine gelip seslenir; oradan ne ses gelir ne kapak açılır. O gece de orada geceler, sabah olunca ormana gider, sonunda üçüncü akşam da bağırıp çağırmasına karşılık bir ses alamayınca kuşkulanmaya başlıyor. O gece de kaya dibinde güç hal ile sabahı edip kendi kendine düşünürken, aklı başına gelir:

"Aman, bu bir gün değil, iki gün değil, üç gün oldu. Bağırır, çağırır kaya dibinde yatarım. Bre bu ne uykusudur? Aman! Yoksa bu kızın başına bir hal mi geldi? Hele arka kapıya dolanıp da şu kıza bir bakayım." deyip, kızla oğlanın kaçtığı dağ yönündeki kapıya gider. Mandala el atıp, kapıyı açarken eşik çatır çatır seslenir:

"Behey tasasız! Kaya dibine yatar horul horul uyursun. Kızın şehzâde ile kaçalı üç gün oldu, sen hâlâ buralarda dolanırsın..." deyince, dev anası hiddeti başında tüterek içeri saldırır. Bağırıp çağırarak, ağzından köpükler saçarak, gözlerini fıldır fıldır çevirip belerterek odaları dört döner; hırsından her yanını al kanlar içinde tırnaklayıp naralar salar; öyle ki dağlar dereler güm güm öter. Hemen bunların izini sürüp ardına düşer. Orası burası, dağı deresi, düzü sapası, peşlerinden yel gibi toz kaldırarak koşar ki, harıltısından, gacırtısından, hele dişlerinin gıcırtısından havalarda kuş, dört bir yanda canlı hayvan kalmaz, korkudan hepsi birer deliğe, kovuğa girip gözden yok olurlar.

Kızla oğlan, çala kamçı dört nala at koşturup üç günlük yol gitmişler, durmamış koşmuşlar; ama, yola çıkan dev anası, bir tas su içilecek bir zamanda bunlara yetişir. Oğlan, dev anasının onlara yetiştiğini görür; devin, ensesini yakan soluğunu duyup, korkusundan eli ayağı çözülüp at üzerinde duramaz olur. Kız, oğlanın halini görüp:

"Korkma, dizgini sıkı tut, atın boynuna iyi yapış!" derken, tam dev anası arkadan erişip, elini uzatıp bunları kavrayacağı sırada, Mercan Kız, yakasındaki iğneyi çıkarıp ardına fırlatmasıyla her yan, dört yön baştan başa iğne tarlası olur. İğneler dev anasının ayaklarına hart hart battıkça feryadından, inlemesinden meydan güm güm öter. Kızla oğlan, kamçıya kuvvet, kuskuna gayret, fırsattan fayda, üç gün yol giderler. Dev anası da bu iğneli tarlayı ancak üç günde geçebilir. Yine düşer bu kaçakların ardına. Ayağı düz yola değdikten bir tas su içimine kadar bunlara erişir. Oğlan dev anasının yine peşlerinden geldiğini görünce, korkusundan eli ayağı çözülür; at üzerinde duramaz olur. Kız, oğlanın halini görüp:

"Korkma, atın dizginini bırakma, sıkı dur şehzâdem." deyip, tam bu dev anası harlayarak yetişip, elini uzatıp bunları kavrayacağı sırada, kız cebinden sabunu çıkartıp atıverir; her yan, dört yön baştan başa kaygan kaypak bir hale gelir ki, ayakta durmak, bir adım atmak mümkün değil. Dev anası, düşüp kalkmaktan her yanını zedeleyip yaralar; kurtulmak için çabalarken düşüp sırtüstü devrilir. Kız ile oğlan, yine fırsattan fayda, çala sırım üç günlük yol daha giderler. Dev anası da uğraşa uğraşa, düşe kalka ancak üç günde orayı geçebilir. Yine düşer bunların peşine, bir solukta onlara yetişir. Soluğunun ateşi, yalazı uzaktan bunlara ter döktürür. Oğlanın yine korkusundan eli ayağı çözülür; atın üzerinde duramaz olur ki, yanındaki kız ona kanat germese, tedbir bulmasa, dev anasının eline düşecek. Kız, oğlanın halini görüp:

"Korkma, atın dizginini bırakma, sıkı dur şehzâdem!" deyip, tam bu dev anası elini uzatıp bunları kavrayacağı sırada, kız heybeden su testisini çıkarıp yere vurmasıyla orası olur büyük bir akarsu. Dev anası o yana koşar, bu yana koşar, derin su ona geçit vermez, kürelene kürelene akar ki, yüzmek de olmaz. Dev anası geçmekten umudu keser. Kız ile oğlan, kamçıya kuvvet, kuskuna bereket kaçarlarken, dev anası artlarından seslenir:

"İlahi çocuklar, elimden kurtuldunuz; ama, alınyazısından kurtulmayın. Yedi yıl hasretlik çekin, kavuşmayın." diye ilenip geri döner. Kız ile oğlanın da, bunların atlarının da artık iyice güçleri tükenir. Gide gide giderek, durup durup konuşarak şehzâdenin memleketine gelip kavuşurlar. Şehre ulaşmadan bir durak önce, ayrılık çeşmesi başında attan inerler. Çeşmenin başında uzanıp giden bir yüce kavak ağacı varmış ki, yaprakları güneşte yanar döner, fener gibi ışıldar, yel eserken par par kımıldanırmış.

Saraya bir duraklık yer varken, telaşından yerinde duramayan, yürüyüp saraya kavuşmak isteyen şehzâde, kızın çeşme başında duraklamasına şaşar kalır. Kız:

"Ey şehzâdem buralara kadar geldik eriştik, karşıdan saray da görünüyor, sen yürü git. Ben burada kalacağım. Anam ardımızdan ilendi. Elbette o ilenci yerine gelir. İlerde çetin vakitte, ansızın ilence uğramaktansa şimdi üstüne varmak yeğdir. Ne dediyse olacak, altı ay hasretlik çekeceğiz. Şimdi burada ayrılalım. Ben şu kavşağın başına çıkar, altı ay sabreder, beklerim. Anamın ilencinin yükünü savarız. Yoksa bizim rahat yaşamamız, telaşsız bir oh dememiz mümkün olmaz. Ara sıra gelir yoklarsın, altı ay sonunda da gelir beni alırsın." dediğinde, şehzâde dev anasının ilencini, "Adam sen de..." der, küçümser. Bu kadar sıkıntı, yorgunluk, üzüntü ve korkudan sonra, artık yollarının açılmış, bahtlarının çözülmüş olacağını düşünür; kızı hemen saraya götürüp düğün, dernek evlenmek ister. Bin dereden su getirirse de, ne kadar üstüne düşüp söze söz, niyaza bin naz katsa da bu kızı kararından döndüremez. Kız:

"Dediğin olmaz, dayatman da, üstüme düşmen de boşunadır. Bunu yapmazsak başka türlü belalarla çatarız; üzülmekten, ezilmekten kurtulmamız hiç mümkün olmaz." der.

Sonunda bu kız dediğini yapıp kavağın başına çıkarken, şehzâde de kadere rıza gösterir; alıp garip başını gider sarayına. Saraya vardığında, ortalıkta, suyu çekilmiş değirmen örneği bir sessizlik... Çarşı pazarda dükkân tezgâh kapalı; alışveriş durmuş, sokaklarından gelen geçen yok. Sarayın kapısına varır bakar ki, kapıcıların, kullukçuların kaşlarının arası açılmaz. Selâmlığı, haremi dolaşır görür ki, kimsede ağız dil yok, kara yas içindeler.

Şehzâde yoldan gelmiş, kir pas içindedir. Bir Tanrı selâmı, bir kul sözü edip şehzâdenin içine giren kuşku için bir şey söylemezler. Lalası ile karşılaşıncaya kadar, kimse onu tanımaz. Ama lalası bunu, zayıflamış, günden güneşten kararmış, üstü başı dökük de olsa, gözlerinden tanır; onun şehzâde olduğunu anlar. Elinden tutar, eteğinden öper, doğru götürür babasının taht odasına, onu tahta oturtur. Sonra da babasının ölümünü tahtın, memleketin sahipsiz kalışını, kendisini ne kadar zamandır beklediklerini bir bir döker anlatır. Şehzâde bir zaman ağlar ve yas tutarsa da sonunda davranıp kul işini, devlet düzenini eline alması, hükmünü yürütmesi gerekir. Yası kısa sürer, töre neyi gerektiriyorsa lalası ile sıvanıp işe girişir ki, az zamanda güven ile devlet düzeni yoluna girer; çarşı pazarda dükkânlar açılır; sokaklar, meydanlar canlanır; kervanlar gelip gitmeye başlar. Ne olur, ne olmaz, diye öteye beriye dağılan varlık sahipleri, marifetli kişiler, bu şehzâdenin babasının yerini doldurduğunu anlayınca, teker teker dönüp yeniden şehri doldururlar. Şehzâde, gündüzleri erken saatten gün batasıya, gücünü tüketip kendine kıyasıya, devlet işleriyle uğraşır; geceleri de gönlünün sultanını düşüne düşüne günleri, ayları saymaya başlar. Ara sıra sabrı tükendikçe atına binip şehir dışına çıkar; çeşme başındaki kavağın altına gelir; bir zaman kızı seyreder, konuşur döner. Kız için her gün ağacın dibine yemek bırakırlar.

Gün dediğin, ay dediğin nedir ki, bazen uzar, bazen kısalır. İşler böylece çarkına girip dönmeye başlayınca, yedi ay tamam olur ki, dışında olana yedi gün gibi, içinde olana altı yıl gibi gelir.

Bir sabah bir kara cariye, iki elinde iki testi, ayrılık çeşmesinden su almaya gelir. Eğilip su doldurmak isteyince

ne görsün? Suyun aynasında bir dünya güzeli parlar ki o kadar olur. Suda gördüğünü kendi resmi sanıp hemen içine bir benbenlik çöker:

"Aman, ben bu kadar güzelmişim de bilmezmişim. Bu kadar güzel olayım da hâlâ testi ile su çekeyim. Bu güzellikler bende iken padişah karısı olmalıyım." deyip, elindeki testileri birbirine çarpıp salına salına, kasıla kasıla konağa varır ki, tafrasından, edasından geçilmez; öyle süzülür ki hasekilerden, sultanlardan seçilmez. Konağın hanımı bu hali görüp:

"Kız, hani su, hani testiler, ne ettin onları?" diye üzerine varınca kız da:

"Aman hanım, siz durmuş hâlâ testi soruyorsunuz. Ben bu kadar güzel olayım da çeşmeden su taşıyayım, yazık değil mi bana? Bu güzellikle size hizmet edemem, layığım ne ise onu bulmalıyım, ben muradıma ermeliyim..." diyence, evin hanımı, kalfalar, kadın efendiler cariyenin başına birikir:

"Aman ilahi kız, sen deli mi oldun, aklını mı oynattın, güneş mi çarptı? Senin şu kara suratında, kapkara bedeninde güzellik nerede imiş hele?" diye gülüşür, çağrışırlar; kara cariyenin yüzü bir kat daha kararır, döner morarır:

"Güzelliğimi ne gördünüz ne de gösterdiniz, kapınızda layığımca gün göstermediniz. Gözümle gördüm anladım. Benim gibi güzeli, dünyada kimse bulmuş değil. Benim gibi bir güzel, saraylara girmiş değil."

Kadınlar yine bir ağızdan çığrışıp:

"A kız, kara kız, aklını başına derle; işine gücüne sahip ol, güzellik sana uğramamış, yürü işine!" derlerse de, bu direnir, söz dinlemez. Bunun üzerine hemen bir ayna getirip bunun yüzüne tutarlar. Bakarlar ki, bir nursuz, bir çir-

kin, kapkara bir şey ki, görenin iştahı kesilir, ömründen eksilir. Hemen süngüsü düşen zavallı kara cariye inat etmeyi bırakır; iki eline yeniden iki testi tutuştururlar, gönderirler çeşme başına. Can sıkıntısı, gönül üzüntüsü içinde eşekten düşmüşten beter olup varır çeşme başına. Su almak için eğildiğinde görür ki, yine ayın on dördü gibi bir güzel kızın yüzü pınara vurmuş, parıl parıl parlıyor.

"Aman ya Rabbi, bu ne iştir? Bu ben değilsem, kimdir?" deyip iki yanına yöresine bakar ki, ağacın tepesinde bir kız oturuyor. O zaman olup biteni, başına geleni anlar. Bir zaman bu kızın güzelliğine bağlanıp için için onu seyrettikten sonra:

"A hanım, güzel hanımım, ağaç tepelerinde ne yapar, ne edersin? Beni yanına al da, orada sana hizmet edeyim, işlerini göreyim." derse de Mercan Kız:

"Aman ben hizmetçi filan istemem, altı aydır buradayım, buradaki süremin bitmesine birkaç gün kaldı; artık derdim de, engelim de bitti. Sen sularını doldur, işine git." derse de, kara cariye oradan bir türlü ayrılmaz:

"Aman güzel hanımım, benim bir tek güzelim! Ben artık senin kulun kölen oldum. Kovsan da gitmem, bundan sonra sen nereye, ben oraya. Seni gören, nasıl kopsun da ayrılsın." diye diller döküp, önünde dökülüp saçılıp düzenler döşedikçe, Mercan Kız, bu yalvarmalara dayanamaz, bu kızı yanına almaya razı olur:

"Eğil kavağım, eğil,
Kara kızı al da doğrul."

deyince, tepesinde oturduğu kavak yerlere kadar eğilir, kara cariye üzerine atlayınca doğrulur. Artık ağacın üzerindeki kara cariye, kıza bin dereden su getirip, sapa yerden söz do-

landırıp, kenarını yanını dolaştırıp ağzından laf alır ve başından geçenleri öğrenir. Sonunda, Mercan Kız'ın padişahın nişanlısı olduğunu, ilençten kurtulmasına üç gün kaldığını, üç gün sonra padişahın gelip bu kızı alacağını öğrenir. Bütün macerayı dinledikçe hasedinden çatlayacak hallere gelir:

"Ne yapsam, neler etsem, bu yolunu bulup seni yok etsem, yerine ben geçsem..." diye içini bir pençe tırmalarmış. Ama insanın alacası içinde, dışından kim seçe, kim göre.

Kara kız bunları dinleyip hemen davranır, bu kıza hoş hikâyeler, temsiller anlatır, taklitler yapar, eğlendirir; arada bir biçimine, yordamına getirip, nasıl olup da kavaklara söz dinletip hüküm yürüttüğünü, laf arasında ona soruverir:

"Elbet bu işin bir yolu, bir düzeni, tılsımı vardır, öyle değil mi?" deyince, kızın saflığına kanan Mercan Kız, sakınmadan:

"A, onu mu soruyorsun? Pek kolay bir iştir. Saçlarımın içine gizlenmiş üç iğne var. Benim tılsımım bunlardır. Onları birisi çekiverirse ben bir kuş olur, uçarım. Bu iğneleri başına takan da, bu kavağa hükmünü yürütür. Hem başka birçok şeyler de onun emrine, fermanına bağlanır." diye, bütün gizli sırlarını, tılsımlarını bu kıza anlatır.

Ne yapsın Mercan Kız, altı aydır kimseyle konuşmadan ağaçta kuş gibi tünemiş, oturmuş. Bir can yoldaşı bulunca iyice açılmış. Hele böyle düzenli, art niyetli olana karşı durmak ne mümkün. Aradan bir zaman geçer, kara kız:

"Aman sultanım, altı aydır şu kavağın doruğunda kalmışsın, belki başına bit üşüşmüştür. Padişah gelip seni götürmeden dizime yat da başını ayıklayayım." deyince, Mercan Kız'ın aklına bir şey gelmez; başını kızın dizine koyar. Kara kız orasını, burasını biraz tarayıp, düzeltip karıştırırken kızın başındaki tılsımlı iğneler eline geçer; onları he-

men çekip alıverir, kara kızın dizinde yatan bahtsız kızcağız da başından iğneler çekilip alınınca bir ak kuş olup bir "Ah!" ile yürekten ötüp, "pır" diye uçar gider; yüksek dallardan birisine konar. Arap kız:

"Aman şunu kaçırmayım, yakalayıp boynunu koparıvereyim!" derse de, kuşa yaklaştıkça kuş kaçıyor, sonunda uçup gidiyor. Dev anasının ilencinin günü, saati de tam o sıralarda tamam olmuş. Zaten sarayda padişah da bunu dört gözle sayarak, hesap yapıp beklermiş. Yanına bir tahtırevan alıp ata biner; gelir çeşmenin başına gelin almaya. Padişah şöyle bir yukarı bakar ki ne görsün? Dalların arasında kapkara bir şey, kararıp oturuyor.

"Vay, aman, bu nedir, hır mı, hayır mıdır, neyin nesidir?" diye, kendi kendine söylenir; sonunda ağacın tepesindeki karaltıya seslenir:

"Altı ay, günü saati ile tamam oldu. Dev anasının ilenci kalktı, hasretlik bitti, yolların düğümü çözüldü sultanım. Artık in aşağı da bin tahtırevana, gidelim sarayımıza, düğün kuralım, deyince arap bacı da yukarıdan bunları dinleyip bin naz ile:

"Eğil kavağım, eğil,
Ben ineyim de sen doğrul."

deyince, bu kavak yerlere yatıyor. Padişah şaşırmış bakar dururken bu kapkara, çirkin alamet ağaçtan yere atlayıp salınarak yürür. Yakına geldiğinde ona bakan padişah, karşısında bir kuzguni fellah görür ki, baktıkça içine karanlıklar çöker.

"Aman bu dünya güzeli kıza neler oldu, ne hallere girdi?" diye, padişahın derin kuşkulu düşüncelere daldığını gören kara kız hemen davranıp:

"Aman beyim, gözlerini belertmiş ne bakarsın, donmuş dikilir? Biraz soğuk durursun. Güneşten, ayazdan, yelden, rüzgârdan karardığıma mı şaşıyorsun? Sen altı aydır sarayında zevkinde, sefandasın; bense burada güneşin altında kavrulup karardım." diye söze girişip birlikte kaçışlarını, daha önce başlarına gelenleri, dev anasının ilencini bir bir anlatınca padişah:

"Bu kız benim Mercan Kız'a benzemiyor; ama, aramızda geçenleri bir bir bilip söylüyor. Artık kuşkulanmak olmaz. Alıp saraya götürmeli. Yıkasınlar, ovalasınlar, bir zaman gölgede dursun bakalım. Elbet açılır ağarır, eskisi gibi, ay beyaz olur" deyip, kızı tahtırevana bindirir, alıp doğru saraya götürür.

Bir yanda arap bacıyı hamamlarda sabunlaya, lifleye, keseleye, ovalaya ağartmaya çabalayıp, koyu gölgelere çekip bekleyedururlarken, bir yanda da düğün dernek kurup, her yana haber salıp, tatar, ulak gönderip hazırlıklara girişirler.

İlden yabandan konuklar gelir; düğün başlar; kırk gün, kırk gece davullar dövülüp sazlar çalınır; çengiler, köçekler oynar. Kırk köşeye kurulmuş kırk ocakta, kırk kazan aş kaynıyor. Kepçe kepçe alıp, lenger lenger üleştirirler. Sonu gelmeyen yol, yorulmadık kol, tükenmedik aş, bitmedik iş olmaz. Düğün dernek bitiyor, bunlar evleniyorlar. Zavallı padişah, bu kız günden güne ağaracak, eskisi gibi ak pak olacak, gelişip güzelleşecek diye bekler, ıkınır, yutkunur, dururmuş.

Bu padişah beklesin, gelin hanım da ovunsun keselenedursun. Biz gelelim ak kuş kılığına giren Mercan Kız'ın karayazısına.

Sarayın bir büyük bahçesi varmış. Bahçıvanbaşı bir sa-

bah erkenden, gece nemi yapraklardan tütmeden, güllerin dibini çapalar, kurularını ayıklarmış. O sıra kulağına bir ses gelir:

"Bahçıvanbaşı!

Bahçıvanbaşı!"

Bahçıvanbaşı bakıyor çevresine, yanına, yöresine, kimseyi göremiyor. Yeniden çapalamaya girişince aynı ses geliyor:

"Bahçıvanbaşı!

Bahçıvanbaşı!"

Bahçıvan dönüyor, dolanıyor, "Kim bu gizlenip seslenen kişi?" diye öteyi beriyi araştırıyor, bakıyor ki, kimse yok. Çapayı eline alıp işe girişince bu sefer daha yakından, açık bir ses duyuyor:

"Bahçıvanbaşı!

Bahçıvanbaşı!"

Başını kaldırıyor, başının üstünde bir ağaç dalına konmuş ak pak, gümüş gibi parlayan bir kuş görüyor:

"Bahçıvanbaşı, bahçıvanbaşı!"

"Buyur sultanım!"

"Beyoğlu ne yapıyor?"

"Uyuyor sultanım."

"Arap cariye ne yapıyor?"

"Uyuyor sultanım."

"Beyoğlu uyusun, uyansın,"
Gül yastığa dayansın,
Arap cariye al kanlara boyansın,
Konduğum ağaçlar kurusun."

diye bahçıvanla konuşan kuş sonunda, "Pırrr!" diye uçup gidiyor. Bahçıvan, ak kuşun konuşmasına şaşıp duralar-

ken, birden bu kuşun konduğu ağacın yaprakları kavrulmuş gibi bükülüp dökülmeye, dalları da odun gibi kurumaya başlayınca büsbütün korkuyor; orada olup bitenleri içine atıp kimseye anlatamıyor.

Ertesi sabah bahçıvanbaşı, yine erkenden gelip gülleri düzeltirken, bu ak kuş gün doğumuyla gümüş gibi parlayarak gelir, par par kanat çırparak seslenir:

"Bahçıvanbaşı, bahçıvanbaşı!"

"Buyur sultanım!"

"Beyoğlu ne yapıyor?"

"Uyuyor sultanım."

"Kara cariye ne yapıyor?"

"Uyuyor sultanım."

"Beyoğlu uyusun, uyansın,
Gül yastığa dayansın,
Kara kız al kanlara boyansın,
Bindiğim dallar kurusun."

der, "Pırrr!" diye uçar. Bahçıvan kuşun konduğu ağacın dallarının baştan köke kuruyup kavrulduğunu görür. Ak kuş, bu düzen üzere üç gün süreyle bu bahçeye gelip, üç ağaca konup, yanık yanık üç defa ilenince, çadır gibi koyu gölgeli koca ağaçlar kurur; has bahçenin bir yanı kupkuru, cascavlak ortada sırıtır kalır. Üçüncü gün padişahın içi çok sıkılır; garip gönlü sabah akşam karısının kara, çirkin yüzünü görmekten kararıp zifir kesilir:

"Hay aman! Nedir bu? İçim çürüdü, şu gül bahçesini bir dolansam da açılsam." deyip o taraflara yürür ki, dolandığı yerleri tanıyamaz olur. Koyu gölgelik yerler günden güneşten kavrulmuş gibi. Üç koca ağaç odun gibi karşısında dikilir. Hemen bahçıvanbaşını çağırıp:

"Bre bahçıvanbaşı, nedir bu bahçenin hali? Bu ağaçlar, yeri cennet olsun rahmetli babamın eliyle diktiği ağaçlardır. Bunlar ne vakit, nasıl kurudu? Hem sen neden bunlara bakmadın?" deyince, zavallı adam, ha bugün, ha yarın diye başına gelecekleri beklermiş, bunları duyunca, boyun büküp:

"Şevketlim, benim bakımda, hizmette bir kusurum yoktur. Bugün üçüncü gün oluyor. Her sabah gün doğumu ile bir ak kuş parlayarak geliyor, bu ağaçlara konuyor, bana sesleniyor; sizi ve gelin sultanı soruyor; giderken de ileniyor, konduğu ağaç hemen kuruyup odun kesiliyor. Bana söylediği, bir çeşit maniye, türküye benziyor." diye olup biteni, kuşun dediklerini bir bir anlatıyor.

Padişah, aslına bakarsa, o kadar hamam, o kadar keseden sonra aylardır ağarmak bilmeyen bu kara gelinden iyice kuşkulanırmış. Ama nasıl olur da bizim aramızda sır olanları bütünüyle bilir diye, işin düğümünü kesip çözemezmiş bir türlü. Bahçıvanın anlattıklarını dinleyince işin düğümünün bu ak kuşta olduğunu içinden sezip bir hikmet gizlendiğini anlar.

"Anladım bahçıvanbaşı, acaba yarın da gelir mi? Gelirse hangi ağaca konar dersin?" diye sorunca, bahçıvanbaşı da:

"Gelir mi bilmem padişahım, ama üç gündür aralıksız geliyor; yarın gelirse herhalde sıraya göre şu ağaca konar." deyince, padişah hemen çarşıya haber yollayıp bütün kuşçuları çağırtıyor. Kuşun rengini, biçimini anlatıp geliş zamanlarını bildiriyor. Bu kuşun bir tek tüyüne bile zarar gelmemek şartı ile üzerine ağ gerilip canlı tutulmasını ferman ediyor. Hemen bunlar bahçeyi dolaşıp, ağaçlara bakıp, bahçıvanbaşı ile konuşup danışıyorlar. Sonunda bir büyük

kuş ağı hazırlayıp daha akşamdan ağacın üstüne kuruyorlar. Padişah da sabaha yakın gül bahçesine gelip bahçıvanbaşının gösterdiği bir yere sinip bekliyor. Gün doğumu ile bu ak kuş par par parlayıp geliyor, ağaca konuyor:

"Bahçıvanbaşı, bahçıvanbaşı,"

"Buyur sultanım!"

"Beyoğlu ne yapıyor?

"Uyuyor sultanım!"

"Kara cariye ne yapıyor?"

"Uyuyor sultanım."

"Beyoğlu uyusun, uyansın,
Gül yastığa dayansın,
Kara kız al kanlara boyansın,
Bindiğim dallar kurusun."

diyerek "Pırrr!" eder uçarken dört bir yandan çadır gibi gerili ağın iplerini, birer köşeye gizlenmiş kuşçular çekiverince ağ hemen ak kuşun üzerine kapanıverir; onu hemen oradan alıp altın kafese koyarlar. Padişah bu kuşun sesini duyup görünce içi bir anda ferahlayıp, yüreğinin karası, zifiri arınıp yüzü gülüyor. Artık bu kafesi gündüz gece yanından, gözünün ucundan ayırmayıp gittiği yere birlikte götürüyor. Kara kız, gelin sultan altın kafesteki bu ak kuşu görünce hemen içinde bir sıkıntı düğümlenip kara canı bunalıyor. Gözlerini devire devire, yüreği ezile büzüle bir zaman bakıp, sonunda bu kuşun, o kuş olduğunu sezip anlıyor. Ama padişah bu kuşu pek sevip yanından ayırmadığından, bir yeni düzen ve dolap kurmak için uygun fırsat kollar, gezermiş. İçinin karası fas fas kabarıp taşmak derecelerine geliyorsa da sabredip bekliyor. Padişah ikide bir:

"Bu kuşun tüyüne zarar getireni cellada veririm!" der, herkese gözdağı verir dururmuş.

Aradan birkaç ay geçiyor, padişah büyük bir sürek avına çıkmak istiyor. Vezirleri, paşaları, beyleri, devletin ileri gelenleri atlanıp, silâhlarını kuşanıp dış büyük avluda hazır olunca, padişah hizmetçilerine:

"Ben ava çıkıyorum, burada yokken kuşumun tüyüne dokunanı cellada veririm. Gözünüzü üzerinden ayırmayın!" diyor. Onları sıkı sıkı tembihleyip atına biniyor, alayla sürüp gidiyorlar. Üç gün üç gece büyük bir sürek peşinde dolaşıyorlar.

Padişah yola çıkar çıkmaz, bu Arap cariye, hemen hizmetçileri, uşakları çağırıp:

"Padişahtan gebeyim, aş eriyorum, tez şu ak kuşu kesip bana kızartın, yoksa hummaya uğrayıp ölürüm. Aman bir damla kanını yere damlatmayın." diye emirler verir; uşaklar biraz direnip:

"Aman gelin sultan bu ak kuş..." diyerek, padişahın bu kuş üzerine tembihlerini, kendilerine nasıl sıkı gözdağı verdiğini anlatarak yalvarıp yakarırlarsa da bu Arap cariye onlara:

"Hayır, siz karışmayın, kul tayfasının yol yordam gösterdiği, akıl öğrettiği nerede görülmüştür? Defolun huzurumdan!" diye bağırınca, bunların akılları başlarından gidip her birisi birer köşeye sinip korkularından tir tir titremeye başlarlar. Arap cariye, hemen kendi adamlarına emir verip bu kuşu kestirir; öteki uşaklar kenardan köşeden bu hali görüp korkularından dudakları yarılır, yürekleri par par ederek ölümlü sonlarını beklerler. Kuşu kesen uşak, kapı önünde kanını yere damlatmayayım demiş; ama, bir terslik olacak, bu ak kuşun bir damla kanı, kapının eşiği-

ne damlıyor. Ama adam, ne olacak, kim bilecek diye, buna aldırmadan kuşu getiriyor, Arap cariye de derisi ve kemiği ile kuşu çıtır çıtır yiyor.

"Oh, hele şükür; sonunda kurtuldum şu kızdan; zor oldu ama tam oldu..." diye, kara gönlü sevinip, geçip köşesine kas kas kuruluyor.

Saray kapısının önünde ak kuş kesilirken yere damlayan o bir damlacık kandan, bir servi ağacı bitip, üç gün içinde boy atıp yükseliyor ki, bunun benzeri bir yerde görülmemiş.

Onlar böylece dursunlar, biz gelelim padişaha. Padişah adamları ile avdan döner; boru öttürerek gelirlerken, padişah bir bakıyor ki kendi yokken saray kapısının tam önünde koca bir servi ağacı bitmiş, başı da göğe ermiş:

"Yahu, ben giderken bu yoktu. Üç gün içinde bitip nasıl da yetişti? Bunda da elbet bir hikmet vardır..." deyip, hemen o sırada karnına bir ince ağrı ile birlikte gönlüne de bir acı, bir ince sızı gelip oturuyor. Hemen atını mahmuzlayıp saray kapısında attan atlayıp merdivenleri ikişer ikişer aşarak yukarı koşuyor ki, altın kafesi boş, ak kuş da yok olmuş. Hemen halayıkları, uşakları, bekçileri çağırıp kuşundan hesap soruyor; bas bas bağırıp ortalığı kas kas kavuruyor. Bunların korkudan dudakları çatlayıp bir zaman el pençe, gözleri yerde, boyun keserek dururlar; sonunda kekeleye kekeleye olup biteni doğruca padişaha anlatırlar. Padişah da onları dinleyip işittikçe sakinleşip kadere rıza gösterir, kapının eşiğinde kan damlasından hasıl olup yükselen servinin kim olduğunu içinden sezer gibi olur.

"Herhalde bunda bir hikmet olsa gerek, bize sabırla beklemek düşer." deyip bu sefer de bütün vaktini bu serviyi pencereden seyretmekle, altında oturmakla, dalını bu-

dağını ayıklayıp okşamakla geçirmeye başlar. Bir zaman da böyle geçip, dokuz ay dolunca, Arap cariyenin kuzgun gibi kara bir çocuğu olur ki, görenler on adım geri çekilirler; saray saray olalı, gelin sultanlar, hasekiler böylesini doğurmamışlar. Padişah bu Arap cariyeden artık iyice soğumuştur; doğan çocuğu da gördükten sonra, bir daha görecek gözü yoktur. Olup bitenlerden, bu işte bir kapalı yer olduğunu sezmiş, artık bir yolunu, düzenini bulup, ipin bir ucunu eline geçirmeye çabalıyor.

Bu işler bu düzende yuvarlansın yürüsün. Günlerden bir gün padişahın canı yeniden ava gitmek ister. Bir sabah vezirleri, paşaları, beyleri, devletin ileri gelenleriyle at binip, silâh kuşanıp, alıcı kuşlarını eyerlerinin arkasına oturtup saray avlusuna doluşurlar. Padişah da çıkıp atına biner, uşaklarını çağırır:

"Ben ava gidiyorum, ne zaman döneceğim belli olmaz. Geçen seferinde bir yanlışlık ettiniz, canınızı bağışladım. Kuşuma kıydılar, servi ağacıma aman bir zarar gelmesin. Bir kıymak dalı kopacak olursa sizleri cellada veririm, böylece bilesiniz..." diye sıkı tembihler ettikten sonra, atlarını sürer giderler. Üç gün, üç gece dolaşırlar. Ötesi berisi, dağ deresi, yanı yöresi, uçara kaçara atıp vurup dolaşırlar.

Padişah ava çıkar çıkmaz, bu karadan kara gelin sultan, kapı önündeki yüce servinin nasıl olup da bittiğini bildiğinden fırsat kollar, yolunu gözler, kenara siner beklermiş; hemen dört köşeye tellal çıkartıp memlekette ne kadar ağaç yontan, tahta işleyen usta varsa hepsini saraya çağırtır. Uşaklar, hizmetçiler hık mık derlerse de gelin sultan bunları kovalayıp ustalara emreder:

"Şu ağacın doruğuna çıkıp, kese kese aşağı ineceksiniz, bir yandan da çakıp çatıp tek yongasını yere düşürmeden

bana bir beşik yapacaksınız. Göreyim ustalığınızı!" deyince, bunlar "Baş üstüne!" deyip aletlerini alır, ağacın doruğuna çıkıp keserek, yapıp çatarak yavaş yavaş aşağı inmeye başlarlar. Bu sırada bir yaşlı kadın ağacın dibine gelip bunlara seslenir:

"Ay oğullarım, has oğullarım! Kolay gelsin, usta elleriniz dert görmesin. İlle bana oradan birkaç yonga atıverin, hiç yakacağım kalmadı" diye burnu çenesine değerek, dişsiz ağzında dualar geveleyerek yalvarınca, ustalar:

"Aman koca nine! İyi hoş diyorsun, ama bu sarayın sultanının bize sıkı tembihi var, sana buradan bir tek yonga veremeyiz..." diyorlar; ama, içlerinden birisi:

"Canım, bu sultan hanım camda durup, tuzak kurup bizi gözetlemiyor ya! Ne bilecek yonganın eksildiğini? Verelim gitsin şu kocakarıya bir kucak yonga" diyor. Kadının isteği kadar yongayı atıveriyorlar aşağı.

Kocakarı torbasını dolduruyor, doğru evinin yolunu tutuyor. Şehrin bir ucunda, kenar bir mahallede, bir çıkmaz sokakta bir odalı küçük bir evi varmış. Yongaları ocak başına boşaltıp kendisi dilenmeye çıkıyor. Akşam olup evine dönüyor bakıyor ki, ev silinmiş, süpürülmüş, bir kap yemek pişirilip sofraya konmuş; kirli çamaşırlar yıkanmış, temiz bir yatak yapılmış, evin tabanından tavanına kadar her taraf pırıl pırıl parlıyor. Kocakarının keyfine diyecek yok. Yiyor, içiyor; sonra da yatıyor uykuya.

Bu işler bu düzende süredursun üç günün sonunda padişah avdan dönüyor. Daha karşıdan gelirken servinin yerinde yeller estiğini görüp, atını sürüp rüzgâr gibi gelip bakıyor ki, ne görsün? Servi kökünden kesilmiştir.

"Vay bana, eyvahlar bana! Biricik umudum, dünyada bağım, dikili ağacım bu servi idi, o da gitti. Hay hay!

Bre Müslümanlar! Bu Arap karıdan bana hayır yok..." diyor, iyice kahrediyor. İşini, gücünü lalasına bırakıp bir köşeye çekiliyor.

Padişahın günden güne içi daralıp gönlü bunaladursun, biz gelelim kocakarının evine. Sabah oluyor, alıyor torbasını, çıkıyor dilenmeye. O, kapıdan çıkar çıkmaz, Mercan Kız, ocağın köşesindeki yongaların içinden çıkıp her tarafı silip süpürüyor, yatağı toplayıp düzeltiyor, kocakarının yemeğini pişirip sofraya koyuyor. Akşam olunca kocakarı dönmeden önce yongaların içine girip gizleniyor. Ardından kocakarı sırtında torbası, elinde kırk boğumlu, kırk budaklı bastonunu yere kaka kaka geliyor. Bakıyor ki yemeği hazır, yatağı yapılmış, evin içi süpürülmüş. Tavandan tabana, dört duvar, üç pencere, kapı eşiğinden kıyı köşeye kadar her yan pırıl pırıl, tertemiz. Yiyor, içiyor, sesini çıkartmıyor. Bu işler bu düzen üzere kurulu, birkaç gün sürüp gidiyor. Sonunda kocakarı kendi kendine:

"Bunu yapan bir temiz, eteği belinde, hamarat, becerikli kadın kişidir. Ama kimin nesidir, buraya nasıl gelir, ne zaman gider? Hele şu torbamı alıp gider gibi yapayım. Bu kadının kim olduğunu anlamanın vakti geldi artık..." diyor.

Bir sabah söylene söylene torbasını alıp kırk boğumlu kırk budaklı bastonunu yere kaka kaka dışarı çıkıp, evin ardına dolanıyor. Evin arkasında dama çıkan bir merdiven varmış. Damda da bir delik. Dama çıkıp oradan gözünü uydurup aşağı odayı gözetliyor; kısa zaman sonra bu kız ocak başındaki yongaların içinden çıkıp başlıyor iş görmeye. Yatağı toparlayıp bulaşıkları yıkıyor, başlıyor ortalığı silip süpürmeye. Kocakarı bu hali görüp usulca damdan iniyor, ön kapıya dolanıyor. Yavaşça içeri girip, kız arkası dö-

nük, dalmış çalışırken birden sıçrayıp ocak başındaki yongaların üstüne oturuyor. Kız, onun halini görüp oraya buraya koşup çırpınıyor; bir yerini, yolunu bulup yongaların içine girmeye çabalıyorsa da kocakarı:

"Hiç çabalama kızım, yongaların üstüne iyice oturdum. Eteği belinde, hamarat, üstelik güzel bir kızsın, görüyorsun benim kimsem yok; gel kızım ol, şu kulübede yaşayıp gidelim." deyince, kız çaresiz boyun eğiyor; bu hali kimseye bildirmemek şartıyla razı oluyor.

Biri dışarıda dolaşıp kazanır, biri içeride pişirip kotarır; bunlar özbeöz ana kız gibi el ele, baş başa verip gönül hoşluğu, geçim düzeni kurup yaşadursunlar, biz gelelim bahtı karalı, gönlü yaralı, yolları hep kapalı padişahın kendisine. Aradan birkaç ay geçiyor bu padişah artık:

"Bir kuşum vardı yitirdim,
Bir servim vardı göçürdüm,
Tacımdan, tahtımdan sıkıldım,
Şu dünya kapalı bana."

deyip, bari öteki dünya işleriyle meşgul olayım artık diye düşünür. Kalkar, Hicaz'a gitmeye karar verir. Mahalle mahalle tellal çıkarır. Bunlar:

"Padişah Hicaz'a gidecek, hayvanlarını ortağına dağıtıyor! At, sığır, manda, eşek, koyun isteyen saray kapısına toplansın! Duyduk duymadık demeyin!" diye bangır bangır bağıra bağıra şehri dört dolanıyorlar.

Halk, sarayın kapılarına yığılıyor ki, ana baba günü. Sanırsın hayvan pazarındalar. Herkes bakabileceği kadar hayvanı alıp ipinden çekip götürüyor. Melemeler, kişnemeler, bağırtılar, böğürtüler arasında gelenin gidenin hesabı yok. Mercan Kız da, kenar mahallenin çıkmaz sokağında

bir tellalı duymuş, konu komşunun gidiş gelişini, bağırış çağırışlarını görmüş, dinlemiş.

"Aman koca anacağım, padişah Hicaz'a gidecekmiş, bütün hayvanlarını sütüne, işine bağışlıyor, bakımına ortak arıyor dağıtıyormuş. Git de bir hayvan da sen al gel." deyince, kocakarı:

"Padişah benim gibi düşkün bir kocakarıya hayvan vermez. Gidersem beni kapıdan kovarlar. Aman kızım, beni gönderip de ayaklar altında çiğnetme." diye bir zaman mırın kırın ediyor, ayak sürüyorsa da, kız çok üstüne düşüp yalvarıyor. Kocakarı da kırk boğumlu, kırk budaklı bastonunu yere kakarak, sümüğünü çekerek, gide gide giderek, taştan taşa sekerek saray kapısına, padişahın huzuruna varıyor. Bastonuyla ötekini berikini iteleyip kakalayarak çıkıyor padişahın karşısına, sesleniyor:

"Aman padişahım, bakıp beslemesine, döndüğünde eksiksiz sakatsız geri vermesine, sütünü, işini, yavrusunu bağışlamaya ortak olacağım bir hayvan da ben isterim."

Padişah dönüp buna bakıyor, partal, fakir, üstelik beli bükük, dişi dökük bir düşkün kocakarı.

"Aman analık, sen ayakta durmaktan, kendini besleyip bakmaktan âcizsin. Hayvana nasıl bakarsın, hele ayak altında çiğnenirsin, beri dur." deyip bunu geri çeviriyor. Kocakarı boş yere terslendiğine kızıp söylene söylene eve geliyor.

"A kızım, has kızım, ben sana demedim mi? Büyük kapıdan kovaladılar; kendine bakmaktan, beslemekten âcizsin dediler; iri iri laflar, ciğere dokunur sözler söylediler bana" derse de, kız:

"Aman koca anacığım, büyük kapılarda, gönül yıkan da olur yapan da. Sen hiç üzülme, hem de yılma, kovsalar

da uzaklaşma. Yarın sabah yine git, bir hayvan almadan gelme." diye onu sıkı sıkı öğütlüyor, yalvarıyor. Ertesi sabah bu kocakarı yine kırk boğumlu, kırk budaklı bastonunu yere kakarak, sümüğünü çekerek, gide gide giderek, taş yerlerden sekerek, saray kapısına, padişahın huzuruna geliyor. Bastonuyla ötekini berikini iteleyip kakalayarak çıkıyor karşısına, sesleniyor:

"Devletli padişahım, ömrün uzun, şevketin yüce olsun, bakıp beslemesine, dönüp geldiğinde eksiksiz, sakatsız vermesine sütüne, işine, yavrusuna bağışlama ortak olacağım, bir hayvan da bana veriver. Garipçe, kuşça gönlümü hoş et. Tanrım da senin kalbindekini görsün; duanı, hacılığını kabul etsin. Hac yollarını düz, dönüp gelişini tez etsin; günahlarını bağışlasın da, sevabın boyunca yazılsın." deyince bu kocakarının duası, hele içe işleyici biçimde sayıp döküşleri padişaha hoş gelir; söyledikleri, gönlündeki derde uygun düşer.

"Hay ömrüne bereket, koca nine, dediklerin bir uğurlu vakte rastlasın. Tanrı yanında makbul düşsün. Verin şu kadına her yanı tutuk, bacakları kütük, kötürüm tayımı da, bari uzun boylu didinip uğraşmasın, nasıl olsa akşama sabaha çıkmaz..." demesiyle, oradan üç dört kişi, padişahın kötürüm tayını bir arabaya koyup, götürüp kocakarının ahır kapısından içeri bırakıyorlar. Kocakarı da inleye sızlaya, döne dolaşa, kırk budaklı, kırk boğumlu bastonunu yere kakarak, sümüğünü çekerek eve gelir:

"A kızım, has kızım, başımı dertlere saldın. Gönlün hoş olsun diye yalvardım, dualar ettim; sonunda şu iki güne çıkmaz kötürüm tayı getirip başıma bıraktılar. Ah n'olaydı, bir sütlüce inek olaydı, şu fakir halimizde makbule geçerdi. Haydi bakalım, gel gör, kısmetimiz bir kötürüm tay imiş..."

diye söylenirken, Mercan Kız, ahıra koşup bakıyor ki, yere yapışıp kalmış bir âciz tay. Bunun sırtını elinin ayasıyla üç defa baştan ayağa sıvaması ile tay ayak üstüne kalkıp dikiliyor. Kız hemen bunu bir yemliğin önüne çekip arpasını, otunu bolca verip ahırın yanını iğne deliği kalmacasına tıkıyor, ortalığı zifiri karanlık yapıyor, kapıyı çekip çıkıyor. Kız bu tayı gece gündüz yoklayıp, yemini, suyunu, tımarını gizli gizli yapıp, bakıp bekliyor; tay birkaç ay içinde iyice gelişip bir koca yavuz hayvan haline geliyor. Kız bunu besleye büyütedursun, padişah da Hicaz'a gidip geriye dönüyor. Günlerden bir gün bakıyorlar ki, yine sokak sokak tellallar gezip bağırıyor:

"Herkes aldığı ortaklık hayvanını geri getirsin! Duyduk duymadık demeyin!"

Kız, kenar mahallenin çıkmaz sokağında tellalı duyar, komşuların hayvanları çekip götürdüklerini görür. Kocakarıya:

"Haydi koca anacığım, davran saraya git, padişah adamlarını yollasın da tayını aldırsın." deyince, kocakarı, yine bu kızın hatırına yola çıkıyor; kırk boğumlu, kırk budak bastonunu yere kakarak, sümüğünü çekerek, gide gide giderek, taştan taşa sekerek saray kapısına, padişahın huzuruna varıyor. Bastonuyla ötekini berikini iteleyip kakalayarak çıkıyor padişahın karşısına, sesleniyor:

"Padişahım, hoş geldin devletinle, bereket taşıdın ayağınla. Bir hayvanınız da bizde vardı. Bu ihtiyar halimle getiremedim. Ferman edin adamlarınız gelip alıversinler." demesiyle padişah da verdiği kötürüm tayı hatırlayıp bu kadar zaman içinde ölmeyişine şaşar. Adamlarına buyurur. Bunlar da kocakarı ile gidip ahırın kapısına yanaşınca bakarlar ki zifiri karanlık bir yer, gözleri alışınca görürler

ki karanlıkta gözleri parıl parıl parlar, yelesi kabarık, kuyruğu dimdik, canavar gibi kudurmuş harlayan bir at durur karşılarında. At bir türlü yanına yaklaştırmaz bunları. Döner padişaha haber verirler. O da bu işlere şaşar kalır. Anlatılanlara inanmaz. Padişah, en usta binicilerini, hayvan cambazlarını, bilirkişileri derleyip bu kocakarının evine gelir. Ahırın kapısına yanaşırlar, bakarlar ki, içeriye adım atmanın mümkünü yok. Atın harlaması, hele kişnemesi, şahlanıp fır dönüşleri, hele çifte atışları... Yanaşan can havliyle geri çekiliyor. Sonunda padişah:

"Aman koca nine, sen bu kötürüm tayı ne hale getirmişsin? Böyle besili canavar aygırı şimdiye dek kimse görmemiştir. Bunu kim besleyip baktıysa tutsun, koşumlarını takıp avluya çıkarsın. Biz de kısmet olursa alır götürürüz." deyince, kocakarı, dönüp evin kapısından başını uzatıp Mercan Kız'a sesleniyor:

"A kızım, has kızım; bu atı besledin, şişirdin, canavar ettin çıkardın, başımıza ne dertler açtın? Şimdi kimse yanına yaklaşmıyor. Padişah da gelmiş, bunu kim beslediyse o tutsun, avluya çıkarsın diyor."

Kız da kapı ardından olup bitenleri gözlermiş, bunları duyunca:

"Aman anacığım, ne olacakmış bir atı tutup dışarı çıkarmaktan?" deyip başına bir yeşil örtü alıp dışarı çıkıyor. Padişahla adamları kız sıkılmasın diye ahır kapısından uzaklaşıyorlar. Kız pervasızca ahıra girip, atın dizginlerini atıp eyerini kapatıyor, kolanını çekip öyle uygun sıkıyor ki, demin şamatası iki mahalle öteye ulaşan atın çıtırtısı duyulmaz oluyor. Dışarıdakiler de kulak kesilip bekliyorlar. Kız atın yularından çekip onu ahırdan çıkarıyor. Atın dizginini kapıda bekleyen seyislerin eline veriyor; iki kişi

atın üzengilerine bastırıp onu eşikten aşırırken, kız da, eliyle atın sağrısına bir şaplak vurup;

"Haydi mankafa beygir! Sahibinden ne hayır gördüm ki, senden göreyim?" diyor.

Padişah avlu kapısında bunu gözlermiş, kızın sözlerini duyuyor. Atı alıp saraya geliyorlar; padişahı bir derin düşünce alıyor; olup bitenleri, atın hallerini, hele kızın sözlerini düşünürken doluya koyuyor almıyor, boşa koyuyor dolmuyor. Sonunda çaresiz kalıp, bir adam gönderip bu kocakarıyı saraya çağırıyor. Onu kapıdan alıp bir arabaya bindirip doğru getirip huzura çıkarıyorlar; kadıncağız nefes nefese tıkanacak halde. Burnu ağzına değerek, dişsiz ağzında sakız geveleyerek, gözleri de dört bir yana dönerek geliyor padişahın karşısına. Padişah:

"Ey koca nine, bir kötürüm tay verdim; besleyip baktınız, olmayacak iş ettiniz; ölecek derken oldu bir aygır küheylan. Bunu besleyen, bu hallere getiren, alıp dışarı çıkaran bu kız neyin nesidir. Boyu bosu, güzelliği, hem de aklı, marifeti, kenar mahallelerde, çıkmaz sokaklarda bulunacak şey değildir; gel sen şu işin aslını, hem faslını beni üzmeden, kendini de incitmeden bir bir dök ortaya. Hadi benim aslan ninem!" deyince, bu kocakarı iyice telaşlanıp antlar, yeminler vererek, tayı bu hale getirenin kendi kızı olduğunu söyler. Padişah da fazla ileri gitmeyip bir başka yola sapar:

"Pekâlâ öyleyse nine, kızın gelmiş yetişmiş. Tanrı'nın emri, peygamberin kavli, ataların töresi gereğince bu kızı bana elbet verirsin. Kötürüm tayı bu hale getirdi, kim bilir nice işleri, yattıkları yerden kaldırır da yoluna koyar. Ben, bu kızda büyük hünerler görüyorum." deyince, kocakarı sıkışıp sızlanır:

"Aman şevketlim, benim gibi bir dilenci kocakarının kızını almak size ar gelir. Dünya âlem size ne der?" diye ipe un serip, ipliğe inci dizmeye, söz cambazlığına girişip, lafı sapadan dolaştırıp yabana doru savuşturmaya bakarsa da, buyruğu ağzından bir kere çıkmıştır padişahın.

"Para, mal, devlet hepsi yoluna feda. Gönül rızasıyla olmazsa elbet bu kızı zorla alırım!" deyip direniyor.

Korkudan dudağı yarılan kocakarı, işin kötüye varacağını, bundan kurtuluşun olmayacağını iyice anlıyor:

"Aman padişahım, bu kız senin için ne demek, cariyen olsun, yoluna feda olsun..." deyip hemen, kırk boğumlu, kırk budaklı bastonunu yere kakarak, sümüğünü çekerek, gide gide giderek, taştan taşa sekerek evin yolunu tutar. Bir yandan da ağlar, sızlar; ihtiyar olduğu için zora gelemez; inim inim inler. Eve gelir gelmez, daha sokak kapısındayken başlar lafa:

"Ah kızım, has kızım, gördün mü başımıza gelenleri. Şu beygir yüzünden olanları, hem de olacakları. Padişah seni almak istiyor. O halinle seni beğenmiş ki ne dediysem, lafı onca dolaştırdıysam kandıramadım; sonunda işi zora bindirdi, ben de korktum razı geldim. Haydi bakalım, şimdi ne edeceğiz, bu işten yakamızı nasıl sıyıracağız?"

Kız kocakarının anlattıklarını can kulağıyla dinler. İçin için sevinir:

"Aman koca anacığım, boş yere ayak diremişsin. Atın geçtiği kapıdan ben de geçerim. Kısmetimse uygun düşer. Kula padişaha bakmaz, yana yana düşer. Değilse yan yoldan şaşar. Bu işler böyledir anacığım. Sen hiç telaşlanma, hem de ince eleyip sık dokuma. Var git benden haber götür. Yolunca, töresince düğün dernek kurulsun, il gün derilsin, davullar dövülsün, yolların düğümü çözülsün. Tanrı yardımcım olsun."

Kocakarı, saraya tez haber ulaştırınca, hemen gün ortasında davullar dövülür, tellallar çıkarılır, uzak diyarlara ulaklar, tatarlar gönderilir. Kırk gün, kırk gece süren bir düğün kurulur; aşlar kazanlardan taşar, çil altınlar ceplerden dökülür; yerli yabancı, gece gündüz yer içer, hora teperler. Gelen hediyelerden sarayın içi tavanlara kadar dolup taşar. Düğünün böylesi Hint padişahının kızına yapılmamış.

Kırk birinci gün kocakarının kulübesinden gelin alıp getiriyorlar, Mercan Kız'ı. Padişah, yüz görümlüğünü takıp başının tül örtüsünü kaldırıp bakıyor ki, ne görsün? Bunca yıllık hasret kaldığı Mercan Kız, karşısında.

"Aman benim sultanım, sen nerelerdeydin? Su başında bıraktım, döndüm bulamadım. Şu garip gönlümü bir şeyle eyleyemedim. Nasıl avunacağımı bilemedim. Bir kuş buldum sevindim, bir serviye bağlandım. Hepsini yitirdim. Son aylarda da halimi herkes biliyor; elbet sen de duymuşsundur." deyince, Mercan Kız:

"Şu kara içli, kara yüzlü kadını çağır şuraya, herkesin içinde her şeyi anlatmayınca olmaz!" deyince, padişah adamlarını yollayıp Arap cariyeyi apar topar getirtir. Zaten oldum olası kuşkulanan padişah da sıkılır, bükülür, bu işlere bir kulp bulamazmış. Arap cariye huzura girip de padişahın yeni karısını bir görmesiyle, onu tanıyıp eli ayağı boşanıyor, oracığa çöküveriyor. Bunu gören Mercan Kız da, ta başından başlayıp, divanı dolduran kalabalığın ortasında olup bitenleri, başından geçenleri döküp anlatmaya başlıyor. Sonunda bütün hazır bulunanlar olup bitenlere, kısmet yollarının Tanrı'nın izniyle çözülmesine, dev anasının ilencinin gücüne şaşıyorlar. Hele bu Arap cariyenin yaptıklarına öyle kızıyorlar ki, bıraksalar paralayacaklar. Padişah,

sonuna kadar bekleyip söz tükenip dert defteri kapanınca, yerde serili iki kat kararıp duran Arap cariyeye:

"Ey hınzır, kara kâfir, sana şimdi kırk satır mı, kırk katır mı gerek?" diye gürleyince uzbandut gibi, yumru pazılı, ceviz kafalı, elleri kürek, taştan yürek cellatlar hemen bu kara cariyenin çevresini alınca, o da:

"Kırk satırı ne edeyim? Kırk katır verin de binip köyüme gideyim." diyor. Hemen en azgınlarından kırk katır bulup getiriyorlar. Arap cariyeyi bu katırların kuyruğuna bağlıyorlar. Atların kıçlarına birer kamçı vuruyorlar; kırk katır, kırk yöne doğru can havliyle ileri fırlayıp, Arap bacıyı sürükleyerek parça parça ediyorlar.

Bunlar ermiş muratlarına nelerden sonra. Bize de yolumuzda uzun sabırlar gerek. Tanrı işimizi onara.

Hikâye-i Billûr Köşk ve Elmas Sefîne denince, Türkiye'de yüz yıldan beri halk arasına yayılmış, sevilerek okunmuş, derleyicisi bilinmeyen bir masal kitabı anlaşılır. Bir zamanlar Beyazıt ve Çemberlitaş çevresinde, hanlardaki basımevlerinde her yıl on binden aşağı düşmemek üzere basılan, Darendeli kitapçıların heybelerinde Anadolu'nun çok uzak dağ köylerine kadar yol bulup gidebilen eserler arasında *Billur Köşk* kitabının daima seçkin bir yeri olmuştur. Kitapçılığımızın büyük gelişmeler gösterdiği son yıllarda bile bu kitabın eski ve yeni yazılı baskılarının rağbetten düşmedikleri görülmektedir.

Çok kimsenin okuduğu, okumayanların da birkaç parçasından haberli olduğu ya da adını duyduğu bu ünlü masal derlemesinin ne zaman ve kimin eliyle düzenlendiği bilinmiyor. Doğu bilimleri uzmanı olan Georg Jakop, 1899'da eline geçen, üzerinde baskı tarihi bulunmayan bir *Billur Köşk* kitabından söz ediyordu. İstanbul'daki kitaplıklarda görebildiğim *Billur Köşk* baskılarında da baskı kayıtları bulunmamakla beraber, bunların harflerine, kâğıtlarına ve baskı biçimlerine bakınca, en eskilerinin ancak 1290 (1876) tarihine kadar çıkabileceklerini tahmin et-

tim. Yazmalarının ve taş basmalarının, ısrarlı aramalara rağmen bulunmayışından da, bu eserin düzenleniş ve yayılış tarihlerinin daha eskilere gidemeyeceği belli olmaktadır. 1840-1870 tarihleri arasında halk ağzından derleme veya Doğu dillerinden çevirme birçok basılı eserin halk arasında yayıldığı zaten bilinen bir şeydi. Bu kitabın da bu devreye rastlayışı, o çağın okuma alışkanlıklarını karşılayacak biçimde düzenlenmesi, bir bakıma tabii bir olaydır. Ama halka sunulan kitapların çoğu İran kanalı ile bize gelip yerleşen türkülü halk hikâyesi (*Kerem ile Aslı* gibi) biçiminde olduğu halde, *Billur Köşk*'e benzer masal derlemelerinin bulunmayışı şaşılacak bir şeydir. *Kırk Vezir Hikâyesi* ve benzerleri gibi yine Doğu'dan çevrilen bazı hikâye kitapları ile *Tayyarzâde Bin Bir Direk Vakası* gibi halis meddah hikâyeleri tarzında başka kitapların da varlığından haberliysek de, bunların hiçbiri, bizim halk masallarımıza çok yakın bir kaynaktan gelen *Billur Köşk* masallarına benzememektedir.

O halde bu kitap bizde ilk masal derlemesi niteliği taşımaktadır. Kitabın içinde yer alan on dört masalın halk ağzından derlenmediği açıkça belli olmaktadır. Belki İran ve Hint aslından, bir masal dergisinden çevrildiler; belki de profesyonel hikâye anlatıcılarının aracılığı ile bu kitaba girdiler. On dört *Billur Köşk* masalının halk arasına yayılmış söylenişlerine bakılırsa, bunların kitaptan halka yayıldıkları da anlaşılmaktadır. Bu masalların, bütün motifleriyle derli toplu biçimlerinin ancak kitapta bulunduğunu görmekteyiz. Diğer taraftan kitaptaki masalların ilk kaynaklarına bağlı özellikleri, halk ağzından uzun zaman yaşayan yerli özelliklerle iyice kaynaşan masallarda görülmeyecek kadar sağlam kalabilmiştir. Bazı masalların asıl kaynakları zaten biliniyordu. "Hırsız ile Yankesici" masalının *Binbir Gece*'den gelişi gibi (Chauvin, Nr. 151; *Les deux maris*) Diğerlerinin de Hint masal koleksiyonlarındaki yerlerinin kolaylıkla bulunabileceğini sa-

nıyorum. Bunların içinde ancak bir tanesinin (*"Helvacı Güzeli"*), 1718-1730 sıralarında İstanbul'da pek yayılan, halk arasında pek sevilen ünlü helva sohbetlerinin bir kalıntısı olduğu bellidir. Bu sıralarda hikâye anlatma sanatının büyük itibar gördüğü, helva sohbetlerinin de bu amaçla düzenlendiği hatırlanırsa, bu yaşayıştan, bir masaldan fazlasının kalması gerekirdi.

Bu kitaptaki masalların, bize has halk masallarının dil ve anlatım özelliklerini taşıyacak biçimde değil de, daha çok profesyonel anlatıcıların ağızlarına uygun biçimde yazıldığı görülüyor. Halk ağzından derlenmiş söylenişlerle bunları karşılaştırınca, bu durum daha iyi belli oluyor. Bunlardaki *meddah* ve *kıssahan* etkilerinin daha önce de farkına varılmıştır. Ama bana kalırsa bu, birkaç parçaya değil, bütün kitaba yayılmış bir etkidir. Parçaların dilinde ve anlatış düzeninde ikinci büyük etki, masal biçimi ve meddah etkilerini bile bastıran *"kâtip ağzında edebî işleme"*dir. Bu kitaplaştırma gayretleri son baskılarına kadar sürüp geliyor. Bir zamanların meddahlarının bol bol kullandıkları, *"fidan boylu, ahu gözlü, keman kaşlı, leblebi şeker, rayihası amber, cilvesi nazik, böyle bir hüsne malik, tasvir-i zaman, mahbud-i cihan, afet-i devran, cemaline bakanın gözleri kamaşır..."* biçimindeki kalıp deyişlere, ancak kitabın eski baskılarında rastlayabilmekteyiz. Ama bugünkü baskılarında kitabın geçmişteki halini az çok bildiren bazı dil kalıntıları da bulunmaktadır.

Masal derleyicilerinin halk dilinden alıp bastırdıkları örneklere bakılırsa, bunların çıkış kaynaklarının kitap olduğu, halk ağzından kitaba doğru değil, kitaptan halk ağzına doğru bir yayılma olduğu belli olmaktadır. Sözlü gelenekten gelen bu *Billur Köşk* söyleyişlerine bakılınca çeşitli bölgelerin masalda nelere önem verdikleri açıkça görülüyor. Motiflerin yer değiştirmesi, bazıları bırakılırken bazılarına önem verilmesi, ayrıntılarda yerli yaşayışa ait özelliklerin yer alması, halkın nereden gelirse gelsin

aldıklarına, kendi zevk ve duyuşlarına uygun biçimler verme yoluna gittiğini gösteriyor.

Bu masalları yeniden düzenleyip yazarken anlatıcılarının biçim verme yollarına ayak uydurmaya çalıştım. Kitabın adı bilinmeyen derleyicisi, aynı işi kendi çağının anlayışı, zevki için yapmıştır. Bu işi bugün ben bir başka yönden yapmaya çalıştım. Halktan gelen dil, anlatış, masal anlayışı yollarını, gittikçe daha geniş ölçüde masalın tadını almaya başlayan okumuş kalabalığa doğru yaymak, uzatmak istedim.

Bu kitaptaki masalların birkaç tanesinde, pek açık bir biçimde kabaca göze batan açık saçık yerlerin, yakıştırmaların, nüktelerin halk ağzından yapılan derlemelerde bulunmayışı dikkate değer. Hint masallarında pek geniş ölçüde bulunan cinsel malzemenin bizde ancak profesyonel hikâyecilerin ağzında yer alabildiği bugüne kalabilen örneklerde görülüyor. Bunun dışında birkaç bölgenin ancak hayvan hikâyelerinde ve fıkralarında görülen bu kaba, müstehcen özellikler, bizde hiçbir zaman masalın yapısında yer alamamıştır. Bunun nedeni belki de diğer hikâye çeşitlerinin, erkeklerin toplandıkları yerlerde söylenmelerine karşılık, masalların geniş ölçüde kadınlar tarafından anlatılması, aile çevrelerinde kalmış olmasıdır. Bundan dolayıdır ki, aslında on dört parçadan meydana gelen bu kitabı yeniden yazarken *"Kahveci Güzeli"* adını taşıyan parçayı, yapısına sımsıkı yapışmış "müstehcen," kaba özelliklerinden dolayı bu yeni baskının dışında bıraktım. Bunun yerine kendi derlemelerimden *"Mercan Kız"* masalını kattım*.

Bizim masallarımıza karşı ilk ilgi önce Batı bilim dünyasında başlamıştı. Bu yolda kayda değer ilk eserler, ünlü Macar bilgini I. Kunoş'un 1887'den başlayarak yayımladığı masal kitaplarıdır. Kunoş'un kitaplarına erişebilecek derlemeler hâlâ da ya-

* "Kahveci Güzeli" masalı küçük müdahalelerle Server Bedi'nin (Peyami Safa) yeniden yazdığı *Resimli Billur Köşk Hikâyesi* (1925) adlı kitapta yer almış bulunmaktadır [MSK].

pılmış değildir. Batı'daki bu ilgi, zamanımıza kadar sürmüş gelmiştir. Bizde masallara karşı bir uyanıklık, 1908 Meşrutiyetinden sonra ancak öğretim alanlarında başlayabildi. Çocuklara uygun okuma parçaları arayan öğretmenler Batı'daki benzerlerinden ilham alarak ufak tefek derlemeler yapıyorlar, bunları çocukların ihtiyaçlarına uygun biçimlerde yayımlıyorlardı. Halk masallarının derlenmesi ve yayımlanması alanında umut verici çalışmalara ancak 1926'dan sonra başlanabildi. Önce Halkbilgisi Derneği, ardından Halkevleri çevresinde toplanan halkbilgisi araştırmacıları biraz düzensiz olsa da Türkiye çapında bir derleme işine giriştiler; bunların bir kısmını kitaplar ve dergilerde yayımladılar. Düzenli bilime dayanan ilk derleme işine Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin "Folklor Arşivi" (Pertev Naili Boratav'ın başkanlığında; Ankara, 1945) önayak olmuştu. Halen bu arşivin derleme çalışmaları duraklamış olmakla beraber, yine de geniş ölçüde masal malzemesine sahip bulunmaktadır**.

Büyük arşivler ve derlemeler halinde halk kaynaklarından gelen geniş malzemeye dayanan güçlü araştırmalara ve düzenleme işlerine henüz sıra gelmemekle beraber, bu yolda ilk belirtiler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Burada son yıllarda yayımlanan, Pertev Naili Boratav'la Wolfram Eberhard'ın birlikte hazırladıkları *Türk Halk Masallarının Tipleri* (*Typen Türkischer Volkmärschen*, 1953) adındaki kitabı minnetle anmalıyız. Zamanla eksikleri tamamlanabilecek olan bu değerli eser, bundan böyle masal derleyicilerine ve araştırıcılarına geniş ölçüde yardımcı olacak, hatta yön verecektir.

** Pertev Naili Boratav, DTCF Folklor Arşivi'ni henüz kuruluş aşamasındayken dersler kaldırıldığı için kendi korumasına almış, zamanla gelişen ve "Pertev Naili Boratav Arşivi" olarak anılan bu koleksiyonun bir kopyası vasiyet üzerine daha başka malzemelerle birlikte 1998'de Türkiye'ye getirilmiştir. Tarih Vakfı Bilgi-Belge Merkezi'nde "Boratav Arşivi" adıyla tasnif edilmiş olarak korunmaktadır. Burada zengin bir masal ve halk hikâyesi birikimi yer almaktadır [MSK].

Masallarımıza karşı uyanan ilgi, daha çok, bilim alanının dışında kalmaktadır. Biz de bu kitabımızda masala karşı uyanan okuma ilgisinin, edebiyatımıza yapabileceği olumlu etkileri göz önüne aldık. Bu masalları okuma ve sanat amaçlarına göre hazırlama işinde oldukça farklı bir yoldan gitmeyi uygun bulduk. Gerçi *Billur Köşk* böyle bir çalışmayı hayli sınırlayacak bir alandır, bunu daha özgür olarak, derlediğim masallarda yapmak belki daha iyi olurdu. Ama yine de *Billur Köşk*'le bu işe başlamayı uygun buldum. Çünkü sağlam bir anlayış, bir görüş, önce işin çetininde denenmelidir. *Billur Köşk*, yukarıda anlatıldığı gibi, halktan biraz uzak, başka bir anlayışla hazırlandığı halde halk ondan hoşlanmış; dinlerken ve yeniden anlatırken ona istediği yeni biçimleri vermekten âciz kalmamıştır.

Masallarımızın halk ağzındaki biçimlerinde, anlatıcıların ve yazıcıların tekniklerinden oldukça farklı bir yapı görüyoruz. Günümüzde en sevilen masal yazıcılığı da, belli ölçüde halk geleneğinden uzaklaşıyor; masalın yapısında ölçülü bir rol oynayan kalıp deyişlere (başlangıç, geçiş, sonuç kalıpları, tekerlemeler, söz çalımları, zincirleme deyimler), gelişmeyi, hareketi iyice aksatacak ölçüde yer veriyor. Masalın yapısını sarmaşık gibi sarıp boğan bu söz ustalıkları aslında, eskiden bizde pek yaygın bulunan, Anadolu'nun bazı bölgelerinde hâlâ da unutulmayan profesyonel anlatıcılara aittir. Masal analarının ağzında ise, giriş tekerlemeleri, kalıp deyişler masala başlamadan önce atmosferi hazırlamak için kullanılır, aynı yerde ulama biçiminde sürüp giden tekerlemelere, kalıp deyişlere yer verilmezdi. Biz, masal anlatma hazırlıkları ile masalın kendisini ayrı tutmaya, diğer kalıp deyişlerde de yapıyı, hareketi aksatmayan, gelenekten gelen ölçüyü korumaya çalıştık. Bu yolda öncümüz, ustamız, halk masalları biliminin ve yazıcılığının benzersiz yol açıcıları Grimm Kardeşler oldu. Yalnız derleyip yazmamışlar, bu işin yolunu yor-

damını da göstermişler, başka milletlerin bu yoldaki çalışmalarına önderlik etmişlerdir.

Diğer taraftan masalları yeniden kurup, yazıp yapısına uygun yeni bir kılıkta okuyucuya sunarken tek bir örneğe bağlı kalmanın yanlış olacağını düşündük. Çünkü ne kadar güzel olursa olsun bir bölgeden alınan tek bir örnekteki anlatış, motif sıralaması, anlam merkezi gibi özellikleri bütün Türk masallarına hasmış gibi o tipin temeli olarak kabul etmenin yanlış olduğu ortadır. Bundan dolayıdır ki, bir masalı yazmadan önce çeşitli bölgelerden alınmış yeter sayıda örneklere bakmak, karşılaştırmak zorundayız. Kısa not edilmiş, ayrıntıları dökülmüş, yer yer sıkıştırılmış ve şişirilmiş masalları asıl yapılarına, ölçülü kılıklarına götürmek, kurmak, ancak bu yolla mümkün olabilir. Bir örnekte eksik olan ötekinde ortaya çıkıyor, bir yerde yalın yapıyı bozan zevksiz katmalar ötede gönül ferahlatıcı bir ölçüye kavuşuyor.

Hangi yoldan gelirse gelsin, bizim masallarımızda, doğaüstü olaylara kadar hükmünü yürüten bir gerçekçi zevkin hâkim olduğu görülüyor. Yaşamın gür akışında, bütün duyuş, düşünüşlerde, hatta düşlerde, tasarlamalarda bile her şeyi saran bu havayı görmek kabil olmaktadır. Çevre, biçim motifleriyle belli çağlardan gelmekle beraber, bu masallardaki anlatış, davranış ve psikolojinin, süreli bir şekilde günümüze kadar gelen bir yaşayışı yer yer yansıtabilmesi, bunların bir döneme, kapalı bir dünya görüşüne saplanmış olmadıklarını, onları anlatan insanlarla birlikte gelişip günümüze kavuştuklarını göstermektedir. Bundan dolayıdır ki, masalları yeniden yazarken onlardaki bu süreli karakterin gidişine ayak uydurmanın, dili ve anlatışı iyice yenilemenin lüzumunu duydum.

Masal böylece Batı'da olduğu gibi yalnız çocukların değil, büyüklerin de severek okuyacakları bir yazı çeşidi olma yoluna girmelidir. Zaman ne kadar değişirse değişsin halkın duyuş

ve düşünüşünün bazı temel ilkelerinin kökten değişmeler kaydetmediği; onların, masal içinde ve onun karşısındaki hallerinden anlaşılıyor. Bundan dolayıdır ki, okuduğunuz masallardaki yaşayış, duyuş, düşünüş, davranışları tanıdık bulmak, bu masalların havası içinde kendimizi rahat hissetmek bizi şaşırtmamalıdır. Masalda asıl milli olan yön, dilin büyük payının yanı sıra, budur bence.

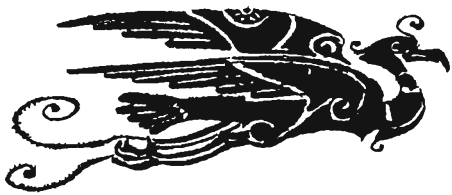
Tahir Alangu
Beşiktaş, 5 Temmuz 1958

*Kitaptaki Masalların Tip Numaraları**

Billur Köşk ile Elmas Gemi: 187
Helvacı Güzeli: 245
Ağlayan Nar ile Gülen Ayva: 97
Muradına Eren Dilber (Sabır Taşı): 185 II
Muradına Ermeyen Dilber: 240
Tasa Kuşu: 156
Zümrüdüanka Kuşu: 72
İğci Baba: 157
Hırsız ile Yankesici: 340
Sefa ile Cefa: 214 IH
Alicengiz Oyunu: 169
Saka Güzeli: 195
Karayılan: 106
Mercan Kız: 203-II

* Masalların tip numaraları, Pertev Naili Boratav'la Wolfram Eberhard'ın birlikte hazırladıkları, kısaca "TTV" olarak tanımlanan, *Typen Türkischer Volkmärschen* (*Türk Halk Masalları Tipleri*) adlı kitapta derlenmiş 378 masalı içeren tiplendirme türüne uygun numaralardır.

Küçük Sözlük

acuze: Yaşlı, çirkin ve huysuz kadın.
aç biilaç: Hiçbir şey yemeden [aç ve ilaçsız].
ağrı: (Bir yerden) doğru.
ahval: Haller, durumlar.
akaç: Oluk, su yolu.
akçe: Küçük, gümüş para.
akran: Yaşıt; aynı yaşta olanların her biri.
alamet: Belirti işaret.
alicengiz oyunu: Kişinin aklını durduran kurnazca haince düzen.
ant vermek: "Sevdiklerinin başı için," "Tanrı aşkına," "Allah'ını seversen" gibi sözlerle, birini bir şey yapmaya ya da yapmamaya zorlamak.
ar: Utanç.
Arap bacı: Eskiden zenci hizmetçiler ve bakıcılar için kullanılan sıfat.
arı gönülle: İç temizliği ile.
arşın: Eski bir uzunluk birimi, bunu gösteren alet.
aş damı: Yemek pişirilen yer
aşçı: Yemek pişiren.
aşhane: Aşevi; yemek pişirilen yer.
ayağına yürük: Çabuk yürüyen.
ayak divanı: İvedilikle görülmesi gereken işler çıktığı zaman yapılan padişah toplantısı.
aygır: Damızlık erkek at.
aymak: Uyanmak, aklı başına gelmek.
ayvaz: Eskiden büyük konaklarda mutfak ve yemek hizmetleri gören erkek hizmetçi.
azat etmek: (Köle ve cariyeler için) özgürlüğünü geri vermek, salıvermek.
azık: Yolculukta yemek üzere hazırlanan yiyecek.

badire: Ansızın ortaya çıkan tehlikeli ve zor durum.
bahçıvanbaşı: Bir bahçenin bakımıyla görevli, bahçe bitkilerinden anlayan kimselerin yöneticisi.
bahşiş: Teşekkür amacıyla fazladan verilen para.
baht: Gelecek olayları kaçınılmaz olarak saptayan Tanrısal gücün insan için önceden çizdiğine inanılan yörünge.
bahtsız: Bahtı iyi olmayan.
başı çataklı: Alından geçirilerek başın çevresine çember gibi bağlanan bağ, kuşak.
başmusahip: Tatlı söyleşileriyle padişahların hoşça vakit geçirmelerini sağlamakla görevli kimselerin başı.
belenmek: Kundaklanmak ya da beşiğe yatırılıp bağlanmak.

benbenlik: Kendini çok beğenmek.
benlik gelmek: Kendini üstün görmek.
beyhude: Boş yere, boşuna.
beyzâde: Soylu kimse,zengin kişinin oğlu.
bohça: İçine çamaşır, giysi gibi şeyler konulup sarılan ya da bağlanan dört köşe kumaş.
boynunu vurmak: Başını keserek öldürmek.
boyun kesmek: Birini görünce, sevgi ve bağlılık göstergesi olarak, başını öne çevirmek.

can feda: Canımı vereyim.
cariye: Yabancı ülkelerden kaçırılıp, alınıp satılan, her konuda efendilerinin isteklerine uymak zorunda olan genç kadın, kadın köle.
cefa: Büyük sıkıntı.
cemaat: İnsan topluluğu.
cihan: Dünya, evren.
cilve: (Genellikle kadın için) hoşa gitmek, erkeğe hoş görünmek için yapılan davranışlar.
cinas çıkarmak: Söz oyunu yapmak.
cirit oynamak: İki takımın, dört nala koşan atlar üzerinden birbirine değnek atarak, topluca oynadıkları oyun.
civan: Güzel, genç ve yakışıklı.
cumba: Eski evlerde, pencere hizasında sokağa doğru çıkıntısı olan kafesli bölüm.
cüppe: Giysi üzerine giyilen uzun, bol bedenli, ve geniş yenli, düğmesiz üstlük.

çakşır: İnce kumaştan yapılmış erkek şalvarı.
çengi: Çalgı eşliğinde oynamayı meslek edinmiş kadın.
çatkı: Alından geçirilerek başın çevresine çember gibi bağlanan bağ, kuşak.
çevre: Kıyıları sırma işlemeli mendil ya da yazma.
çeyiz halayığı: Gelin için hazırlanan her türlü giysi ve eşyayı taşıyan köle kadın.

dadı: Çocuk bakımıyla görevli kadın.
dalkavuk: Saraylarda devlet büyüklerini nükteli sözlerle eğlendiren kimse.
debdebe: Görkem, gösteriş.
derdmend: Dertli, sıkıntılı.
derya: Deniz.
dev azmanı: Masallarda, çok iri, çok korkunç, olağanüstü güçlü olarak sözü edilen, genellikle kötücül olan yaratık.
dev anası: Masallarda geçen çok iri, çok büyük dev.
deva: Hastalığı iyileştirici nesne, ilaç.
dideban: Gözcü, bekçi.
dilber: Güzel.
dirayet: Beceriklilik, yetenek, zekâ.
dirayetli: Beceriklilik, yetenekli, zeki.
divan odası/divanhane: Padişah, sadrazam ve kimi yüksek aşamalı devlet görevlilerinin toplandığı meclis yeri.
döşek: Yatak.
düşünden aymak: Kendine gelmek.

edebini bozmamak: Toplum içinde oluşan töreye uygun davranmak.
edeple geri çekilme: Bir topluluğun önde gelenlerin, üstlerin ya da büyüklerin karşısında saygıyla ayrılmak.
edepli erkânlı: Töreye ve kurallara uygun.

eğirmek: Pamuk ve yün gibi şeyleri iğ ile bükerek iplik durumuna getirmek.

el pençe divan durmak: Bir büyük ya da saygı gösterilen bir kimse karşısında, ellerini göğsü üzerinde kavuşturarak ayakta, buyruk bekler biçimde durmak.

eli teberli: Elinde uzun saplı, ağzı ayça (hilal) biçiminde, küçük ve hafif balta taşıyan.

elifba: Arapça, Farsça ve Osmanlıcada alfabeye verilen ad.

eteklemek: Birinin eteğini öperek ya da öper gibi yaparak saygı göstermek; yaranmaya çalışmak.

evlek: Tarlanın, sürmek ve tohum ekmek için saban iziyle bölünen küçük parçalarından her biri.

eyer: Binicinin rahat oturmasını sağlamak için binek atlarının sırtına konulan nesne.

fellah: Arap.

ferace: Kadınların sokağa çıkarken giydikleri arkası bol, yakasız mantoya benzeyen bir üst giysisi.

ferman: Padişahın yazılı buyruğu; emir.

fersiz göz: Cansız, donuk, güçsüz göz.

fettan: Ara açıcı, ara bozucu; (kadın için) gönül çelen, ayartıcı, cilveli.

fide: Özel hazırlanmış toprakta tohumdan yetiştirilen ve büyütülmek, yetişkin duruma getirilmek üzere oradan alınarak başka yerlere dikilebilen körpe sebze ya da çiçek.

filika: Gemilerde bulundurulan küçük tekne, sandal.

gam kasavet çekmek: Kaygılanmak, tasalanmak, üzülmek.

gani: Bol.

gazaplanmak: Çok kızmak, öfkelenmek.

gergef: Genellikle dikdörtgen ya da çember biçiminde, üzerine nakış işlenecek kumaşın gerildiği, iç içe geçebilen iki çerçeveden oluşan araç.

gergef işlemek: Gergefle nakış işlemek.

gocuk: Tek parça hayvan postundan yapılmış olan ceket; iç yüzü kürk ve benzeri bir şeyle kaplanmış ceket.

göçürmek: Miktarı çok olan bir şeyi yiyip bitirmek; bir şeyin göçmesini sağlamak.

gönlü gani: Yeterli olanaklardan yoksun olmasına karşın eliaçık, cömert davranan, elinde bulunanı vermekten çekinmeyen, gözü tok kimse.

gözleri belermek: Genellikle kızgınlığını belirtmek için gözlerini, akı çok görünecek biçimde açmak.

gözünün yaşına bent olmak: Çok sevdiği birinin her derdi ile ilgilenmek, onun için elinden geleni yapmak.

gürz: savaşlarda silâh olarak kullanılan, sapı ağaç ya da demir, kendisi bakır ya da tunçtan yapılan ağır topuz.

güvey: Evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad. Damat.

haddini bilmek: Neler yapabileceğini, gücünün ve yeteneğinin nelere yetebileceğini bilerek onun ötesine geçmemek, ölçüsünü bilmek.

hakan töresi: Padişahların gelenek, görenek ve alışkanlıklarından oluşan uyulması gereken kurallar.

halayık: Kadın köle, cariye.

halel getirmek: Zarara uğratmak.

hallaç: Yay ve tokmakla pamuğu, yünü kabartan, diden kimse.

hamarat: Ev işlerinde çok becerikli olan, elinden çok iyi iş gelen (kadın).
harem: Saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm.
harlamak: Öfkelenerek bağırmak; sık sık soluk alırken hırıltılı ses çıkarmak.
has ahır: Saray hayvanlarının, bunlarla ilgili takımların ve bunlara bakan kimselerin toplandığı yer.
haspa: Kız ya da kadınlara şaka ya da alay yollu söylenen bir sözcük.
haseki: Cariyeler (karavaş) arasından seçilen padişah gözdesi kadın; padişahtan çocuğu olan cariye.
haset: Çekemezlik, kıskançlık.
hazinedar: Hazineyi bekleyen, koruyan, yöneten kimse.
hekimbaşı: Hekimlerin başı.
helak etmek: Ortadan kaldırmak, yok etmek, öldürmek.
hengâme: Gürültü, patırtı, kargaşa, kavga.
heybe: İçine öteberi koymaya yarayan, iki gözlü bir tür torba.
heybet: Korku ve saygı uyandıran görünüş.
hırpani: Üstü başı dökülen, kötü kılıklı, eski püskü giysili kimse.
hikmet: Bilinemeyen neden; Tanrı'nın insanlarca bilinemeyen, anlaşılamayan amacı.
himmet etmek: Yardım etmek.
hokkabaz: Sahnede el çabukluğuyla birtakım şaşırtıcı oyunlar yaparak, bunu gösteri biçiminde sunarak geçinen kimse; yalan dolanı meslek edinmiş, başkalarını aldatarak iş gören kimse.
hora tepmek: Bir halk oyunu olan "hora" oynamak.
hotoz: Eskiden kadınların süs için başlarına taktıkları, çeşitli renkte ve biçimde yapılmış küçük başlık.
ılgar etmek: Bir yere doğru hızla yaklaşmak.
ızbandut: Görünüşüyle ve davranışıyla korku salan, iri yarı adam.

ibret verici: Herkese ders verici.
ibretli hikmet: Herkesin ders alabileceği ama nedeni bilinmeyen olay.
iffeti kavi: Namusuna düşkün.
iğ: Ağaçtan yapılmış, pamuk, yün ve benzeri şeyleri eğirmekte kullanılan, ortası şişkin iki ucu sivri bir araç.
ihsan etmek: Bağışta bulunmak, bir şeyi bağış olarak vermek.
ikbal: Yüksek bir makama ya da iyi bir duruma erişme.
ilenç almak: Bir kimsece kötülüğü dilenmiş olmak.
ilenmek: Bir kimsenin kötü bir duruma düşmesini gönlünden geçirmek ya da bunu açıkça söylemek, bir kimse için kötü dilekte bulunmak.
iltifat: Birine güleryüz ya da ilgi gösterme.
imtihan etmek: Birini sınamak, yoklamak ya da sınavdan geçirmek.
insaf etmek: Adaletli davranmak, hakkını tanımak, acımak.
iskele: Geminin sol yanı.
istiğna: Nazlanma.
istiğna ile: İsteksizce, nazlanarak.
istihareye yatmak: Girişilecek bir işin uygun olup olmayacağını görülecek rüyadan anlamak niyetiyle, aptes alıp dua ettikten sonra yatıp uyumak.

kadı: Tanzimat dönemine değin her türlü davaya; Tanzimat-Cumhuriyet arası yalnızca evlenme, boşanma, nafaka ve miras davlarına bakan mahkemelerin başkanlarına verilen ad.

kalbini haset kemirmek: Birini çok kıskanmak.

kalfa: Bilgisi ve uzmanlığı çırakla ustanınki arasında bulunan zanaatçı, usta yardımcısı. Eskiden çocukları evlerinden alıp okula okuldan alıp evlerine götürmekle görevli kimse.

kama: Ağaç ya da deri bir kın içinde taşınan, ucu sivri, iki ağzı keskin, silâh olarak kullanılan büyük hançer.

kantar: Ağırlık sıfır iken yatay duran bir kaldıraç koluna dik biçimde tutturulmuş bir ibrenin sapmasıyla kütleleri tartan araç.

kara sevda: Çok güçlü, karşılık görmeyen, umutsuz, olanaksız aşk.

kargış: Kötü dilekli söz.

kargışlamak: Biri için, Tanrı ya da insanların sevgi ve ilgisinden yoksun kalmasını, onların nefretine uğramasını, başına kötü işler gelmesini dilemek.

kasavet: Kaygı, tasa, üzüntü.

kasvetli: Kaygılı, üzüntülü.

kaşı rastıklı: (Kadınlarda) kaşı siyah boyalı.

katili ipten almak: Kendi savunmasını çok iyi yapmak.

kayabaşı: Genellikle özgür bir söyleyişin egemen olduğu bir Anadolu halk ezgisi.

kayabaşı okumak: Kayabaşı ezgisiyle koşma söylemek.

kelle: Baş, kafa.

kemali bir elma: Olgun elma.

keramette bulunmak: Doğaüstü durumlar, olaylar yaratmak.

kerata: Boynuzlu; karısı tarafından bir başka erkekle aldatılan koca.

kerem: Büyüklük, ululuk; iyilik.

keşkek: İyice dövülmüş et ve iri, gelişigüzel kırılmış tahıl ile yapılan bir yemek.

keyfiyet: Durum, nitelik.

kısmet: Evlenme talihi: Tanrı'nın her kişiye, her canlıya uygun gördüğü durum.

kıssahan: Bir ders çıkarılması gereken olay, konu, kısa öykü ya da fıkralar anlatmayı meslek edinmiş kimse.

kiriş: Ok atılan yayın iki ucu arasında bulunan ve gerilerek okun atılmasını sağlayan esnek bağ.

koçu arabası: Dört tekerlekli, süslü, öküzle çekilen bir gezme arabası; gelin arabası.

kolan: Eyerini ya da semerini bağlamak için hayvanın karnının altından geçirilerek bağlanan yassı kemer.

konç: Ayağa giyilen şeylerin ayak bileğinden baldıra doğru olan bölümü.

korucu: Bekçi; orman, kır ya da köy bekçisi.

koruk: Henüz olgunlaşmamış durumdaki üzüm.

kös davulu: Savaşlarda, törenlerde at, deve ya da araba üzerinde taşınan, işaret vermekte kullanılan, bakır üzerine deve derisi geçirilerek yapılmış çok büyük davul.

kötürüm: Yürüyemeyecek ölçüde sakat; iş göremez durumda olan, işe yaramayan.

kubbealtı: Vezirlerin toplanıp işlerini görüştükleri yer.

kullukçu: Kamu düzenini, güvenliği sağlamakla, korumakla görevli dairede iş gören yeniçeri.

kullukçubaşı: Kullukçuların başı.

kurna: Hamamlarda musluğun, altında bulunan ve içinde su biriktirilen, yuvarlak ve genellikle mermer ya da taş tekne.

kuskun: Atın kuyruğu altından geçirilip eyere bağlanan kayış.
kuyruğu titretmek: Ölmek.
kuzgunî: Çok koyu kara, kapkara.
küheylan: Soylu Arap atı.
külah: Eskiden erkeklerin giydiği, genellikle keçeden yapılan, ucu sivri ya da yüksek başlık.
külhani: Külhanbeyi, kabadayı, serseri; hafif sövgü anlamı taşıyan bir okşama sözü.
küpeşte: Gemilerde borda kaplamalarının en üstü, güverteden yukarıda kalan bölümler.

lala: Çocuğun bakımı, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse; sarayda şehzâdelerin özel eğitmenlerine verilen ad; padişahların vezirlerine seslenirken kullandıkları san.
lenger: Yayvan ve derinliği az, geniş büyük bakır kap.
loncabaşı: Esnaf ve sanatkârların meslek çıkarlarını korumak için oluşturdukları meslek derneğinin başkanı.
lök: Erkek deve; ağır, hantal.
lök gibi oturmak: Bir yere bütün ağırlığıyla çökmek.
lüle: İçinden su akan, ucunda musluk bulunmayan boru.
lütfetmek: İyilik olsun diye vermek; izin vermek; alçakgönüllülük göstermek.

maharet: İş yapmada ustalık; beceri.
mahir: Becerikli, yetenekli usta kimse.
mahrum: Yoksun.
mahşere kalmak: Kıyamet gününe kalmak.
makamı Yusuf: Zindan, hapishane.
makamı Yusuf'ta çile doldıranlar: Yakup Peygamber'in oğlu Yusuf'un attırıldığı zindanda, ona uyup vaktini ibadet ederek geçiren öbür tutsaklar (mahpuslar, tutuklular).
mama dadısı: Bebeği beslemekle görevli, bakıcı kadın.
mani uydurmak: Derdini dört dizeli şiirlerle anlatmak; mani söylemek.
mankafa: Anlayışı, kavrayışı kıt, aptal kimse.
meddah: Eskiden kahvelerde hoş öyküler anlatarak, taklitler yaparak halkı eğlendiren sanatçı.
mehter: Saray çadırlarına bakan uşak; çadır uşağı; mehterlerden kurulu mızıka takımı.
melun: Nefretle karşılanan, kötü, lanetlenmiş kimse.
menzil: Bir yolculukta belli bir yol alıştan sonra dinlenmek için durulan, daha önce belirlenmiş olan yer; yolculukta, iki konak arasındaki uzaklık.
meram anlatmak: Derdini anlatmak.
meram etmek: Bir işin üstüne düşerek yapmak istemek.
mertebe: Rütbe, aşama, evre.
mest olmak: Kendinden geçmek.
meyane: Çorba ve benzeri yiyeceklere lezzet kazandırmak için katılan, tereyağında kavrulmuş unla yapılan sos.
mezat: Açık artırma yoluyla satış.
mezada çıkarmak: Bir malı açık artırma yoluyla satış.
mihnet: Üzüntü, sıkıntı.
mihnet mukadder: Üzüntü çekeceği belli ya da alnında yazılı.
minneti altında ezilmek: Birinin yaptığı bir iyiliğe karşı kendini borçlu saymak; iyilik karşısında eziklik duymak.
muhabbet: Dostça bir arada oturup konuşma, söyleşi.

muhkem: Sağlamlaştırılmış, sağlam.
mukadder: Alınyazısında var olan, alında yazılı olan.
musahip: Tatlı söyleşileriyle padişahların hoşça vakit geçirmelerini sağlamakla görevli kimse.
musallat olmak: Birini sürekli rahatsız etmek.
muska: İyilik getirdiğine ya da hastalıktan kurtardığına inanılan, içinde dinsel ve büyüsel bir gücün saklı olduğu sanılan; Arap harfleriyle yazılmış bir yazı içeren kâğıt.

nâkil: Haber, olay v.b. ileten; işittiklerini anlatan.
nalın: Genellikle hamamda ve benzeri ıslak tabanlı yerlerde kullanılan, ağaçtan yapılmış, tabanı yüksekçe, üstü tasmalı, açık ayakkabı.
naz: İsteksizmiş gibi görünerek karşısındakini yalvartmak ereğini güden davranış.
nefsine eziyet etmek: Kişinin kendi bedensel isteklerine karşı koymaya uğraşması.
nezaket: Başkalarına karşı incelikli ve saygılı davranma.
nigâr: Güzel.
nispet etmek: Kızdırmak ya da kıskandırmak için birine gösteriş yapmak.
niyaz: Dilek, yalvarma, yakarma.
niyaz etmek: Yalvarmak.
niyaza bin naz: Bir dileği olan birini yalvartma.
nur topu: (Çocuklar için) sağlıklı, tombul ve çok güzel.
nursuz: Saygı uyandırmayan; sevimsiz, çirkin.

okka: Eskiden kullanılan bin iki yüz seksen üç gramlık ağırlık ölçüsü birimi.

pala: Kavisli, kalın, kısa ve ağır bir kılıç.
pamuk eğirmek: Pamuğu iğ ile bükerek iplik durumuna getirmek.
partal: Çok kullanılmaktan iyice eskimiş, yıpranmış (giysi).
perde çavuşu: Eskiden vali ve komutanların resmi dairelerinin kapısında bekleyen çavuş.
perendebaz: Gösteri amacıyla havada takla atan sahne oyuncusu.
pervasızca: Korkusuzca, sakınmadan.
peşkir: Havlu; yemek yerken kullanılan, el kurulanan, büyük mendil biçimindeki pamuk ya da keten bez.
peşli entari: Bol olsun diye kumaş eklenerek genişletilmiş giysi.
peştemal: Örtünmek için kullanılan belli büyüklükteki ince dokuma.
pey sürmek: Bir sözleşme yaparken caymayacağını göstermek için ya da artırma yoluyla satılan bir mal için önceden bir miktar para vermek ya da vereceğini belirtmek.
pir: Bir tarikatın ya da zanaatın ilk kurucusu; masallarda geçen ak sakallı, iyiliksever, yaşlı adam.
posta tatarı: Eskiden sarayda, vezir kapılarında acele haberleşmeyi sağlamakta kullanılan kimse; postacı.
pösteki: Üzerine oturmak üzere kullanılacak biçime getirilmiş koyun ya da keçi postu.

rahle: Okuyup yazma işlerinde kullanılan, kimileri açılıp kapanacak biçimde yapılmış, küçük alçak bir tür masa.
remil: Kum falı.
remil atmak (dökmek): Kumda birtakım çizgiler çizerek fala bakmak.

rızk: Yaşamak için gerekli günlük yiyecek.

rızkını çıkarmak: Günlük yiyecek parasını kazanmak.

ruh koklatmak: Bayıltıcı bir ilaç koklatmak.

rütbe: Özellikle orduda görevli olanların sahip oldukları aşama, derece.

saadetini görmek: Mutluluğunu görmek.

sabahın şerri: Sabahın kötülüğü.

sağrı: Memeli hayvanlarda bel iki kuyruk arasında yuvarlak ve dolgunca bölüm.

sahan: İçinde yemek ısıtılıp yenen, metalden yapılmış, derinliği az, tabak benzeri kap.

saka: Evlere, çeşmeden, ırmaktan, genellikle hayvan sırtında su taşımayı meslek edinmiş kimse.

saltanat içinde: Gösterişli, görkemli

saldırma: Büyük bir bıçak türü.

saltanat: Hükümdarlık, padişahlık, sultanlık; bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın yönetimi

samur kürk: Bir tür sansarın postundan yapılan kürk.

sancak: Geminin sağ yanı.

sanduka: Genellikle seçkin kişilerin mezarının üstüne yerleştirilen, tahta ya da mermer kaplama.

sedir: Kol koyacak yeri ve arkalığı bulunmayan, üstü minderli ve yastıklı olabilen divan.

sefa: Kaygısız ve sakin olma.

sefine: Gemi.

seki: Üzerine oturulacak sedir biçiminde yüksekçe yer; dağ başındaki düzlük; evlerin önünde oturmak için düzenlenmiş, taştan, topraktan ya da ahşaptan yapılmış yüksekçe yer.

selâmlık: Saray, köşk ya da konaklarda yalnızca erkeklerin bulunduğu ve erkek konukların alındığı bölüm.

ser vermek: Baş vermek.

ser verip sır vermemek: Ne denli sıkıştırılırsa sıkıştırılsın ağzından sır alınamamak, ağzı pek sıkı olmak.

seyis: At bakıcısı.

seyran etmek: Dolaşmak, gezinmek, gezmek.

sıdk ile dua: İçtenlikle yapılan dua.

sıla: (Gurbetteki bir kimse için) doğup büyüdüğü ve özlediği yer.

sırım gibi: İnce yapılı, sağlıklı ve güçlü kimse.

siyahi: Zenci.

sünepe: Kılıksız ve uyuşuk, pısırık kimse.

süngüsü düşmek: Uğradığı bir durumla eski gücü, etkinliği ve neşesi kalmamak.

sürek avı: Birçok avcının katılmasıyla, avları kuşatıp ürküterek, avcıların bulunduğu bir yere doğru yönlendirilerek, sürerek kovalayarak yapılan avlanma.

sütnine: Bebeği emzirmek için parayla tutulmuş kadın, sütanne.

şahbaz: İri gösterişli bir akdoğan; kahraman kimse; becerikli ve çevik kimse.

şahniş (şahnişin): Eski evlerde, odanın sokağa ya da avluya doğru olan, üç yanı pencereli çıkıntı; cumba.

şaklaban: Şakalar yaparak herkesi güldüren, şen, şakacı kimse.

şamata: Gürültü patırtı, yaygara.

şamdan: İçine, üzerine mum yerleştirilen, mumu yakılarak aydınlanma aracı olarak kullanılan, metal destek, ayak.

şavkı yalım yalım göz almak: Işığı gözü kamaştırmak.

şehzâde: Padişah oğullarına ve onların erkek çocuklarına verilen san.

şekerrenk: Eskiden beri dost olan iki kişinin aralarındaki dostluk ilişkisinin bozuk olduğunu göstermek için kullanılır.

şevketli: "Güç sahibi olan, gücü her şeye yeten" anlamında, padişahlara verilen san ve onlara bir söz yöneltme, söyleme biçimi.

şilte: Küçük ve ince yatak ya da minder.

taflan: Kış yaz yaprak dökmeyen, yabanıl bir meyve ağacı; karayemiş.

tafra: Kendini yüksek, ulaşılmaz görme, büyüklük taslama, böbürlenme.

tahtırevan: İçine binildikten sonra kaldırılarak insanların omzunda taşınan ya da fil, deve, at ve benzeri hayvana yüklenerek götürülen, üstü örtülü ve bir oda biçiminde bir tür taşıt.

tasa: Bir işin içinden nasıl çıkılacağını düşünerek üzülme durumu, üzüntü, dert, kaygı.

taşra: Bir ülkenin başkenti ya da anakentleri dışında kalan yerlerin tümü.

tatar: Eski zamanlarda haber getirip götüren atlı görevli, postacı.

tavla: At beslenen yer; at ahırı.

tebdil gezmek: Tanınmayacak bir kılıkla halkın arasında dolaşmak.

tebdil giyinmek: Tanınmayı engelleyici bir giysi giyinmek.

tebdili mekân: Bulunduğu yeri değiştirmek.

teber: Kimi tarikat dervişlerinin ellerinde taşıdıkları, uzun saplı, ağzı ayça biçiminde küçük ve hafif balta.

tedbiri çevik: Bir şeyi sağlayacak ya da önleyecek yolu çabuk bulan.

tekdir: Azarlama.

tekerleme: Şaşırtıcı bir etki yaratan söz dizisi.

tekmil: Bütün, eksiksiz.

tellak: Hamamlarda müşterileri keseleyip yıkayan erkek.

tellal: Bir duyuruyu ya da haberi halka duyurmak için çarşı pazar dolaşarak, yüksek sesle bağırarak ilan eden kimse.

tellal çağırtmak: Bir haberi, bir isteği, bir duyuruyu tellal aracılığıyla duyurmak.

tembih: Bir şeyin belli bir biçimde ve yolda yapılmasını söyleme, bunu üsteleyerek anımsatma, uyarı.

temenna etmek: Sağ eli aşağı indirip sonra dudağa, daha sonra da başa dokundurarak verilen selam.

temsil düzmek: Bir durumu, bu olayı belirgin özellikleriyle gösteri biçiminde sunmak.

terki: Binek hayvanlarında kullanılan, eyerin arka bölümü; binek hayvanının sağrısı.

tertip: Düzenli bir biçime sokma; hile, düzen.

terzilerin piri: Terzilik mesleğinin ilk kurucusu.

tırıs: Atın kısa adımlarla hızlı yürüyüşü.

tırıs gitmek: (Atlar için) koşarcasına gitmek.

tırkazlamak: (Kapı, pencere vb. için mandallamak, sürgülemek.

tırkazlı: Mandallı, sürgülü.

tiryaki: Bir şeye çok alışmış olan, ondan vazgeçemeyen, eskiden afyon vb. uyuşturucu kullanan kimse.

toraman: Yaşına göre çok serpilip büyümüş genç.
tövbe etmek: Bir daha günah ya da suç işlememeye söz vermek.
tuğ dikmek: Savaşa hazırlanmak.
tuza belenmek: Tuza bulaşmak.
türbedar: Ünlü biri için yapılmış mezarı bekleyen, hizmetini gören kimse, türbe bekçisi.

uğrun kapı: Gizli kapı.
ulak: Haber götüren kimse, haberci.
ulak çıkarmak: Haberci göndermek.
umur: Aldırış etme, önem verme, önemseme.
usulü erkanla: Yoluna, kuralına uygun biçimde.
uşak: Erkek hizmetçi.

vebal taşımak: Bir işin günahını, manevî sorumluluğunu yüklenmek.
vekilharç: Bir konağın alışverişini yapmakla görevli kimse.
vira demir: Gemide söylenen "demir al" komutu.

ya Hak!: Bir işe girişirken güç kazanmak ereğiyle söylenen söz.
ya Settar!: Bir işe girişirken güç kazanmak ereğiyle söylenen söz.
yağız at: Esmer at.
yahni: Kavrulmuş bol soğanlı, kuşbaşı biçiminde doğranmış et yemeği.
yalak: Hayvanların su içtikleri taştan ya da ağaçtan oyma kap; suyun akıp gitmesini önlemek için, çeşme altına konulan delikle taş tekne.
yalaz: Alev.

yalınkılıç: Kılıcını kınından çekmiş olarak, elinde kılıç olduğu halde.
yamak: Bir işte yardımcı olarak çalışan kimse.
yamakbaşı: Kale gözeticisi yeniçerilerin komutanı.
yaşmak: Başla birlikte yüzü ve ağzı da kapatan başörtüsü.
yeğ: İyi, üstün.
yedi çifte filika: Yedi kişi tarafından 14 kürekle çekilen saltanat kayığı.
yekinmek: Ayağa kalkmak, doğrulmak; bir işe kalkışmak.
yele: At, aslan gibi hayvanların boynunda bulunan uzun kıllar.
yerden temenna etmek: Temennayı elini yere indirerek başlatmak.
yolsuz: Töreye aykırı davranan kimse.
yular: Hayvanın başlığına ya da tasmasına takılan ve onu bir yere bağlamaya ya da çekerek götürmeye yarayan ip.
yunak: Çamaşır yıkanan ya da yıkanılan yer.
yüklük: Evlerde yatak, yorgan gibi şeyleri koymaya yarayan büyük dolap ya da yer.
yürük at: Çok hızlı giden at.

zahir: Meğer, demek ki.
zebanice: Korkunç bir yaratık gibi.
zebella gibi: Çok iriyarı, korkunç görünüşlü.
zembil: Hasırdan örülmüş kulplu torba; sepet, küfe.
zifiri karanlık: Kapkaranlık, çok karanlık.
zikretmek: Tanrı'nın adını art arda anarak yapılan tapınma.
zümrüdüanka: Masallarda adı geçen, çok uzun kanatlı ve iri olarak nitelenen düşsel bir kuş.

İLKGENÇLİK KİTAPLIĞI
Aisopos Masalları
Grimm Masalları I-II
Sait Faik Abasıyanık
Seçme Hikâyeler
Bir Sonbahar Akşamı-Seçme Öyküler
Bilgin Adalı (uyarlayan)
Gençler İçin Gılgamış Destanı
Tahir Alangu
Kediler Padişahı
Keloğlan Masalları
Billur Köşk Masalları
Sabahattin Ali
Kamyon - Seçme Öyküler
Claude Allégre
Herkese Biraz Bilim
Herkese Biraz Daha Bilim
Hans Christian Andersen
Andersen Masalları
Rodoslu Apollonios
Argo Gemicilerinin Destanı
Özdemir Asaf
Dokuza Kadar On
Ece Ayhan
Şiirimiz Mor Külhanidir Abiler-Seçme Şiirler
Selçuk Baran
Porselen Bebek
Yiğit Bener
Özgür Rosto
Vüs'at O. Bener
Havva-Seçme Öyküler
İlhan Berk
Bir Yeryüzü Tanığı-Seçme Şiirler
İlke Boran - Kıvılcım Yıldız Şenürkmez
Kültürel Tarih
İşığında Çoksesli Batı Müziği
Jean-François Bouvet
Ispanaktaki Demir ve Diğer Yerleşik Düşünceler
Adnan Binyazar
Dede Korkut
Italo Calvino
Dere Tepe Ters
İkiye Bölünen Vikont
Ağaca Tüneyen Baron
Varolmayan Şövalye
Edip Cansever
Gelmiş Bulundum - Seçme Şiirler
Carlo Collodi
Pinokyo'nun Maceraları-
Bir Kuklanın Hikâyesi
Büyümüş de Küçülmüş
Faruk Nafiz Çamlıbel
Akın (Destan 3 perde)
François Dagognet
Büyük Filozoflar ve Felsefeleri
Fazıl Hüsnü Dağlarca
Bitkiler Okulu
Dağ Uykusu-Seçme Şiirler
Arkaüstü
(Üçsuz Bucaksız Yaşama)
Kuş Ayak
Balina ile Mandalina
Yaramaz Sözcükler
Okulumuz 1'deki
Okulumuz 2'deki
Okulumuz 3'deki
Cincik
Cin ile Cincik
Yazıları Seven Ayı
Dolar Biriktiren Çocuk
Başparmak
Gösterme Parmağı
Ortaparmak
Yüzük Parmağı
Serçe Parmak
Güneşi Doğduran
Göz Masalı
İnönüler
Sakarya Kıyıları
30 Ağustos
İzmir Yollarında
Samsun'dan Ankara'ya
Oyun Okulu
Su Yıkamak
Vedat Dalokay
Kolo
Daniel Defoe
Robinson Crusoe
Gülten Dayıoğlu
Yeşil Kiraz
Yeşil Kiraz 2
Nursel Duruel (haz.)
Genç Olmak-80 Yazardan 80 Öykü (2 cilt)
Umberto Eco
Cecü'nün Yer Cüceleri
Metin Eloğlu
Nedircik Yavrusu - Seçme Şiirler
Ege Erim
Kayıp Şeyler Ülkesinde
Sir James George Frazer
Altın Dal
Yücel Feyzioğlu
Kardeş Masallar
Timothee Fombelle
Tobie Lolness 1. Boşlukta Yaşam
Tobie Lolness 2. Elisha'nın Gözleri

Memet Fuat
Yunus Emre
Karacaoğlan
Tevfik Fikret
Pir Sultan Abdal
Şinasi
Ahmet Haşim
Namık Kemal
Köroğlu
Dadaloğlu
Füruzan
Yaz Geldi - Seçme Öyküler
Jacques Le Goff
Ortaçağ Kahramanları
Nâzım Hikmet
Sevdalı Bulut
Henüz Vakit Varken Gülüm
Ted Hughes
Demir Adam-Demir Kadın
Norton Juster
Hayalet Gişe-Milo'nun Akıl Almaz Serüveni
Seyit Ali Kahraman
Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nden Seçmeler
Mehmet Kanar (çev.)
Periler Padişahının Kızı - İran Masalları
Yaşar Kemal
Yolda - Seçme Öyküler
J. Rudyard Kipling
Cengel Kitabı
Henri Lœvenbruck
Dişi Kurt ile Çocuk
Kurtların Savaşı
Dişi Kurdun Gecesi
Behçet Necatigil
Eski Sokak - Seçme Şiirler
Roger Norman
Albion'un Rüyası
Ağaç Zamanı
Sir Thomas Malory
Kral Arthur (Merlin ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri)
Nezihe Meriç
Zor Yokuşu - Seçme Şiirler
Ferenc Molnar
Pál Sokağı Çocukları
Filiz Özdem
Kitap Kurtları İçin Hayvanlar Âlemi - Doğadaki Dostlarımız - 1
Yeryüzünden Binbir Efsane - Bakır Dağlar, Kör Kuyular, Büyülü Kuşlar
Alexandra Pasteris
Her Güne Bir Soru
Pascal Picq
Merakhsına Darwin
Sven Ortoli-Nicolas Witkowski
Arşimed'in Hamamı
Nicolas Witkowski
Bilimlerin Duygusal Tarihi
Hubert Reeves
Kuşlar, Harika Kuşlar
Gökyüzü ve Yaşama İlişkin Yazılar
Atomlara ve Galaksilere İlişkin Yazılar
Hubert Reeves-Frédéric Lenoir
Yeryüzünün Acısı
J.K.Rowling
Harry Potter ve Felsefe Taşı
Harry Potter ve Sırlar Odası
Harry Potter ve Azkaban Tutsağı
Harry Potter ve Ateş Kadehi
Harry Potter ve Zümrüdüanka Yoldaşlığı
Harry Potter ve Melez Prens
Harry Potter ve Ölüm Yadigârları
Ozan Beedle'ın Hikâyeleri
Harry Potter Ders Kitapları
Oktay Rifat
Bir Aşka Vuran Güneş - Seçme Şiirler
Miguel de Cervantes Saavedra
Don Kişot
Jacques Le Goff – Jean-Louis Schlegel
Çocuklar İçin Ortaçağ
Ömer Seyfettin
Türkçe Reçete - Seçme Öyküler
Mine Söğüt
Sevgili Doğan Kardeş
Cemal Süreya (haz. Doğan Hızlan)
Üstü Kalsın - Seçme Şiirler
Tufan Turanlı
Ertuğrul Firkateyni'nin Öyküsü
Mark Twain
Bir Cinayet, Bir Sır ve Bir Evlilik
Tomris Uyar
Metal Yorgunluğu - Seçme Öyküler
Turgut Uyar
Göğe Bakma Durağı - Seçme Şiirler
Alper Uygur
Bizim Korsanlar
Akdeniz'i Köpürten Osmanlı Leventleri
Yemeğe Kurt Gibi Saldırılır mı?
Çocuklar İçin Görgü
Orhan Veli
La Fontaine'in Masalları
Nasrettin Hoca Hikâyeleri
Sakın Şaşırma - Seçme Şiirler
Tahsin Yücel
Anadolu Masalları

Billur Köşk Masalları'nın ilginç serüvenine tanıklık ediyor Tahir Alangu'nun bu kitabı. İlginçlik, bu kitaptaki masalların sözlü gelenekten yazılı ortama geçmemiş, yazılı ortamdan sözlü geleneğe yansımış olmasında. Tanıklık ise kitaplaşmanın onca yıl sonra bu derleme ile yeni bir halka daha kazanarak devam etmesiyle vücut buluyor.

Bir Osmanlı derleyicinin halk tarzından uzak, meddah anlatımına yakın bir dille kitaplaştırdığı bu masallar, Alangu'nun kaleminden geleneğin birçok özelliğini kazanmış olarak yaşamaya devam ediyor. Türk masallarının biçim ve içerik bakımından tüm ögelerini *Billur Köşk Masalları*'nda da buluyor olmamız bunları yazıya geçirenlerle, yeniden yazanlarla ilgili olduğu kadar anlatan, dinleyen, hayal edip canlandıran, bunlarla insan olarak serüven, haz ve korku dolu dünyalara koşan benliğimizle de yakından ilgili.

Masalların bitimsiz gücü, nerede, kaç yaşında ve nasıl olduğumuza bakmayarak bizi her zaman sarıp sarmalar ve bir kara delik gibi içine çeker...

KİTAP
2008
SKB 0628054 VFD

ISBN 978-975-08-1756-4
15 TL
9 789750 817564

DOĞAN KARDEŞ KİTAPLIĞI

3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15